

STARÉ POVĚSTI PRAŽSKÉ

Adolf Wenig

Městská knihovna v Praze

e-kniha • Praha • 2025

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání
Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

PRAHA
PRAGUE
PRAGA
PRAG

Staré pověsti pražské

Adolf Wenig

Znění tohoto textu vychází z díla Staré pověsti pražské tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Agave v Českém Těšíně v roce 1999.

Text díla (Adolf Wenig: Staré pověsti pražské), publikovaného Městskou knihovnou v Praze, není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko.

Verze 1.0 z 2. 5. 2025.

OBSAH

Předmluva 9
I/ ZE STARÉHO MĚSTA 11
O Staroměstském náměstí 12
O staroměstském orloji 17
O chrámě Týnském 23
O paláci Kinských 29
O kostele svatojakubském 32
O řeznících staroměstských 37
O domě U Hrubého muže 41
O Karolinu 43
O kostlivci s holí v ruce 48
O kotcích 50
O Platýze 54
O domě U Křížku 56
O domě U Betenglů 61
O domě U Tří divých 63
O kapli svatého Kříže 66
O klášteře sv. Anny 69
O zjevení templáře v Liliové ulici 71
O staroměstských mlýnech 73
O Králově lázni 75
O Karlově mostě 79
Veselé příhody 80
Divotvorný meč 80
Meč Bruncvíkův 81
Bradáč 82
O staviteli mostu 83
Kříž na mostě 86

Šimon Lomnický z Budče 87
Sochy na mostě 87
Poklad 88
Vodník pod mostem 89
O domě U Železného muže 92
O Klementinu 95
O paláci Clam-Gallasovském 98
O domě U Zlaté hlavy 100
O „staré koleji“ 107
O zázračném doktorovi 110
II/ Z NOVÉHO MĚSTA 115
O založení Nového Města pražského 116
O Nekázance 119
O domě U Myslíků 121
O Faustově domě 124
O klášteře Emauzském 131
Čert kuchařem v Emauzích 132
O zvoníku v Emauzích 133
O kříži pod Emauzy 136
O kostele v Trojické ulici 138
O vyměněném děcku v Podskalí 139
O sloupu na Slupi 142
O Svatováclavské studánce 143
O kostele svatoštěpánském 146
O kostele na Karlově 149
O pokladě na Poříčí 154
O ohnivém muži na Poříčí 156
O Šaškových mlýnech 158
III/ Z MALÉ STRANY 160
O Malostranském náměstí 161

O kostele sv. Mikuláše 163
O bývalém paláci Lichtenštejnském 166
O domě U Tří zvonků 171
O mostecké bráně malostranské 175
O kostele Panny Marie pod řetězem 177
O Jánském vršku 179
O Petříně 181
Oheň na Petříně 181
Hladová zeď 182
O domě U Turkovy hlavy 185
O jezuitské zahradě 187
IV/ Z HRADČAN 189
O založení hradu Pražského 190
O Pražském hradě 192
O šáreckém kostele 195
O původu pražského posvícení 198
O chrámu Svatovítském 202
Rukavice sv. Vojtěcha 203
Jeruzalémský svícen 204
Obraz tváře Kristovy 204
Kaple svatováclavská 205
Zlá věštba u kaple svatováclavské 206
O zlaté lampě 208
Proroctví o věži svatovítské 212
O velikém zvonu 213
O zvonu umíráčku 214
O zjeveních v chrámě Svatovítském 216
Kdo dostaví chrám Svatovítský 220
O kostele svatojiřském 222
O starém purkrabství 224

O věži Daliborce 226
O vinici svatováclavské 229
O lvím dvoře na Hradčanech 230
O sloupu Drahomířině 233
O kříži u kapucínů 235
O paláci Černínském 237
V/ Z JOSEFOVA 242
O Staronové synagoze 243
O Starém židovském hřbitově 248
O náhrobku Hendl Šmilesové 249
Rabi Jehuda Löw ben Becalel 250
Golem 252
O dětském moru 255
Rabi Löw a smrt 257
Náhrobek Šimeona Spravedlivého 258
O synagoze Maislově 262
O synagoze Pinkasově 268
VI/ Z VYŠEHRADU 273
O založení Vyšehradu 274
O silném Bivojovi 276
O vyšehradském pokladě 279
Zlatá kolébka Libušina 281
O vyšehradské skále 283
O Horymírovi 285
O kamenném stolci českých knížat 291
O věži Neklance 292
O chrámu vyšehradském 294
O čertově sloupu 294
O vyšehradských hradbách 298
Ediční poznámka 300

Předmluva

Začíná kniha pověstí, zrozených ve zdech staré Prahy. Na březích řeky Vltavy, středem země české protékající, město leží, hlava státu našeho, město starobylé, pýcha té naší drahé země. Klenotnice je to převzácná starých památek, které k nám hovoří důvěrnou řečí o časech dávných, v nichž měly původ, o dobách slavných i smutných, které Praha zažila, o vítězstvích, jimiž jásala, o utrpeních, která na ni těžce doléhala.

S úctou a láskou vzhlížíme k Tobě, Praho! Původ Tvůj v dálce dávnověku je skryt, z mlžin dálavy vyvstává před zrakem naším hrad dvojí, na pravém a na levém břehu řeky, sídlo vladařského rodu. Zjevuje se nám postava z báje, pramáti Libuše, na skále nad řekou stojící, a oči její v budoucnosti zří vznik Tvůj i vzrůst, slávu Tvou, hvězd se dotýkající.

A my v duchu sledujeme věk za věkem, jak jsi rostla utěšeně mezi těmi dvěma hrady, jak z podhradí město povstávalo, když kolem dvojího tržiště na pravém břehu řeky domy měšťanské se kupily. Zříme, jak Ti věk za věkem síly i krásy přidával, jak si Tě zdobili občané Tvoji i vladařové, jak jsi mohutněla k radosti svého lidu, na podiv cizině. Ale také ve dnech smutných Tě spatřujeme, ve dnech bolesti a hrůzy, zkrušenou žalem a utrpením, ale nezlomenou. A zase Tě vidíme, kterak zvedáš vítězně skráň, na níž stopy koruny trnové zakrývá vavřín…

Na výšině stojíce, rozjasněnýma očima obzíráme všecku Tvoji krásu. Tam vpravo na druhém břehu skála vyšehradská, dávající nám vzpomínati dávného sídla jasné kněžny Libuše. Dále vlevo vedle podhradí vyšehradského město, jež kázal vystavěti Karel IV.

slavné paměti, chtěje zvelebiti své milé sídlo. Dále k Starému Městu hledíme, kde z pilných rukou požehnání vzešlo začátkům obce. A tam také ve slavné chvíli světlo vzplálo jako pochodeň vysoko vztyčená, světlo pravdy a dobra, jež veliký Mistr roznítil k očistě duší a jejich povznesení. Tam také zalétneme pohledem k místu, kde potoky krve od katova špalku se řinoucí značily truchlivý pád a počátek staletého utrpení našeho národa. A jako by přes řeku ruka byla vztažena, tak pne se most starobylý od Starého Města k druhému podhradí, k Malé Straně. A nad ní, tam vlevo na návrší, hrad se prostírá, králů sídlo, diadém jasný, věnčící krásu Tvoji, Praho velebná!

Všude, kam pohlédneme, vidíme památky staré, z nichž hlas dějin promlouvá k těm, kdo na ně pohlížejí s porozuměním. A často tam, kde dějiny mlčí, mluví k nám pověst, jasnou zelení a pestrými květy zkrášluje přísnou šeď kamení staré Prahy.

Tak se díváme na pověsti, ať už vznik jejich byl jakýkoli. Ať z úst lidu vyšly, ať si je třeba starý kronikář vybájil k doplnění a k zpestření svého vypravování, ať byly v lidu rozšiřovány těmi, kdo jimi chtěli úctu zvýšit k místům posvátným, k osobám světců. Mnohé z pověstí staropražských těsně k dějinám se přimykají, nechť tedy v knize této čtenář i do dějin nahlédne, namnoze tak barvitých jako pověst sama.

Spisovatel knihy této nemůže zamlčeti, jak je šťasten, že mohla vyzdobena býti kresbami Mikoláše Alše, umělce nejčeštějšího, jenž krásnou Prahu v srdci svém nosil.

A tak vypráveč čtenáře za ruku ujímá, chtěje s ním dáti se na pouť starou Prahou. Pojďme tedy!

I
ZE STARÉHO MĚSTA

O Staroměstském náměstí

Veliké náměstí Staroměstské, na jehož západní straně stojí stará radnice, na východní chrám Matky Boží před Týnem štíhlé své věže k nebi zvedá, bylo a je středem života Starého Města pražského. Tu odedávna sbíhal se všechen ruch města, tu střídaly se dějinné obrazy jasné i chmurné, slavné i bolestné, jak století za stoletím ubíhalo do nekonečného moře času. Od samých počátků města bylo to prostranství k trhům určené. Nepřicházeli sem jen domácí lidé a venkované z širokého okolí, aby tu plodiny a výrobky řemeslné na prodej vykládali, kupujícím nabízeli; tržiště toto známo bylo i kupcům z daleké ciziny. Po celé Evropě znali tehdy tržiště pražské. To dokazují i zprávy, které o Praze podal španělský Žid Ibrahim ibn Jakub ve století X. a které arabský spisovatel Al Bekri ve spise svém uvádí. Tomu známo bylo bohatství české země plodinami přírodními, a nemálo také cenil obchod v srdci země, v městě Praze. Podle těch zpráv sem přicházeli kupci nejen ze sousedních zemí slovanských a Normané, ale také Řekové, Židé a Arabové, aby tu prodávali i nakupovali zboží všelikého, zvláště kožišin a také tovarů rozličných, látek tkaných, vlněných i hedvábných, na něž tu byl dobrý odbyt.

Během doby, jak město vzrůstalo, jak kolem toho prostranství domy se kupily a v ulice řadily, stále rušnějším stávalo se tržiště staroměstské, kde stavěny byly boudy a stánky pro pohodlí prodavačů. Jistě také hluku tu bývalo dost a dost, vády a křiky povstávaly mezi trhovci i kupujícími, že často biřici městští museli rázně zakročiti.

Toto prostranství staroměstské však nesloužilo jen trhům. Jakožto na nejvýznamnějším shromaždišti lidu zde vyhlašovány byly zprávy a oznámení všeho druhu, kdyžtě šlo o to, aby brzy byly rozšířeny po městě. I biřici z radnice přicházeli sem s vyhláškami obecními, i hlasatelé královští z hradu často se dostavovali s trubači, aby veřejně provolali, co mělo uvedeno býti ve známost všemu lidu.

Na náměstí Staroměstském, nebo jak se všeobecně říkalo, na rynku, také se někdy strojily slavnosti. Rovněž i turnaje rytířské se zde konaly. Zaznamenáno je, že na přání krále Jana Lucemburského slavný turnaj uspořádán byl 24. dne měsíce února 1321, kde sám král proti soupeřům s dřevcem se rozjížděl, ale z koně přitom spadl a koňmi ostatních zápasníků pošlapán byl a zraněn tak, že mu šlo o život. V době pozdější, za krále Ladislava Pohrobka, když se chystala svatba jeho s Magdalenou, dcerou krále francouzského, kázal král Ladislav vystavět na rynku Staroměstském velikou ohradu dřevěnou k provozování her rytířských i k tancům tak, že přes celý rynk podlaha byla udělána vyvýšená z prken hoblovaných, na níž i koňmo i s vozy mohlo se jezditi a také po schodech na rynk a z rynku choditi i do okolních domů vcházeti. Leč nic nebylo z těch slavností chystaných, neboť prostřed příprav král Ladislav osmnáctiletý zemřel po kratičké nemoci.

Staroměstské náměstí bývalo však i jevištěm divadla neveselého. Bývaliť tam pro výstrahu veřejnou popravováni provinilci odsouzení k ztrátě hrdla. Nejsmutnější taková podívaná udála se zajisté 21. června léta 1621, kdy veliké lešení postaveno bylo na rynku, aby tam popraveni byli ti, kdož odvážili se odboje proti nenáviděnému panovnickému rodu habsburskému. Dvaceti sedmi dobrým lidem bylo položiti život za tu vzpouru.

Toho nešťastného dne pondělního už po páté hodině ranní započato bylo s popravou. První pan Jáchym Ondřej Šlik vyvolán byl z radnice na lešení, na špalek hlavu položil a meč katův zasvištěl vzduchem. Krev vytryskla a první život byl obětován. Nato mrtvému, který byl z hlavních vůdců vzbouření, podle rozsudku ještě ruka pravá uťata byla. Po Šlikovi sťat byl Václav Budovec z Budova, stařec čtyřiasedmdesátiletý, vyznání českobratrského. Třetí pan Kryštof Harant z Polžic následoval, slovutný cestovatel, po něm Kašpar Kaplíř ze Sulevic, stařec nad hrobem, šestaosmdesátiletý. Za ním Prokop Dvořecký z Olbramovic, který dříve než ke špalku poklekl, obrácen k soudcům vzkřikl: „Povězte tomu císaři, že já nyní stojím na jeho nepravém soudu, ale on že státi musí na soudu hrozném a spravedlivém." A naplnilo se: soud dějin odsoudil strašný ten skutek Ferdinandův. Potom šli Fridrich z Bílé a Jindřich Otta z Losu, jenž zvolal před smrtí: „Nu, milý císaři, utvrdiž trůn svůj krví naší!" Následoval Diviš Černín z Chudenic, katolík, za ním Vilím z Konecchlumu, pak Bohuslav starší z Michalovic. Aby nebylo slyšeti slov pánům nemilých, kterými kdo z odsouzených na lešení se ozval, po vyvolání každého z nich až do provedení rozsudku vojáci bubnovali.

Po těch odsouzených ze stavu panského a rytířského došlo na stav městský. První z něho vyvolán na lešení vkročil Jan Sixt z Ottersdorfu, tomu však ve chvíli poslední milost byla oznámena a on byl zpět do vězení odveden. Po něm vyšel Valentin Kochan z Prachové, za ním následoval Tobiáš Šteffek z Koloděj, potom Jan Jessenius, slavný doktor lékařství, rodem Slovák, jemuž podle rozsudku před stětím kat jazyk z úst vyřezal. Po něm Kryštof Kobr, Jan Šultys, primátor kutnohorský, Maximilian Hošťálek, primátor žatecký, a měšťané Jiří Haunšild, Leander Ryppel, Václav Maštěřovský, Jindřich Kozel, Ondřej Kocour, Jiří Řečický, Michal Wittman, Šimon Vokáč. Těch

všech čtyřiadvacet tam na tom smutném lešení sťato bylo. Dále popraveni byli Jan Kutnauer, radní staroměstský, a jeho otčím Šimon Sušický; oběsili je na trámu vystrčeném z okna radnice. Po nich na šibenici prostřed rynku pověšen byl staroměstský radní Nathanael Vodňanský. Všech sedmadvacet popravených osvědčilo v hodině smrti mysl pevnou a nebojácnou. Jako praví mučedníci-hrdinové šli na smrt. To hrozné divadlo trvalo až do jedné hodiny s poledne. Kat Jan Mydlář, sám vyznáním podobojí, krvavé řemeslo svoje konaje, ohled měl k odsouzeným a nikoho rukama se nedotýkal, kromě Jessenia a těch, kdož k šibenici byli odsouzeni.

Hlavy dvanácti z popravených vyvěšeny byly v železných koších na okolku Staroměstské věže mostecké, šest proti Malé Straně, šest proti Starému Městu, kde po deset let zůstaly na potupu, tělo Jesseniovo podle ukrutného rozsudku bylo rozčtvrceno a na popravišti za městem na kůly nabodeno.

Tam, kde popravy ty se dály, v čase pozdějším velikými kameny v dláždění vyznačeno bylo, kde stávalo lešení popravní, a dobří Čechové z úcty k mučedníkům po nich nechodili. Dnešního dne také vyznačeno je v dláždění smutné ono místo, ale shon denní přes ně přechází téměř bez povšimnutí.

Po desíti letech od té hrozné popravy, za vpádu Sasů, vrátili se čeští exulanti do Prahy v domnění, že ve své zemi klidně budou moci přebývati. A také hned o to se postarali, aby hlavy popravených pánů z věže byly sňaty. Stalo se tak dne 30. listopadu roku 1631, v první neděli adventní. Toho dne po polednách příbuzní a přátelé oněch pánů, na věž vystoupivše, sňali tam hlavy ze železných tyčí a vložili je do přichystaných krabic. V slavnostním průvodu za hlaholu zvonů odneseny byly krabice v rakev vložené na márách do chrámu Týnského, kde kněz potom k lidu kázání měl o těch dvanácti pánech a jejich žalostném osudu, přičemž je

i všechny ostatní s nimi popravené za mučedníky vyhlásil. Hlavy těch pánů měly býti teprve následující noci pochovány na skrytém místě. Že však právem byly obavy, aby jednou zase katolíci lebky popravených pánů z chrámu Týnského neodstranili, rozhodnuto bylo tajně, že budou té noci z Týna zase odneseny a pochovány jinde. Byl prý k tomu určen nedaleký kostel sv. Salvátora při klášteře mnichů pavlánů, tehdy z něho vypuzených. Tam za tmavé noci odebrali se ti, kdož úkolem pochování drahých ostatků byli pověřeni, nesouce s sebou schránky s lebkami. Otevřena byla hrobka pod dlažbou kostelní a tam na skrytém místě byly schránky uloženy. Ti, kdož tu věc provedli, tajemství o ní zachovali, takže nikdo o tom nikdy nezvěděl. Tak došly hlavy pánů klidu a dodnes prý v kostele sv. Salvátora odpočívají, neznámo na kterém místě.

Každoročně však ve výročí smutného dne 21. června duchové popravených pánů, jejichž hlavy odpočívají u Sv. Salvátora, vystupovali z hrobky a společně ubírali se z kostela na rynk na místo, kde kdysi stávalo lešení popravní. Tam přidali se k nim i druzí, kteří tu smrt mučednickou s nimi podstoupili. A dále šli všichni za roh, před jižní průčelí radnice, aby tam na orloj pohleděli, na dílo umné, Pražanů chloubu. Pozorovali, jde-li orloj, postupují-li rafije jeho. Jestliže shledali správný chod stroje, dávalo jim to přesvědčení, že je dobře českému národu, a pak klidně a spokojeně navraceli se tam, odkud vyšli. Viděli-li, že orloj nejde, že stroj je pokažen, usuzovali z toho, že zlé časy přišly na národ, a smutni odcházeli do kostela sv. Salvátora. A dříve než znovu sestoupili do skrytého hrobu, pomodlili se tam za lid svůj, za navrácení míru a pokoje.

O staroměstském orloji

Na Staroměstské radnici, na přístavku podle hlavního vchodu, orloj se spatřuje, umné dílo hodinářské, který tam ke konci XV. století zřízen byl mistrem Hanušem, řečeným Růže. Býval už předtím na radnici orloj obyčejný, ale ten mistr Hanuš přidáním tří nových částí tak zvelebil, že mu tehda rovno nebylo mezi orloji v celé Evropě. Mistru Hanušovi také správa orloje za kopu bílých grošů byla svěřena, po jeho smrti, vyučenci jeho, mistru Jakubovi. Ten pak vzal do učení Václava Zvůnka, hospodáře radničního, jehož měl do umění orlojního uvésti.

Ale nerozuměl Zvůnek dobře orloji, porouchání jeho opraviti nedovedl. Když se to nepodařilo ani mistru z bavorského města Norimberka zavolanému, ani potom po Zvůnkově smrti synu jeho Janovi, odevzdána byla správa orloje mistru hodináři Hanušovi z ulice Platnéřské. Ten však hned na druhý den klíče pánům vrátil a prosil, aby správy orloje byl zproštěn, řka, že by se zbláznil, kdyby měl stroj ten složitý řídit.

Nato orloj svěřen byl Janu Táborskému z Klokotské Hory, písaři knih, který třeba v hodinářství nevyučen, přece pilným zkoumáním orloje k tomu došel, že rozuměl dokonale stroji složitému. Dovedl také opraviti chyby, kterými orloj trpěl, i zdokonaliti jej měrou nemalou. Tak opraven byl orloj roku 1553. Ale po třech letech přihodilo se, že Táborský kteréhosi dne, odcházeje od hodin, v komůrce orloje svíčku hořící zapomněl, od kteréžto prkna nad orlojem chytla a již hořela. Pro tu nedbanlivost páni Táborského zbavili správy orloje, až teprve po čtyřech letech znovu mu ji odevzdali.

Tenkráte Táborský poruchy některé v orloji našel, o kterých podezření měl, že je způsobil někdo z těch, kdo sami na místo správce orloje naději si dělali a zklamáni chtěli šťastnějšímu sokovi nesnáz způsobiti. Táborský zase opravami a novotami mnohými orloj zdokonalil. Napsal též roku 1570 pamětní spis o orloji na čtrnácti listech pergamenových, v němž popsán je vznik orloje i všecko jeho ústrojí. Doporučil také Táborský konšelům, aby taková nařízení vydali, že každý správce orloje povinen je vyučiti sobě pomocníka a nástupce, který by ve stroji a jeho řízení dobře byl obeznalý. Neboť, jak doslova uvedl, orloj ten je hádanka pro všecky mistry orlojníky taková, kterou ani uhodnouti nemohou.

Po smrti Táborského učedník jeho Jakub Špaček spravoval orloj, jehož osudy v letech pozdějších pestré byly. Leckdy stroj službu vypovídal, opravován byl a obnovován a zase chátral, až v r. 1787 úmysl pánů byl zrušiti jej a části stroje do starého železa prodati. Ale přece jen zachován byl ten klenot Prahy, jemuž dodnes podivují se domácí i cizinci.

Stroj ten podivuhodný ukazuje hodiny denní i noční podle času slunečního i hvězdního; podle hodin českých po starém způsobu od prvé po západu slunce až do čtyřiadvacáté, hodiny nestejné podle toho, jak od západu k východu dlouhá je doba, ale také po způsobu německém, jak u nás říkali, po němž doba denní dvakrát dvanácti hodinami se měřila. Také dni a měsíce orloj udává, východ i západ slunce a měsíce, přibývání a ubývání měsíce, postavení země k slunci a měsíci, běh planet, znamení zvěrokruhu. Na kruhové desce pod ciferníkem, která za rok jednou dokola se otočí, je kalendář, datum každého dne ukazující, vyobrazením měsíců i znamení nebeských vyzdobený. Nad ciferníkem pod stříškou dvě okénka jsou, která otvírají se každou hodinu, a v nich sošky Krista a dvanácti apoštolů přecházejí. Když přejdou, nad nimi v malém

okénku kohout se ukáže, křídly zatřepetá a zakokrhá. Potom odbijí hodiny. Ale také na kamenných ozdobách, po stranách ciferníku i kalendářní desky, jsou figury k orloji náležející. Některé z nich při přecházení apoštolů se pohybují: tak tam Smrt-kostlivce lze viděti, který přesýpací hodiny převrací, hlavou kývá, dásně rozevírá a zvoncem vyzvání trhavě. Vedle něho Turek stojí, jenž vrtí hlavou na znamení, že ještě nechce jíti se Smrtí. Naproti lakomec měšcem a hlavou pohybující, vedle něho marnivec v zrcadle se zhlížející, hlavou kroutící. Vedle desky kalendářní spatřují se sošky anděla s mečem a štítem a tří měšťanů, všecky nepohyblivé. Přihodilo se kdysi, že ve chvíli, kdy kostlivec dásně měl rozevřené, vrabčák mu do úst vletěl, a za ním zrovna dásně se sevřely naposled. Vrabčák byl tak uvězněn; teprve až zase za hodinu figury počaly se hýbat, Smrt ústa otevřela a polekaný vrabčák pospíšil si odtamtud.

Že orloj staroměstský odedávna těšil se pozornosti a úctě Pražanů, o tom i pověsti svědčí, k němu se vztahující. Vedle té, která o popravených pánech mluví, k orloji jednou v roce se ubírajících, je tu i jiná, o původci orloje, mistru Hanušovi, o tom, jakého špatného vděku dostalo se mu nakonec za to, že takový podivuhodně umný orloj Pražanům zřídil, jemuž rovno nebylo v dalekém světě.

Konšelé staroměstští prý obavu měli, aby až sláva orloje pražského po světě se roznese, mistra Hanuše někdo z cizího města nějakého nezískal k sestrojení orloje nového, třebas i lepšího. Přemýšleli proto konšelé dlouho, jak by tu věc nejlépe zařídili; ani úpis nějaký, ani přísaha nebyly jim dost bezpečny. A tehda připadl jeden z konšelů, člověk urputný a tvrdého srdce, na prostředek, jehož se zpočátku všichni ulekli, ale potom se k němu přece jen dali přemluvit, uznávajíce, že je neklamný. Tím spíše pak k jeho provedení se odhodlali, když zvěděli, že vskutku již mistru Hanušovi vzkazy přišly z několika stran, zda by v tom neb tom městě nechtěl zříditi

orloj, pražskému podobný. A také známo bylo konšelům, že mistr doma u stolu sedá, stále jen cosi počítá a kreslí. Co by to jiného bylo než zase nějaký ten orloj nový?

Seděl jednou mistr Hanuš k večeru v příbytku svém u svých počtů. Sám byl doma: pomocník jeho i stará hospodyně, kteří jediní v domku s ním přebývali, kamsi odešli. Tak byl mistr do práce zabrán, že ani nepozoroval, jak se smráká. Teprve když už neviděl na archy, které s nárysy a výpočty před sebou na stole měl rozloženy, vstal, aby lampu rozžehl a pokračovati mohl ve svém díle. Ale v tu chvíli už se ozvalo zvenčí zabušení na dveře, jako když někdo zhurta vstupu se dožaduje. Spěšně vyšel mistr do síně ke dveřím domovním a zavolal, kdo je to venku a co chce.

„Otevři jen, mám naspěch!“ ozval se zvenčí drsný hlas.

Mistr Hanuš, domnívaje se, že to snad někdo se vzkazem nějakým přichází, nemeškal, odtáhl těžkou závoru a otevřel dveře. Zalekl se, když v soumraku spatřil tři zakuklence vysokých hřmotných postav, kteří drali se do dveří. Zděšeně vyskočil, a tuše nebezpečí, pospíchal do světnice, aby se tam před vetřelci zavřel. Ale ti jej dohonili na samém prahu, chopili se ho, ústa mu zacpali a ruce svázali. Dva dobře jej drželi, třetí ke krbu přistoupil, kde polena buková hořela, do ohně pak dýku svou širokou strčil, aby se rozžhavila. Strašlivá myšlenka kmitla hlavou mistrovou, napadlo ho, co chtějí ti hrozní lidé. A bylo tomu tak: v malé chvíli dílo strašné bylo vykonáno a nešťastný mistr Hanuš omdlel bolestí a hrůzou.

Když se zase vzpamatoval, poznal, že odpočívá na loži, slyšel vedle sebe hlas pomocníka svého, ale hleděl do tmy. V očích cítil krutou palčivost – byl oslepen. Horečkou byl rozpálený a sotva ze sebe mohl vypraviti, jak se ta věc stala. A užaslý pomocník lotry neznámé proklínal, jak takového zločinu mohli se dopustit na

člověku, který ani kuřeti neublížil. Přiběhla i hospodyně a nářek spustila, když zvěděla, co se stalo. Ale pomocník vystrčil ji ze dveří a poručil, ať pro doktora běží, ať si pospíší, že je s mistrem zle.

Dlouho stonal mistr Hanuš a z té nemoci už do jasného dne se nevrátil, o zrak byl oloupen. A tak odevzdán do vůle boží, sedával v příbytku svém s pomocníkem věrným. Kdo ti zlosynové byli, mistr uhodnouti nedovedl. Až jednou pomocník vrátil se z radnice, kam docházel k orloji prach smetat a čepy mazat, a pověděl, co tam zaslechl z hovoru dvou konšelů. Když prý od orloje vyšel, dvířka železná zavíral, jeden z konšelů blízko stojící druhému povídá:

„A tak už tomu našemu orloji ve světě druhý podobný se nenajde. Jediný mistr Hanuš dovedl takové dílo, a dobře, že už udělat nemůže. Dobře jsme učinili."

Poznal i mistr Hanuš, čím skutkem bylo jeho oslepení, ale kde se dovolat spravedlnosti? Hořkost rozlila se mu v srdci, když pomyslil, jaké odměny se mu dostalo za dílo, kterému v světě rovna nebylo. A z hořkosti té klíčilo záští i touha po pomstě těm, z jichž poručení do věčné tmy byl uvržen. A tak slepec přemýšlel, co počít, až všecko dobře uvážil a promyslil.

V den, kdy pomocník jeho chystal se zase na radnici zajíti k orloji, řekl mu mistr, ať jej vezme s sebou. Že by rád zase jednou své uslyšel a také ohmatal, když ho už spatřit nemůže. Pomocník rád mu vyhověl, a tak ubíral se se slepcem k radnici. Tam do komůrky ke stroji vešli a mistr stanul tiše před dílem svým. K sluchu jeho doléhal tikot a klapot pomalý, ruka jeho dotýkala se železné kostry stroje. Duševním zrakem viděl slepý mistr celý ten stroj před sebou, soukolí i hřídele, páky a váhy, všechny ty součástky umného svého díla, v němž on jediný dokonale se vyznal. V tu chvíli před jeho zrakem duševním přeletěly obrazy celého období jeho života: viděl se, jak s myšlenkou zříditi orloj počítá a rýsuje plány jeho,

jak na jeho součástech pracuje a dohromady je skládá, jak poprvé stroj je spuštěn na podiv všemu lidu shromážděnému na rynku, jak všichni hlasně chválu volají, jak konšelé pochvalují dílo zdařilé, jakou také on má radost z toho, co z jeho myšlenky a práce vzešlo. A teď, co za to za všechno má? Do věčné temnoty uvržen je bídným úkladem. Taková byla vděčnost pánů!

Mistru Hanušovi lítostí slzy z očí vyhaslých vytryskly – ale potom se vzchopil, tváří k orloji obrácen myšlení svoje všecko sebral, bylo mu, jako by ten stroj před sebou viděl, všecky jeho součástky jako by jasně rozeznával. A vtom už do stroje sáhl, páku nějakou tam chytil, k sobě přitáhl. Zaskřípělo to, cosi tam prasklo, a už slyšet bylo skřípot a rachot ve stroji. Pomocník přiskočil k mistrovi, ale bylo už pozdě. Stroj pokažen byl nadobro a jeho tvůrce v tom okamžení bez ducha padl do náručí pomocníkova. Srdce mu puklo.

Přihodilo se to všecko právě ve chvíli, když na orloji při plné hodině figury počaly se hýbat. Ale sotva Smrt zvoncem potrhla, naráz všecky se zastavily, ticho bylo. Všichni, kdo na rynku před radním domem stojíce čekali na to divadlo, zaraženi nevěděli, co se děje. Teprve když pomocník ulekaný vyběhl na rynk lékaře shánět, zvěděli, co se přihodilo.

Marná byla pomoc lékařova, mistra Hanuše už nevzkřísili. A také orloj, slavné jeho dílo, pokažen zůstal po drahnou dobu. Pomocník tak dobře ještě stroji nerozuměl, aby jej opravit dovedl, a nebylo, kdo jiný by se ujal orloje. S životem jeho tvůrce i jemu život došel.

O chrámě Týnském

Jako dvé ramen k nebi pozdvižených vzpíná se dvojice štíhlých věží chrámu Matky Boží před Týnem nad průčelím starých domů na východní straně náměstí Staroměstského, jako významný protějšek radnice. Mezi věžemi štít chrámový se pne, ozdobné dílo kamenické, v něm pak socha Bohorodičky se spatřuje na místě, kde stával veliký kalich pozlacený; pod ním ve výklenku dnes prázdném bývala socha krále Jiříka Poděbradského, v ruce pozdvižené meč držícího. Nápis u sochy byl latinský: Veritas vincit – pravda vítězí. To zřízeno bylo v době, kdy Týnský chrám patřil kněžím podobojí, z návodu Jana Rokycany, týnského faráře, arcibiskupa podobojí zvoleného, ale nepotvrzeného, nedlouho po slavné korunovaci Jiříkově, která se konala v chrámě Týnském.

Kalich ten ve štítě byl tak veliký, že by se do něho čtyři měřice obilí vešly. Nemálo se tehda Pražané divili, když hned na druhé jaro po kalicha zřízení jednoho dne březnového z hejna čápů od jihu táhnoucích nad Staroměstským náměstím dva se oddělili, k chrámu Týnskému se snesli a na okraj kalicha usedli. Odpočinuvše si tam nějakou chvíli, zvedli se zase a odlétli. Ale ještě větší bylo podivení diváků, když zanedlouho ti dva ptáci se vrátili s roštím a rákosím v zobácích a začali si hnízdo v kalichu vystýlat. A tak se ten párek čápů v kalichu uhnízdil bez překážky, protože se říká, že čáp štěstí přináší tam, kde se ubytuje. Začátkem května mladí čápi se vylíhli a staří mláďatům potravu snášeli: žáby, hady, ještěrky a mloky, tak horlivě a v takovém množství, že je čápata ani pojíst nemohla. A tak se stávalo často, že ta havěť ošklivá ven z kalicha vylézala a padala na rynk a tam i do ulic přilehlých se

rozlézala k ošklivení a hrůze Staroměstských. Nevěděli kališníci, co počít; kalich sejmouti nechtěli, aby na posměch to nebylo těm, kdo pod jednou přijímali. Konečně chytrá nějaká hlava radu věděla. I vyhodili z kalicha čapí hnízdo, vyčistili jej a udělali na něj příklop. A tak tam kalich zůstal nadále, i v době, kdy kostel luteránům sloužil. Ale po bitvě bělohorské, kdy kostely pražské, luterány zabrané, katolíkům se vracely, také chrám Týnský přešel ve správu církve katolické. Tehda ze štítu chrámového odstraněny byly i kalich i socha husitského krále. Chovanci jezuitského semináře snesli ze štítu kalich, sochu Jiříkovu shodili na dlažbu a tak rozbili. To bylo roku 1623; po třech letech postavena byla na místo kalicha socha Bohorodičky z bílého mramoru, záře kolem ní udělána byla z kovu kalicha a ze zlata jeho pozlacena. Výklenek po soše Jiříka krále prázdný zůstal do dnešních časů.

Tam, kde stojí chrám Týnský, bývala před dávnými časy kaple při špitále, zřízeném pro cizince přicházející na trhy pražské. Byl' v těch místech blízko velkého tržiště už asi v XI. století kupecký dvůr hrazený, týn, kde ve sklepích zboží bylo ukládáno. Ungelt bylo pozdější jméno domu, jenž byl místem ochrany a kde cizinci také ubytováni bývali. Jméno „týn" značilo prostor dřevěnou hradbou opevněný.

Kdo tam pobýval, ten také požíval plné ochrany vladařovy, ale musel zaplatiti zvláštní poplatek, jemuž ungeld se říkalo. Nad pořádkem v kupeckém dvoře bděl hospodář ungeltní, jemuž také každý příchozí hned ve bráně zbraně musel odevzdati. Do Ungeltu zajížděli kupci domácí i cizí, kteří do Prahy zavítali. Ale i ti, kdo jen projížděli Prahou – a vyhnouti se jí nikdo nesměl –, povinni byli do Ungeltu zajeti a tam ze zboží svého podle míry a váhy zaplatiti museli clo ustanovené.

Pověst ovšem vypravuje, že tu chrám stával už dříve, při domě, v němž sídlila kněžna Ludmila. Když za panování kněžny Drahomíry pohané v Čechách vrchu nabyli, odňat byl chrám bohoslužbě křesťanské; nábožná kněžna Ludmila s vnukem svým Václavem tajnou chodbou docházela do podzemní kaple pod chrámem, kde pro ni kněz před úsvitem mši sloužil. V příbytku svém, v komnatě, kde dlívala kněžna na modlitbách, měla kříž, který v té době pronásledování křesťanů donésti dala do podzemní kaple. Je to prý kříž, jenž dán byl později do chrámu do kaple sv. Ludmily. Tělo Kristovo na kříži tom uděláno bylo z tlačené kůže. Pověst dodává, že to byla kůže prvního z křesťanů umučených za doby Drahomířiny.

Z kaple špitálu týnského povstal kostel městský, trojlodní. Na věž tohoto kostela vystoupil ráno 3. prosince roku 1319 kněz Berengar, aby úderem na zvon znamení dal k útoku na město pánům, kteří s nově zvoleným králem Janem Lucemburským přitáhli ku Praze, kde tou dobou držel se ještě Jindřich Korutanský. Zanedlouho potom pomýšleno bylo již na stavbu chrámu nového, většího. Ale nedošlo k tomu dřív než po roce 1365, kdy přikoupen byl dům vedle kostela, aby nová stavba mohla mít větší rozlohu. V roce 1437 navezeno bylo dříví na stavbu krovu; tohoto dříví bylo však užito jinak. Tehdy Roháč z Dubé, český pán, opovědný nepřítel císaře Zikmunda, který po bitvě u Lipan držel se na hradě Sioně u Kutné Hory, po dobytí tohoto hradu zajat byl s družinou svou a do Prahy přiveden. Když pak i se svými byl odsouzen k smrti, poručeno bylo šibenici udělati z dříví, které pohotově bylo ke stavbě krovu Týnského chrámu, šibenici o třech patrech, na níž nejvýše sám pan Roháč pověšen, pod ním tři znamenitější z jeho družiny, nejníže pak ostatní; bylo jich třiapadesát, kteří zbyli ze vší posádky Roháčovy. Po dvaceti letech, v roce 1457, kdy chystali v Praze slavnosti ke svatbě Ladislava Pohrobka s dcerou krále francouzského, na

rynk staroměstský navezeno bylo dříví ke stavbě lešení k tancování a ke hrám rytířským; když pak pro smrt královu k slavnostem nedošlo, toto dříví užito bylo na krov chrámu Týnského. A co krov ten byl stavěn, hned v roce 1458, dne 2. března, z radnice Staroměstské toho dne zvolený král Jiří z Poděbrad přiveden byl do Týnského chrámu k slavnému Te Deum.

Vnitřek chrámu Týnského vyzdoben byl mnohými vzácnými díly umění malířského a sochařského. Tak slavný malíř Karel Škréta vymaloval pro chrám řadu oltářních obrazů, mezi nimi pro oltář sv. Lukáše obraz, na němž světec, patron malířů, maluje podobiznu svaté Panny. Pověst vypravuje, že Škréta dal sv. Lukáši vlastní podobu, Pannu Marii že maloval podle své manželky. Památný obraz ten nevisí dnes už v chrámě Týnském, přenesen byl do obrazárny.

Když o svatvečerech při klekání rozhlaholí se nad městem velebný souzvuk pražských zvonů, vpadají do něho i zvony týnské jasnými hlasy. Visí tu v jižní věži veliký zvon, Panně Marii zasvěcený, který ulil v roce 1533 mistr Tomáš Jaroš z Brna, slavný zvonař pražský, v slévání a formování měkkých kovů nad jiné znamenitě zběhlý. Zvon-velikán je po Zikmundu svatovítském, taktéž Jarošově díle, u nás největší: váží bezmála šedesát centů. Je tu také malý zvonek jasného hlasu, o němž takový příběh se povídá:

Na Starém Městě pražském ve farnosti týnské před dávnými lety šlechtična přebývala, paní bohatá a nádhery milovná, jmění měla veliké, krásný dům obývala, skvostnými šaty se odívala, hostiny strojila, všeho měla v hojnosti. Ale srdce její bylo zlé. Chudým nepřála, s nikým útrpnosti neměla, služebnictvo své, měla ho mnoho, sužovala i týrala stále a stále, nikdo u ní ve službě nepobyl, leč by to byl býval člověk poddaný, nad nímž měla všechnu moc.

A tak se stalo, že jednou také komorná té paní ze služby utekla pro sužování ustavičné. Tu vzala si paní do služby děvče z venko-

va, ze svého panství. Byla to hodná dívka, přičiňovala se ze všech sil, jen aby ve službě obstála, ale dělej co dělej, paní své nikterak se zachovat nedovedla. A tak často, když šlechtičně při oblékání nebo svlékání pomáhala, křik a vádu náramnou musela poslouchat, i rány snášet.

Jednou podvečer chystala se ta zlá paní do společnosti, k hodům nějakým, a mladá služka strojila ji v její komnatě. Tu najednou z věže blízkého chrámu v Týně zalehl sem hlas zvonu vyzvánějícího klekání. Služka, jak byla pobožná, tu chvíli šaty položila na židli, aby mohla ruce sepnout k modlitbě. To rozhněvalo její paní do té míry, že s křikem a láním přiskočila k služce, za hrdlo ji chytila oběma rukama a zlostí se neznajíc tak dlouho ji rdousila, až nebohé děvče bez ducha padlo k zemi.

Teď teprve vzpamatovala se zlá žena, ulekla se náramně, začala služku křísit, domácí lidi volala, i lékaře honem dala přivést, ale vše bylo nadarmo. Děvče už k životu nepřivedli. Z toho veliké pohoršení povstalo v domě i ve všem okolí, lidé šlechtičnu proklínali jako vražednici, láli jí, a sotvaže se venku objevila, s křikem hněvivým se sbíhali, žádajíce si potrestání té ukrutnice. Přišla ta věc na soud, ale advokát panin byl chytrý, osvobodili ji. Prý nikdo při tom nebyl, když děvče zemřelo, a říci nemůže, zda paní je vinna. A tak také soudce na svou stranu přivedl. Říkali pak lidé, že u soudu chudý zastání nemá.

Ale tu zlou paní potrestalo vlastní její svědomí. Kudy chodila, kde pobývala, ve dne v noci všude ten hrozný skutek na očích měla a jím se děsila. Stále hůře jí bylo. Až potom, aby své duši pokáním ulehčila, vstoupila šlechtična do kláštera, do přísného řádu, od světa nadobro byla odloučena, kála se tam ze svého hříchu. Ale dříve ještě z velikého jmění svého, kteréžto zčásti rozdala chudým, zčásti klášteru přinesla, dala u zvonaře ulíti zvonek žalostného

hlasu a Týnskému chrámu jej darovala, aby jím klekání zvonili, to na upamatování smrti nebohého děvčete.

Stalo se pak jednou po letech, že se zvoník Týnského chrámu k večeru kdesi opozdil a pozdě dostal se k věži, aby klekání zvonil. Ale ještě ani k chrámu nedochvátal, když tu z věže ozval se zvon klekání vyzvánějící. Ulekl se zvoník, divné mu bylo, kdo by to za něho zvonil. Spěchal tedy na věž, a když vyběhl po schodech ke zvonům, vidí tam jeptišku, která zvoní. Ale sotvaže k ní chtěl přikročiti a zeptati se, jak se tam dostala, zmizela náhle jeptiška, jako by se byla v mlhu rozplynula. Ustrašený zvoník rozpomněl se v té chvíli na tu, která zvonek kostelu darovala. A nejinak hádal, než že to byl její duch, který se tam zjevil v rouše klášterním, aby klekání odzvonil, když zvoník včas nepřišel. Dodnes visí tam na věži zvonek, památka na umučené děvče.

Týnský chrám, stavba mohutná a velebná, vzácné dílo gotického umění stavitelského, je schránkou přemnohých památek uměleckých. Zvenčí ráz jeho gotický celkem je neporušen, zato z vnitřní výzdoby původní jen malé jsou zbytky; z nejznamenitějších je pozdně gotický baldachýn, který roku 1493 vytvořil Matyáš Rejsek, slavný kameník a stavitel, zprvu bakalář a správce školy týnské, nad hrobem kališnického biskupa Augustina Luciána Sanktuarienského. Po bitvě bělohorské kámen na hrobě byl rozbit a ostatky biskupovy rozmetány. Spanilému dílu mistra Rejska naštěstí nebylo ublíženo.

O paláci Kinských

Na téže straně náměstí Staroměstského jako chrám Týnský stojí rozlehlý palác, který v druhé polovině století XVIII. pro hraběte Jana Arnošta Goltze budovati začal slavný stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer a po téže straně náměstí Staroměstského jako chrám Týnský stojí rozlehlý palác, který v druhé polovině století XVIII. pro hraběte Jana Arnošta Goltze budovati jeho smrti dostavěl Anselm Luragho. Nedlouho po dostavění získal koupí krásný ten palác hrabě Kinský.

Nápadné je, že stavba paláce Kinských značně vystupuje z řady ostatních domů na této straně náměstí, a to tak, že postranní průčelí mají po čtyřech oknech. Povídá se také, jak se ta věc přihodila.

Když se stavebník radil se stavitelem o rozloze a vzhledu paláce, stavitel mu pověděl a také návrhy narýsované ukázal, jak by vzhled stavení nemálo získal, kdyby možno bylo průčelí jeho vysunouti z řady domů vedlejších o několik sáhů do náměstí. Věděli však dobře hrabě i stavitel, že to půjde ztěžka. Ta věc záležela na konšelech, aby svolení dali. Hrabě žádal tedy o svolení takové, ale žádost jeho byla odmrštěna. Tu poradil kdosi hraběti, aby to s podplacením zkusil, a také mu tři konšely jmenoval, kteří by za dobrou odměnu hotovi byli dovolení opatřiti. Hrabě nelitoval veliké sumy peněz, které bylo třeba k podplacení konšelů, a dostal vskutku povolení. Potom započato bylo rychle se stavbou, a než se kdo nadál, zdi paláce začaly se již zvedati ze základů. To zvěděli konšelé a bez meškání povolali hraběte na radnici, aby se zodpovídal z neoprávněného skutku. Hrabě dostavil se před konšely, kde byl dotazován, jak si mohl takovou nesprávnost dovoliti, a bylo

mu řečeno, že bude nutno zbořiti to, co do té doby bylo vystavěno. Tím překvapený hájil se hrabě tak, že prý povolení dostal, a bez rozpaků také ukázal na ony tři, kteří mu je dali. Z toho mezi ostatními pohoršení bylo nemalé, a když potom hrabě ještě prozradil, jakou sumu peněz dal za dovolení k tomu, aby stavba do náměstí mohla býti vysunuta, tu hned z rozkazu rychtářova ti tři konšelé do vězení byli uvrženi a soud nad nimi byl ustanoven.

Když ten den přišel, záhy po ránu sešli se konšelé s rychtářem v radním domě a do světnice soudní vstoupili; za nimi lid vpuštěn byl, protože soudní řízení bylo veřejné. Až ke mříži směl lid přistupovat, za kterou na soudních lavicích s rychtářem konšelé seděli řadou podle stáří, uprostřed purkmistr s primasem, stranou písař. A také hned ti tři konšelé provinilí přivedeni byli i hrabě zavolán, aby svědčil, jak se ta věc zběhla. I zahájen byl soud nad konšely úplatnými, kteří vinu svou zapírali. Ale svědectví hraběte i jeho úředníka, který jim peníze vyplácel, jasné bylo, vina byla prokázána, a když konšelé o ní uvážili, purkmistr rozsudek vyřkl, jímž ti tři nehodní k smrti byli odsouzeni. Ustanoveno bylo také, aby ten trest vykonán byl hned na druhý den.

Na rynku před radním domem tesaři tři šibenice sbili a tam potom kat těm odsouzeným život ukrátil. Tak stihl je přísný trest za to, že se dali podplatit, pro výstrahu všem, kdo obec spravují a proti právu přitom jednají. Ale hrabě přece jen potom dosáhl, že stavitel palác vystavěti mohl tak, jak chtěl. Krásné to stavení vskutku vystupuje do náměstí tak, že boční fronty šířku mají čtyř oken.

Byla také pověst o paláci Kinských, že se při jeho stavbě dílo nedařilo, že často přes noc zeď spadla, kterou ve dne vystavěli. I nevěděl stavitel, co by si počal, jen aby palác pod střechu přivedl. Tu někdo poradil, aby do základů paláce děcko zazdili nevinné. Byla

taková pověra strašlivá v dávných dobách, že zvláště při stavbě hradu, který měl útokům nepřátel dobře odolávat, nevinné děcko nebo mladou dívku zazdili do základů, za to majíce, že stavení pevné bude.

V časech pozdějších neodvažovali se život lidský tak utratiti a zazdívali někdy kohouta. Ale tehda, při stavbě paláce na náměstí Staroměstském, k té zlé pověře staré prý se vrátili. Pověst taková nejspíše z toho vznikla, že vskutku v začátcích stavba se nevedla, a když potom palác byl dostavěn pěknější, nádhernější než domy okolní, lidé nevěřili, že by přirozeným způsobem bylo se to podařilo.

O kostele svatojakubském

Ze staroměstské ulice Štupartské za Týnským dvorem či Ungeltem vchází se do kostela a kláštera sv. Jakuba. Na místě, kde tyto stojí, už ve XII. století založili mniši minorité kostel a klášter. V refektáři toho kláštera, rozsáhlém, protože tam mnichů bylo přes sto, hostinu korunovační měli král Jan Lucemburský s královnou Eliškou 7. února 1311 a pět let potom klášter dočista vyhořel; mniši vystavěli nový, větší a nádhernější za štědrého přispění královny Elišky. V novém refektáři syn Janův, markrabě Karel, dne 13. června 1343 Pražanům privilegium vydal, že „při právech jejich a zvyklostech dosavadních bude je hájiti, pokud by jim psané právo takové nebylo uděleno".

Známo předobře, jak milá byla Praha Karlovi, když po svém otci na trůn český nastoupil, a jak ji zvelebil. A tak záhy započato bylo i se stavbou nového kostela sv. Jakuba, jež dokončena byla po pětatřiceti letech. A za čtyři léta potom král Karel znovu byl u Sv. Jakuba, žel, že už neživý: to po smrti králově tělo jeho přes noc z druhého na třetí den v rakvi vystaveno bylo v kostele svatojakubském.

Ve válkách husitských chrám i klášter mnoho vytrpěly, roku 1596 blesk uhodil do kostela. Když roku 1689 v Praze požár velký zuřil, kostel i klášter svatojakubský vyhořely úplně. Znovu pak vystavěny byly zanedlouho v té podobě, v jaké nyní se spatřují. Na hlavním oltáři v kostele svatojakubském v zasklené skříni chována je dřevěná socha Panny Marie, vzácná památka ze století XV., o níž pověst takto vypravuje:

Odedávna považována byla socha mariánská v kostele svatojakubském za zázračnou. Byla proto uctívána i dary obmýšlena. Stříbrné i zlaté mince v hojnosti byly na ní navěšeny, i skvosty všeliké, šňůry perel, celé bohatství toho bylo. Jednou, v době nepokojné, po Praze všelijaká čeládka se potloukala, škůdci a zloději kradli a brali, nač přišli; byli mezi nimi lidé odvážní, kteří z ničeho si nic nedělali, ničeho se nebáli. Tak také jeden člověk takový, chodě po městě, zašel i do kostela svatojakubského v svátečním čase mešním, hledaje, komu by v tom lidí návalu měšec uřezal nebo jinou věc ukradl. Dostal se až k hlavnímu oltáři a tam uviděl Matku boží, bohatstvím ověšenou. Oči mu zajiskřily, hned si pomyslil, to že by byla kořist dobrá. Že se vyznal ve svém řemesle nedobrém, brzy měl plán hotový. Vyšel z kostela, aby se tam vrátil až na druhý, všední den, kdy tolik lidí do kostela nevchází. Přišel tam v čase nešporním, pozdě odpoledne; ohlížeje se na všechny strany, aby zpozorován nebyl, vkradl se do prázdné zpovědnice, kde se přikrčil a vyčkati hodlal do noci.

Když k večeru kostelník kostel uzamkl, ten člověk zlý věděl, že je bezpečný, že ke krádeži může přistoupiti. A náhoda mu přála, že té noci měsíc z jasné oblohy svítil a že zář jeho velikým oknem k oltáři padala. Vlezl zloděj na oltář a chystal se stáhnouti soše z krku šňůru s dukáty. Ale v té chvíli ucítil, jak jej někdo za ruku uchopil a pevně drží. Leknutím ani hnout se nemohl, a ještě hůř mu bylo, když spatřil, že to sama socha Matky boží ruku vztáhla a chytila jej za ruku. Byl dlouhou chvíli jako omámený, ale potom zkoušel, jak by se vyprostil. Ale marně – živou mocí nemohl ruku vytáhnouti z objetí prstů. V zoufalém strachu už i na to pomýšlel, jak by tu sochu zvrátil, aby upadla a rozbila se. Ale třebaže to byl člověk silný, nepodařilo se mu to. Nezbylo nic než vyčkati rána.

Úzko bylo zloději při pomyšlení, jak při svatokrádeži byl zadržen a jaký bude jeho trest. Pomalu ubíhal mu čas o samotě v noční době. Konečně, když se nový den na východě ukázal a noc pominula, ozvaly se venku kroky a klíč zarachotil v zámku. To kostelník bral se do chrámu, aby vše přichystal k ranním bohoslužbám. Přišel k hlavnímu oltáři a ulekl se nemálo, když tam člověka schouleného spatřil u sochy mariánské a viděl, že se nehýbá. Hned vyběhl z chrámu a poplach učinil v klášteře i na ulici. Přiběhli mniši, i lid z ulice sem se nahrnul, a všichni nemálo se divili tomu, jak zloděj byl zadržen. Poznali také očitě, že není možná zloděje vyprostiti, ač o to vší mocí usilovali, chtíce chlapíka odevzdati soudu. Tu představený kláštera, kvardián, obrátil se k zázračné soše a otázal se, co by se tomu zloději státi mělo za trest, že se takového skutku bezbožně odvážil; zdali by mu ruka měla být useknuta. A jedva to kvardián dořekl, sevřená pěst sochy se uvolnila a zloděj mohl ruku svou vyprostiti.

Mezitím rychtář s biřici přišel do kostela, zloděje jali a odvedli. Na soudě potom ustanoveno bylo, aby zloději takového trestu se dostalo, jaký mu Matka boží sama přisoudila. I vyveden byl z vězení k sv. Jakubu a tam před kostelem kat mu pravici uťal. Na památku té události ruka zlodějova v kostele pověšena byla na řetízku, jak tam v pravé lodi uschlá a zčernalá dodnes se spatřuje. Také obraz tam byl pověšen, na němž to potrestání zlodějovo vymalováno bylo a nápis uveden o té příhodě podivné, a to v řeči české, německé a latinské.

Zloděj byl po léta žalářován, a když konečně na svobodu vyšel polepšený a kající, do kláštera k mnichům minoritům k Sv. Jakubu se odebral prositi, aby jej za služebníka nejnižšího přijali, že chce tam svůj zločin stále míti na očích a pokání činiti. Přijali jej a on jim do smrti sloužil poctivě, zasloužil si odpuštění hříchu.

V levé lodi svatojakubského chrámu při stěně stojí k nemalé jeho ozdobě nádherný náhrobek Jana Václava hraběte Vratislava z Mitrovic, kdysi nejvyššího kancléře Království českého, jenž zemřel roku 1712. Sochy na náhrobek provedl slavný sochař Brokoff. Pod náhrobkem v podzemí je rodinná hrobka hrabat z Mitrovic. Vznikla pověst, že pochovaný zde kancléř byl jen zdánlivě mrtev, že se v hrobce té probudil, vyrazil víko rakve a usiloval se ven z hrobky dostati. Ale námaha jeho byla marná, hlas jeho ven nedolehl, a tak bídně zahynul. Našli prý jeho mrtvolu, když po čtyřech letech jiného Mitrovice pochovati měli a otevřeli hrobku. Podivno, jak pověst ta vznikla, neboť jest jisto, že nejvyšší kancléř Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic zemřel ve Vídni a tam také byl pochován; teprve za rok převezena byla rakev s jeho tělem do Prahy.

Krásný obraz oltářní sv. Jakuba Většího maloval slavný umělec český Václav Vavřinec Rainer. Dříve místo něho byl tam obraz na zdi malovaný, nevalné ceny. Vypravuje se, že Šebestián Zeiller, malíř, obraz ten začal malovati v době, kdy v Praze mor zuřil – v roce 1713. A třebaže ve farnosti svatojakubské lidé houfem umírali, ten malíř jako zázrakem zdráv zůstal až do doby, kdy obraz domaloval. Poté za dva dni morem zachvácen skonal.

A ještě o jednom malíři příběh se vypravuje podivný, to o tom, jenž namaloval řadu obrazů na klenbě a v postranních výplních výklenkových. Zaznamenáno je v klášterní kronice, že v roce 1736, kdy výzdoba chrámu byla dokončována, dal se u provinciála řádu ohlásiti neznámý člověk, na němž viděti bylo, že zdaleka přichází, a nabídl se, že vymaluje strop chrámu svatojakubského. Odměny nijaké nežádal. I svěřeno mu bylo to dílo, on je pak také zdárně provedl. Potom teprve prohlásil se malíř – že před lety býval mnichem, v Praze u Sv. Jakuba, ale že ze zchudlého kláštera odešel tajně a do Říma se odebral, kde ho papež nižšího svěcení zbavil;

on pak v městě tom v umění malířském vzdělal se znamenitě. Nezapomněl však na vlast svou ani na pražský klášter a umínil si, až se do Čech vrátí, že kostel klášterní vyzdobí malbami. Jméno malíře toho bylo Quido Vogel.

Slavná je minulost kláštera svatojakubského, jak o ní dějiny vypravují. A také vnitřek chrámu o ní svědčí, v němž vzácných děl umění řezbářského, sochařského i malířského je nemálo.

O řeznících staroměstských

Stará živnost řeznická byla v Praze odedávna kvetoucí a vážená. Za panování Lucemburků počítalo se tu na dvě stě masných krámů na Starém a Novém Městě, čtrnáct na Malé Straně. Také na Hradčanech, které byly za krále Jana založeny jako městečko purkrabské, byly masné krámy, stály ve dvou řadách proti sobě na náměstí od východu k západu. Novoměstské masné krámy vystavěny byly v roce 1360 na nynější Lazarské ulici, kde stály až do konce XIX. století.

Když se u řemesel a živností vyvinulo zřízení cechovní, měli pražští řezníci cech slavný; při kostelních slavnostech a při vjezdech králů, pro kteréžto příležitosti určen byl pořádek, v jakém mají cechy s korouhvemi cechovními kráčeti, byli řezníci na místě prvním. Před nimi nesena byla korouhev červená, na níž byl lev bílý bez koruny, o jednom ocase, na druhé její straně mříž visící nad branou a z každé strany oděnec, an mříž seká sekyrou. Tak stojí psáno v popisu korouhví cechovních ze XIV. století. V popisu tom vysvětleno je také, jak řezníci pražští toho erbu nabyli: „Od krále Jana Slepého; neb když jest před městem ležel, tehdy jsou řezníci bránu vyrubali, aby jej pustili do města."

To bylo tak: po vymření rodu Přemyslova vzali si pánové čeští, ač neradi, za krále Rudolfa z rodu habsburského. Po jeho smrti zvolen byl králem manžel starší dcery Václava II., Anny, Jindřich, vévoda korutanský. Ale ten nevládl dobře, byl příliš slabý, než aby dovedl udržeti pořádek v zemi, kde bylo plno rozbrojů. Proto smluvili se pánové čeští s císařem německým Jindřichem VII., že jim dá za krále svého čtrnáctiletého syna Jana, jenž si vezme za

manželku Elišku, mladší dceru Václava II. Ale nový král český, Jan Lucemburský, dosud nekorunovaný, neměl cestu do královského sídla volnou. Musil dobývati českých měst, zvláště Prahy.

Tehda, na sklonku roku 1310, byla zima velmi tuhá. Vojsko krále Jana přitáhlo k městu Kolínu nad Labem; měšťané byli vyzváni, aby se vzdali; odpověděli, že počkají, jak se rozhodne Praha. Proto za třeskutých mrazů táhlo vojsko Janovo ku Praze a oblehlo Staré Město 28. listopadu. V Praze držel se Jindřich a nechtěl se města vzdáti.

Staré Město bylo tehda dobře opevněno; zdi ohradní tvrdé byly, vysoké, stavení v hradbách a věže pevné, příkopy hluboké. Vojsko Jindřichovo hájilo Prahu srdnatě. Marné byly útoky obléhatelů; k tomu přistupovaly svízele kruté zimy, a tak už obléhající malomyslní byli, ba někteří chtěli již od Prahy odtáhnouti. Ale jeden z vůdců prohlásil prý, že neustoupí, kdyby i z nebe místo sněhu samé šípy padaly.

Lid pražský Korutancům nepřál, trpělť od nich mnohá příkoří. Toho ku prospěchu krále Jana užil starý kněz Berengar, jenž kdysi býval při dvoře kněžny Elišky, nyní choti Janovy. Ten zůstal v Praze, když odtud Eliška do Němec k svatbě odjela. Toužil po návratu své paní do Prahy, proto též si usmyslil takovou věc: potají vyjednal s přáteli Janovými ve městě, že ve zbrani pohotově budou na dané znamení. Také obléhajícím tajně vzkázal, co mají činiti.

Potom 3. prosince po polednách vystoupil Berengar na věž kostela v Týně a tam trojím zazvoněním na veliký zvon dal smluvené znamení. V malé chvíli začalo se náměstí mezi kostelem a radnicí plniti ozbrojeným lidem. Mezi ním na prvém místě byla řeznická chasa, chlapíci jako skály, širočinami řeznickými ozbrojení. A srazivši se všichni v jediný houf, pospíchali ulicí k městské bráně. K té už zatím přiběhlo zvenčí také vojsko krále Jana, a tam, jakož

i na jiných stranách, počal se útok na město. Zatím u té brány lid pražský s řezníky v čele zahnal její obhájce, a začal pak do brány sekyrami sekati a motykami a jinými takovými zbraněmi bušiti. Netrvalo dlouho a brána byla prolomena; do města hrnul se dav obléhatelů. V Praze nastal zmatek nepopsatelný: Korutanci vidouce zradu neměli odvahy bojovati, dali se na útěk, hrnuli se přes most na Malou Stranu a dále na hrad.

Tak hlavně přičiněním statečných řezníků dostal se král Jan na Staré Město. Za týden potom Jindřich Korutanský potají prchl z hradu a ujel do Korutan.

Jan Lucemburský nezapomněl pražským řezníkům jejich zásluh o dobytí města; obdařil také jejich cech korouhví, na níž spatřovala se znamení, jaká svrchu byla popsána. Později užívali řezníci jednoho znaku, a to lva držícího v pazourech řeznickou sekyru.

Ještě jindy vyznamenali se statečností řezníci staroměstští. Zachránili podvakráte před zkázou kostel sv. Jakuba v sousedství masných krámů staroměstských. Poprvé v bouřích husitských, kdy roku 1420 odrazili útok lidu na kostel a klášter, podruhé za vpádu Pasovských r. 1611. Tehdy zmatku v městě hleděla využíti chátra, aby mohla drancovati; hlavně na kostely a kláštery měla namířeno. I ke Sv. Jakubu přitáhli, dělajíce, jako by tam hledali ukryté žoldnéře cizí. Řezníci postavili se na obranu kostela a uhájili ho. Mniši minorité, jichž byl klášter i kostel, dali na památku hrdinných činů řezníků zasaditi v klášteře desku s nápisem o tom. Starší cechu řeznického zván pak byl každoročně k slavnému obědu o poutní slavnosti na den svaté Anny, jejíž kaple již od roku 1323 stojí v ochozu klášterním; sedal tam při tabuli v refektáři na čestném místě, před ním pak ležely na polštáři klíče od kláštera i kostela.

Pražští řezníci byli vždy hrdi na prokázanou udatnost příslušníků jejich cechu. Lev na zadních nohou kráčející, se sekyrou v pa-

zourech, maloval se donedávna na vývěsních štítech řeznických krámů.

Naposledy osvědčila se statečnost řezníků staroměstských v roce 1648. Tehdy vpadlo do Čech švédské vojsko, jemuž velel generál Königsmark, a přitáhlo ku Praze. Zradou dostali se Švédové na Hradčany a zmocnili se i Malé Strany. Přes Kamenný most chtěli se dostati na Staré Město, ale to nešlo tak snadno. Primas staroměstský, Mikuláš Turek z Rosenthalu, kázal zvoniti na poplach a svolati všechny, kdo by se zbraní v ruce mohli se postaviti Švédům na odpor, aby Staré Město proti nim obránili. Studenti, měšťané, řemeslníci, úředníci, šlechtici hlásili se k obraně města. Z těch obránců vedle studentů nejstatečněji vedli si řezníci, osvědčujíce udatnost, kterou odedávna byli proslulí. Na mostě u kříže násep byl udělán a opevněn, tam zadržovány byly útoky Švédů statečnými bojovníky a také střelbou ze Staroměstské věže mostecké a z vodárny. Po tři měsíce pokoušeli se Švédové o zdolání odporu, o dobytí Starého Města; že se jim to nepodařilo, o to zásluhu nemalou měli také řezníci staroměstští. Také jim toho dlouho bylo vzpomínáno.

Na staroměstské vodárně u Karlova mostu vyobrazen byl boj se Švédy na mostě, postavami primátora Turka, měšťana, studenta a řezníka připomínající statečné obhájce Starého Města.

O domě U Hrubého muže

Na Starém Městě v Dlouhé třídě stával na rohu ulice Rybné dům, řečený U Hrubého (Velikého) muže. Ten když pro značnou zchátralost byl zbořen, vzala tam zkázu i deska kamenná, jejíž nápis hlásal, že v domě tom kdysi císař a král Karel IV. byl pohoštěn.

Dlouhou třídou za starodávna vedla cesta od brány, zvané Odraná, z předměstí Poříče k rynku, a bývalo tam tehdy živo. Také tam bylo několik pivovarů a domů nákladnických, to jest takových, při kterých bylo právo várečné. Stalo se kdysi, že král Karel, z ciziny se vraceje, do Prahy vjel branou Odranou a s průvodem svým ubíral se Dlouhou třídou. Tam na místě, kde později stál dům U Hrubého muže, byl pivovar.

Bylo v noci, pozdě k ránu, v ulici bylo temno. Zbrojní pacholci v družině královské nesli pochodně, od nichž zář zarudlá padala na průčelí domů i na dláždění hrbolaté. Podkovy koní klapaly o kameny a hovor královy družiny i odfrkávání koní rozléhalo se tichou ulicí. Když se průvod blížil k pivovaru, táhla k jezdcům vůně sladu a zalehl v jejich sluch zpěv mužských hlasů, pěkně sezpívaných. Král zarazil koně a poslouchal, družina všecka zastavila se též. Po chvilce mlčení král se zeptal, co ten zpěv znamená. Nikdo neuměl mu pověděti, až jeden z pacholků zbrojních se ozval, řka:

„To, Milosti královská, v pivovaře zpívají sladovníci. Je zajisté zvykem starodávným u toho řemesla, že při vaření piva písně nábožné prozpěvují, to aby za nočního času před dřímotou se chránili a pozorní byli při práci své, aby k úrazu nepřišli."

Zalíbila se králi ta věc, kázal před pivovarem zastaviti a slezl z koně i všecka družina jeho. Vešli potom do pivovaru, kde chasa

hned poznala, jaká vzácná návštěva přišla. Vzdali hned všichni poctu svému pánu, provolávajíce: „Ať žije král!“ A potom vedli pány do síně varní, kde blízko pivní pánve na sud postavený prostřeli čistý šat, sladovnickou bílou zástěru vypranou, i na židli přistavené tak učinili, a starší pobídl uctivě krále, aby se posaditi ráčil.

Král tím upřímným pozváním nepohrdl a zasedl k sudu; i přinesli mu piva vyleželého v novém korbeli vysmoleném, také chleba a soli podali podle starodávného pohostinství, a král z posoleného krajíčku zakousnuv, napil se s chutí, pivo pochválil. Potom chasu sladovnickou obdaroval hojně, a rozloučiv se, ven vyšel na ulici, aby pokračoval v cestě.

Z královské návštěvy pivovaru v Dlouhé třídě vzešla čest nemalá a na památku toho deska kamenná zasazena byla tam do zdi s vypsáním té události.

O Karolinu

Na Ovocném trhu na nároží Železné ulice stojí budova, Karolinum řečená, patřící k univerzitě pražské. Dříve tu kolej Karlova bývala, jež se sem přestěhovala v roce 1386. To když Václav IV. směnil pro ni dům, který tu vystavěl Johlin Rotlev, bohatý měšťan.

Rotlev, jemuž v Praze několik domů patřilo i zahrad a vinic na stráních u města, neměl dosti na svém bohatství, chtěl větší ještě nashromáždit. Jako jiní měšťané pražští získal i on právo kutací v Jílovém, kde odpradávna zlato se dolovalo. Najal horníky a ti štolu založili u Jílového, do skály se vlámali za žilou zlaté rudy, která se tam pod zemí táhla. Pracovali dlouhou dobu, štola do skály se protahovala, ale na silnou žílu rudnou přijíti nemohli.

A přece Rotlevovi dobře bylo známo, že ve skalách u Jílového zlatá ruda je skryta, viděl, jak jiní lepší štěstí mají, jak jejich horníci ze štol na den vyvážejí zlatonosnou rudu, drží ji ve stoupách a vodou z ní zlato vypírají. Jen jemu, Rotlevovi, podařiti se nechtělo, aby rudu našel. Ale byl do díla všecek zapálený, peněz nelitoval, sám do Jílového častěji dojížděl na práci dohlížet. Také měšec grošů stříbrných za měšcem tam dovážel na výplatu horníkům. A když se po nějaké době stalo, že na žílu zlatou uhodili v jeho štole a s drcením a rýžováním začali, radost jeho byla veliká. Ale byla to chudá žíla: zlata z ní jen maloučko dobyli, a brzy se jim ztratila v hluchém kamení.

Rotlev nepovolil; znovu a znovu hnal lidi do práce, aby štolu rozšiřovali, peněz nelitoval. Jenže to už potom nebral z hotového, to už bylo třeba prodávat. A tak zastavil a potom prodal v Praze dům v ulici k rynku, prodal i druhý a třetí, také vinici za vinicí

do zástavy dával a prodával. Že pak bylo třeba narychlo prodávat, málo mu platili, peníze pod rukama se mu rozbíhaly, brzy byly pryč a bylo třeba nové shánět. Ale Rotlev byl jako posedlý chtivostí zlata, na nic nedbal. Jeho žena, paní hodná a hospodárná, když tu spoušť viděla, prosila muže, zapřísahala jej, ať toho nechá, ať uschrání, co se uschránit dá, že ještě pozdě není.

„Nač ti je takové dychtění?“ říkala. „Štěstí nemáš a pochováš tam u Jílového všecko naše jmění. Nebylo by lépe, kdyby sis tu v městě hospodářství hleděl a zanechal zlata? Co ty víš, jak ti tam hospodaří, když tam stále nejsi, zdali tě o rudu tajně neobírají! Nech všeho, prodej štolu, můžeš-li, však se kupec najde, a budeme tu zase spokojeni živi.“

Ale Rotlev odpovídal, to že jsou ženské rozumy, ona prý nezná než naříkat; ať jen počká a uvidí, jak on zbohatne, jak mezi nejzámožnější Pražany bude počítán. Že by ho šidili horníci, nevěří; má tam při nich svého služebníka věrného, člověka spolehlivého, ten se o všecko dobře stará. A tak jináč nemožno než vydržet, však se štěstí přece jednou ukáže.

Žena Rotlevova, když viděla, že její přimlouvání je marné, a pozorovala, jak doma hospodářství hyne a jmění všecko jako do tůně bezedné se ztrácí, soužila se a stranou plakávala často. Pro zlato slzy tekou.

Neměl už Rotlev tuze mnoho, blízek byl chudobě. Ale přece jen naděje se nevzdával. A tu jednoho dne k poledni pod okny Rotlevova domu jezdec zastavil na koni uhnaném, seskočil a spěšně do domu se ubíral. Byl to starý služebník Rotlevův, který v Jílovém na štole dohlížel. Ten přinesl svému pánu zprávu nedobrou. To, že horníci práci na štole jeho opustili, nechtějíce čekati na mzdu, kterou pán slíbil a neposlal. A také prý se chtějí do Prahy odebrati,

aby si u pánů konšelů stěžovali na měšťana Rotleva, jenž je k práci najal a nyní mzdu jim zdržuje.

„Ty víš, pane," věrný služebník dodával, „že už sám víry jsem neměl a tobě radil zanechati díla. Ale dnešní noci podivného cosi se mi zdálo. Ve snu uzřel jsem mužíčka drobného, jak k loži mému přistoupil. Vousy šedé měl po pás, kytlí havířskou byl oděný, kahanec u pasu zavěšený měl a želízko v ruce. Slova nepromluvil, jen prstem kýval, ať vstanu, ať jdu za ním. A já vstal, vyšel jsem za ním z chatrče a rovnou cestou ke štole. Tam on s kahancem pozdviženým kráčel napřed, po mně se chvílemi ohlédaje. Tak jsme došli až tam, kde horníci díla zanechali. A tu ten mužík stanul, ke mně se obrátil a potom nataženou rukou ukazoval ke skále. Ale zase byl němý. A když jsem se zeptati chtěl, zda mi ukazuje, kde je zlato ukryto, světélko zhaslo, mužíček zmizel a já zůstal v čiré tmě. Ale vtom také jsem se probudil na loži v chatrči, na ten svůj sen podivný mysle neustále. Ráno jsem šel ke štole, abych na dílo dohlédl, ale horníci stáli venku, volali, že do práce nepůjdou, dokud peněz nebude na jejich mzdu. Proto jsem také hned na koně sedl a do Prahy ujížděl, abych ti o tom pověděl a sen svůj vyjevil."

Měšťan Rotlev, který se zatajeným dechem poslouchal, uchopil služebníka za ruku a chvatně povídá:

„Teď, teď přestati, kdy mi z tvého snu nová naděje svítá? Peníze sehnat musím, a honem! Jen kde vzít? Už ani Žid nepůjčí. Nač by také půjčil? Marné by bylo shánění. Ale počkej! Počkej maličko, přijdu hned."

S těmi slovy odešel Rotlev do komory. Za chviličku se vrátil se šatem nějakým světlým v ruce. Ubezpečil se nejprve, že jeho žena nablízku není; potom šat ten rozložil, služebníkovi ukázal. Byl to závoj, šlojíř svatební, zdobně tkaný, zlatem hustě protkávaný,

drahocenný. Ten si manželka jeho z lepších časů pro památku schovávala, od něho nechtěla se odloučit.

„Ten vezmi a schovej!“ nakazoval Rotlev služebníkovi, šlojíř mu podávaje. „Pospěš honem k Židu Barochovi, ať na tuhle zástavu půjčí, co může, však bude šlojíř první, co vyplatím, až se zlata domohu. Jdi, jdi!“

A strkal služebníka ze dveří, nežli ten mohl se ozvati k odporu. Potom pospíšil Rotlev ženu svou vyhledat, oznámit jí, že do Jílového pojede, že mu služebník dobré zprávy přinesl, že třeba, aby sám zhlédl dílo. Hned také koně osedlal a venku na služebníka čekal, až se od Žida vrátí.

„Dal?“ volal Rotlev na starého, jak jej od rynku přicházet uviděl. A když ten přikyvoval, hned do sedla se vyhoupl a hnal se k městské bráně, že služebník sotva stačil jej dohonit.

Ještě před večerem byl Rotlev v Jílovém, horníky sehnal, mzdu jim vyplatil a ubezpečil se, že ráno do práce přijdou. Ale rána dočkati se nemohl, a tak se služebníkem už před svítáním do štoly se odebral, a tam chtěl viděti, na které místo mužíček ve snu ukázal. Sám pak i želízko a mlátek vzal a začal do skály bušiti. Nevyznal se však v té práci, nedařila se mu, a proto jí brzy zanechal. Služebníka svého poslal ze štoly, aby se po hornících podíval, jdou-li už, sám že tam počká na ně.

Když tak osamělý seděl ve štole tiše a kahanec před ním na zemi blikal, najednou ozval se stranou slabý šramot. Rotlev tam pohleděl a spatřil myš, kterou přilákal kus loje na kameni položený, ke svícení v kahanu přichystaný. Uviděl Rotlev, že myš chce ten lůj odtáhnouti, a rozzlobil se.

„Ještě ta mě chce okrást!“ pomyslil si, vzal tiše mlátek a vší silou po myši mrštil. Netrefil ji, ale mlátek prudce hozený udeřil do skály při zemi, až kus kamene se odštěpil. Když pak Rotlev pokročil ke

skále, aby mlátek zvedl, spatřil, jak se tam cosi leskne. Posvítil si kahanem, a hle! Za odštěpeným kusem třpytila se žíla zlata. Rotlev zůstal jako omámen; ale za chvilečku se vzpamatoval, vyběhl ze štoly a na horníky, kteří právě se služebníkem jeho ke štole přicházeli, volal, ať jdou, ať nemeškají, že našel zlato. Šli honem za ním a uviděli, že se nemýlil. Ihned dali se do práce, a vskutku záhy se ukázalo, že je to mocná žíla zlaté rudy.

Tak se naráz štěstí k Rotlevovi obrátilo. Aby mohli po té žíle jíti, bylo třeba důl prohloubiti, ale užitek byl takový, že Rotlev v krátké době zlato mohl prodávati, horníkům platiti a že také bohatnouti začal. Z prvního výtěžku hned od Žida šlojíř vyplatil a ženě přinesl, kajícně se přiznávaje, že jej bez jejího vědomí zastavil. Žena jeho nic se nehněvala, když viděla, že to byl počátek jejich štěstí. Na památku toho pak Rotlev dolu tomu dal jméno Šlojíř.

Na díle v Jílovém vyzískal prý Rotlev zlata za třikrát sto tisíc zlatých uherských. Tak stal se zase bohatým měšťanem. Přestavěl pak dům svůj ve farnosti svatohavelské nákladně i s podsíní, arkýři, s věžičkami. Trojími vraty vcházelo se do domu, jemuž po Praze málokterý nádherou se vyrovnal.

Dům ten po smrti Johlina Rotleva král Václav IV. směnil za dům Lazara Žida, aby tam univerzitní kolej přestěhována byla, jejíž sídlo bylo v domě Lazarově. Ta kolej jmenovala se Hlavní nebo Karlova, a proto dům, kdysi Rotlevův, dodnes univerzitě patřící, jméno má Karolinum.

Dějiny znají Johlina Rotleva, jenž byl od roku 1371 mincmistrem na Horách Kutných a založil bohatství svého rodu. Tomu vskutku patřil dům jmenovaný, ale o jeho dolování zlata v Jílovém ani o té příhodě se šlojířem nevědí.

V koleji Karlově, v Karolinu, byly učebny univerzitní, i profesoři tam kdysi bydlívali. Sešlé stavení v roce 1718 stavitel Kaňka

tak přestavěl, že z vnější nádhery jeho původní zachoval se jedině arkýř gotický, překrásná památka stavitelská z doby Karla IV.

Ke Karolinu váže se také pověst z pozdějších dob

o kostlivci s holí v ruce.

Když bývala ještě v Karolinu fakulta lékařská, stávala v jednom z jejích sálů u dveří kostra muže neobyčejné velikosti, takřka obra, která držela v ruce portýrskou hůl, jako by vchod do sálu střehla. Vypravovali o ní, že to byla kostra sluhy jednoho z profesorů anatomie. Profesor, pozoruje mladého sluhu, viděl, že by jednou kostra jeho byla ozdobou sbírek univerzitních, protože kostry muže tak obrovského vzrůstu ještě tam nebylo. I pověděl starý profesor jednoho dne sluhovi o svém nápadu a dodal, že mu rád slušnou sumu peněz vyplatí, zaváže-li se sluha písemně, že po smrti kostra jeho patří profesorovi.

Sluha podivil se trochu profesorově žádosti, ale když věc uvážil, pomyslil si: „Proč bych neprodal? Ten starý dojista umře dřív než já a smlouva pro jiného platit nebude."

Přistoupil tedy mladý muž na návrh profesorův a sepsána byla o tom řádná smlouva. Potom vyplatil profesor sluhovi pěknou řádku stříbrňáků a dodal žertem:

„Až pak jednou tu tvoji kostru upravím, postavím ji u vchodu do sálu a portýrskou hůl dám jí do ruky. Budeš mi tu sbírky střežit."

Sluha byl přesvědčen, k tomu že nedojde; z radosti nad snadným výdělkem šel do krčmy a tam za peníze za vlastní kostru statečně popíjel. A že byl přítelem dobrého truňku a teď si ho mohl dopřát, sedal v krčmě den co den. Ještě nepropil všecky stříbrňáky, když tu jednou, vstávaje napilý v krčmě od stolu, svalil se náhle na zem jako podťatý dub. Mrtvice jej ranila.

A tak se přece dostala kostra obrova starému profesorovi, který podle svých slov postavil ji v sále u dveří s portýrskou holí v ruce. Studenti té kostře vskutku také říkali „portýr“.

O kotcích

Mezi staroměstskými ulicemi Havelskou a Rytířskou táhne se od Uhelného trhu k ulici Melantrichově úzká ulička zvaná V Kotcích. Za starodávna říkali „kotce" řadě krámků nebo dvěma řadám proti sobě postaveným – nebo také stavení dlouhému, kterým chodba podélná procházela, shora osvětlená, po jejíchž obou stranách byly krámky. Tak bývaly i masné krámy zřízeny. V kotcích staroměstských, které dříve stávaly na rynku před radnicí, mívali krámky soukeníci, pláteníci, kožišníci. V druhé polovině XIV. století pak postaveny byly na prostranný Havelský trh čili Nové tržiště kotce nové pro soukeníky a postřihače.

Na tom místě bývaly „větší" kotce. „Menší" byly tam, kde v roce 1892 byla postavena rozsáhlá budova Městské spořitelny, a táhly se až k havelskému klášteru. V „menších" kotcích zřízeno bylo nákladem obce roku 1738 divadlo, kde hrány byly italské zpěvohry a německé frašky. Od roku 1768 byl ředitelem divadla toho Josef Brunian, rodilý Pražan, jenž aby příjmy divadla zvýšil, chtěl přilákati lid český. Proto odhodlal se hráti také česky a jako první české představení byla dávána veselá hra z němčiny přeložená, „Kníže Honzík", v roce 1771. Ale hra se nepodařila, protože němečtí herci na jevišti tuze špatně česky mluvili.

O stavění kotců vypravuje pověst, že je vystavěla paní, která tam vedle na Vaječném trhu obchod měla a z toho zbohatla zvláštním způsobem. To bylo tak:

Kupovala ta paní drůbež od venkovských hokyň. Jednou přišla k ní nová hokyně z Jílového u Prahy a nabízela slepice. Paní koupila, a že toho dne sama chtěla mít slepici k obědu, dala jednu z těch

jílovských zabít. A v žaludku té slepice našla zrnka zlata. Paní překvapena dala zabít i ostatní jílovské slepice a všechny měly zlatý písek v žaludku. Paní si vzpomněla, že kdysi v Jílovém zlato bývalo rýžováno, a nedivila se už. Čekala potom, až se u ní jílovská hokyně objeví; když přišla, paní hned všechny slepice a kuřata od ní odkoupila a řekla jí, ať jinému drůbež neprodává, jedině jí.

A tak těžila paní zlatý písek a domohla se bohatství. Koupila si potom v Praze krásný dům a na místě dřevěných kotců stavení zděné, důkladné vystavěti dala pro krámky řemeslníků a živnostníků. Také panství si koupila nedaleko Prahy s pěkným zámkem.

Ta paní zpyšněla nemálo. Milovala nádherný a hlučný život, v hedvábí a v zlato se strojila, ale srdce byla krutého, pro bídu a nouzi citu neměla. Ráda se před lidmi v nádheře ukazovala, po Praze se procházela i v kočáře jezdívala.

Toho času prostřed Karlova mostu u velkého kříže ubohý žebrák sedával, pro lásku boží o almužnu prosil. Stáří a bída v týle mu seděly, seschlý byl ubožák jako věchýtek, slabostí se třásl. Mimojdoucí měli s ním soustrast a do starého sešlého klobouku mince mu házeli, jak kdo mohl: drobné i větší. A stařeček roztřeseným hlasem děkoval.

Jednoho dne bohatá paní z Vaječného trhu šla procházkou přes Kamenný most. U kříže míjela stařečka-žebráčka. Stařeček bílou hlavu pozvedl, pro lásku boží prosil o almužnu. Ale paní pro něho ani pohledu neměla. A tu pán nějaký, který tamtudy kráčel, tou bezcitností bohaté paní udivený zvolal:

„Tolik bohatství, a tak tvrdé srdce! Jen abys jednou sama jako on nežebrala!“

Hrdá paní to zaslechla, trhla sebou; potom stanula u zábradlí, drahý prsten s kamenem z prstu stáhla, do vody hodila v té chvíli. Zasmála se a řekla obrácena k pánovi:

„Tak, jako že toho prstenu nikdy neuzřím, nikdy se tato slova nevyplní.“

A hle! Když na druhý den paní pro přátele hody kázala strojiti, služebník přišel pro ni, aby do kuchyně zašla, že tam podivnou věc nějakou uvidí. Když paní přišla do kuchyně, kuchař štiku velikou na stole ukazoval zabitou a v prstech držel zlatý prsten – prý že jej v rybě našel, kterou k hostině chtěl upraviti.

Paní poznala svůj prsten a tu chvíli ji zamrazilo. Toho dne měla hostinu pokaženou, pořád jen na příhodu se žebrákem musela myslet.

S úzkostí čekala bohatá paní, co se stane, zda se snad nevyplní, co měla dřív za nemožné. A vskutku, v několika dnech posel z venkova přichvátal se zprávou, že zámek její i dvůr vyhořel se vší úrodou v stodolách uloženou. Zanedlouho potom zloději do obydlí jejího se vloupali, stříbra, zlata i hotových peněz hodně odnesli. Netrvalo dlouho, a kupec nějaký, jenž jí byl dlužen veliké peníze za zboží, tajně z Prahy utekl, věřitele své tak ošidil. Brzy nato paní do nemoci upadla; dlouho ležela a zatím obchod její tuze sešel. A tak paní dříve zámožná těmi příhodami neblahými zchudla docela, o všecko jmění přišla. A jak se říká: za štěstím jdou přátelé. Když odešlo od paní štěstí, i přátelé odešli, opustili ji všichni.

Posledním ze skvostů, které ještě jí zůstaly a které kus po kuse prodávala, aby se uživila, byl prsten v rybě nalezený. Potom nezbylo jí než o almužnu prosit. I sedávala pak na mostě u velkého kříže, na starého žebráka vzpomínala, na svoji pýchu a trest.

Zůstala po té pyšné paní jediná památka, jediná dobrá věc, kterou udělala: to byly kotce staroměstské.

Známo je z dějin pražských, jak už shora bylo pověděno, že původ kotců je mnohem starší než z doby, do níž jej pověst klade ze století XVIII. Snad že šlo o nějaké znovuzřízení těch krámků. Dnes

už po nich stopy není; dávno zmizely a jen jméno uličky V Kotcích po nich zbylo.

O Platýze

Tam, kde táhla se kdysi od břehu vltavského hradební zeď a příkop mezi Starým a Novým Městem pražským, říkalo se později v Nové aleji. To když zeď dávno sešlá byla zbořena, po překlenutí i zasypání příkopu ulice tam byla srovnána, zasázeno kaštanové stromořadí. To bylo v roce 1781. Po tom stromořadí už dávno památky není, na místě Nové aleje běží živá ulice, která se dnes Národní třída nazývá. Jedna její strana ke Starému Městu patří, druhá k Novému.

Na Národní třídě, na straně staroměstské mezi Perštýnem a ulicí Perlovou, veliký dům stojí, jemuž Platýz říkají. Domem tím průchod vede na Uhelný trh. Říkávali o tom domě, jenž k největším v Praze patřil, že vynáší za hodinu dukát.

Za dávných časů, kdy ještě hradby staroměstské stály, dům ten průčelí měl na Uhelný trh, zádí o zeď hradební se opíral. Byl to dům rozlehlý, pohodlný a pevný, jejž prý za krále Karla v polovině XIV. století kníže burgundský si tam vystavěl. Tehdy, že Karel byl také císařem říše římské, toho jména IV., přijíždělo do Prahy množství hostí vznešených, a ti pro své pohodlí domy a paláce si tu stavěli. Dům knížete burgundského zvláště byl nádherný, byl také pavlačí dřevěnou spojen se sousedním kostelem sv. Martina ve zdi.

Když dům byl vystavěn a zařízen, kníže jednoho ze služebníků svých správcem v něm ustanovil, jemuž o to bylo pečovati, aby tam vše k přebývání bylo připraveno, kdykoli by kníže z Burgundska k císařskému dvoru pražskému zavítal. Ten služebník dům spravující měl syna, jenž v jinocha statečného dorůstal; při jedné

své návštěvě v Praze kníže tak si jinocha oblíbil, že si jej potom do Burgundska vzal s sebou ke své družině.

Jinoch ten v cizině přízní knížete záhy zbohatl. Ale oblíbil si lehké mravy a veselý život a nakonec s ženou nějakou z Burgundska tajně odjel do Čech, kde na hradě kterémsi se ukrýval. Taková hrubá nevděčnost knížete nemálo se dotkla, a když zvěděl z pátrání, že ten mladý člověk do své vlasti se vrátil, sám, jakmile zase do Čech přijel, po nevděčníkovi dal bedlivě pátrat. Našli jej, zmocnili se ho a knížeti do Prahy přivedli. Soud byl krátký. Kníže odsoudil nehodného synka ke ztrátě hrdla, ten pak bez meškání sťat byl před knížecím domem.

Dům knížete burgundského v dobách pozdějších často měnil držitele. Roku 1586 koupil jen Jan Plateys z Plattenštejna, sekretář a rada při dvorské komoře české. Po tomto majiteli dostal dům jméno, které nese podnes.

O domě U Křížku

Ke staroměstské zdi hradební mezi Perštýnem a Uhelným trhem přiléhal kostel svatomartinský, kterému proto říkali sv. Martina ve zdi. Už ve XII. století byl ten kostel sv. Martina chrámem farním v okrsku, kterému se říkalo újezd svatomartinský. Když vystavěna byla hradební zeď staroměstská, byl již újezd ten rozdělen na dvě části, z nichž jedna později ocitla se v obvodu Nového Města. V kostele svatomartinském roku 1414 Jan z Hradce z návodu mnicha Jakoubka ze Stříbra poprvé přívržencům Husovým přisluhoval svátostí oltářní pod obojí způsobou. Ulice ta má podle kostela jméno Martinská; dříve tak říkali nynějšímu Perštýnu.

U kostela při hřbitově bývala škola, jejíž žáci jistě často na ulici před kostelem skotačili. Podle pověsti nezbedník jeden vypátral, že na kostele holubi hnízdí, a umínil si, že jim mladé vybere. Dostal se někudy až nahoru k pilíři, kde bylo hnízdo. Druzí chlapci zdola pozorovali jeho počínání a pokřikovali. Na ten hluk vyběhla z domu stařena, a vidouc, že všichni nahoru na kostel hledí, dívala se také, co tam je. Když viděla chlapce nezbedníka na pilíři holuby vybírat, volala na něho, ať toho hned nechá, ať leze honem dolů. Ale kluk v bujnosti nahnul se dolů a vyplázl na stařenu jazyk. Ostatní dole dali se do smíchu, ale stařena tak se rozhorlila, že vzkřikla:

„Bodejžs tam, darebníku, zkameněl!“

A tak se stalo. – Taková byla pověst o kamenné postavě ležícího chlapce na pilíři kostela svatomartinského. Byl to však podle všeho chrlič vody dešťové, jaké vytesávali kameníci při stavbách chrámů gotických v přerozmanitých směšných i hrůzných podobách.

Fara u Sv. Martina zrušena byla roku 1784, kostel odsvěcen a prodán do soukromého majetku. Za rok potom koupil jej kterýsi obchodník se starožitnostmi, který tehda skupoval staré věci ze zrušených kostelů pražských a měl v svatomartinském kostele skladiště těch starožitností.

V letech 1905–1906 byl kostel obnoven architektem Hilbertem, dostavitelem svatovítské katedrály. Přitom byly odhaleny jeho románské části. Na severní vnější straně chrámu je deska, dílo sochaře B. Kafky, připomínající, že tu byl roku 1732 pohřben slavný pražský sochař F. M. Brokoff.

Blízko kostela svatomartinského přes ulici byl dům řečený U Křížku, protože před ním stával kamenný kříž. O tom, na jakou památku tam byl postaven, takto se vypravuje:

Byl prý kdysi na Starém Městě purkmistr (i jméno se uvádí – Jiřík Šverhamr – a rok 1386), který měl dům blízko kostela sv. Martina ve zdi. Stalo se jednou, že purkmistrova žena koupala děťátko své ve vaničce. Přišel tu chvíli purkmistr z radnice, a vkročiv do světnice, odložil na stůl svůj pás, na němž tobolka kožená visela. Potom odebral se kamsi poohlédnout se po hospodářství v domě. Zatím dítě ve vaničce bylo nepokojné, začalo křičet a nedalo se ničím utišit. Matka nevěděla, co počít, a proto otevřela mužovu tobolku, vyňala z ní pečetidlo zlaté se znakem městským a dala je dítěti ke hraní. Dítě mělo z té lesklé věci radost a hned se utišilo.

Sluší povědět, že takové pečetidlo čili pečeť městská byla věc velmi důležitá a že právem i povinností purkmistrovou bylo pečeť tu opatrovati. Bylať znakem městské moci i práva a přitiskována na listiny na potvrzení pravoplatné. Byla ve vážnosti chována jako drahý klenot a bohatá města mívala ji ze zlata udělanou, takže byla vskutku klenotem. V dřívějších dobách ani nesvěřovali pečeti purkmistrovi, ale chovali ji v kované truhlici na několik zámků

zavřené, od nichž klíče měli někteří z konšelů. Když pak purkmistr sám pečeť u sebe choval, přísný měl zákaz, že s ní z města vyjíti nesmí. A tak purkmistři vždy dobře pečeť svou opatrovali, pamětlivi trestu, jenž by je stihl za nedbanlivost.

Když purkmistrova žena dítě okoupala, vzala je z vaničky, osušila a dala do kolébky. Nevzpomněla na pečeť a dítě samo, ospalé jsouc, také o ni nedbalo. A tak potom milá žena, když vodu z vaničky rovnou oknem na ulici vylévala, jak tehda činili, spolu i pečeť městskou vylila, a nevěděla o tom. Teprve když, uklízejíc po světnici, na mužův pás přišla na stole, rozpomněla se na pečeť; ulekla se náramně a honem běžela na ulici. Ale pečeť byla tatam. Dojista mimojdoucí člověk nějaký nepoctivý ji zvedl a pryč s ní odešel. Strachovala se purkmistrová nemálo, co se stane, muže svého se bála. Uklidila zatím pás a nic neřekla.

Ale nebyl to člověk nepoctivý, jenž jda ulicí, našel městskou pečeť zlatou. Měšťan jeden nahodil se tam, ve stružce, jež ulicí se táhla, věc uviděl lesklou a zvedl ji. Poznal, co to je, a nevěda, že tam purkmistr přebývá, odešel s klenotem ke svému známému Jakubu Volflínovi, jenž toho času byl primasem, prvním konšelem. Podivil se primas nemálo tomu nálezu, vyrozuměl, že před domem purkmistrovým byl učiněn, a poděkoval měšťanovi za to, že obec té ztráty a pohany uchránil.

Na druhý den, když purkmistr chystal se odejít z domu do radnice, žena jeho sama jej pásem opásala, doufajíc ve strachu svém, že muž si nevšimne prázdné tobolky. A tak se také stalo.

Když pak purkmistr Šverhamr přišel do radního domu a do síně vkročil mezi konšely, hned se ho zeptal Jakub Volflín:

„Kde máš pečeť?“

Purkmistr nic netuše po tobolce k pasu sáhl, ale běda! Byla prázdná. Purkmistr řekl, že pečeť zapomněl doma. Oni pak z navedení

Volflínova pravili mu, ať tedy vrátí se domů a pečeť přinese. Odešel purkmistr, ale konšelé, poradivše se o té věci jako o velmi vážné, hned pro kata poslali a s ním se odebrali do uličky k Sv. Martinu za purkmistrem.

Purkmistr doma zatím ve světnici všecko zpřevracel, pečeť hledaje. Ve světnici, na síni, na dvorku, ve sklepě, ale marné bylo hledání. Žena purkmistrova strachy se chvěla, ale z bázně před mužem neřekla nic o tom, jak pečeť s vodou vylila a že už ji nenašla. Naoko hledala s sebou. Když viděl purkmistr, že všecko hledání je marné, řekl si, že bude nejlépe, vrátí-li se na radnici, oznámí ztrátu a také na rynku vyvolati dá. Ale daleko nedošel. Před svým domem potkal konšely, za které primas se ho zeptal, má-li už pečeť. A když se purkmistr přiznal, že je ztracena, konšelé kázali biřicům, aby purkmistra jali. A hned mu také rozsudek oznámili za ztracení pečeti: že má potrestán býti ztrátou hrdla.

Purkmistr zbledl, zapotácel se, potom konšely prosil, aby mu lhůtu dali k nalezení pečeti, že ona dojista je někde v domě. Tu primas Jakub Volflín vytáhl pečeť z tobolky a pověděl, že ve struze na ulici byla nalezena a že taková hrubá nevážnost musí pro paměť a příklad býti potrestána. Ubohý purkmistr viděl, že je zle. Věděl, že primas Volflín, jeho zapřisáhlý nepřítel, konšely přemluvil. Prosil, aby se ještě se ženou a s dítětem mohl rozloučit, ale ani to nedovolili. Předstoupil kat, odsouzený před domem té chvíle musel pokleknout, a kat mu hlavu sťal.

Na památku toho smutného příběhu byl na místě popravy před domem v ulici u kostela sv. Martina kamenný kříž postaven, domu pak říkali U Křížku.

Pověst tato zveličila dojista trest za ztracení pečeti a zůstává jen pověstí. Známo je, že před válkami husitskými nebývala v Praze pečeť dávána purkmistrovi k uschování, leč v truhlici dobře

uzamčenou byla ukládána. Později pak, když vskutku purkmistr míval u sebe pečeť městskou, na ztrátu její byla peněžitá pokuta ustanovena podle práva v té době vzniklého, 50 kop grošů českých, jež do královy pokladny byly odváděny. Purkmistr ovšem zbaven byl úřadu svého a bylo přikázáno, aby pečeť nová udělána byla s nějakou změnou k zamezení podvodu.

O domě U Betenglů

Na Perštýně dole, blízko Husovy třídy, stával dům řečený U Betenglů, který zároveň s vedlejším U Zlatého hroznu zbořen byl na konci minulého století. Na jejich místě stojí dnes dům nový. První ze starých oněch domů jméno měl po těch, jimž kdysi náležel, po Betenglech z Neuenperka, erbovní rodině pražské.

Jak zbohatla rodina Betenglů, o tom pověst takto vypravuje:

Chudý tovaryš tesařský vyučil se řemeslu v Praze a vydal se na vandr. Namířeno měl do Kladska, kde hodlal nalézti práci. Neměl s sebou mnoho peněz, kapsa se mu znenáhla tenčila, a on nevěděl, dojde-li k cíli svého putování, aniž by kde cestou práci musel hledati. Tak došel až do města Rychnova nad Kněžnou. Bylo k poledni, když přišel na rychnovské náměstí. Hladový byl, od rána v ústech neměl, jen kousek suché kůrky, od včerejška zbylé. A v kapse poslední groš. Ale že už hladem žaludek mu kručel, na nic se neohlížel, u řezníka kousek slaniny si koupil a u báby pekařky housku. Že byl pěkný den, chtěl si tovaryš odpočinout pod širým nebem a vyšel zase z města. Tam blízko hradeb trávníček uviděl, na něm stála stará lípa košatá, pěkný chládek dávala.

Tovaryš došel k lípě, uložil se tam do trávy a slaninu s chlebem obědval. Nesnědl všecko, kousek si nechal na večeři. Položil tedy zbytek svého oběda vedle sebe, natáhl se na trávníku a začal podřimovat. Když už usínal, najednou jej slabý šramot vzbudil blízko u hlavy. Otevře tovaryš honem oči a vidí, pod plochý kámen, který ležel mezi kořeny, zalézá právě myška s jeho slaninou. Než se vzpamatoval, byla už myš pod kamenem.

Tovaryš se vzchopil, skočil ke kamenu a odvalil jej, chtěje myš dostihnouti. Ale myš byla tatam; zalezla do otvoru, který vedl pod kořeny lípy. Ve zlosti, že přišel o poslední kousek slaniny za poslední peníz koupené, chytil tovaryš svoji hůl okovanou a začal ji do díry vrážeti. Vtom cítil, že narazil na cosi tvrdého. Honem jal se odhrabovati zemi pod kořeny a přišel záhy na to, že tam zahrabána leží železná truhlice. Vyprostil ji ze země, snadno zámek zrezivělý urazil a hle! Truhlice byla plná dukátů. Tak našel poklad.

Ale jak dostati bohatství do bezpečí, aby nikdo nevěděl? Nabral si do měšečka trochu dukátů, truhlici zavřel, zemí zasypal a také kámen položil na to místo. Potom odešel do města, kde sháněl, kdo by mu vozík nějaký a koníka prodal. Zaplatil dobře, trochu slámy také dostal a k večeru vyjel z rychnovské brány. Zajel k staré lípě a stanul tam; když se zešeřilo a nikoho nebylo nablízku, vyhrabal tovaryš truhlici, naložil ji na vozík – byla hodně těžká – a přikryl dobře slámou. Šťastně dojel do Prahy. Tam potom koupil si dům a usadil se v něm.

Z chudého tovaryše stal se bohatý měšťan pražský. A domu jeho říkali potom U Betenglů. Dnes po tom domu ani památky není.

O domě U Tří divých

V Řetězové ulici na Starém Městě pražském je dům, na němž obraz tří divochů se spatřuje; říkají tam U Tří divých. O tom, jak dům znamení a jméno dostal, vypravuje se veselý příběh.

V XVIII. století přijel prý jednou do Prahy Angličan nějaký a místnost hledal, že bude divoké lidi z Brazílie ukazovat, indiány Botokudy. Našel takovou světnici příhodnou v domě jednom v Řetězové ulici a tam uchystal Pražanům divadlo nevídané. Ti tři diví rudé pleti oděni byli šatem z kůže a peří, hlinkou barevnou byli pomalováni, kruhy lesklé měli v uších, ve vlasech divoce naježených papouščí pera, kolem krku šňůry lastur, zubů a korálů. Divnou řečí nějakou mezi sebou mluvili i na diváky křičeli, prováděli válečné tance, přitom řvali a obušky o kožené štíty tloukli. Také potravu požívali před užaslými diváky takovou: trhali živé holuby, jedli syrové maso. K té podívané z celé Prahy scházeli se staří i mladí; Angličanovi groše do měšce jen pršely.

Přijel tehda do Prahy sedlák od Vodňan za nějakým řízením. Když byl se svou věcí hotov, myslí si:

„Jsi-li už jednou v té Praze, hleď, abys hodně viděl, hodně užil. Kdoví kdy tě sem zas vítr zavane!“

A tak chodil od rána do večera, kde co vidět mohl, tam vešel. Zaslechl také na hospodě, kde měl vůz a přenocoval, o těch indiánech a hned, že je musí vidět. A šel do Řetězové ulice.

Přijde tam, na milé indiány se dívá, poslouchá jejich řeč i divné prozpěvování. Zahledí se do jejich pomalovaných tváří a zdá se mu, že ty lidi odněkud zná. Prodral se mezi diváky až k jevišti, zblízka na ty divé muže pohlédl, a už věděl. Podívá se tomu jednomu do

očí, mrkne na něho a zavolá potichu: „Honzo!“ Milý indián sebou škubne, vytřeští na sedláka oči, ale vtom se zase vzpamatuje a na ty druhé dva významně pohlédne. A hned všichni tři znovu začnou prozpěvovat divnou řečí.

Ale sedláka to nezmýlilo. Povídá okolostojícím:

„Jářku, páni, tyhlety indiány už já znám dávno. Ať mě husa kopne, nejsou-li to bývalí pacholci z knížecího dvora v Libějicích. Kradli tam obilí, a proto je vyhnali. Od té doby toulají se světem.“

To bylo ostatním na podiv. Jeden z nich, pán od magistrátu, hned tu věc udal a milý Angličan ještě toho dne dostal obeslání k úřadu. Ale nedočkali se ho. Práskl do bot i s těmi Botokudy.

Domu v Řetězové ulici, kde se indiáni z Libějic ukazovali, říkali od té doby U Tří divých.

A
1903.

O kapli svatého Kříže

Okrouhlá kaple v zákoutí ulice Karoliny Světlé na Starém Městě pražském patří k nejstarším svatyním v této čtvrti. Původ její hledati třeba v XI. století. Od století X. u nás stavěny byly takové okrouhlé svatyně, rotundy zvané, s jakými se ještě i jinde v Praze setkáváme; taková je kaple sv. Longina při kostele svatoštěpánském na Novém Městě, kaple sv. Martina na Vyšehradě. Také prvotní kostel svatovítský byl dojista takovou rotundou. Myslívalo se dříve, že tento způsob stavby dostal se k nám z východu přičiněním svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Ale dnes víme, že přišel z Německa, z Bavor, v době, kdy kníže Václav ve věcech církevních přichyloval se k biskupství řezenskému a přijímal do Čech bavorské a švábské kněze.

Pověst, která o původu kaple se udržela, klade však její původ do dob válek křižáckých. Je taková:

V dobách křižáckých válek žil v Praze bohatý kupec s manželkou, dětí neměli, zbožně byli živi. Kupec ten upadl do těžké nemoci, potácel se mezi životem a smrtí. Ale vyvázl z toho přece a zase byl zdráv jako ryba. Z vděčnosti za to učinil slib, že vykoná pouť k božímu hrobu do Svaté země. Bylo tehda obtížné putování do země tak daleké, obtížnější ještě proto, že se Turci zmocnili Palestiny a krutě nakládali jak s domácími křesťany, tak i s poutníky. Proto byla podniknuta z Evropy válečná výprava. Ti, kdo se jí účastnili, přišito měli na oděvech znamení kříže a zváni byli křižáky.

Jeden houf toho vojska křižáckého táhl přes Prahu, a tu kupce napadlo, že s nimi nejsnáze by se dostal do Svaté země. Nic nepomáhalo ženino domlouvání a řeči její o nebezpečí takové výpravy,

nic její pláč ani prosby; kupec prohlásil, že chce slibu dostáti, a vypravil se s jinými ještě Pražany, kteří se ke křižákům přidali.

Voj křižáků táhl do Itálie; odtamtud do Cařihradu se přeplavili, z Cařihradu pak do Palestiny. Tam však po mnohých bojích a protivenstvích, dříve ještě, než křižáci dorazili k městu Antiochii, přepaden byl Turky jeden jejich houf, v němž byl i pražský kupec, a někteří křesťané byli pobiti, jiní zajati. I kupec se dostal do zajetí a do otroctví. Turci zavlekli zajatce do města a uvěznili je tam v křesťanské kapli, která jim teď sloužila za vězení. Bylo to okrouhlé stavení pevné, z něhož útěk byl nemožný. Tam vězňové byli trápeni hladem a žízní. Kupec v té těžkosti modlil se horlivě a sliboval v duchu, bude-li ze zajetí vysvobozen, že vystaví v domově svém ku poctě svatého Kříže kapli podobnou té, v jaké byl vězněn.

A stala se divná věc: kupec usnul jedné noci a zdálo se mu, že vrata vězení se náhle otevřela a že v nich stanul mládenec bíle oděný, který vězni kynul. Tomu hned okovy z rukou i nohou spadly a on vstal a následoval mládence. Kudy jde, nevěděl, ani jak dlouho kráčí; konečně stanuli na výšině před městem, na jehož věžích kupec neviděl půlměsíců tureckých, ale znak kříže; poznal, že stojí před městem křesťanským, a chtěl se zeptati svého průvodce, co to znamená. Ale ten v té chvíli zmizel.

Kupec procitl ze spánku a viděl, že opravdu už není ve vězení, ale že leží na návrší před neznámým městem poblíž mořského břehu. Když pak šli lidé mimo, seznal z jejich řeči, že je v Itálii. Viděl, že se stal zázrak, a děkoval Bohu za vysvobození.

Potom šel do města a naštěstí našel tam kupce, kteří znali Prahu, kam za obchodem dojíždívali. Ti mu pomohli, aby se mohl dostati domů, a tak se šťastně navrátil do Prahy k nemalé radosti své manželky.

Tomu jeho zázračnému vysvobození všichni se divili. On pak, věren slibu, dal vystavěti na Starém Městě proti svému domu kapli toho způsobu, jako byla ta, v níž byl vězněn.

A to je kaple sv. Kříže, která dodnes tam stojí.

O klášteře sv. Anny

Na místě, kde nedaleko mostu Karlova stojí zrušený kostel a klášter sv. Anny, býval kostel sv. Vavřince, prý již sv. Václavem založený. Potom si tam templáři klášter vystavěli. Po zrušení řádu templářů klášter dostali johanité, také maltézové zvaní, kteří jej prodali jeptiškám dominikánkám od Sv. Anny na Újezdě malostranském. Od nich nazýván byl potom klášterem Anenským.

Když za bouřlivých časů ve válkách husitských Žižkovi táboři v Praze se ocitli v létě roku 1420, kláštery a kostely tu pustošili na Starém i Novém Městě. Klášter minoritů u Sv. Jakuba zachránili před nimi staroměstští řezníci, ale proboštství na Zderaze táboři pobořili a také dominikánský klášter sv. Klimenta u Kamenného mostu. Odtamtud nebylo daleko ke klášteru sv. Anny. Jeptišky, slyšíce hluk ozbrojeného lidu, jenž se přibližoval, div strachem neumíraly. Byla však mezi nimi, jak pověst vypravuje, teta Žižkova, a ta vědouc, že synovec její tábory vede, přece jen doufala v záchranu. V tom velikém zmatku, který v klášteře panoval, najednou rány se ozvaly na zavřená vrata. Jeptišky vědouce, že se neubrání, klečely v kostele před oltářem a modlily se. Tu teta Žižkova šla k fortně klášterní a okénkem srdnatě zavolala na tábory, že by chtěla s jejich vůdcem mluviti. Ozval se pokřik a smích těch, kdo stáli blízko. Co prý vůdci chce, volali, ten že s mnichy ani mniškami nevyjednává. A jestli po dobrém vrata neotevře, že oni je rozbijí.

Ale vtom blížil se sám vůdce ke klášterní bráně a ptal se, co ten pokřik má znamenat.

„Ej, bratře Žižko, tu z okénka mniška k nám mluví, po tobě se ptá. Však jsme jí řekli, že jí to nepomůže!“

Tu ozval se z okénka hlas:

„Jene, Jene! Já jsem to, tvá teta!“

Žižka vzpomněl si té chvíle na svou tetu, která před lety odešla z domu do Prahy, že tam do kláštera vstoupí, o níž však od té doby zpráv neměli nižádných. Teď ji poznal, jak se ozvala. A hned kázal svému lidu od fortny ustoupiti a sám pokročil kupředu, chtěje promluviti s tetou. V té chvíli ozvalo se zaskřípání závory, vrata se otevřela a stará jeptiška, stojící v bráně, klesla před Žižkou na kolena. Mluvit nemohla pro pohnutí, jen ruce k vůdci táborů spínala. Tu Žižka, přistoupiv k tetě své, pozvedl ji a úzkost její utěšil, řka:

„Nic ty se, teto, neboj! Pro tebe ušetřím já tohoto kláštera i všecky vás tu ponechám. K vám se však přestěhují i mnišky z ostatních pražských klášterů panenských; kláštera tohoto všecky budete společně užívati a nikdo vám ublížiti nesmí. Jen to chci, abyste také všecky svátost přijímaly podobojí. Jdi a přiveď abatyši, aby slyšela, na čem jsem se ustanovil!“

Přivedla teta Žižkova představenou kláštera a ta oznámila, že se podvoluje všemu, co vůdce táborů žádá.

Není zjištěno, byl-li Žižka sám před svatoanenským klášterem; také o tom, že tam teta jeho jeptiškou byla, ví jen pověst.

O zjevení templáře v Liliové ulici

Staří Pražané vypravovali si, že v Liliové ulici na Starém Městě zjevuje se duch templářského rytíře.

Řád rytířů templářských založen byl v Jeruzalémě ve století XII. původně k ochraně křesťanských poutníků do Svaté země proti ukrutné zvůli pohanských Saracénů a Turků. Sídlo rytířů těch v Jeruzalémě bylo v místech, kde dříve stával chrám čili templ Šalomounův; odtud jméno jejich templáři. Z Jeruzaléma později rozšířil se řád zvláště do zemí evropských, kde ovšem neměl tolik příležitosti hájiti víru křesťanskou jako na východě.

K řádovému rouchu templářů patřil také bílý plášť, červeným křížem znamenaný.

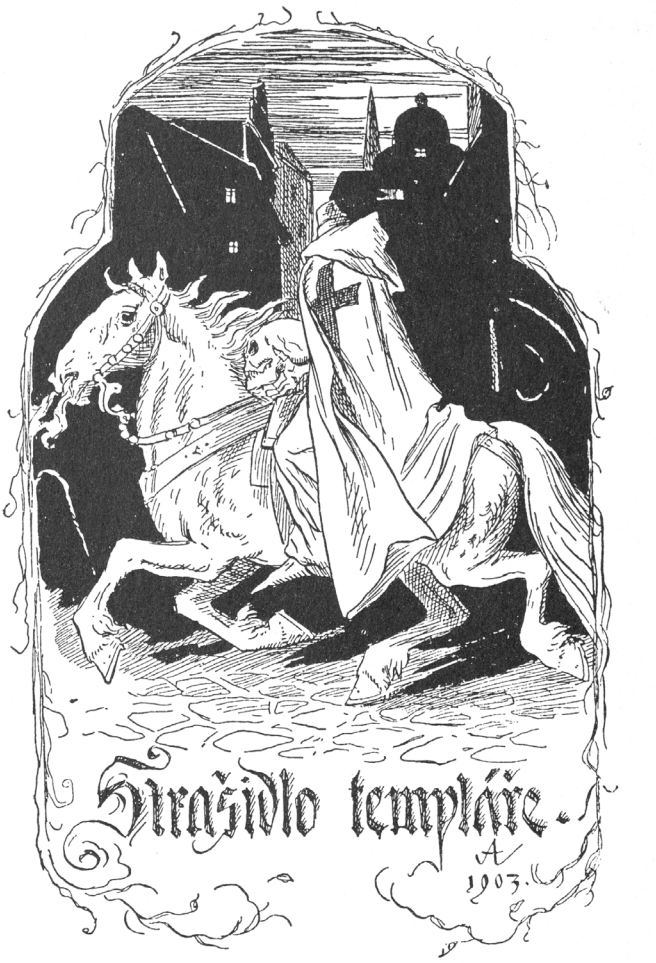
Do Čech přišli templáři za krále Václava I., roku 1232, a měli tu několik sídel. Tak vystavěli si i budovu řádovou při kostele sv. Vavřince, zvanou V Jeruzalémě, to byl pozdější klášter svatoanenský, jak už dříve bylo pověděno. Také v ulici Celetné měli sídlo, v domě, který i později zván byl Templ. Roku 1307 z rozkazu papeže Klimenta řád templářů násilně byl zrušen.

V klášteře templářů u Sv. Vavřince byl prý rytíř jeden pro těžkou vinu podle přísného řádu odsouzen k smrti a sťat. Povídalo se, že zemřel s Bohem nesmířen, a že proto byl zaklet. Od té doby každého pátku zjevovala prý se v Liliové ulici v blízkosti kláštera o půlnoci podoba rytíře jedoucího na bílém koni, jemuž z nozder oheň sršel. Jezdec, oděný bílým pláštěm, byl bezhlavý, hlavu držel v ruce při sedle. Úderem jedné hodiny s půlnoci zjevení zmizelo.

Tak prý čekal zakletý templář na vysvobození, které se mohlo uskutečnit tehda, kdy by mladý člověk koně za uzdu chytil a jezd-

ce mečem proklál. Ale nebylo srdnatého člověka, který by se toho odvážil. A tak zjevení templáře bezhlavého po dlouhá léta se ukazovalo v Liliové ulici, dokavad klášter nebyl zrušen.

To se stalo roku 1782; budovy prodány byly k soukromým účelům. Na templáře nic už v Liliové ulici neupomíná.

O staroměstských mlýnech

Císař Karel IV. slavné paměti, ke každému spravedlivý, křivdy nenávidějící, nemálo o to dbal, aby řemeslníci a živnostníci všude tak si vedli, jak na jejich řemeslo a živnost náleží, aby nešidili nikoho, aby na jejich práci a výrobky stížností nebylo žádných. Tak také někdy rád očitě o tom se přesvědčoval, jak kde práci vedou.

Chtěje jednou i do mlýnů se podívat, jde-li tam u mlynářů vše v pořádku, kázal, aby mu přinesli šat takový, jaký nosila pocestná chasa mlynářská, mlýn od mlýna putující. Za takového krajánka spraven, v šatě pomoučeném císař potom odebral se do staroměstských mlýnů blíže mostu. Vešel do mlýnice jednoho z těch mlýnů poříčních a nepoznán tam prodléval.

Zalíbilo se císaři ve mlýně a všecko si důkladně prohlížel. Díval se, jak na mlýn nasýpají, jak melivo prochází párem kamenů mlýnských, jak pytlíkem mouka se vytřepává do moučnice. Viděl, jak znovu na koš vynášejí to, co ne do moučnice, ale do truhly padlo, a tak činí dotud, až běl všechna ze zrní se vymele a zbývají jen otruby. Také se díval císař, jak mlýnské kameny již ohlazené zkřesávají, aby byly ostré, to jest, aby měly mlecí plochu drsnou.

A jak tak císař všecku mlýnskou práci prohlížel, stalo se, že si ho stárek povšiml. Pozoroval, že ten neznámý krajánek k ničemu se nemá, jen všude po všem se dívá. I promluvil k němu:

„Co ty tady, chlapíku, jen tak naprázdno okouníš? My se tu v práci nezastavíme, a ty by ses jen díval. Honem, honem, pomůžeš mi nový kámen běhoun připravit a osadit!“

Tu byl císař v úzkých; nevěděl nic o takové práci a bál se, že by stárek hned poznal, že má před sebou někoho, kdo se jen vydává

za krajánka. Nezbývalo tedy než s barvou ven. I dal se císař poznati a tak všecky ve mlýně překvapil. Mlynáře hned přivolali a ten poctu vzdal vzácné návštěvě a zval císaře do svého příbytku. Ale císař pověděl mu na to, že chce všecku mlýnskou práci poznati, a když prý stárkovi s kamenem nemůže pomoci, že se aspoň dívat bude, jak se taková věc provádí.

Stárek potom měl se hbitě k dílu: nejlépe se z toho císaři líbilo, jak běhoun nasazený vyrovnal stárek tak, aby dokonale byl vyvážen, aby hledícímu na jeho běh se zdálo, že se ani nehýbe. K tomu přesnému vyrovnání kamene měl stárek nástroj, kterým kámen opisováním přiměřoval. I ptal se císař, jaké že má jméno nástroj, jímž se kámen tak spravedlivě vyrovnává na všechny strany. Řekli mu, že virgule.

„Takový nástroj, totě věru spravedlnost sama!“ císař na to. „A také od nynějška říkejte mu spravedlnost.“

Tak se také stalo a mlynářské virguli dlouho říkali spravedlnost.

O Králově lázni

Tam, kde od nábřeží staroměstského cesta vede ulicí Karoliny Světlé, kdysi Poštovskou, ke Karlovu mostu, při levé straně stojí dům, nazývaný Králova lázeň. Býval na tom místě vskutku lázeňský dům při řece, jejž prý král Václav IV. kázal vystavěti na místě staré lázně, valně již sešlé. To vděkem za své vysvobození ze zajetí, ve které jej čeští pánové uvrhli. O tom takto se vypravuje:

V pátek dne 8. máje 1393 král Václav na cestě do Prahy z hradu Žebráka, kde rád pobýval, zastávku učinil v Králově Dvoře mezi Počaply a Berounem. O té cestě králově povědomost měli čeští pánové, kteří předtím v jednotu se smluvili proti králi, zazlívajíce mu, že je pomíjí a ke dvoru nepřijímá, rádce a dvořany si vybírá ze stavu vladyckého. Záminku vzali si takovou, že jim vadí některé nedostatky ve správě zemské, zejména v konání spravedlnosti. K tomu spojili se s markrabím Joštem, královým bratrancem. A tak když král toho dne svrchu uvedeného meškal v Králově Dvoře, objevila se tam najednou družina pánů s průvodem zbrojným, u krále se dala ohlásiti.

Král přijal pány vlídně, a tu hned Jindřich z Rožmberka jako jejich zmocněnec stesky všecky králi přednášeti počal, jak správa zemská trpí, jak král zanedbává říši římskou, jejímž jest císařem, jak se děje církvi bezpráví, jak je vdovám a sirotkům ubližováno, jak lid obecný je utiskován, a jiné ještě stížnosti. A když král, věda, že mnohé z těch věcí jsou vymyšlené, se rozzlobil a prudce odpovídal, pan Jindřich řekl, že oni chtějí hned krále do Prahy doprovoditi, aby tam neprodleně o nápravu se postaral a spravedlnost konal. Nato král vzkřikl, jaká že je to opovážlivost a že tuto zvůli

panskou potrestá. Ale když chtěl přivolati své lidi, seznal, že zatím průvod jeho v tichosti byl odzbrojen a že někteří z dvořanů jeho útěkem se spasili. Pánové z jednoty pak prohlásili, že oni teď chtějí býti králi ochranou a stráží a pomáhati mu, aby po příchodu do Prahy spravedlivě mohl vládnout a o dobro obecné se starati.

I nezbylo králi, než aby k zlověstící té hře dobře se tvářil. Nastoupili tedy cestu ku Praze; nejprve do Berouna dojeli, kde v klášteře mnichů bosáků připravena byla slavná hostina. Králi byla tu od pánů všecka pocta prokazována, on však dobře cítil, že je jejich vězněm. Z Berouna potom páni doprovodili krále Václava do Prahy a tu již, ohledů nemajíce pražádných, uvrhli jej do vězení v radním domě staroměstském, jemuž říkali Špinka.

V tom vězení král potom držán byl po mnoho neděl; rozhněvaný byl proto nemálo, ale pomoci nikde neviděl. Tu jednou v parný den letní požádal své věznitele, aby mu dovoleno bylo do lázně vejíti, kde by se vykoupati mohl. Konšelé uradili se o té věci a povolili, že smí v průvodu čtyř lidí, oděn šatem městským, aby nápadný nebyl, vejíti do lázně, která nejbližší je domu radnímu. Šel tedy král, nikým nepoznán, do lázně u mostu a tam se umýval. Ze strážců jeho dva venku zůstali, dva umývali se s ním. Že pak dusno bylo v koupeli, oznámil král, že chce na čerstvé povětří vyjíti na pavláčku nad řekou. Strážcové neviděli v tom nebezpečí, byltě král bez oděvu, jen v plachtu lázeňskou zahalen. A tak dostal se královský vězeň sám na pavláčku, strážcové zůstali pokojní uvnitř. Tak tomu také král chtěl; doufal, že jak jen z radního domu se dostane, najde nějakou cestu k svobodě. Na té pavláčce tou dobou žena v lázních posluhující meškala, mokrá roucha lázeňská tam rozvěšovala, aby je usušila. Když král dolů k vodě pohleděl, spatřil tam při břehu pod stromy loďku, v níž veslo leželo; i šeptl ženě:

„Umíš-li veslovat? Dostaneš-li mě na druhý břeh, odměním se ti.“

A ona jemu, že veslovat umí. Tu se v rychlosti smluvili, žena lazebnice roucho nějaké roztrhala a svázala v provaz, po němž spustili se z pavláčky na břeh. Odvázali loďku, vskočili do ní a lazebnice honem odrazila od břehu. Veslovala hbitě a brzy přirazila loďku k druhému břehu, hustými křovinami a stromovím porostlému. Král s lazebnicí vyskočili na břeh, převrhli loďku a pustili ji po proudu.

Za malou chvíli potom, když už obrácená loďka uprostřed proudu plula, strážcové vyšli z lázně na pavláčku, aby se po vězni poohlídli. Ulekli se nemálo, když krále nespatřili. Rozhlíželi se po řece a tu zhlédli převrženou loďku v proudu. Jináč nemyslili, než že se s králem převrhla a ten že spadl do vody. I strhli pokřik a vyběhli z lázně k mostu, kde loďky sháněli, aby vězně živého nebo mrtvého našli.

Král zatím s lazebnicí ubíhali lesem po břehu proti vodě. Tak nepozorováni dostali se ke vsi Chuchli. Tam uviděli při břehu člověka s loďkou, ryby lovícího. Toho požádali, aby je na pravý břeh převezl, a lazebnice dala mu groš stříbrný, který při sobě měla. Když se dostali na druhou stranu a vešli do lesa, král vida se v bezpečí, ptal se ženy, jaké je její jméno. A když zvěděl, že Zuzana, pravil:

„Milá Zuzanko, pro mne ses v nebezpečí vydala, za mne jsi teď i zaplatila. Máš za to bezpečna být při mně, i peníz, jejž jsi za přívoz vydala, nahradím tobě. Za groš stříbrný sto dukátů ti dám."

Král, jenž v těch místech býval na honě, dobře znal cestu na svůj Nový hrad v lese kunratickém. I pospíšili si, a než noc nastala, dostali se k hradní bráně. Však už král, jenž tu celou cestu šel bos a jen v roucho lázeňské zahalen, všecek byl prochladlý a umdlený. Zavolal na branného a ohlásil se mu. Ten hned most zdvižitý spustil a pacholek zbrojný utíkal pro purkrabího. Podivil se purkrabí nemálo a spěchal uvítat královského svého pána. Uvedl jej i lazeb-

nici do paláce hradního, králi ze šatnice oblek pěkný kázal přinésti, purkrabího žena pak na královo požádání Zuzaně šaty dala, jaké zámožné měštky nosily. Král zasedl potom k večeři, i Zuzanu ke stolu posadil, s chutí po té procházce podivné pojedl a popil. Když bylo po večeři, kázal král purkrabímu, aby sto dukátů přinesl; ty daroval Zuzaně lazebnici podle přípovědi. A řekl jí:

„Za víc stojí služba tvoje dobrá. Tys můj služebník nejvěrnější a já ti toho nezapomenu."

Po několika dnech král, průvodem zbrojným opatřen, nastoupil cestu na hrad Žebrák a Zuzanu vzal s sebou.

Když po srovnání rozporů s panstvem král zase nějakou dobu pokojně vládl, vzpomněl na svůj slib, lazebnici učiněný, koupil starou lázeň u řeky podle mostu, dal ji zbořit a na jejím místě nový dům lázeňský vystavěti i pěkně zaříditi, takže to byla největší a nejlepší ze všech lázní pražských, jichž tou dobou bylo čtyřiadvacet. Daroval potom král tu lázeň Zuzaně a k ní dvacet kop grošů ročního požitku.

Že pak lazebnictví tenkrát v menší vážnosti bylo nežli jiná řemesla a živnosti, král Václav dal cechu lazebníků v roce 1406 majestát, jímž učinil je rovným všem řemeslům jiným. Také jim znamení společné cechovní dal, toho aby užívali: byla to v zlatém poli modrá točenice, na uzel svázaná, v ní ptáček ledňáček.

V domě při mostě lázeň byla až do let nedávných; nová zřízená v domě blízkém na rohu k lávce mlýnské jméno má Karlovy lázně.

O Karlově mostě

V lesích šumavských pramenic, řeka Vltava zemí českou ubírá se od jihu k severu až k srdci Čech, ku Praze. Tam vody své nese, břehy památné vyšehradské skály omývá a dále plyne městem Libušiným. Jako by klikatý pás jasné oceli položen byl prostřed města, tak hladina vltavská leskne se mezi oběma břehy. Zelené ostrovy Vltava v Praze oblévá, jež jí i městu jsou k ozdobě, mosty je překlenuta, po nichž život a ruch šine se z břehu na břeh. Vltava, tepna země české, srdcem jejím protékající!

Z mostů, jimiž spjat je široký proud Vltavin, nejstarší, nejpamátnější je most kamenný, jejž vystavěti kázal císař a král Karel IV. slavné paměti. Dříve mu Kamenný říkali, v době nové, kdy i jiné mosty kamenné v Praze vedou přes Vltavu, ujalo se jméno Karlův most, na památku jeho zakladatele.

Předchůdcem Karlova mostu byl kamenný most, jejž ve XII. století vystavěti kázala Judita, choť knížete Vladislava II. (jako krále Vladislava I.), Němka z Durynska. Není dnes známa podoba toho mostu, jen to víme, že severněji byl položen; zůstal z něho pilíř a oblouk při klášteře křižovnickém u mostu; když v roce 1848 zřizováno bylo tu místo pro pomník Karla IV., oblouk i pilíř byly zasypány. Juditin most, dříve již značně poškozený, pobořen byl nadobro návalem ledu v roce 1342. Tu císař Karel, o zvelebení Prahy tak pečlivý, kázal stavěti most nový a položil k němu základní kámen 9. července 1357; plány mostu provedl stavitel dómu Svatovítského Petr Parléř. K stavbě mostu přivážen byl kámen z lomů hloubětínských, majetku řádu křižovnického. Karel IV. přál si, aby stavba byla důkladná, aby most lépe odolával živelným pohromám než jeho předchůdce.

Při stavbě mostu udály se také některé

veselé příhody.

Povídá se, že stavitel mostu, chtěje, aby malta byla přepevná, poradil vápno s vejci rozmíchávati. To se císaři zalíbilo a kázal, aby z celého širokého okolí vejce byla do Prahy k stavbě mostu přivážena. I přijížděly vozy z vesnic a měst, v koších a bednách přivážely vejce, kterážto u řeky skládána byla, do vápna pak roztloukána a rozmíchávána. Jednou také přijely tam vozy s vejci z města Velvar poslanými podle císařova nařízení do Prahy. Když začali na staveništi vejce rozbíjeti, ukázalo se, jaký chytrý kousek Velvarští provedli: aby se vejce nezkazila, protože je dlouhou dobu sbírali, také aby cestou po špatné silnici nárazy rozbitá nevytekla, poručili velvarští páni uvařiti vejce natvrdo a tak je do Prahy poslali. Taková vejce se ovšem k stavbě nehodila, a tak z té chytrosti Velvarských veselost nemalá povstala na staveništi a pověst o tom brzy po Praze a okolí se roznesla. Bylo z toho smíchu dost a dost, který stržili Velvarští, a dodnes se to o nich povídá.

Podobně prý, když přikázáno bylo voziti mléko z venkova do Prahy, aby jím malta při stavbě mostu byla rozdělávána, Unhošťští místo mléka tvaroh a syrečky přivezli.

Když dokončován byl kamenný most Karlův, stavitel jeho zazdíti dal též do jednoho z oblouků mostních

divotvorný meč,

který si přivezl z cest. Byl prý to dar zbožného poustevníka, jenž staviteli vyložil, jakou moc meč má a k čemu je určen. Stavitel dal meč zazdíti tajně, takže nikdo neví, kde jej hledati. Pověst vypráví,

že tehda, až na zemi českou největší záplava nepřátelská se přivalí, pukne klenutí mostu, meč sám zářící pozvedne se do výše a obrátí se čepelí v tu stranu, kde se vypíná hora Blaník. Potom meč ten otočí se potřikráte v povětří, aby tak přivolal ku pomoci rytíře v Blaníku spící, a spadne do Vltavy, zasyčí mocně, jak voda žhavou ocel ochladí, a zmizí navždy. Ale země česká bude zachráněna: rytíři blaničtí porazí nepřítele a ze země vyženou; bude pak v Čechách mír a pokoj navěky.

O meči zazděném v Kamenném mostě jiná ještě pověst vypravuje, kterážto dí, že divotvorná zbraň ta je

meč Bruncvíkův.

Na pilíři mostním, jehož pata stojí na ostrově Kampě na levém břehu vltavském, spatřujeme sochu oděnce v brnění, jenž v pravé ruce meč drží, levou o štít se opírá se znakem Starého Města pražského. U nohou oděncových leží lev. Touto sochou nového původu nahrazena byla dřívější, poškozená prý dělovou kulí při obléhání Prahy Švédy roku 1648. Ani ta socha nestála tam patrně od starodávna. Nahradila kdysi sochu ještě starší, takovou, jaké viděti lze v mnohých městech Německa. Sochy ty byly znamením mostního a tržního práva měst.

U nás lid si vybájil, že je to socha udatného knížete Bruncvíka, jenž z cest po cizině přivezl si ochočeného lva. Meči Bruncvíkovu připisována byla zázračná moc. Když prý jím někdo nad hlavou zatočil a zavolal: „Všem hlavy dolů!“, hned hlavy samy padaly. Kníže Bruncvík před svou smrtí poručil, aby meč jeho, jímž tolikerého vítězství dobyl, zazdili do pilíře mostního. Až prý bude v Čechách nejhůře, svatý Václav se svým komonstvem přijede na pomoc. Přes Kamenný most potáhnou a tu bělouš sv. Václava kopytem rozkop-

ne zemi, kde se objeví meč Bruncvíkův. Tím sv. Václav nad hlavou zamává a všechny nepřátele porazí. V zemi pak zavládne pokoj navždy.

A jiná pověst vypravuje, že kníže Bruncvík, když poslední bitvu vyhrál, meč svůj divotvorný z mostu hodil do Vltavy. Až bude jednou v Čechách zle, až na zemi naši připadne soužení od nepřátel, tehda stařena, u mostu přízi peroucí, meč do ní zachytí a z vody jej vytáhne. Odevzdán pak bude meč ten vůdci českého vojska, jemuž pomůže k vítězství nad nepřáteli. Čechové zvolí si potom vojevůdce toho králem.

Na staroměstském pobřežním pilíři starého mostu Juditina na straně severní viděti bylo z kamene vytesanou vousatou hlavu muže, kterému jinak neříkali než

bradáč.

Když naváženo bylo náměstí Křižovnické a zbylý oblouk starého mostu zasypán, hlavu bradáče zasadili do zdi pobřežní. Říkalo se, že ta hlava ukazuje podobiznu stavitele Juditina mostu, že se tak na svém díle dal zvěčniti. Zmínky přitom zasluhuje, že vychvalujíce Karlův most kamenný, staří Čechové o třech mostech takových mluvili; v Praze, v Řezně bavorském a v Drážďanech v Sasku. Pražský most prý je nejpevnější, řezenský nejdelší, drážďanský nejvýstavnější. I na řezenském i na drážďanském mostě je taková hlava. Podle hlav těch měřena bývala výška vody, lidé snáze si to pamatovali než míru nějakou stupňovou. Věděli, jakmile stoupající voda zespodu vousů bradáčových se dotkne, že již Vltava vystupuje z břehů, že je čas, aby obyvatelé pobřeží na záchranu pomýšleli. Jestliže k ústům bradáčovým voda dosáhne, tu že už rozlévá se také do ulic staroměstských. Při velké povodni

roku 1841 vystoupila voda tak vysoko, že na bradáčově hlavě jen temeno suché nechala, jakoby lysinu. Tehda také až na Staroměstské náměstí voda se dostala, lidé tam po loďkách jezdili.

Během věků několikráte na most Karlův pohroma přišla taková, že nějaký oblouk se zřítil, někdy i oblouků několik vzalo zkázu. Ale v krátké době zase byly oblouky vyklenuty, most spraven. Důležité spojení Starého Města s Malou Stranou nemohlo zůstati nadlouho přerušeno. Pověst vypravuje

o staviteli mostu,

který kdysi těžký měl úkol, chtěje sklenouti oblouk mostu. Když král Václav IV. v prchlivosti dal Jana z Nepomuku svrhnouti z mostu do Vltavy, ještě téže noci zřítil prý se na tom místě mostní oblouk. A marná byla námaha most spraviti. Co do večera bylo vystavěno, to zase do rána spadlo. Po marném usilování, když už nikdo nevěděl, co počít, přišel mladý stavitel pražský a hlásil se, že by chtěl most ten spraviti. V cizině předtím několik let pobyl a troufal si tu práci provésti zdárně. Dal se s lidmi svými do díla, a hned první den kus oblouku vystavěli. Stavitel žádostiv zvěděti, jak jemu věc se podaří, sám v noci zůstal na mostě na stráži. Ale sotva půlnoc přišla, ozval se temný rachot a uděšený stavitel seznal, že dílo předešlého dne je zničeno. Stál tam nešťasten, škody se bál a posměchu. Tu chvíli ozval se za ním přidušený smích, a když stavitel se ohlédl, spatřil temnou postavu v plášť zahalenou. Byl to ďábel.

„Marně se, brachu, namáháš," mluvil ten černý chraptivým hlasem. „Na tu věc všecko tvoje umění nestačí, oblouk sám neskleneš. Ale chceš-li, pomohu. Zadarmo to, pravda, nebude."

„Co bys chtěl za svoji pomoc?" ptal se stavitel, vida, že mu nezbývá než jednati s ďáblem, chce-li zdárně dokončiti, co začal.

„Chci toho, kdo první přejde přes most po překlenutí oblouku!“

Stavitel se zarazil. Za takovou cenu může býti most dostavěn? Zmařiti život lidský přece mu jen bylo líto. Ale nedostaví-li most, jaká to bude hanba pro něho, jenž chtěl dokázati, co jiný nedokáže! V té nerozhodnosti bleskla mu náhle hlavou myšlenka. Ano, tak to udělá! A hned pověděl ďáblovi, že přistupuje na jeho podmínku.

Zrána se dal stavitel s dělníky na mostě znovu do práce, domlouval jim, ať se nebojí, že má vše dobře vymyšleno, aby se dílo podařilo.

A vskutku: co toho dne udělali, už se nesesulo a za několik dní dílo bylo dokončeno. Stavitel stráže postavil v branách obou věží mostních, Staroměstské i Malostranské, přikázal jim, ať nikoho té noci nepouštějí přes most, ani ráno, dokud se panstvo nesejde k slavnostnímu otevření. Aby ďábla ošidil, dal do staroměstské věže přinésti večer posadu s kohoutem, toho že hned ráno pustí prvního přes most.

Ale ďábel byl chytřejší. Zvěděl, co naň stavitel chystá, a zmařil také plán dobře promyšlený. Vzal na sebe podobu zedníka a tak přišel ještě večer do domu na Malé Straně, kde stavitel zůstával. Tu pak ženě stavitelově vyřizoval, že muži jejímu, který na staroměstské straně na noc zůstal, nevolno se udělalo. Žena ulekaná nemeškala a pospíchala z domu k mostu. Stráže v Malostranské věži mostní znaly dobře stavitelovu ženu, která za mužem ke stavbě chodívala. Měly za to, že pro ni zákaz neplatí, a pustily ji na most. I chvátala žena přes most všecka ustrašena, úzkostliva, jak svého muže na Starém Městě najde. Doběhla na druhou stranu a volala na stráž tam stojící, kdeže její muž a co mu je.

Všichni tam na ženu udiveně hleděli, nevěděli, co to má znamenat. Vtom už z dvířek ve věži vystoupil stavitel, který tam přenocoval a voláním ženy své byl probuzen. Sotva jej žena spatřila,

vzkřikla radostí a padla mu kolem krku. Ale stavitel stál tu jako socha, bylo mu, jako by do něho nůž byl vrazil. Naráz pochopil, že jej ďábel obelstil. Ale nedal před ženou nic na sobě znát. S úzkostí čekal, co se stane. Sám dovedl ženu domů a ráno zase na most se odebral k slavnostnímu jeho otevření.

Sotva bylo po slavnosti, pospíchal stavitel domů v úzkostné předtuše. Nedošel ani k svému obydlí, když spatřil služku jemu vstříc chvátající. Zvěstovala mu smutnou novinu, že se jim mrtvé děťátko narodilo a paní že skonává. Stavitel úprkem hnal se domů, ale než tam doběhl, žena už nežila.

Žalost nenadálého vdovce tím větší byla, když si uvědomil, že jeho žena i s dítětem propadla věčné záhubě. Nepřestal dávati si vinu toho neštěstí. Dušička toho děťátka vznášela prý se od té doby nad mostem a lidé po mostě jdoucí slýchali kýchání. Nevěděli, že to dušička dítěte čeká na „pozdravpánbůh", a nevšímali si toho. Až jednou po mnohých letech venkovan nějaký za časného jitra ubíral se na trh na Staré Město přes most, kde nebylo človíčka. Nebyl ještě prostřed mostu, když uslyšel kýchnutí. Nemálo se podivil, nikoho tam nevida. Ale jak byl zvyklý, zavolal:

„Pozdrav pánbůh kohokoli!"

„Dejž to pánbůh!"

To byla dušička toho dítěte, která potom vykoupena odlétla do nebes.

Trvalo 146 let, než nový most kamenný úplně byl vystavěn. Ovšem, jezdilo i chodilo se po něm už za dob Karlových, ale pohromy válečné i živelné bránily úplnému dokončení mostu takového, jakých je málo v celé Evropě. Tak i roku 1432 v červenci veliká povodeň poškodila nehotový dosud most, zbořila pět pilířů. Z oblouků tak pobořených sklenut byl poslední roku 1502, v červnu léta následujícího dokončeno všechno dílo slavného mostu Karlova.

Řadou soch ozdoben byl most teprve později. Jedině

kříž na mostě

stával ve výstupku pravé strany od Starého Města již za Karla IV., i na protější straně mostu je takový výstupek. Ten býval místem popravním a odsouzenci poslední modlitbu před smrtí modlívali se tam u kříže.

Když se na Pražském hradě usadil „zimní král" Fridrich Falcký, choť jeho, královna Alžběta, jako král také vyznání kalvínského, v nenávisti měla veliký kříž s tělem Spasitelovým na mostě, kudy často do města jezdívala. Tak i jednou řekla prý, že se ani dívati nemůže na toho „nahého lazebníka", a vymohla také na svém manželovi, že chtěl dáti kříž shoditi do Vltavy. Že však proti tomu byl veliký odpor v obci, král rozkaz odvolal. Ale několik dní nato spatřili Pražané, že kříž zmizel. Někdo jej v noci shodil. Stalo se tak patrně z návodu královnina; ale za to stihl ji trest. Ještě téhož roku po nešťastné bitvě bělohorské královna utíkala do ciziny přes most, podle místa, kde stával kříž. Potom, když se císařští zmocnili Prahy, kříž byl vyhledán a zase postaven na mostě.

Když Švédové Prahu obléhali v roce 1648, nemohli se dostati přes Kamenný most na Staré Město. Dál nepostoupili než pod kříž. Říkali, že Ukřižovaný Pražanům v hájení pomáhá. I vylévali si na kříži zlost tak, že naň z děl stříleli z malostranského břehu. Ale nikdo kříž trefiti nemohl, až Čechovi kterémusi ve vojsku švédském se podařilo sestřeliti Kristovu hlavu. Z radosti nad tím jeho velitel na místě jmenoval obratného střelce důstojníkem. Za necelou čtvrthodinu ten nový důstojník vystoupil na zákop, aby se podíval na protější stranu. Vtom zafičela koule z ručnice, ze Starého Města přiletěla, trefila nového důstojníka doprostřed čela a zabila jej.

U kříže na mostě i ve výstupku protějším sedávali také žebráci. Bylo již shora pověděno o pyšné paní, jež prsten z mostu do vody hodila, který potom v rybě vylovené našli; ta k stáru zchudnuvši u kříže sedávala na mostě jako žebračka. Povídá se dokonce také, že

Šimon Lomnický z Budče,

básník, tam na mostě sedával, když na stará léta v bídu upadl. Ten, ač katolík, verši oslavoval panování Fridricha Falckého, protože mu z toho užitek kynul. Byl však kam vítr, tam plášť; po bitvě bělohorské verše potupné složil na odbojné stavy, k smrti odsouzené, a tak se staral, aby u císaře a jeho věrných milosti a přízně došel. Byl prý však sto ranami zbit neznámými pachateli za svoji obojakost. Nezotavil se z toho docela, nadto krutá nouze ho postihla, císařskými byv zklamán. Nezbyla mu než žebrácká mošna.

Sedal potom sešlý a zestárlý Šimon Lomnický na Kamenném mostě s jinými žebráky, pro almužnu ruce vztahoval. A často zkusiti musel, že šlechtic mimo se ubírající, u něhož on, Lomnický, za dobrých časů jako dobrý společník při stole vítán býval, teď se tvářil, jako by neznal sešlého básníka.

Tak praví pověst. Ač je jisto, že Lomnický v bídě zemřel, nic dějinné zprávy nevědí o tom, že by byl býval žebrákem. Snad že pověst z toho vznikla, že Šimon Lomnický z Budče příjmení si přidával Ptochaeus, což po česku Žebrák značí.

Sochy na mostě

postaveny byly až v XVIII. století; jediná socha Jana Nepomuckého už roku 1683 byla tam dána. Je těch soch a sousoší třicet. Smávali se na venkově Pražákům, že nikdo z nich neví, kolik je na Kamen-

ném mostě soch. Zato každý venkovan, jakmile ponejprv do Prahy přišel, obyčejně o pouti svatojanské, a po Kamenném mostě se ubíral, první starost měl, aby sochy spočítal, a také si pamatoval, kolik je jich.

Kdysi však také venkovan nějaký podivnou příhodou

poklad

na mostě získal. Byl to chalupník z nedaleké vsi za Prahou, měl četnou rodinu a žil v bídě a nouzi. Tomu se jednou v noci zdálo, že stojí u jeho lože svatý Jan Nepomucký a povídá mu:

„Za to, že jsi nábožný, že se k Bohu modlíš a také mne o pomoc vzýváš, chci tě vytrhnouti z nouze. Jdi do Prahy, na mostě tam najdeš poklad."

Chalupník snu nevěřil.

Ale když i druhou i třetí noc totéž se mu zdálo, přesvědčen byl, že to není nadarmo. Když se tu třetí noc probudil, byla jedna hodina s půlnoci. Sen o pokladu byl tak živý, že chalupník hned vstal, oblékl se a vyrazil z domu na cestu. Za dvě hodiny byl v Praze na Kamenném mostě. Bylo to v létě, už bylo světlo. Na mostě nebylo nikoho, jen voják tam stál v strážní budce – ta bývala na šestém pilíři vlevo od staroměstského břehu, kde nyní socha sv. Kryštofa stojí.

Ten chalupník, přecházeje neustále po mostě sem a tam s hlavou k zemi skloněnou, jako by tam cosi hledal. To bylo konečně vojákovi nápadné, zastavil venkovana a ptá se, cože tam na mostě pohledává. I pověděl chalupník vojákovi o svém snu, který jej na pražský most přivedl. Voják poslouchal užaslý.

„Podivná věc," povídá, „i mně se dnes po půlnoci zdálo podobného cosi, když jsem na strážnici spal, než mě budit přišli, abych

vystřídal kamaráda na stráži. I včera, i předevčírem měl jsem takový sen – že svatý Jan ke mně přišel, povídá, abych se vydal na cestu, abych šel silnicí pořád k západu slunce, že přijdu k vesnici, kde u cesty na skalině tři kříže stojí; tou vsí abych prošel, až přijdu k poslední chalupě, kde v zahrádce u plotu mají starou hrušku. Pod tou hruškou najdu prý poklad."

„Člověče zlatý," povídá užaslý chalupník, „vždyť to je naše vesnice, u té tři kříže stojí na skále a při mé chalupě stará hruška u plotu. Tak nám oběma svatý Jan poklad ukázal, abychom ho spolu dobyli."

Smluvili se, chalupník počkal, až vojáka na stráži vystřídají, ten se dovolil svého představeného a s chalupníkem se dali na cestu do vsi. Tam na zahradě u chalupy začali kopat pod starou hruškou a vskutku narazili brzy na něco tvrdého. Bylo to víko železné truhly; tu když vykopali a otevřeli, uviděli, že je plná tolarů a dukátů. Měli velikou radost a poctivě se o ten poklad rozdělili. Voják měl brzy potom vysloužено, odešel z vojny, vzal si toho chalupníka dceru, koupili si veliký statek a dobře byli živi až do smrti.

Jako v přemnohých potocích, řekách, rybnících a jezerech u nás sídlil také

vodník pod mostem

v Praze. Povídali si o něm Pražané takovou pověst:

Šel mladý řemeslnický tovaryš vandrem a měl namířeno do Prahy.

Kráčel jednou zrána silnicí podle rybníka, když tu znenadání, kde se vzal, tu se vzal, přidružil se k němu starší nějaký člověk, dobře oblečený, v zeleném kabátě, vysoké boty měl, na hlavě čepici s cípem dolů převislým. Dal pozdravení a ptá se tovaryše, kam tudy

cestou. A jak uslyšel, že do Prahy, hned si liboval, to že je dobře, že on tam také míří a že jim spolu cesta líp ujde. A tak šli, ten cizí byl hovorný človíček, leccos věděl zajímavého povídat, cesta jim pěkně ubíhala. Jenom k večeru, když tovaryš zamířil někam do hospody na nocleh, ten člověk s ním nešel, řekl jen, že na něho ráno počká, a ztratil se kamsi za humna. Ale ráno už zase čekal na silnici na tovaryše. Tak tomu bylo po celou cestu až do Prahy. Když tam přišli a brali se přes Kamenný most, zastavil se ten člověk u zábradlí při staroměstské straně a zadíval se dolů, kde byl blízko břehu ostrůvek vrbami zarostlý. Potom se obrátil k tovaryši a povídá:

„Abys tedy věděl, s kým jsi šel až sem: já jsem vodník. Znelíbilo se mi v mém rybníku a usmyslil jsem si, že se přestěhuji do Prahy. A tamhle dole budu od nynějška zůstávat. První, co udělám, bude, že se pomstím na kočím tady ze mlýna. Ten onehda jel podle mého rybníka, chtěl koně vykoupat a tak prudce s nimi vjel do vody, že mi všecku zkalil a rákosí pošlapal. Rozehnal jsem se za ním, ale on mi spěšně ujel; spílal mi přitom nejhorších jmen. Toho utopím. Abys viděl, že mluvím pravdu, přijď jen zítra k večeru po klekání sem na most a dívej se ke brodu! Kočího poznáš podle růže za kloboukem. A teď se musíme rozejít. Buď zdráv!“

Tovaryš rozloučil se s vodníkem tuze překvapen, koho že to měl za společníka na cestě. Teď teprve si vzpomněl, že se mu zdálo, jako by ten člověk byl měl mokrý cíp čepice i rameno, ke kterému cíp visel. Vyhledal si tovaryš brzy nocleh a druhého dne našel také práci u mistra na Starém Městě pražském blízko mostu.

Když přišel večer, bylo už po práci, nedalo to tovaryšovi, aby nezašel na most. Přišel tam, zrovna odzvonili klekání. Dívá se tovaryš z mostu dolů ku brodu, a tu najednou vidí, jak vjíždí do vody kočí na koni, druhého, náručního, má vedle sebe. Klobouk na hlavě, za kloboukem růži! Tovaryš se lekl, nahnul se přes zábradlí

a křičel na kočího, ať dál nejede, ať se vrátí. Kočí se podíval vzhůru, myslí si, co ten potřeštěný tam má, rukou mávl a dál zajíždí ke hlubině. Vtom najednou vidí tovaryš, jak něco kočího za nohu tahá z koně. Bránil se kočí vší silou, koně se za krk držel, ale nic naplat. Kůň se najednou vzepjal, kočímu ruce povolily a on sklouzl do hlubiny. Vyděšení koně vyběhli na břeh. Ale kočí zmizel pod hladinou. Vodník ho tam stáhl a utopil.

O domě U Železného muže

Z ulic staroměstských, které v nové době stavbami a rozšiřováním proměnu nemalou vzaly, je také ta, která vede od kláštera křižovníků směrem k rynku, ulice Platnéřská. Jméno takové měla již ve století XIV., a to že tam byly dílny platnéřů, kteří brnění z železných plátů tepali. Také na průčelí jednoho domu v ulici té stála ve výklenku mezi okny kamenná socha oděnce v brnění, které jinak se neříkalo než železný muž a od níž i dům měl jméno. Zdá se, že socha ta byla cechovním znamením platnéřů. Ale v ústech lidu jiná zvěst kolovala o té postavě v brnění.

Byl prý to rytíř prokletý za spáchanou vraždu na nevinné dívce, a ten po smrti podle výroku kletby v kámen se proměnil. Jen jednou za sto let v týž den a hodinu, kdy se vražda stala, mohl býti rytíř vysvobozen. Ale mohla se toho odvážit jen mladá dívka, která by těžké viny na duši neměla. Ta, když by v pravou chvíli vyřkla slovo osvobození, vyprostila by duši rytířovu ze zaklení.

Rytíře zkamenělého postavili do výklenku na domě, kde vražda byla spáchána, a tak tam stál po několik století, aniž kdo na jeho vysvobození vzpomněl. Až jednou, když nových sto let docházelo, bydlela v domě tom vdova s dcerou, děvčetem hodným a spořádaným. Den před výročím nešťastného skutku rytířova odešla vdova před polednem z domu a dcera zůstala samotna v kuchyňce. Náhle se ozvaly na síni přede dveřmi těžké kroky, potom se dveře rozlétly a v nich stál muž v brnění. Dívka leknutím klesla na kolena a zděšeně pohlížela na tajemného návštěvníka, v němž poznala rytíře z výklenku na domě.

Rytíř vlídným hlasem upokojil dívku a pověděl, proč přichází. Pravil, že nazejtří nastane chvíle, kdy může býti vysvobozen, a prosil dívku, aby jej ze zakletí vyprostila. Na druhý den v poledni hodinu že přijde zase, a tu že dílo vysvobození může býti vykonáno. Aby jen nikomu ani slova nepravila. Potom rytíř zmizel, než se dívka z leknutí vzpamatovala.

Nechtěla nikomu o té příhodě povědět, ale večer neodolala přec a matce své všecko vyprávěla. Matka zděsila se toho a bála se, že by dceři nějaké nebezpečí mohlo vzejíti. Neodešla od ní druhého dne ani na krok; když pak se poledne blížilo, zavřela ji v komůrce a sama šla do kuchyně. Udeřila dvanáctá a ve dveřích se objevil železný muž. Když pak spatřil v kuchyni matku místo dcery, vzdychl jen: „Zase sto let!“ A zmizel.

Od té doby stál zase rytíř ve výklenku domovním a nikdo o jeho vysvobození se nepokusil. Když potom dům přestavěli, i na novém výklenek učinili pro železného muže, a tak tam stál zase.

Dnes v Platnéřské ulici po železném muži památky není. Ale na budově nové radnice na Mariánském náměstí při ulici Platnéřské stojí sousoší rytíře v brnění a dívky pro upamatování na tu pověst.

Železný muž w platnýřské ulici

O Klementinu

Rozsáhlá skupina budov, řečená Klementinum, stojí na Starém Městě pražském mezi ulicí Karlovou, Seminářskou, Mariánským náměstím, ulicí Platnéřskou, Křižovnickou a náměstím Křižovnickým. Byla vystavěna nákladem řádu Tovaryšstva Ježíšova, jezuitů, jako jeho majetek a útulek. V těch místech býval od XIII. století klášter dominikánů s kostelem. Jezuité dostali klášter roku 1555, přikoupili k němu sousední domy až k Mariánskému náměstí a Platnéřské ulici a vystavěli tam za přispění šlechty a královské komory české velkolepou skupinu budov k účelům svého řádu. Byl to vedle kláštera i konvikt pro synky šlechtické, seminář pro chudé žáky, byla tu vysoká škola čili akademie, při ní gymnázium pětitřídní, i česká škola elementární neboli obecná. K jezuitům posílali též nekatolíci své syny na vychování a mnohý z chovanců těch dospěv přistoupil k víře katolické. Jezuité uměli dobývati si přízně mezi pány i měšťany. Také divadla všelijaká hrávali s chovanci svými v nádvoří Klementina pro veřejnou podívanou. V roce 1618 direktoři země české vypověděli jezuity z Čech; ti museli tedy opustiti Klementinum, ale po bitvě bělohorské se tam vrátili opět, znova tam moc svou ukazovali, horlivou rozvíjeli činnost na obranu katolické víry a na výboj proti nekatolíkům.

Když roku 1773 papež Kliment XIV. zrušil řád jezuitů, museli zase opustiti pražské sídlo. Nevěřili však, že by to bylo navždy, a proto prý se usnesli, že ukryjí v sklepeních Klementina jmění svoje ve zlatě, stříbře a klenotech dřív, než přijde úřední komise, jež jim jmění to zabaví.

V malém domku při pobřeží Vltavy přebýval chudý zedník. Jednou večer, už za tmy, zaklepal někdo na okno příbytku zedníkova. Když vyšel zedník z domu, spatřil venku státi dva muže v plášti zahalené, s klobouky do čela vtlačenými, že jim do tváře viděti nebylo. Uleknut ucouvl zedník do dveří, oni však upokojili jej, že nezamýšlejí nic zlého, že ho na práci nějakou potřebují.

„Chceš-li si něco vydělat," řekl mu jeden z nich, „pojď s námi, máme pro tebe práci. Jen nesmíš vědět, kam tě povedeme. Neboj se, nic se ti nestane, a zaplatíme dobře."

Chuďas žádostivý výdělku se nerozmýšlel a svolil. Chtěli, aby jen svoje náčiní vzal, ostatní že je připraveno. Zedník tedy vrátil se do domku, sebral náčiní a šli. Nedaleko stál krytý kočár, do toho muži usadili zedníka, přisedli k němu, kočí pobídl koně a jeli. Sotva se kočár hnul, jeden z těch mužů zavázal zedníkovi oči, aby neviděl, kam jej vezou. Zedník také cestu nepoznal, jen věděl, že jej dlouho vezou ulicemi dlážděnými i nedlážděnými. Konečně kočár zastavil, zedník zaslechl, jak se nějaká vrata otvírají, a pozoroval, že vjíždějí průjezdem do nádvoří. Tam vystoupili ti tři z kočáru a zedník veden byl nejprve do domu, potom dlouhou nějakou chodbou – bylo slyšeti ohlas kroků – a konečně po schodech dolů, kde zase cesta všelijak klikatě se zatáčela.

Zedník usoudil, že jej přivedli do sklepa, a vskutku, když se zastavili a odvázali mu pásku z očí, viděl při světle luceren, že je v malém sklepení, s nímž sousedilo jiné, ještě menší, nevelikým otvorem oddělené. Hromada cihel tam ležela i malta byla připravena, jen se dát do práce. V tom malém sklípku pak zedník spatřil narovnáno mnoho beden železných.

„Tuhleten otvor zazdíš, aby poznati nebylo, kde byl," řekl zedníkovi jeden z pánů, pozdvihuje lucernu ke sklípku. „Dej se jen honem do práce!"

Zedník nemeškal a měl se k dílu. Zídky přibývalo, až konečně otvor byl uzavřen. Potom zedník cihly maltou ohodil, omítku uhladil, práce byla hotova. Jen ještě připomenul, že přece novou omítku od staré bude možno rozeznati.

„O to už se nestarej!“ řekl mu jeden z pánů a vyplatil mu také mzdu, pět dukátů. Rozradostněnému zavázali zase oči, vyvedli jej ze sklepa a z domu, do kočáru vsadili a odvezli.

Když vysadili zedníka blízko jeho domku, řekli mu, aby se neopovážil nikomu o té věci pověděti, sice že bude zle. Potom odjeli.

Zedník také vskutku o té věci mlčel. Neměl ani potuchy, kam jej to ti muži dovezli na práci. Až když se za čas po Praze rozneslo, že jezuité vypověděni byli z Klementina a že jim také pobráno bylo jmění, vzpomněl si na tu příhodu a napadlo ho, že snad v Klementinu jezuitský poklad ukrýt pomáhal. Jen se mu zprvu zdála dlouhou cesta, kterou se s ním ubírali. Ale záhy se dovtípil, že s ním asi schválně dlouho ulicemi projížděli, nežli zajeli ke Klementinu; tím jej zmátli.

Když byli už jezuité nadobro z Prahy odstěhováni, nedalo to zedníkovi, zašel na radnici a tam vypověděl vše o tom zazdívání, domněnku pronesl, že to bylo v Klementinu. I vypravili se z radnice se zedníkem do Klementina, do sklepů zašli a všecky je prochodili, ale zedník nepoznal, kde to zazdíval sklípek. To jistě jezuité tak dovedně zahladili stopy a zeď upravili, že nebylo lze rozeznati staré zdivo od nového. A tak jezuitský poklad ukryt zůstal snad dodnes.

O paláci Clam-Gallasovském

Na konci staroměstské Husovy třídy stojí napravo rozlehlá budova, šlechtický palác. Dal si jej v letech 1715–1722, nedlouho před svou smrtí, vystavěti hrabě Jan Václav z Gallasu, jenž za panování císaře Karla VI. zastával vysoké úřady státní a rod svůj k veliké slávě a důstojnosti povznesl. Plány k mohutné té stavbě barokové vypracoval slavný stavitel vídeňský Jan Bernard Fischer z Erlachu. Po synovi toho Gallase zdědil statky i palác jeho synovec Kristián Filip, svobodný pán z Clamu, jenž přijal zároveň erb i jméno svého strýce a povýšen byl do stavu hraběcího; on i jeho potomci psali se nadále z Clam-Gallasu.

Palác Clam-Gallasovský je z nejkrásnějších starobylých palácových budov pražských. Průčelí jeho vyzdobeno je pracemi sochařskými od slavného Matyáše Brauna; z nich nejnápadnější jsou sochy gigantů, obrů, po stranách obou palácových portálů v Husově třídě. Škoda že vysoké, bohatě vyzdobené toto průčelí – i na obrubě střechy stávaly sochy – obráceno je do úzké ulice, takže nelze je dobře zhlédnouti. Jinak by bylo, kdyby stál palác tento na volném prostranství. To prý bylo také úmyslem stavebníkovým a stavitel pracoval podle toho plánu: skupiny domů mezi ulicí Karlovou a Seminářskou, proti paláci stojících, chtěl hrabě Gallas skoupiti a zbořiti. Tak by bylo hlavní průčelí palácové hledělo do volného prostranství a příchozímu Karlovou ulicí od mostu by se byl naskytl krásný pohled na palác.

Hrabě Gallas měl už najisto sjednanou koupi té skupiny starých domů; nádhernou stavbu paláce už dokončovali, tu se však vyskytla překážka ze strany obce: hraběti dovoleno bylo sice zbořiti

domy před palácem, ale s podmínkou, že on i dědicové jeho na věčné časy platiti budou za domy zbořené stejnou daň, jako by tam stály. To znamenalo stálé břemeno, k jehož převzetí se hrabě, ač bohat, přece odhodlati nechtěl. A tak rozmrzelý upustil od koupě domů a skupina ta zůstala tam nadále.

Proto dodnes palác Clam-Gallasovský hlavním svým průčelím obrácen je do úzké uličky, kde nádhera průčelí toho tak málo se uplatňuje.

O domě U Zlaté hlavy

Od Karlova mostu k Malému náměstí staroměstskému v Praze vede ulice Karlova, které dříve Jezovitská říkali podle toho, že tam Klementinum stojí, budova rozlehlá, kdysi sídlo řádu jezuitů. Dříve než Klementinum stával tam klášter dominikánský s kostelem sv. Klimenta a ulice slula Svatoklimentskou. Ale jen od náměstíčka před mostem až tam, kde do ní ústí ulice Liliová; odtamtud pak slula Nožířskou nebo také Ševcovskou, protože tam řemesla tato byla provozována. Asi v polovině klikaté ulice té stával dům řečený U Zlaté hlavy, který později ustoupiti musel domům novým.

V domě U Zlaté hlavy míval krám bradýř, lidem brady holil, vlasy a vousy přistřihoval, podle módy nakrucoval žhavými želízky. Že tamtudy cesta vedla z Malé Strany k rynku Staroměstskému, mnoho lidí přešlo tam za den, a proto v krámku bradýřově bylo stále živo, od rána do večera. Ale milý bradýř, ač jeho řemeslu dobře se dařilo, sám si ho tuze nehleděl, práci přenechával tovaryšům a učedníkovi. Sám nejčastěji pobýval v zadní jizbě, kde zřízenu měl kuchyni alchymistickou.

Jako mnoho lidí té doby touha ho posedla, aby kovy obyčejné ve zlato dovedl proměňovati. Tohoto umění dosíci snažili se alchymisté. Mnozí poctivě, důvěřivě o to se pokoušeli, mnozí z nich však byli podvodníci, kteří lehkověrnosti lidské využitkovávali a šalbou všelikou mámili peníze.

Do Čech alchymie přišla již ve století XIII., přinesli ji sem mladí mužové, kteří se vzdělávali na univerzitách cizozemských. Za Karla IV., kdy byla Praha sídelním městem císařství římského, byli mezi cizinci, do Čech přišlými, také mnozí alchymisté. Přemnozí

zámožní šlechticové čeští zabývali se v pozdější době alchymií. Ale nejvíce kvetlo toto umění za Rudolfa II., kteryžto císař také sám velmi horlivě se mu oddával. Při jeho dvoře bylo hojně alchymistů a není divu, že i mnozí Pražané stavu městského byli by rádi alchymií zbohatli. Z těch byl i bradýř z ulice Jezovitské. Živnost svoji zanedbával, jen stále hledal kámen mudrců v podobě tuhé i tekuté, jímž by zlata dosáhl, stále zdržoval se v té kuchyni, laboratoři.

Stalo se kdysi, že do krámku bradýřova vešel cizinec, který si dal vlasy upraviti po španělské módě. Když jej tovaryš bradýřův obsluhoval, ptal se cizinec po jeho pánovi. Slyšel prý, že bradýř alchymii pěstuje, a rád by jej poznal. Tovaryš pověděl, že pán jeho v kuchyni alchymistické pobývá, ale že on jej tam rušiti nesmí. Náhodou té chvíle vešel bradýř do krámku a cizinec hned se s ním dal do řeči. Že on také se alchymií zabývá a že o bradýřově kuchyni chválu slyšel. Tím si cizinec bradýře navnadil a ten jej pozval hned do laboratoře. Cizinec poděkoval, pověděl, že má naspěch, ale přislíbil, že nazejtří dojista přijde, že si i s sebou cosi přinese, čím bradýřovi ukáže svoje umění.

A tak na druhý den uvedl bradýř cizího pána do své laboratoře. V té místnosti klenuté, pochmurné stála pec alchymistická, kde plápolal vesele ohník pod tyglíkem nějakým, z něhož žlutavý kouř vystupoval. Vzduch v jizbě byl těžký, zápachy různými naplněný. Veliký stůl prostřed jizby byl plný nářadí a nádob všelijakých, na polici u zdi vyrovnány byly krabice a láhve s látkami pevnými i tekutými, jež bradýř-alchymista potřeboval k pokusům svým; nejvýše na polici stálo bronzové poprsí muže přitloustlých lící, jediná výzdoba té učazené jizby, v níž značný nepořádek panoval.

Cizí alchymista, rozhlédnuv se jizbou, utkvěl zrakem na poprsí; znal dobře, koho představuje. Byl to Bombastus Theofrastus Paracelsus, proslavený lékař, roku 1483 ve Švýcařích narozený, jenž

nemálo povznesl umění alchymistické; zrovna tak, jako jej mnozí velebili, jiní jej prohlašovali za podvodníka a zavrhovali učení, jež ve svých spisech zanechal.

Host chválil zařízení laboratoře, ale bradýř stěžoval si, že přes všeliké úsilí práci jeho se pramálo daří.

„Kdybyste vy, vzácný pane, mohl mi snad cestu ukázati, kterou bych k zdárnějším výsledkům došel, povděčen bych vám byl nemálo. Však jsem již část jmění svého práci této obětoval a jen pěkné výdělky v krámku mém umožňují mi v ní pokračovati."

Cizinec té řeči potají se usmál. Seznalť hned, že bradýř nemá takového vzdělání, aby práce jeho na vědeckém podkladě mohla pokračovati. Zato tím spíše bylo možno bláhového toho chlapíka ošálit. Byltě cizinec ten dobrodruh světem protřelý, alchymista-podvodník, který z lehkověrnosti lidské dobře byl živ. Po příchodu svém do Prahy zvěděl také o bradýři a zařídil si to tak, aby se k němu brzy dostal. To se mu také podařilo. Viděl, že měl dobré zprávy a že bude možno bradýři o nějakou tu kopu grošů ulehčiti.

Proto teď v laboratoři nastrojil vážnou tvář a zastřeným hlasem hovořil k bradýřovi:

„Přijal jste mě tak vlídně, milý pane, že vám za to chci pověděti, co jsem v Praze dosud nikomu nepověděl a co tu dojista ještě známo není. Starý strýc můj, jenž alchymii pěstoval po celý život svůj, oznámil mi na smrtelné posteli, že se mu podařilo nalézti, čím obyčejné kovy ve zlato lze proměňovati. Dal mi také jako svému dědici pergamen, na němž recept je napsán k vytvoření zázračné té tekutiny, k tomu i hlavičku tinktury té. To bohužel bylo celé moje dědictví, protože strýc všecko svoje jmění obětoval na pokusy. Ale tinktura vskutku moc tu má, kterou strýc jí připisoval. O tom dostatečně jsem se přesvědčil."

Po těch slovech vyňal cizinec z kabátu svého lahvičku ze silného skla, naplněnou do poloviny červenou tekutinou, a pokračoval:

„Bylo mi možno k prospěchu mému několikrát proměnu ve zlato provésti, a také vás, milý pane, o tom přesvědčím. Ale zlato spotřeboval jsem na živobytí, a k tomu, abych podle receptu o vytvoření nové dávky tinktury zázračné se pokusil, nezbývalo mi ani peněz, ani vhodného místa na mé pouti světem. Je to přece jen práce, jež nákladu i opatrnosti vyžaduje."

Cizinec se odmlčel a zahleděl se na bradýře. Viděl, že ten bláhový člověk hledí naň vyvalenýma očima, a věděl již, že ho má v hrsti. I rozhlédl se po laboratoři, a utkvěv konečně zrakem na bronzovém poprsí Paracelsově, řekl:

„Tamhleten kov chci před vašima očima ve zlato proměniti. Veliký mistr Paracelsus zaslouží si, aby podoba jeho zlatá byla."

Po těch slovech vytáhl cizinec z kabely u pasu kus srnčí kůže vydělané, sňal poprsí z police, postavil je na stůl, otevřel lahvičku a trochu tekutiny z ní opatrně nalil na kůži. Počal potom potírati bronz, který tím maličko ztmavěl.

„A nyní oheň přeměnu dokoná," dodal, „dovolte, prosím vás, abych mohl kov do ohně vložiti! Uvidíte hned, jakou moc má moje tekutina."

Bradýř ochotně odstavil tyglík z ohniště, přidal ještě uhlí dřevěného a měchem rozdmýchal v plamen. Potom uhlí rozhrábl, cizinec vložil tam bronz a nahrnul naň uhlí.

„Jen malá chvíle stačí, aby se z bronzu stalo zlato," cizinec sebevědomě prohlásil. A vskutku také po chvíli vzal kleště a z ohně vytáhl poprsí, které se skvělo leskem ryzího zlata.

Bradýř údivem ani promluviti nemohl. Ani ho nenapadlo zkoumati, proměněn-li vskutku všechen bronz v ryzí zlato, slepě věřil svému hostu. A také v té radosti sám hned se nabídl, že svou la-

boratoř i peníze potřebné dá k tomu, aby zázračná tekutina podle tajemného receptu mohla býti připravena. Jen hořel dychtivostí, aby takovou tinkturu získal.

A tak se stalo, že od toho dne cizí alchymista s bradýřem o laboratoř se dělil, že tam spolu svářeli podivné věci. Nedočkavý bradýř také spoustu peněz cizinci svěřil, aby mohly býti všeliké přípravy drahé nakoupeny. Za týden prohlásil cizinec, že dílo zdárně se chýlí ke konci. Třeba jen, aby po pět hodin stejnoměrný mírný oheň byl udržován pod baňkou, v níž zázračná tekutina se svaří. On prý tou dobou na Hradě má pilné jednání, snad by tedy bradýř sám mohl nad skončením díla bdíti. Bradýř rád přivolil a cizinec odešel se slibem, že se včas vrátí.

Oheň na ohništi alchymistické kuchyně udržovaný hořel nepřetržitě, udržován nedočkavým bradýřem. Ale uplynuly čtyři hodiny, pátá docházela – a po cizím alchymistovi ani památky. Bradýř byl tak neklidný, že i na opatrnost zapomněl, prudčeji rozdmýchal oheň, a najednou baňka praskla, tekutina všecka vylila se do uhlí. Bradýř zůstal, jako když vedle něho hrom uhodí. Všecka námaha zmařena, peněz to stálo nepočítaných, které alchymistovi dal na drahé přípravy a součástky, a teď je všecko pryč! A ten cizinec se neukazuje! Kde jen zůstal? Slíbil přece, že přijde včas!

Bradýř v tom rozrušení chtěl pospíchati na hrad, cizince sháněti. Ale když vycházel z domu, na prahu vkročil mu do cesty člověk nějaký, v šatě sluhy, ptal se, je-li on domu toho hospodářem. A když bradýř přisvědčil, odevzdal mu sluha list. Byl od alchymisty, který tam oznamoval, že musí spěšně odejeti, že ho do ciziny volají, tak naspěch má, že se ani sám rozloučiti nemůže. Tedy tak činí tím listem. Nic víc psáno nebylo. Ani že se snad alchymista zase vrátí do Prahy. Chtěl se bradýř ptáti sluhy, ale ten zatím odešel.

Tu viděl bradýř, že všecky jeho naděje vniveč jsou uvedeny, že mu uniklo tajemství zázračné tinktury, na jejíž vyrobení obětoval takřka poslední peníz. Tuze byl nešťasten, že se tak na mizinu přivedl. Tu mu najednou bleskla hlavou myšlenka: má poprsí Paracelsovo, ve zlato proměněné, za to bude mnoho peněz. I když si nové poprsí slavného mistra alchymie opatří, zbude mu peněz dost a dost. Šel tedy, vzal doma poprsí, do šatu nějakého zabalil a odnesl je k známému zlatníkovi. Ten se nemálo podivil, vida zlaté poprsí. Ale když slyšel, že chce bradýř zlato prodati, řekl, že on tolik peněz po ruce nemá, ale že je opatří. Potom jal se zkoumati jakost zlata; ale brzy obrátil se na bradýře a ptá se s podivným úsměvem:

„Pověz mi, příteli milý, kdes to zlato získal?“

Bradýř chtěj nechtěj musel s barvou ven, všecko pověděl, o cizím alchymistovi, o tom, jak bronz ve zlato proměnil, jak spolu tinkturu zázračnou podle receptu připravovali, jak na to poslední peníz vynaložil, jak práce byla zmařena a ten alchymista jak narychlo musel odjeti.

Zlatník, člověk zkušený, spráskl ruce a povídá:

„Člověče zaslepený, tos ještě neuhodl, že to podvodník byl, šejdíř všemi mastmi mazaný, který z tebe jen peníze lákal?“

„Ale hleď,“ bránil se bradýř, „vždyť přece proměnil bronz ve zlato!“

„Nic neproměnil!“ volal zlatník rozzloben. „Vždyť bronz bronzem zůstal, jen je pozlacený, a to ještě tuze tenounce. Měl, ten hanebník, vodičku nějakou, která kovy pozlacuje, a tou tě ošidil!“

Více bradýř slyšeti nechtěl. Sebral pozlacenou hlavu Paracelsa, jako divý vyrazil z krámu zlatníkova a běžel domů. Tam rovnou zamířil do své laboratoře, kde zastrčil za sebou závoru.

V krámku bradýřově uslyšeli najednou hluk náramný, rány a křik a běželi k laboratoři. Ale bylo zavřeno, dovnitř nemohli.

Tam řádil bradýř, který se z té šalby alchymistovy na rozumu pomátl. Slyšeli, jak hrozně toho podvodníka i sebe sama proklíná, jak rozbíjí všecko nádobí a nářadí. To také potvrdil učedník, který ze dvora k malinkému zamřížovanému okénku laboratoře vylezl. Jiné pomoci nebylo, než že běželi pro břevno nějaké, aby jím dveře vyrazili. Ale než s ním přišli, nastalo uvnitř ticho. Dostali se tam konečně násilím a spatřili hrozný obraz. Vše bylo tam rozmláceno a rozházeno po zemi a uprostřed ležel bradýř mrtev. Nebylo divu, že z toho hrozného rozčilení trefil jej šlak.

Takový byl konec nešťastného alchymisty, který nemaje dosti vzdělání, cizím šejdířem tak lehko se dal napáliti.

Bradýř neměl příbuzných a dům jeho, beztak prodlužený, přišel do dražby. Koupil jej nejstarší tovaryš bradýřův a vedl v něm dále živnost, která velmi vzkvétala. Na památku toho, co se tam přihodilo, nazván byl dům ten U Zlaté hlavy.

O „staré koleji“

V Kaprově ulici na Starém Městě pražském, blízko kostela sv. Mikuláše, proti ulici Žatecké stával kdysi dům, jenž zprvu patřil panu Bočkovi z Kunštátu, dvořanu krále Jana Slepého, pánu na Poděbradech. Později stal se dům ten majetkem univerzitní fakulty lékařské, „kolej medická“ to byla, kde žáci vysokého učení přebývali, kde i mistři přednášky konali.

Ale tato kolej ze všech pražských kolejí byla nejsešlejší, vně i uvnitř; už v roce 1464 konšelé důtklivě napomínali mistry, aby dům byl opraven. I učiněna byla tehda smlouva, v níž Duchek platnéř mistrům se zavázal, že vystaví dům nový, toho že osmadvacet let bude užívati a poté mistrům jej odevzdá. V těch letech patrně kolej umístěna byla jinde. Po letech však zchátral dům ten zase tak, že jej mistři za byty chudším lidem pronajímali. Ale v roce 1507 už zase stavení to bylo tak sešlé, že nezbylo mistrům, než aby vystavěli kolej znova. Z lesa v Michli (kterážto ves patřila jiné koleji) získány byly duby a trámoví z nich sloužilo ke stavbě. Zaznamenáno bylo tehda, že při kopání nových základů nalezena byla lebka a kosti lidské, z čehož se usuzovalo, že nějací nájemníci před lety někoho tam zabili a zakopali. Potom zase kolej účelům studijním sloužila.

Býval přísný domácí řád v koleji; bylo zakázáno zdržovati se večer mimo dům; v určenou večerní hodinu vrátný zavřel vrata, a kdo by se byl omeškal, musel zvoněním vstupu se domáhati. Jenže takového opozdilce vrátný podle povinnosti oznámil správci koleje. Bývalo potom zle: studentům uloženy byly přísné tresty, i do vězení kolejního, kterému kurník říkali, byli zavíráni.

Byl kdysi v koleji medické vrátným starý člověk, nevlídný, omrzelý, a tomu stálá veselost studentská byla solí v očích, jen bručel a huboval. Na opozdilce byl přísný, byť by se byl student večer jen o chvilečku venku opozdil, už druhý den správce to věděl. Také každou rozpustilost studentskou udával vrátný hned správci. A pro toho mrzouta někteří také z koleje byli vyloučeni. Proto neměli studenti vrátného v lásce, a kde jen mohli, něco mu vyvedli.

Když jednou zase bouřka se strhla proto, že několik studentů přišlo večer domů až po zavření, ti mladí lidé shodli se na tom, že vrátného potrestají.

Tu věc si takto vymyslili:

Přiběhl jednou večer student do vrátnice jakoby ulekaný a hlásil, že ve sklepě nějaký šramot podezřelý uslyšel; snad prý to tam zloděj se dostal. Vrátný sebral lucernu a šel se studentem do sklepa. Ale sotva byl na posledním schodě, hned uchopilo jej čtvero silných paží; to dva studenti ruce dozadu mu svázali a do úst strčili roubík, aby křičeti nemohl. Potom násilím strkali jej kupředu do velikého sklepení. To bylo osvětleno čadivou pochodní, do zdi zastrčenou, a v tom matném světle spatřil vrátný všecky žáky koleje v kruhu stojící kolem špalku, do něhož zaseknuta byla sekera širočina. Vedle špalku stál člověk v kápi červené, z níž jen oči vyhlížely. To byl kat.

Jeden ze shromáždění uděšenému vrátnému přečetl ortel: za to, jak na studenty byl zlý a stále je udáváním pronásledoval, že odsouzen je k smrti. A hned také měli se k provedení rozsudku. Vrátného, strachy polomrtvého, přinutili, aby se zavázanýma očima poklekl ke špalku a hlavu naň položil. Potom přistoupili k němu dva studenti, a držíce napjatý ubrousek v rukou, okrajem jeho dotkli se obnaženého krku vrátného, aby měl pocit, že se ho dotkla katova sekyra.

V tom okamžení však klečící vrátný svalil se k zemi; z velikého rozčilení ranila jej mrtvice. Marné bylo všechno křísení, vrátný se z mdloby neprobouzel.

Teď teprve viděli studenti, jaký byl zlý následek jejich žertu. Honem sehnali pušťadlo a obvazy, aby bezduchému pustili žilou. Ale bylo pozdě – ani to nepomohlo, vrátného už k životu neprobudili.

Jak bylo potom dál, pověst nepraví. Ale od té doby obcházel prý duch zemřelého kolejí, zjevoval se mnohým, v hrobě pokoje neměl, to proto, že zemřel s Bohem nesmířen. Říkalo se, že by jej vysvobodil ten, kdo by se odvážil stíti mu hlavu.

Teď už dávno srovnáno je se zemí stavení „staré koleje“, v němž později gymnázium bylo umístěno; tam, kde stávalo, dnes je nový dům.

O zázračném doktorovi

V kterémsi paláci na Starém Městě pražském rozstonal se jeho majitel, bohatý hrabě. Domácí lékař šlechticův nevěděl si s nemocí rady, svoláni byli nejlepší lékaři z celé Prahy, profesoři fakulty medicínské – nic platno nebylo, nemoci na kloub nepřišli a hraběti bylo hůř a hůř. Zdálo se, že už nemocnému pomoc žádná není.

Tu jednou starý komorník, který hraběte obsluhoval, vida, že v paláci lékař lékaři dveře podává a že nadarmo je jejich umění, odvážil se promluviti k nemocnému takto:

„Milosti hraběcí, dovoluji si poradit, aby lépe bylo. Tu všichni ti učení pánové, jak hádám, nepomáhají nic, jen moří. Věděl bych, kdo by pomohl, nevím však, smím-li povědět."

Hrabě, trápený bolestí, usmál se mdlým úsměvem a povídá:

„Mluv jen, co víš, pověz!"

„U nás v městečku," povídá komorník, „žije nějaký doktor Kytl, v umění lékařském nad jiné obeznalý, a k tomu lidé z daleka široka v důvěře o radu se obracejí. A jak vím, pomohl často i tenkrát, když už jiní lékaři nadobro vzdali se naděje. Počítám dojista, že by pomohl hraběcí Milosti."

Hrabě, vyslechnuv tu řeč, jako tonoucí stébla se chytá, hned komorníkovi svému poručil, ať zařídí, aby pro doktora Kytla dojeli.

Vskutku přeslavná byla pověst doktorova. Říkali také „tomu ani Kytl nepomůže", chtěli-li o někom říci, že je již nadobro ztracen. Zázračný doktor nečinil rozdílu mezi bohatým a chudým, ledaže od bohatého dával si zlatem hodně platit, chudému že rád zdar-

ma poskytl pomoc. Zvláštních ohledů ke vznešeným lidem také neznal.

Když přivezli doktora Kytla do Prahy k hraběti a vedli jej k hraběcím komnatám, služebnictvo hledělo naň úkosem. Komorník, maje vyhlášeného doktora uvésti k hraběti, dlouho otálel, až konečně dodal si odvahy a povídal, že není možno, aby pan doktor v takovém šatě přistoupil k loži hraběcímu. Byltě doktor oděn odřeným, ošumělým kabátem, tak špatným, že by v něm byl nikdo slavného doktora nehledal.

Kytl se smál, když mu tak komorník zastupoval cestu, potom se zlobil, ale když viděl, že komorník od svého mínění upustiti nechce, oblékl konečně po dlouhém zdráhání pěkný, zdobený kabát, který mu z hraběcí šatnice vybrali. Pohleděl na sebe do zrcadla, usmál se, ale neřekl nic a kráčel za komorníkem k hraběti, který ho již očekával. Uklonil se mu a mlčky postavil se vedle postele. Hrabě slabým hlasem vypověděl mu svoje trápení a tázal se s výrazem úzkosti ve tváři, zda mu doktor může pomoci. Ale Kytl ani muk, jen stál bez hnutí a prohlížel si kabát, který mu komorník vnutil. Hrabě nemohl se dočkati odpovědi a zeptal se konečně doktora, proč nemluví. A doktor Kytl odpověděl:

„Váš komorník nechtěl mě k vám pustiti v mém kabátě. Musil jsem obléci tenhle, zlatem vyšívaný. Patrně je ten kabát zde důležitější nežli já. Čekám tedy, že snad také dříve než já promluví."

Hrabě se nemohl zdržeti úsměvu a kázal přinésti Kytlův kabát. Doktor se převlékl, prohlédl potom nemocného, nařídil způsob léčení a dokázal, že v krátkém čase hrabě se uzdravil.

Tím se rozšířila Kytlova pověst jako zázračného doktora a všade po Praze si o něm povídali. Doktor potom častěji léčil v Praze a stalo se někdy, že uzdravil nemocného, který měl již duši na jazyku. Jaký div, že doktorovo umění zdálo se lidem věcí nadpřirozenou,

a záhy si začali povídati o tom, že je Kytl s ďáblem ve spolku. Proto prý v každé nemoci uzdraviti dovede. Říkali o něm také, že má čarodějný plášť; na něm rozestřeném prý do povětří může vzlétnouti a nesmírnou rychlostí se přenésti, kam jen chce.

Tak jednou, když doktor v Praze prodléval, potkal se tu na trhu u Sv. Havla se známým krajanem. Dali se do řeči a krajan se ptal doktora, kdy se vrátí domů. On že se právě z Prahy chystá, a to že musí pěšky. To řekl, protože si myslil, že snad Kytla dá jeho pražský pacient odvézt domů a on že by se svezl. Doktor Kytl se zasmál a povídá:

„Pojď jen se mnou, svezu tě."

I šel milý krajan za Kytlem, až vyšli ven z Poříčské brány. Tam pěkně doktor plášť na zem rozestřel, usedl naň i s krajanem a přísně poručil tomuto, aby ani nepromluvil po celou cestu. Vtom už na plášti do povětří vzlétli, vysoko nad Prahu se vznesli a závratnou rychlostí uháněl s nimi plášť vzduchem přímo k domovu.

Přes hory a doly letěli, pole a lesy se pod nimi střídaly, města a vesnice, řeky a rybníky, louky a zahrady. Doktorovu krajanovi úžasem dech se tajil. Držel se doktora pevně, aby se závrati ubránil, a pohlížel na měnivý obraz krajiny. Nemohl se ubrániti podivu a zvolal najednou:

„Ach, pro pána krále, to je krása!"

V tom okamžení se mu zatmělo před očima, svět se s ním zatočil a on, ztráceje vědomí, pozoroval jen, že klesá velmi rychle k zemi. Když se vzpamatoval, seděl na kupce sena uprostřed veliké louky blízko řeky. Vstal a došel k lidem, kteří u vody pracovali. A od těch zvěděl, že se ocitl na břehu Jizery blízko Benátek, v polovině cesty k domovu. S doktorem už pak nikdy vzduchem cestovat nechtěl.

Ještě jednu věc povídali v Praze o doktoru Kytlovi.

Měl doktor doma dva synky, čiperné kloučky. Ti celý den po domě kutili, všecky kouty prolézali. Jednou, když doktor zas do Prahy byl zavolán, a ukončiv návštěvu u nemocného, po městě se procházel, jat byl náhle divnou úzkostí. Neměl již stání, a usednuv na svůj plášť, spěchal k domovu.

A byl již nejvyšší čas. Hoši v jeho nepřítomnosti dostali se do jeho pokoje, který zůstal náhodou otevřen. Tam hned do očí jim padla veliká stará kniha na dřevěném pultě. Přistavili si zvědaví hoši stoličku, knihu otevřeli a začali pomalu slabikovat nesrozumitelná slova. Jaký však byl jejich podiv, když tu v otevřeném okně objevilo se několik havranů. Hoši četli dál, a hejno černého ptactva stále rostlo, vniklo do světnice, s křikem kroužilo pod stropem, usedalo na pultě a hrozivě mířilo zobáky na hochy. Noví a noví havrani přilétali oknem. Hoši vyděšeni ustali ve čtení a hledali spásu v útěku.

Vtom se ve dveřích objevil otec. Seznal hned, co se přihodilo, skočil k čarodějné knize a počal čísti to, co hoši četli, ale obráceně. Havrani zase oknem vyletovali a za chvilku poslední z nich zmizel. Kdyby byl doktor Kytl včas nepřišel, byli by havrani hochy uklovali.

Tím vším, co se o zázračném doktoru Kytlovi po Praze povídalo, vzrůstala jeho pověst, ale také bázeň před ním. Že však uměl tak léčiti a uzdravovati jako nikdo jiný, vážili si ho všichni, chudí pak také proto, že je léčil zadarmo a mnoho dobrého jim prokazoval. Přestože měl v Praze stále mnoho pacientů, nepřestěhoval se sem; byl však Pražanům vždy jako jejich.

II
Z NOVÉHO MĚSTA

O založení Nového Města pražského

Císař a král Karel IV. slavné paměti už za dob svého vladaření, když ještě otec jeho Jan Slepý živ byl, staral se otcovsky o země své, zvláště pak o Čechy, vlast svou. Jejich blaho leželo mu vždy na srdci. Když po smrti otcově nastoupil na trůn, obzvláštní péči měl o povznesení svého království a především srdce jeho, Prahy, kteréžto město zvláště zvelebiti si umínil. Byl v mládí vychován při královském dvoře francouzském v Paříži a dojista rozloha i nádhera tohoto slavného města tanula mu na mysli, když na zvětšení a okrášlení Prahy se ustanovoval. Rozhodl se brzy, že založí vedle Starého a Menšího města ještě město Nové.

Pověst vypravuje, jak že Karel k úmyslu založení nové části Prahy byl přiveden. Když se vrátil po smrti svého otce v lednu 1347 nakrátko do Čech a přebýval na hradě Pražském, pohlížel jednoho dne se svými hosty a dvořany z oken svého večeřadla na Prahu rozkládající se v kotlině vltavské. Všichni se zalíbením hleděli na krásné město, na jeho střechy sněhem posypané, na četné věže chrámové, na stříbrný pás Vltavy městem se vinoucí, tou dobou ledem spoutané. A dobrý král uchvácen tím pohledem počal chváliti město svoje řka, že se mu na světě nevyrovná žádné jiné. A dodal, že ještě zvelebiti je hodlá, aby i nadále přednost drželo mezi městy světa. A obrátil se k dvornímu hvězdáři svému, opodál stojícímu, řka:

„Já městu svému milému budoucnost slavnou přisuzuji, jako ji praměti moje, kněžna Libuše, věštila. Pověz nyní ty, co o tom praví nebeská znamení!“

Starý hvězdář zachmuřené tváře po chvíli zdráhání odpověděl na to vybídnutí:

„Chceš tomu, vznešený pane můj a králi milostivý, poroučíš, a služebník tvůj poslechne. Ale věz, že neveselé jsou zprávy mé, že neodpovídají tomu, co tvým je vroucím přáním!“

„Mluv jen bez váhání!“ král pobízel. „Rci, co ti hvězdy pověděly; zvěděti to musím, ať to je cokoli.“

„Viděl jsem ve hvězdách osud města,“ promlouval hvězdář na vyzvání královo. „Malou Stranu stihne zhoubný požár a v popel ji obrátí, na Staré Město povodeň přikvačí a zhubí je. Tak město všecko bude těmi živly zničeno, zajde.“

Ulekl se král, i všecka družina jeho se polekala, chvíli ticho dusné panovalo ve večeřadle. Ale náhle král se vzchopil, planoucími zraky rozhlédl se po přítomných a zvolal:

„Nezajde Praha moje milá, nepomine sláva její! Kdyby i pohromy přišly, jaké věštíš, proroku neblahý, zatím Nové Město pražské vystavěno bude, které chci založiti tam na druhém břehu, aby se k Starému Městu přimykalo. Tak potrvá Praha i nadále i přes nepřízeň osudu. Nezahyne!“

Potom král, myšlenkou svou uchvácený, vykládati počal, jak si tu novou Prahu představuje. Od Poříčí při břehu vltavském měla se táhnouti až ke vsi Rybníku s kostelem svatého Štěpána, ke Zderazu a Podzderazí, k Opatovicům, kteréžto osady tam odedávna se rozkládající měly být zabrány mezi ulice nového toho města. Zeď jeho hradební táhnouti se měla od severního konce jeho na Poříčí až k jižnímu pod Vyšehradem, tedy od řeky zase k řece.

Co si Karel IV. umínil, to také provedl bez váhání. Záhy ustanoveno bylo, kudy půjde zeď hradební, jež by novou část města objímala, kde v ní brány budou umístěny, a také hned přikročeno bylo k stavbě hradeb a k vyměření ulic i náměstí v prostoru mezi

těmito novými hradbami a zdí obkličující Staré Město. Král vydal zakládací listinu nové části města 8. března roku 1348; 26. dne téhož měsíce položen pak byl slavnostně základní kámen k nové Praze. Potom už práce rychle pokračovaly, pozemky stavební, vyjímaje ty, kde od dřívějška již osady byly, rozděleny byly těm, kdo mínili usaditi se v nové části Prahy. V zakládací listině také ustanoveno bylo jméno Nové Město pražské, ač mnozí toho mínění byli, že by se po svém zakladateli jmenovati mělo Karlovem.

O Nekázance

Než přikročeno bylo k stavbě Nového Města, byly už vyměřeny pozemky stavební, ulice, náměstí a tržiště, a podle toho musel se říditi každý stavebník. Přidělený sobě pozemek obdržel každý v plné své vlastnictví, jen se zavázati musel, že v době jednoho měsíce po obdržení pozemku započne se stavbou a za půldruhého roku natolik bude hotov, aby mohl tam už pohodlně přebývati. Těm, kdož na Novém Městě usazovati se chtěli, zaručena byla privilegiem Karlovým svoboda ode všech berní na dvanáct let; také v té listině vyjmenována byla řemesla, která měla býti ze Starého do Nového Města přenesena: pivovary se sladovnami a hvozdy, dále koláři a všichni kladivem kovy zpracovávající, jako kováři, zámečníci, nožíři, zbrojíři a jiní, vyjímajíc jediné tolik jich, kolik by žádala potřeba okovávání koní a hotovení zbraně.

Nové Město Karlovo rostlo vůčihledě k nemalé radosti svého zakladatele. Král sám často docházel na staveniště, aby prohlížel, jak všude horlivě se pracuje, jak dům za domem zvedá se ze základů. Rád s lidmi si promluvil, vyptával se, chválil. Přísně však dbal o to, aby plán, podle kterého určeny byly ulice a náměstí, vždy byl dodržován.

Když Karel IV. navrátil se zase jednou z říše německé, kam musel jako císař zajížděti, odebral se, sotvaže mu chvíle zbyla, na Nové Město, kde stále pilně stavěli. Přes Staré Město se tam dostal a branou Svatohavelskou – tam, kde je nyní ulice Můstek – vyšel na nové městiště. Tam už rostlo Nové Město.

Král se ubíral za hradbami směrem k bráně sv. Ambrože, nynější Prašné, pozoruje cestou hemžení na staveništích, pilnou práci.

Náhle zarazil koně a zahleděl se k uličce, která od hradeb vyměřena tam se táhla směrem ke kostelu sv. Jindřicha, tehdy budovanému. Nemohl si vzpomenout, že by na plánech zastavovacích byla taková ulička, sám byl při přípravě plánů těch. Zajel tedy k nejbližšímu staveništi, a když se stavitel objevil, tázal se, kdo uličku tu zřizovati počal. Stavitel polekaný přísnou tváří královou pověděl, že tak měřiči královští učinili, ti že ještě tou dobou na druhém konci uličky vyměřují. Král pobídl koně a projel uličkou až tam, kde spatřil měřiče. Těch hned pohněvaně se ptal:

„Kdo vám kázal zříditi a vyměřiti ulici tuto?“

Tu jeden z měřičů ustrašen odpověděl pokorně:

„Nekázal nikdo ulici tuto založiti, Milosti královská. My o své újmě tak učinili. Zdálo se nám, že jí tu třeba. Ale podle tvého rozkázání ji zase zrušíme.“

Karel rozmýšlel se maličko, ale potom pravil:

„Nechte jen ulici tu tak, jak jste vyměřili. Ale za to, že jsem ji udělati nekázal, ať je jméno její Nekázalka. A tak ať zůstane pojmenována navždy.“

Zůstala ulice, zůstalo dodnes i jméno, jen pozměněno je poněkud: říká se Nekázanka.

O domě U Myslíků

Tam, kde se na Novém Městě sbíhá ulice Myslíkova se Spálenou, blízko severozápadního rohu Karlova náměstí stojí dům širokého průčelí, zvaný U Myslíků. Dům starý, po jehož bývalém majiteli ulice je pojmenována. Ale nebyl tím majitelem Myslík z Hyršova, jak omylem napsali na desku v průčelí; byl to v polovici XVII. století Eliáš Myslych, komorník desk zemských. Pověst vypravuje, že v dobách českého povstání, bitvou bělohorskou potlačeného, tehdejší majitel domu po té nešťastné bitvě pro víru z vlasti odešel. Nastalo tehda stěhování ze země, kde cizí vojenská čeládka řádila a nekatolíkům zle se vedlo. Císař Ferdinand si umínil, že vyhladí všechno kacířství z českých zemí. Proto nuceno bylo obyvatelstvo násilně k víře katolické; přemnozí nežli by opustili víru otců svých, raději se vystěhovali za hranice. Jen stavovských, šlechtických rodin prý tehda na 36 000 se vystěhovalo. Mnozí nuceni byli tak nakvap se vystěhovat, že neměli kdy, aby aspoň část majetku zachránili.

Tak také v bědných dobách těch stěhoval se majitel domu, jemuž teď U Myslíků říkají. Sotva holý život mohla rodina zachrániti, nebylo ani pomyšlení, aby jmění své movité odvezli s sebou za hranice.

A tu prý otec rodiny v noci před odjezdem shromáždil všecko stříbro, které bylo majetkem rodinným: talíře, konvice, koflíky, lžíce. Stloukal to všechno a nad ohněm rozléval. Vzal pak velikou nádobu hliněnou na pečení v podobě ryby, roztavené stříbro tam vlil a tak stříbrnou rybu udělal. Potom z dřevěného obložení stěny desku vyňal a ze zdi za ní odstranil pár cihel, co by otvor byl dostatečný rybu ukrýt. Zazdil sám rybu, desku zas vložil na

místo a tak bohatství v domě svém schoval. Živiltě naději v srdci, že přijdou dnové lepší Království českému, kdy zas navrátí se do země ti, kdož pro víru do ciziny se vystěhovali. Ale ani on, ani nikdo z rodiny jeho se už nevrátil.

Když v pozdějších letech dům ten už tak špatný byl, že hrozil sesutím, poručil pražský magistrát tehdejšímu majiteli, aby dům zbořil a postavil nový. Majitel byl nebohatý a neměl, zač by stavěl nový dům. Ale staré stavení bylo tak chatrné, že bylo nutno započíti s bouráním.

Když potom dělníci dřevěné táflování ve velké světnici od stěny odrazili a počali bourat, přišli na zazděnou skrýš, v které stříbrná ryba byla uložena.

A majitel domu z toho nálezu veselý byl; když stříbrnou rybu prodal, peněz bylo dost na stavbu nového domova.

Stříbrná ryba u Mystiků.

O Faustově domě

Na Novém Městě na náměstí Karlově při jihozápadním jeho cípu stojí starý dům sličné výstavnosti, jemuž odedávna Faustův říkají. Býval to kdysi dům slavný, za Karla IV. patřil knížatům opavským, kteří tam bytovali, když meškali v Praze. Václav, kníže opavský, postoupil dům ten roku 1343 v plné užívání Prokopovi, nejvyššímu písaři Nového Města pražského, jenž už předtím jej spravoval. Od začátku XVI. století dům často měnil majitele, mezi něž patřil i anglický alchymista – šejdíř E. Kelley. Roku 1724 připadl rodině Mladotů ze Solopisk. V té době přestavěn byl ve slohu barokovém, jak jej dodnes spatřujeme. Josef Mladota ze Solopisk, jenž tam také obýval, pěstoval se zálibou fyziku a chemii, snad i alchymií se zabýval. To bylo asi podkladem pověstí, které v pozdější době kolovaly o domě Mladotů ze Solopisk, jemuž počali říkati Faustův dům.

Bydlil prý v domě knížat opavských své doby sám doktor Faust, slavný černokněžník. Tam v síni druhého poschodí často se svým sluhou pracoval, věci rozličné v hmoždíři na prášek stloukati mu poroučel, v ohni to pálil, svářel v křivulích a tyglících, jindy zase dalekohledem se díval k noční obloze, zpytoval hvězdy, postavení jejich zkoumal, četl z něho budoucí věci. A také tam Faust život svůj skončil; to když lhůta vypršela, když čert přišel, jemuž se upsal, a vzpírajícího se doktora do pekel odnesl. Dům potom opuštěn zůstal po dlouhá léta a pustl. Lidé si vypravovali, že tam straší, že tam sám ďábel obchází noční dobou, a nikdo se do toho domu neodvažoval.

Až jednou, podzimního času, přišel k vratům Faustova domu mladý člověk v černém šatě obnošeném, vyhublý. Byl to chudý student, z venkova přišel po prázdninách do Prahy na univerzitu, ale neměl, kde by se ubytoval. Nebylo tolik peněz, aby si byt mohl platit, do koleje zadarmo ho nevzali, a tak měl starost, kde byt najde, aby mohl dostudovat. Byl sirotek, sám byl ve světě, na ničí pomoc spoléhati nemohl. V té nesnázi si vzpomněl na opuštěný dům na Dobytčím trhu. Věděl, co se o něm vypravuje, proč tam nikdo bydlet nechce, ale nedbal na to. Bude tam mít aspoň dost místa, dostane-li se dovnitř, a strašidel se nebojí.

Tak si tedy došel student na radnici a žádost svou směle pánům přednesl. Divili se tomu nemálo, kuráži jeho se obdivovali, ale konečně vydali mu klíč od vrat opuštěného domu. A tak se potom ocitl student před domem, do něhož se lidé báli vkročiti, v němž on však doufal nalézti byt. Vstrčil klíč do zámku, s námahou jím otočil – byltě zámek zrezavělý –, zmáčkl kliku a otevřel skřípající dvířka ve vratech. S kuráží vkročil dovnitř. Ohlas jeho kroků po kamenné dlažbě rozléhal se průjezdem.

Student stoupal po schodišti do prvního patra, kde vešel do dveří proti schodům. Tam byl pěkný prostranný sál, jídelna, tmavým dřevem táflovaná, s dlouhým stolem, s židlemi kolem, s mramorovým krbem, kde ještě ležely oharky z ohně dávno vyhaslého. Za jídelnou byla studovna, také prostranná, s nárožním arkýřem velikým, s regály plnými knih a stolem, na němž bylo nakupeno všelijakých papírů i pergamenů. A na všem ležely spousty prachu, zrovna jako v jídelně. Za studovnou našel student ložnici, pohodlné lože s nebesy tam bylo, dobře vystlané. To nejvíc upoutalo studentovu pozornost. Byltě všecek utrmácen. Třeba ještě tak pozdě nebylo, upravil si lože, svlékl se a ulehl bez bázně. Za chvíli spal, jako když ho do vody hodí.

Když se student probudil, slunce stálo již vysoko na nebi. Měl radost, že se mu v noci nic zlého nepřihodilo, že tak dobře spal a že má tak pohodlné bydlení. Teď jenom ještě, jak si stravu obstará. Hlad měl věru jako vlk. Ale nezoufal. Poohlédne se po Praze, někde si snad obědy sežene nebo nějakou práci za plat. Když potom vstal, rozhlížel se po komnatě a všiml si, že v podlaze blízko lože při zdi prkénko jedno maličko odstává. Šlápl na ně, aby je přimáčkl, ale vtom ozval se shora hluk; když student polekán pohlédl k dřevěnému stropu, spatřil, že se odtamtud spouštějí lehké schody, že až k podlaze dosahují a nahoře že se otvor ukázal do nějaké místnosti. Bez váhání a bez bázně vystoupil student po schodech; ocitl se ve druhém poschodí a viděl, že se schody za ním zase ztratily. Student stál ve velikém pokoji, světlém, zařízeném jako laboratoř. Na dlouhém stole plno lahví, baněk i dřevěných pouzder a kameninových nádob s nápisy; i všelijaké přístroje přepodivné tam byly. Také ohniště uviděl prostranné, při něm baňky a křivule i všelijaké nádobky z měděného plechu. A ve stropě komnaty k nemalému údivu spatřil student proraženou díru začernalou. Věděl hned, co znamená: tudy zlý duch odnesl doktora Fausta do pekel.

Ale vzpamatoval se student brzy a začal si komnatu prohlížet. Na pultě blízko ohniště rozevřenou knihu uviděl s listy pergamenovými, ale písmo mu známo nebylo; vedle na zemi i jiné knihy ležely. Když se student vracel od ohniště, všiml si, že na rohu dlouhého stolu malá miska stojí, z černého kamene vybroušená, a v misce že leží stříbrný tolar.

Výhra! pomyslil si student. Sebral peníz z misky a už se v komnatě nezdržoval. Ohlížel se, kudy se tamodtud dostane. Ale jak šlápl na místo, kde prve schody zmizely, zase se hned otvor ukázal a v něm schody. Sešel student do ložnice a honem pospíchal z domu, aby se někde najedl, když má zač. Když hlad zahnal, vrátil

se zase do domu, pořádek si tam udělal a liboval si, jaké teď má bydlení pohodlné. I živ bude dobře. Něco si vydělá, někdy něco prodá z věcí nepotřebných. Ve skříni v ložnici šatstva našel dost, ale bylo starodávné módy. Ale snad je vetešník přece koupí.

Také druhou noc spal student dobře a neměl už strach. Ráno zašel si ze zvědavosti do hořejší komnaty. A co tam nejdříve mu padlo do oka, byla černá miska na stole. Ležel v ní zase stříbrný tolar, lesklý, jako by byl právě z mincovny vyšel. Student nechtěl věřit očím, myslel, že to mámení je nějaké, ale potom odvážil se přece sáhnout do misky. Vskutku, byl to dobrý tolar. Kdo jej tam dal? V celém domě přece živé duše nebylo! Divná věc!

Nakonec usoudil student, že to snad dobrý duch nějaký mu přeje. Jak byl lehké mysli a spokojen se svým osudem, neuvažoval dále, sebral tolar a šel. Starosti o živobytí už neměl. Zbylo mu ještě od předešlého dne, tolar za den neutratil. Byl také přesvědčen, že každého rána tolar na misce najde. A našel.

Tak byl dobře živ, zbývalo mu i tolik, že se mohl nově ošatit, už tak ošuměle nechodil. Ve Faustově domě příjemné měl obývání. Všecko si sám uklidil a upravil, přitom pak na mnohé věci podivné přišel, na hříčky mechanické. A když potom kamarády své přemluvil, aby ho navštívit přišli – to že se mu časem samotnému v rozsáhlém obydlí přece zastesklo –, leccos podivného jim mohl ukázat. Figuru bubeníka v průjezdě, která sama začala bubnovat, sotvaže šlápl někdo na dlaždici vedle ní; kamennou pannu při vchodu do zahrady, která každého postříkala, kdo na cestu zahradní vstoupil, když hostitel páku ve zdi stiskl; veliký stůl s vyleštěnou deskou ze zeleného mramoru, po níž loď s veslaři kolem dokola volně jezdila jako po hladině mořské; kliku u dveří do jednoho z pokojů, jež každému silnou ránu dala, kdo se jí dotkl, a z níž modravé jiskry potom sršely. Také podivné schody z laboratoře do ložnice jim spustil, za-

vedl je nahoru; všecko si tam prohlédli, jenom černou misku před nimi papíry zaházel, tu jim neukázal. Ani díru ve stropě nespatřili, tu už dávno student zakryl obratně šatem nějakým, který od stropu visel jako na ozdobu. Nakonec i dveře železné ve dvoře ukázal a otevřel, které vedly do tajné chodby jakési; řekl student, že se tam už jednou odvážil, vede prý směrem k Novoměstské radnici, ale daleko že nechtěl jít, že se přece jen bál.

Studentovi kamarádi žasli nad tím vším, někteří mu záviděli, ale nikdo z nich nebyl by chtěl tam zůstávati. Báli se, že by je potkal osud doktora Fausta, a divili se jen, že se jejich druh nebojí.

Ale ten se nebál nic. Smál se všem výstrahám a říkal, proč prý by před ďáblem strach měl, kdo nic zlého nedělá. Nedělal student, pravda, nic zlého, jen tolar denně z misky si bral. Ale to mu nakonec přece jen zkázu přivodilo. To a ještě jiná věc – knihy doktora Fausta. Z dlouhé chvíle a ze zvědavosti začal studovat knihy, které nahoře v laboratoři našel. I tajemné písmo jejich pochopil a poznal, že ta veliká na pultě k zaklínání, k citování zlých duchů slouží.

Že pak si student zvykl na dobré živobytí, začal víc a víc utrácet, nestačil mu už tolar denně. Napadlo ho: kdyby tak místo tolaru zlaťák ležel v misce, kdyby tak těch zlaťáků byla plná každého rána. To by bylo živobytí! Však by ti duchové i to mohli způsobit! A student, žádostí zlata sveden, odhodlal se, že bude ducha citovat, jenž by mu k takovému jmění dopomohl.

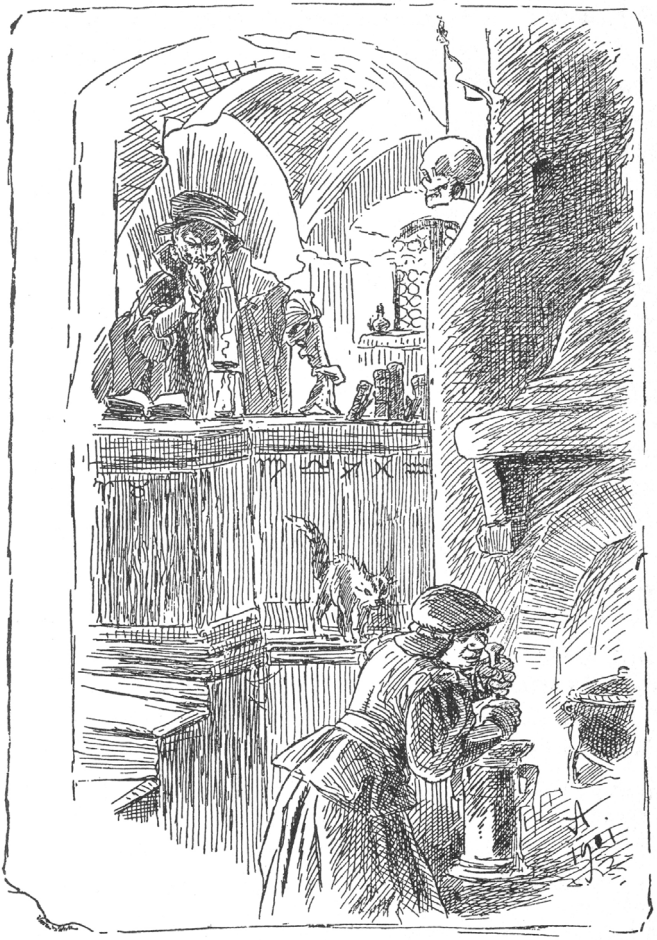
Potom několik dní nepřišel student mezi kamarády, s nimiž v krčmě na Dobytčím trhu sedával. Jindy tam s nimi býval pozdě do noci, nejveselejší z nich byl, nejvíce pil – a teď najednou jako by se jich stranil. Bylo jim to divné, i smluvili se jednoho večera, že se k němu ráno podívají.

Přišli studenti ráno k Faustovu domu, ale marně tahali za zvonec, který se průjezdem hlasně ozýval, nikdo jim nepřicházel otevřít.

Tu jeden z nich poradil, aby přelezli zahradní zeď a ze zahrady do průjezdu se dostali. Povedlo se jim. Dostali se do domu a nahoru do pokojů. Vešli do ložnice, ale lože bylo ustlané, po studentovi ani památky. Nejkurážnější ze studentů, jak si to pamatoval, šlápnutím na prkénko spustil schody z laboratoře a sám první bral se po nich nahoru. Ale sotva se od schodů po laboratoři mohl rozhlédnout, vzkřikl zděšením. Co viděl? V laboratoři všecko bylo zpřevrháno a rozházeno, i pult s velikou knihou ležel na zemi a vedle ve svícnu voskovice s ohořelým knotem. Plno sirného zápachu bylo v komnatě – a ve stropě zela veliká černá díra. Ulekaný student nebyl ani na chvilku v pochybách, co se stalo, a také to hned ostatním oznamoval. Všichni pak horempádem utíkali z domu plni strachu.

Soudili najisto, že student zlého ducha citoval a ten že s ním tou dírou ve stropě uletěl do pekla.

Dlouhý čas potom nechtěl se do domu nikdo odvážit. Ale konečně přece se našel kupec, který lacino získal pěkný dům, dal z něho vyklidit všechny pozůstatky po doktoru Faustovi i strop zazdít, a od té doby tam lidé nerušeně přebývali.

O klášteře Emauzském

Když Karel IV. Prahu zvelebovati počal a Nové Město stavěl, staral se tu také o kostely a kláštery. Zvláštním pak jeho úmyslem již dříve bylo založiti klášter, kde by byli mnichové znalí jazyka slovanského, a chtěl také, aby se tam bohoslužby konaly v jazyce slovanském. To proto, aby kupci a jiní cizinci z ostatních zemí slovanských měli tu bohoslužby v jazyce jim srozumitelném, jak tomu zvyklí byli z domova, ne jak u nás bylo, latinské. Dosáhnuv svolení papežova, vydal Karel v listopadu roku 1347 zakládací listinu, z níž seznati lze zakladatelovy ohledy k těm, kdož – jak v listině psáno – „nám příjemností a sladkostí našeho přirozeného jazyka příbuzní jsou". Viděti z toho také, jak Karel miloval jazyk svůj mateřský, třebaže měl otcem Němce a vychování nabyl ve Francii.

Tak založen byl klášter v místech, kde za časů pohanských býval háj bohyně Morany a kde potom stál kostelík svatých Kosmy a Damiana, prý svatým Václavem vystavěný. Ale kostelík při klášteře po čase nedostačoval, i vystavěl tam Karel nový kostel znamenitého díla stavitelského. Když stavba byla skončena, počet vydání v registrech královských činil prý osmnáct tisíc a sedm set kop, sedmačtyřicet grošů českých a tři haléřky. Říkali, že jen o dva haléřky méně než za Kamenný most.

Zasvěcen pak byl kostel ten Panně Marii, svatému Jeronymovi, svatým Cyrilu a Metodějovi, kteří první k nám – v dobách říše velkomoravské – přinesli písmo slovanské a liturgii slovanskou, svatému Prokopu a svatému Vojtěchovi. Chrám vysvětil arcibiskup Jan Očko z Vlašimě roku 1372 o Velikonočním pondělí, kteréhožto dne čte se při mši evangelium o tom, jak se Ježíš vzkříšený zjevil

učedníkům v Emauzích. Od toho také kostel i klášter dostal jméno V Emauzích. Také pouť se tam slaví o Velikonočním pondělku.

V klášteře byli mniši benediktini, kteří pěstovali řemesla i umění, malbu, sochařství a řezbářství, knihy opisovali na pergamen i také školu tam měli. A jak století za stoletím táhlo přes klášter, rozmanité byly osudy jeho: od husitů byl vydrancován, staroslovanský jazyk tam zanikl, mniši přidali se k straně podobojí. Později zase klášter i kostel byly obnoveny a katolictví vráceny.

Vypravuje se pověst, jak byl

čert kuchařem v Emauzích.

Byli prý v Emauzském klášteře kdysi mniši velmi pobožní, příkladný život vedli, marnostem světským nepodléhali. Tu prý si čert umínil, že zviklá jejich stálost v dobrém, že se pokusí svésti je, aby peklu propadli. Převlékl se za kuchtíka a dal se ke klášternímu kuchaři do služby. Brzy pak kuchař umřel – prý otráven –, a když kuchtík prokázal, že vařit umí, nastoupil na kuchařovo místo. A tu začalo jeho dílo.

Strojil čert-kuchař mnichům den za dnem znamenitá jídla. K tomu vína pili klášterníci, co hrdlo ráčilo, a tak pomalu zapomínali na prostou stravu a hodokvasení si oblibovali. Tehda jim také zatěžko bylo časně k pobožnosti vstávati, časté posty zachovávati a přísné řády klášterní dodržovati. Čert se v duchu smál, že se dílu jeho mezi klášterníky tak dobře daří.

Jednou v noci opat emauzský kráčel chodbou klášterní podle kuchyně. Když byl u dveří, zaslechl hlasitý hovor a chechtot, který se příšerně ozýval. I poslouchá opat – a co slyší: milý kuchař vypráví někomu, jak se mu daří svádění mnichů. Byltě tam v kuchyni ještě druhý čert, kterého z pekla vyslali na zvědy. Nakonec

zase oba pekelníci se rozchechtali nad zdařilým dílem. Opat strnul úžasem, ale potom si umínil, že ráno učiní všemu přítrž.

Když ráno potkal na chodbě kuchaře, vztáhl proti němu ruku ozbrojenou křížem a vzkřikl: „Odejdi, duchu nečistý!“ Čert vida, že je prozrazen, proměnil se v ohnivého kohouta a uletěl oknem. Potom nastaly v klášteře zase bývalé časy.

Císař Ferdinand III. daroval klášteru na tři sta praporů vojenských, ukořistěných v bitvách, kde jeho vojsko zvítězilo; byly mezi nimi také prapory z bitvy bělohorské. Tehda také se usídlili v Emauzích z příkazu císařova mniši Španělé. Na to upomíná pověst

o zvoníku v Emauzích.

Noví, cizí mniši ubírali se do kláštera Emauzského v slavném průvodu, domácí i cizí panstvo je doprovázelo, vojsko i pražští měšťané katoličtí. Průvod vedl nový opat, Benedikt de Peňaloza, zpovědník císařovnin. Na věžích pražských kostelů těch farností, kterými se průvod ubíral, zněly zvony slavnostním hlaholem. Jen emauzské zvony byly zticha, nevyzváněly vstříc novým obyvatelům kláštera. Když se průvod blížil po náměstí ke klášteru, nový opat sám se podivil, že v Emauzích nezvoní; poslán tedy byl sluha nějaký, aby doběhl na věž a podíval se, proč je tam ticho. Nežli se posel vrátil, stál už průvod před branou klášterní. Čekali, až se ozvou zvony, aby se za jejich hlaholu ubírali do klášterního chrámu. Tu najednou žene se posel udýchaný od kostela k bráně. A sotva dechu popadaje, oznamuje, že to se zvoněním nejde, že zvoník všecky provazy od zvonů uřezal. Opat i páni kolem něho strnuli nad tou smělostí neslýchanou.

„A kde je ničema zvoník?“ ptal se rozhorleně důstojník velící vojenskému oddílu.

„U zvonů stojí," posel na to. „Dobře ví, povídal, proč to udělal. A mračil se zle."

Důstojník na ta slova rozběhl se ke kostelu a pospíchal na věž sám. Když vyběhl ke zvonům, stál tam starý bělovlasý zvoník u okna a zamračen upřeně hleděl důstojníkovi vstříc.

„Tos ty uřezal zvony?" ptal se důstojník zhurta, chvěje se zlostí.

„Já!" klidně zvoník na to.

„A proč?"

„Chceš-li vědět proč, povím," zvolal zvoník povýšeným hlasem. „Protože jsem nechtěl, aby zvony toho kostela, který i s klášterem založil Karel Čtvrtý, Otec vlasti, pro své děti, pro Čechy, vítaly tu mnichy cizácké. Proto také dnes nezvoní a zvonit nebudou. Jak jsem chtěl, povedlo se mi."

„A za to zhyneš!" rozkřikl se důstojník vztekle, tasil a prudkým výpadem pohroužil meč svůj v prsa zvoníkova. Stařec se skácel mrtev.

Dole zatím, protože již opat déle čekati nechtěl, vcházel průvod za latinského zpěvu do nádvoří klášterního a ubíral se k chrámu.

Opat, když ještě toho dne zvěděl, co se na věži přihodilo, nechtěje jitřiti lid, kázal zabitého zvoníka potajmu pohřbíti druhého dne. Ale napodiv! – Před pohřbíváním rozezněly se zvony emauzské samy od sebe, a tak lidé zvěděli o pohřbu a doprovodili starého zvoníka k hrobu. O tom, jak zemřel, nezvěděli. Cizí mniši, jimž v Praze černí Španělé říkali, nebyli u domácího lidu v nijaké oblibě. Oni sami také se nestarali, aby jim lid přivykl. Tak hned toho roku, kdy do Emauz přišli, v předvečer svátku svatého Václava nikdo v klášteře péči neměl o to, aby bylo slavnostně vyzváněno, jak bývalo vždy, když tam mniši čeští byli, a jak i v jiných farních a klášterních kostelích pražských se dálo. A tu prý zvony emauzské samy o sobě se rozhlaholily k poctě patrona země české. Od té

doby zvonívali v Emauzích před svátky svatých patronů českých jako dříve.

O kříži pod Emauzy

Ke svahu návrší emauzského vedla silnice od Karlova náměstí k Vyšehradu. Je to nynější Vyšehradská třída. Při silnici stával tam veliký kříž na zděném podstavci. Říkali o něm, že je tam zazděn poklad, ale nikdo se o tom nepřesvědčil. Vídali prý také lidé za nočního času modravé plaménky kolem kříže; ty prý hlídaly poklad uložený tam nedlouho po bělohorské bitvě. Když se po neblahých událostech let 1620 a 1621 počali stěhovati z Čech nekatolíci, přinuceni k tomu, protože se nechtěli vzdáti víry po otcích zděděné, také kněží protestantští opouštěli Prahu. Měli však pevnou důvěru, že se jednou zase do Prahy vrátí, a proto si usmyslili, že ukryjí kostelní jmění na bezpečném místě, kde by je nikdo nehledal. Jednoho z nich pak taková věc napadla, aby poklad schovali do podstavce velikého kříže pod Emauzy. Vybourali za noci v podstavci kříže dostatečný otvor, schovali tam ty věci a zase zazdili tak, aby si toho nikdo nevšiml.

Ale kněží ti neměli štěstí, aby se dostali ještě do Prahy. V cizině ve vyhnanství dokonali život svůj. Nikdo nezbyl, kdo by byl věděl o pokladu a pověděl o něm jiným. A tak ani při návratu vyhnanců do Prahy se Sasy v roce 1631, ani v letech pozdějších nikdo nepřišel, aby poklad vyzvedl.

Kříž při silnici k Vyšehradu chátral po čase nemálo, zděný podstavec se rozpadával, i bylo ustanoveno kříž snésti a podstavec rozebrati. Zedník k tomu určený, když cihly odstraňoval, narazil na železnou schránku v podstavci skrytou. Vzpomněl si na pověst, kterou znal, a opatrně, aby nikým nebyl pozorován, vyzvedl

schránu a pak skryl ji mezi cihlami odkopanými. Večer za tmy pak nález svůj tajně naložil na trakař a odvezl domů.

Otevřel truhlici železnou, našel tam peníze stříbrné a zlaté i skvosty a nemálo se zaradoval tomu bohatství. Odstěhoval se potom do vzdálené krajiny, statek si tam zakoupil a dobře byl živ až do smrti.

O kostele v Trojické ulici

V Trojické ulici na Novém Městě pražském v části řečené Podskalí stojí neveliký kostelík Nejsvětější Trojice. Vystavěn byl roku 1476 na místě, kde předtím stával, patrně od počátku století XIV., kostelík sv. Antonína. Ten byl zničen, když pražané roku 1420 bojovali s posádkou vyšehradskou, která patřila králi Zikmundovi. Toho roku v červnu sám Zikmund dlel na Vyšehradě, a tu posádka jeho podnikla výpad z hradu proti pražanům do zpustošené části Nového Města. Při bojích v těch končinách spáleny byly a pobořeny kostely podskalské sv. Antonína a sv. Jana i některé domy v těch místech.

Kostelu v Trojické ulici říkali kostel všech řemeslníků, to proto, že prý jej stavěli řemeslníci a dělníci, zaměstnaní při stavbě blízkého chrámu emauzského. Umínili si prý, že ve chvílích oddechu sami vystavějí kostelík zdarma beze mzdy. Že na něm pracovali jen v době odpočinku od stavby emauzské, stavěli kostelík tak dlouho jako chrám v Emauzích. Ani haléř nestál kostelík; to bylo tím, že kamení, písek a vápno brali si ze stavby chrámu emauzského a že dříví i kov a všechno ostatní takovým způsobem bylo získáno.

O vyměněném děcku v Podskalí

Pod skalnatým návrším, na němž stojí klášter Emauzský i kostel sv. Jana na Skalce, byla už za časů pradávných ves Podskalí, a dodnes ta část Nového Města Podskalím se nazývá. Tam před lety bývaly hojné ohrady na dříví, které do Prahy plaveno bylo vory po Vltavě z lesů šumavských. V ohradách bylo s dřívím plno práce. A tak tam ve starých, nízkých domcích zůstávali povětšině dřevaři, plavci, voraři a také pískaři, kteří z řečiště písek vybírali. Je tomu již dávno, kdy v jednom z podskalských domků zůstávali chudý dřevař se ženou, mladí lidé. Špatně se jim vedlo, nouzi třeli. Synáček se jim narodil, dítě jako obrázek, radost jediná. Když byly dítěti čtyři týdny, stalo se jednou, že dřevařova žena odešla ze světnice na půdu pár kousků vypraného prádla pověsit. Dítě spalo klidně v kolébce, matka si byla jista, že se vrátí dřív, než se maličký probudí. Ale jaké bylo její uleknutí, když vstoupila zase do světnice a v kolébce uzřela cizí nějaké děcko, asi ročního kluka, ošklivého, pichlavých očí, širokých úst, tmavých vlasů a přisnědlých tváří. Mladá matka zůstala, jako když do ní nůž vrazí. Ale vzpamatovala se, když jí hlavou problesklo, že někdo dítě vyměnil. Vyběhla s nářkem před domek, ale nikoho tam nespatřila. Nevěděla v zoufalství, co počít. Křikem jejím vylekány, přiběhly sousedky a ptaly se soucitně, co se přihodilo. S velikým pláčem vypravila ze sebe žena, co se stalo, a pobízela sousedky do světnice, ať se jdou podívat na to dítě v kolébce.

„Milá drahá," povídala stará sousedka, „víte, co to je? Tohle je dítě divé ženy. Ta vám je sem podstrčila, vašeho chlapečka si vzala."

„Já nešťastná!“ zahořekovala mladá matka. „Co já si jen počnu? Můj drahý synáčku, kde jsi? A tohohle zmetka utopím!“ vzkřikla ve zlosti a hnala se ke kolébce.

„Co vás to napadá, matko?“ zadržela ji stará sousedka. „To byste tomu dala! Ublížit tomu šeredovi nesmíte! Musíte být na něj hodná! Jak byste jemu dělala, tak by se vedlo vašemu dítěti u divé ženy. To já znám. Moje bába mi takovou věc vypravovala. Byla z venkova, tam prý se také stalo, že divá žena vyměnila dítě, které nechala na mezi ležet jeho máma, když pracovala na poli.“

Zatím přišel dřevař z ohrady a byl všecek nešťasten, když se tu smutnou novinu dověděl. Nezbylo pak nešťastným rodičům než smířit se s tou věcí a starat se o cizí, šeredné dítě. Na svého hezkého klučíka nemohli zapomenout.

Od té doby, kdy o své dítě přišli a cizí měli v domě, začalo se těm chudým lidem lépe vést. Stalo se v krátkém čase, že cizí vojsko vtáhlo do Prahy a část jeho ubytována byla také v Podskalí. Do dřevařova domku doveden byl raněný důstojník, bylo třeba hned jej na postel uložit, byl od rány tuze zesláblý. Ošetřovali jej v domku pečlivě, ale nic platno nebylo, důstojník zanedlouho na tu ránu zemřel. Zůstaly tam těm lidem po něm šaty, zbraň a staré sedlo. Nikdo se po tom nesháněl, vojáci brzy nato odtáhli z Prahy. Dřevař chtěl potom ty věci po důstojníkovi prodat Židovi. Když bral sedlo do ruky, zdálo se mu, že je tuze těžké. Prohlíží je a napadne ho, aby kůži ve švu porozpáral. Učinil tak a hle! Ze sedla sypaly se dukáty. Byla jich hezká hromádka. A tak se chudý dřevař obohatil, zvelebil si domek, nouzí netrpěl. Podstrčené dítě vychovali v podskalském domku, až z něho byl silný hoch; když dorůstal, chodil s nevlastním tátou do ohrady na práci. Ale když mu docházel devatenáctý rok, rozstonal se náhle na horkou nemoc a za pár dní umřel. Z toho jeho

nevlastní rodiče usoudili, že také jejich syn, divou ženou bůhvíkam odnesený, už naživu není.

Od té chvíle opustilo dřevaře štěstí; jednou velká voda vyplavila jim domek, podruhé zase hořelo v ohradách a také dřevařův domek chytl. Potom zase dřevaři kláda na nohu padla, dlouho musel ležet, bez výdělku byl. A tak nakonec o všechno přišel, do bídy upadl, jako byl tehda, když se mu synáček narodil.

O sloupu na Slupi

V ulici Na Slupi na Novém Městě poblíž Vyšehradu stojí starý kostelík Panny Marie na Trávníčku, který tam bezpochyby stával už před založením Nového Města. Jméno ulice vykládá pověst tak, že tu za dob pohanských pod Vyšehradem stával v posvátném háji chrám a v něm modla boha Svantovíta na sloupu.

Tam prý bohu tomu přinášeny byly oběti ještě dlouho potom, když už křesťanství proniklo zemí českou. Ale došlo konečně také na chrám pod Vyšehradem a církevní vrchnost kázala jej zbořiti. Socha Svantovítova byla rozbita a naházena do potoka Botiče, mohutný sloup, na němž stávala, byl jediným zbytkem toho chrámu pohanského. Ostatní vše bylo rozbořeno a rozmetáno.

Když po několika stech letech založen byl kostelík Panny Marie v místech, kde pod Vyšehradem býval chrám Svantovítův, sloup, na němž kdysi modla stávala, hodil se k opoře klenutí kůru, a tak se dostal do kostelíka.

Jméno Na Slupi vyskytuje se již v XV. století; nazýván byl tak kterýsi dvorec s vinicí při potoce Botiči. Možno také, že jméno povstalo od slova slup, což značí i klec dřevěnou k chytání a přechovávání ryb, i místo u řeky nebo potoka, kde se splavené dříví zachycuje. Pověst však přidržela se znamení viditelného, sloupu pod kůrem kostela Panny Marie na Trávníčku.

O Svatováclavské studánce

V ulici Resslově na Novém Městě pražském stojí starý kostel sv. Václava; divně se odráží od svého okolí nových domů. Založen byl ke konci XII. století, za Karla IV. přestavěn z románského na gotický. Vedle tohoto chrámu stával kdysi dvůr krále Václava IV. Známo je, že panovníci vedle svého sídla na hradě Pražském mívali i v městě některá obydlí; tak i na Starém Městě při Prašné bráně býval dvůr královský.

Nedaleko dvora Václavova byla starodávná studánka, jejíž voda byla považována za léčivou. O jejím původu takto se vypravuje:

Za časů, když kníže Václav Svatý panoval, lesy rozsáhlé, které pokrývaly velikou část země české, přiléhaly až k samému městu Praze. Tak také v místech mezi Vyšehradem a Prahou, kde později Nové Město bylo založeno, za dob Václavových hustý les se prostíral. Tam byla i hojnost zvěře všeliké a k provozování myslivosti příležitost nemalá. Proto v tom lese, hradu Pražskému nedalekém, knížata pražská ráda honívala, často volání a troubení lovců se tam ozývalo, štěkot láje psů, koní dupot a ržání. Hojná pak bývala kořist, se kterou lovci domů se vraceli.

Ani kníže Václav nepohrdal kratochvílí loveckou. Zajíždíval na hon do lesa na pravém břehu vltavském. Stalo se jednou, že kníže na lov si tam vyjel s několika jen služebníky, kořisti žádostiv. Ale toho dne štěstí mu nepřálo, marně psi po lese slídili, marně lovci prolézali houštiny. Až tu pojednou, bylo pozdě odpůldne, slunce už nad výšinu Pražského hradu se naklánělo, zuřivým štěkotem hlásili psi, že se ukázala zvěř. A v tu chvíli kníže uslyšel, jak lovci volají, že jelena vyplašili. Otočil kníže koně v tu stranu, odkud volání přicházelo, ale vtom už nedaleko v křoví ozval se praskot

a statný paroháč vyskočil z houštiny. Byl daleko přede psy a lovci a s hlavou nazad položenou uháněl jako vítr.

Kníže nemeškaje pobídl koně a hnal se za jelenem. Ale kůň mezi stromy nemohl se rychlostí vyrovnat jelenu, a třeba jej kníže sebeusilovněji pobízel, přece se zdálo, že jelen unikne.

Najednou však kníže spatřil, že paroháč v nejprudším běhu klopýtl a na zem se svalil. Dojel kníže až k jelenu a chtěl jej kopím probodnouti, když tu zvíře se vzchopilo, na nohy skočilo a uháněl pryč. Kníže, tím překvapený, chtěl koně pobídnouti k dalšímu běhu. Ale pohleděv na místo, kde předtím jelen k zemi klesl, udiven zarazil. Spatřil tam, jaká byla příčina pádu jelenova. Zvíře zakoplo o kořen z mechu vyčnívající, až jej ze země vytrhlo. Ale tím i kámen nemalý z toho místa se odvalil a zpod kamene, jaký div, vytryskl pramének živé vody.

V tu chvíli přihnala se knížecí družina. Lovci se divili, proč se kníže zastavil, v stíhání jelena ustal. Ale ten hned jim kázal, ať se dále neženou, ať psy zavolají, že on už toho jelena honiti nechce, že mu život daruje. S podivením pak také lovci patřili na pramének, když uslyšeli, jakým způsobem se tam objevil.

A hned na knížecí rozkázání jeden ze služebníků seskočil z koně, k praménku přistoupil, jamku po kameni rozšířil a vybral tak, že potom zanedlouho vodou jako křišťál čistou se naplnila.

Kníže prohlásil konec lovu a přikázal služebníkům svým, aby ihned na druhý den z hradu tam do lesa posláni byli lidé, kteří by studánku vyhloubili a tak upravili, aby z ní čistá voda mohla býti čerpána. Ukázalo se, že voda je k pití výborná, připisovány jí byly vlastnosti léčivé. Studánka později nazvána byla Svatováclavskou.

Když Nové Město pražské, králem Karlem slavné paměti založené, v těch místech zvedati se počalo, lidé tam v studánce Svatováclavské vodu měli nablízku výbornou. Kolem studánky prostírala se

později zahrada, pramenu tomu pak Pučka říkali. Také lázně tam byly založeny; říkali jim Pod Pučkou nebo Svatováclavské. Teprve novodobý ruch stavební učinil konec památné studánce – na niž dnes jen jméno Václavské ulice upomíná.

O kostele svatoštěpánském

Když z těžkého mračna, které se po upálení Jana Husi nad zemí českou ukázalo, hrom udeřil a v Praze bouře husitské se počaly, všichni, kdo věrně stáli za učením mistra pravdymilovného, toužili smrt jeho hanebnou pomstíti na těch, kdo s katany Husovými jednoho byli smýšlení.

Žil tehda na Novém Městě pražském měšťan Lochmayer, Němec rodem, zvonařskou dílnu měl, zvony tam lil umělecké práce, dobrého zvuku. Tou dobou v Čechách zvonařství znamenitě kvetlo a mnohé huti zvonařské známy byly daleko široko. Tak i Lochmayer, nebo jak ho Čechové nazývali, Lochmar, v huti své na Novém Městě díla měl dost a dost, dělníků dobrých řadu, zvony z dílny jeho vycházely, jaké podle svědectví mnohých vyrovnaly se každému dílu cizímu.

Mistr Lochmar, horlivý katolík, jako tehda všichni pražští Němci byli, zle žehral na to, že se obecný lid pražský, zvláště po náhlé smrti Václava krále, srocuje často a v houfech kostely pražské přepadá, vybíjí, ničí nákladné jejich zařízení a také loupí, co drahocenného uloupiti lze. Tak bylo, když se k těm, kdo smrt Husovu mstíti chtěli, přidala pražská chátra.

Tou dobou právě, když zase některý kostel novoměstský vybit a zpustošen byl, v dílně Lochmarově zvon ulili přepěkné práce pro kostel svatoštěpánský. Když zkusili, jak zvoní, Lochmar, nenávistí proti všemu husitskému zapálený, tehda v huti své se prořekl, že by jemu nejmilejší bylo, kdyby zvon nový ponejprv umíráčkem mohl zvonit některému z husitů, až by jej na popravu vedli pro ty činy hanebné, pro kostelů a věží ničení, kde i zvony za své berou.

Proklínal všecky, kdo učení Husova se přidržují, ba ani svatého Mistra jazyk jeho zlolajný neušetřil.

Stalo se, že se ta řeč jeho hanebná donesla na radnici k uším konšelů, kteří už dávno věděli, jaký je Lochmar zuřivý odpůrce všeho nekatolického. A pro tu svou opovážlivou řeč o zvonu jat byl mistr zvonař, do vězení vsazen a k smrti odsouzen. Před radnicí na Dobytčím trhu měl mu kat hlavu stíti.

Zatím se na zvonici svatoštěpánské pracovalo, aby zvon Lochmarův byl zavěšen. A když tam nahoře hranici pevnou z trámů dubových sroubili, zvon na věž vytáhli, ke hřídeli připevnili, na kterém se rozhoupává, i těžké srdce zavěsili a provaz přidali, chystal se zvoník rozhoupati nový zvon.

A divnou náhodou té chvíle právě ze vrat radnice Novoměstské vyváděli zvonaře Lochmara s rukama svázanýma, s hrdlem obnaženým, k popravě ho vedli. Zvonek umíráček ve věžičce radniční cinkati měl na poslední cestu, ale z nedaleké zvonice svatoštěpánské ozval se nový zvon z Lochmarovy dílny a přehlušil zvuk radničního umíráčku. To, co zvonař Němec přál nenáviděným husitům, jemu se vyplnilo.

Když Lochmar dobře povědomý zvuk svého zvonu zaslechl, proklel jej, ať husitskému městu od té chvíle neštěstí zvoněním oznamuje. Potom doveden byl mistr zvonař na místo popravní před radnicí a sťat.

Nový zvon na zvonici svatoštěpánské po svém zhotoviteli Lochmar jméno dostal. Určeno pak bylo, aby se, když oheň vzplane v městě, na poplach tím zvonem zvonilo, aby i proti mračnům zněl na jejich rozehnání. Tak vskutku, kdykoli se Lochmar v hodinu neobvyklou ozval, oznamoval městu neštěstí, jak si to přál zhotovitel jeho v hodině smrti.

Lidé ve farnosti svatoštěpánské neměli zvon Lochmarův rádi. Říkali, že i tomu neštěstí přináší, kdo se ho dotýká. To jim dotvrzoval příběh chlapce, který při zvonění Lochmarem o život přišel. Byl to prý synek chudé vdovy z Rybníčku, pacholík rozpustilý.

Když se jednoho dne letního nad Prahou těžká mračna ukázala a u svatého Štěpána proti nim Lochmara rozhoupali, vyběhl ten divoký chlapec na věž a v bujnosti své za okraj rozhoupaného zvonu se zachytil, aby se s ním houpal. Ale jak zvon proti oknu se vyhoupl, ujely chlapci ruce a zvon jej vyhodil oknem ze zvonice. Nešťastný chlapec prudce dopadl na zem a zabil se na místě.

Zvon Lochmar dostal prý tehda trhlinu a bylo třeba jej přelít. Když jej pak znovu světili, dáno mu bylo jméno Štěpán, aby byl prokletí zbaven a ani jménem už nepřipomínal svého původce a jeho neblahý osud.

Na místě, kde se chlapec vdovin pádem zabil, postaven byl pomník, jenž tam nedaleko zvonice býval až do počátku minulého století.

Takové jsou pověsti neveselé o svatoštěpánském zvonu.

O kostele na Karlově

V jihovýchodním cípu Nového Města pražského založil Karel IV. roku 1350 na návrší nad potokem Botičem při samých hradbách klášter a při něm chrám. Podle patrona chrámu říkají tam na Karlově.

Památný kostel ten je vystavěn v hlavní části v podobě osmihranu, nad nímž se vznáší podivuhodná klenba, velebná, směle vypjatá, s žebrovím hvězdicově spleteným. Je domněnka, že chrám karlovský stavěl Matyáš z Arrasu, stavitel chrámu Svatovítského. Lid však si o původci smělého klenutí vypravoval takovou pověst:

Za Karla IV. žil v Praze mladý stavitel, v umění svém znamenitě zběhlý; byl však chudý a nedostalo se mu příležitosti, aby velikou nějakou stavbou mohl prokázat, co dovede. Byl by se rád oženil s dcerou rychtáře novoměstského, která ho měla ráda. Ale zámožný rychtář nechtěl provdat dceru za chudého nápadníka, čekal, že pro ni přijde bohatý ženich. Aby se stavitele zbavil, řekl mu:

„Dokud si jméno nezískáš, dokud ti umění tvoje k penězům nepomůže, nedám ti dceru. Není pro chudáka, pamatuj si!“

Stavitel zesmutněl tou řečí, ale mysli neztratil. Proslechlo se tehda, že císař chce na hořejším Novém Městě vystavěti chrám a že rozhodnuto není, podle čích plánů má býti stavba vyvedena. I pustil se mladý stavitel do práce, vymýšlel a kreslil, chtěje vyvésti věc neobyčejnou. A zdařilo se mu; když císař spatřil jeho plány k novému chrámu, tak se mu zalíbily pro neobyčejnou smělost a krásu, že je přijal a mladému staviteli přikázal, aby podle nich stavěl.

I začali také brzy stavěti: kopány byly základy, naváženo stavivo, a netrvalo dlouho, počaly se zdi nového kostela zvedati ze země.

Mladý stavitel sám horlivě všude dohlížel a přikazoval, pobádal k pilné práci. Měl velikou radost, že mu stavba byla svěřena, a těšil se, že si získá jméno i jmění, že mu rychtář dá dceru.

Ale byli tu mnozí, kteří mladému staviteli záviděli, nejvíce ti stavitelé, kteří se sami ucházeli o stavbu a kterým plány byly vráceny. Ti ze závisti zle pomlouvali mladého stavitele, že zkušeností nemá, že nikdy ještě kostel nestavěl, že se pustil do věci, která je nad jeho síly. Tajně docházeli někteří stavitelé ke stavbě, aby dílo pozorovali.

Když pak zdi byly vyzdviženy, začal stavitel prováděti klenbu. Na lešení stavěny byly skruže a na nich osazovány kameny klenáky. Jednomu ze závistníků se podařilo uviděti přitom plány; spatřil, že je to klenba rozpětí nezvykle smělého, podobné že není daleko široko. Opravdu nevěřil, že by mladý mistr byl schopen takového díla. Nepomlčel o tom, a tak se záhy doneslo ke dvoru císařskému, že stavba je ve špatných rukou, že ani zdárně dokončena býti nemůže, klenutí že se neudrží. Jen co prý počnou s odstraňováním skruží a lešení, zřítí se klenutí dojista. Zvěděl o tom císař, povolal k sobě mladého stavitele a pověděl mu přímo, čeho se doslechl. Stavitel se zarazil nad tím, co slyšel.

„Víš tedy," dodal císař, „co se o tobě a tvém díle mluví. Ale k tomu ti povídám, že mám víru v tvoje umění a pevně doufám, že mě nezklameš."

Stavitel odcházel od císaře všecek zaražen. Jeho důvěra ve vlastní sílu byla otřesena. Což mají-li pravdu ti, kteří říkají, že klenba nevydrží, že se kupole zřítí? Co by to pro stavitele znamenalo? Všecky jeho sny byly by pohřbeny.

A tak mladý stavitel ani domů nešel v té rozháranosti mysli, jen po ulicích bloudil a k večeru zašel k staveništi chrámovému. Tamodtud už dělníci odešli, ticho bylo v budoucí svatyni i kolem

ní. Mladý stavitel dlouho stál v chrámu, zíraje zamyšlen vzhůru k nedokončenému klenutí očima široce rozevřenýma. V hlavě mu hučelo, zdálo se mu, že slyší z koutů stavení výsměšné hlasy: „Nedokončíš, nedokleneš!“

Bylo už tma, když mladý stavitel došel do stavební huti, vedle kostela z prken zřízené. Ani nevěděl, jak se tam dostal; všecek byl zničen, mysli skleslé. Měsíc v úplňku svítil oknem do jizby, kde na veliké stolní desce rozloženy ležely plány smělé stavby. Původce jejich stanul tam nad nimi a v tupém zamyšlení hleděl na nárys kupole nového chrámu. A zase mu znělo v uších posměšné: „Nedokončíš, nedokleneš!“

Mladý stavitel sklesl zoufalý na židli, lokty na stůl položil, na lokty hlavu. Po chvilce se najednou vytrhl z toho omámení a obrátil hlavu ke dveřím. Nevěděl, spal-li předtím, nebo bděl-li. Zdálo se mu, že někdo vešel do huti. A vskutku: u dveří ve stínu temná postava nějaká, v plášti zahalená. Nežli mohl stavitel promluviti, ozvalo se ode dveří:

„Neboj se, nesmýšlím s tebou zle. Vím, co tě trápí.“

A přikročil ten cizí člověk ke stolu, ruku na plány položil a povídá:

„Dokončíš stavbu, slávy dobudeš i bohatství, rychtář rád tě přijme za zetě. Všecko se ti zdaří, já ti k tomu dopomohu. A nic nechci od tebe, jen podpis na tuhle blanku.“

Stavitel se mimoděk otřásl, vyjeven pohleděl v snědou tvář cizincovu, v níž se leskly oči divným leskem, a pak na ruku na plánech položenou, dlouhých, kostnatých prstů, špičatých nehtů, držící blanku pergamenovou s podivnými klikyháky. Pochopil rázem, kdo je ten cizí člověk. Viděl v té chvíli před sebou na jedné straně slávu a bohatství, na druhé hanbu, bídu a zoufalství. Zaváhal ještě trochu, ale potom sáhl po blance. Ten cizí člověk vzal stavitele za levou ruku,

druhou rukou přitáhl velké kružidlo, jež tu na plánech leželo, a jeho ostrou špičkou natrhl staviteli maličko kůži ve dlani. Potom vytáhl z kabely havraní brk, smočil jej v krvi, která se staviteli na ruce objevila, a vtiskl mu jej do pravice. A stavitel jako ve snách črtal písmena svého jména na blanku. Potom se mu náhle zatočila hlava, že musel usednout. Když se vzpamatoval, byl v jizbě sám. Zdá-li se mu to snad to vše? Pohleděl do dlaně, která ho maličko pálila, ale tam nebylo po krvi ani památky. A tak vskutku nevěděl, co si má o všem tom myslit. Zvedl se a odcházel domů.

Druhého dne byl stavitel pln dobré mysli. Zoufalost jej opustila. Od rána byl na stavbě, dohlížel a přikazoval a pobízel. Vrátila se mu důvěra ve zdárné dílo. Tak pokračovala klenba rychle, a dřív ještě, než stavitel očekával, zasazen byl poslední kámen svorník do té smělé stavby. Nezbývalo než odstranit skruže a lešení. Ale tu dělníci, postrašeni řečmi, které dosud neustaly, nechtěli to provésti, báli se, že klenba na ně spadne, až odstraní podpory. Marně stavitel domlouval, přisliboval, hrozil – nechtěli. Přemýšlel stavitel, jak by to provedl, aby klenbu oprostil. A tu náhle jako by mu někdo našeptával:

„Zapal lešení!“

Pravda, tak to bude! Dříví prohoří a spadne, kamenné stavbě nebude ublíženo. Poručil tedy stavitel nanésti třísek k lešení a sám je zapálil. Dělníci mezitím spěšně vyšli z chrámu, stavitel za nimi, a čekali opodál, co se bude dít. Třísky se rozhořely, plameny zachvátily také lešení. Oheň praskal, kouř se valil prázdnými okny. Tu pojednou povolily prohořelé trámy a lešení se řítilo k zemi se strašným rachotem.

„Klenba se boří!“ volali lidé a postrašeni utíkali od stavby. Stavitel zůstal jako bleskem zasažen. První myšlenkou jeho bylo, že jej ďábel oklamal, že všechny jeho sny a naděje se zřítily zároveň

s klenbou chrámovou. A v zoufalství se dal na útěk. Pádil podle nových zdí městských k podhradí vyšehradskému, k Vltavě. Skočil tam do řeky a utonul.

Zatím na Karlově, když se sloupy kouře a prachu rozptýlily, poznali lidé, že je stavba neporušena. Vešli dovnitř a žasli při pohledu na rozlehlou klenbu, na pilířích jakoby se vznášející, kterou teprve teď, zbavenou skruží, bylo ve vší nádheře viděti.

Podivovali se lidé té stavbě, divili se také všichni, kdo se dověděli o té příhodě a přišli se tam podívat. Když došla zpráva o tom na Pražský hrad, císař sám se vypravil s družinou na Nové Město, obdivoval se kupoli tak směle a sličně vyklenuté. Sháněli stavitele, jehož chtěl císař pochváliti, ale zvěděli, že utekl a už se do huti nevrátil. Teprve druhého dne vylovili rybáři při staroměstském břehu mrtvolu muže, v němž poznali stavitele. Nedočkal se své slávy, chvály císařovy.

Ale kupole chrámu na Karlově dodnes hlásá velikost umění svého původce.

Zevnější podoba chrámu karlovského je dnes jiná nežli ta, v jaké byl stavěn za Karla IV. Ve století XVIII. bylo třeba sešlý chrám opraviti. Stalo se tak ve slohu té doby vládnoucím, barokovém. Tehdy dostal chrám také kulaté střechy nad osmihrannou lodí i nad presbyteří.

Při obležení Prahy Prusy v roce 1757 také na Karlov namířena byla pruská děla. Přes 800 kulí a granátů bylo prý tehda vystřeleno na chrám a klášter, střecha chytala mnohokrát, ale jako zázrakem byla uchráněna. Na památku té střelby zazděny byly některé pruské koule do zdi a dodnes se tam spatřují.

O pokladě na Poříčí

Za branami Starého Města pražského bývaly některé osady, které Karel IV. pojal do obvodu Nového Města. Tak také za branou sv. Benedikta osada Poříč, při brodu vltavském, kde se usazovali hlavně ve století XI. němečtí kupci. Ti si tam i kostel sv. Petra vystavěli ve slohu románském, který v XV. století přestavěn byl goticky.

Ve starších dobách bývaly hřbitovy při farních kostelích i v Praze, jako se to někde na venkově dlouho ještě udrželo. O hřbitově při svatopetrském kostele poříčském se udržela pověst, že tam nalezen byl poklad. Byl prý tam na Poříčí lakomý měšťan, skromně byl živ, sotva dosyta se najíst si dopřál, jen škudlil, aby peněz hodně nalakotil. Podivín to byl; k stáru si rakev pro sebe opatřil, tu měl v komoře státi přichystanou. Když ten lakomec zemřel a dědicové se po pohřbu sháněli po bohatství, jen něco málo stříbrňáků našli, nic víc. Jinak nemysleli, než že někdo mrtvého okradl nebo že bohatství někde v domě je schováno. Prohledali dům, pod podlahou hledali, ve sklepě, na půdě po tajné skrýši pátrali, ale nic nenašli. Bylo jim velmi divné, kam se bohatství podělo, a měli zlost, že vyšli tak naprázdno.

Asi za rok zpozoroval starý kostelník u Sv. Petra, že se nad hrobem kterýmsi blízko kostela ukazuje o půlnoci žlutavé světélko, plamínek sem tam poskakující. A byl to hrob toho lakomce. Kostelník hned věděl, co to je. To hoří peníze. V hrobě je poklad a žlutý plamínek zvěstuje, že je to zlato.

Kostelník měl syna hrobníkem a tomu se s tou věcí svěřil. Syn hned, že ten poklad vykopají.

„Ne, chlapče, tak to nejde," starý na to. „Kdybys chtěl jen tak kopat, zapadne poklad o tři sáhy hlouběji a nedostaneš ho. Třeba velký růženec opatřit a v půlnoci jít ke hrobu. Potom musíš růženec tak hodit na hrob, aby byl dokola plamínku. Tu se plamínek uhnout nemůže a potom třeba kopat."

Udělali, jak starý pověděl, vybrali se k půlnoci tajně na hřbitov, syn hodil růženec přes plamínek, a vskutku, plamínek chycen stanul na jednom místě. Potom se dali honem do kopání a netrvalo dlouho, motyka narazila na cosi tvrdého. Odházeli hlínu a spatřili rozbité víko rakve. V podušce pod hlavou nebožtíkovou našli mnoho zlatých peněz a šperků; lakomý měšťan měl tak rád své zlato, že je nikomu nechtěl nechat, a zašil je do podušky, kterou položil do přichystané rakve.

Tak se kostelník se synem obohatili, ale nebyli lakomí jako ten měšťan. Dávali chudým, ale potajmu, aby se o tom dědicové lakomcovi nedověděli.

O ohnivém muži na Poříčí

Poblíž kostela sv. Petra na Poříčí na dolním Novém Městě bydlel před dávnými lety švec Matěj. Dobrý řemeslník to byl dojista, boty i střevíce šil tuze bytelné, úhledné, lidé u něho rádi dávali dělati, práce měl také dost a dost. Ale jednu měl vadu: byl ochmelka, rád korbeli na dno se díval, v krčmě za kostelem vysedával dlouho do noci. Nedbali tam na rychtářův zvonec, jímž se ohlašovalo, do které doby se smí v krčmě sedati. To bývalo v létě do dvou hodin po západu slunce, v zimě do čtyř. Ale nevyprázdnila se všude hospoda, když zazněl z radnice rychtářův zvonec. Zavřeli dveře a okenice a v tichosti pili dál. K Svatému Petru na Poříčí nebylo zvonce hrubě slyšeti; věděli, pravda, v krčmě za kostelem dobře, kdy mají zavírat, ale zavřeli a hosty tam nechali. A s posledními chodíval z krčmy švec Matěj; to už tak bylo jeho zvykem.

Tak se také milý švec vybral jednou tuze pozdě od piva. Měl už v hlavě, když ho krčmář z vrat pouštěl. Tma byla v ulicích, že by ji byl krájet mohl. Matěj s sebou světla neměl, spoléhal, že domů potmě dojde, nebylo daleko. Ale jak se ocitl na ulici, zdálo se mu, že se s ním všecko točí. Klopýtal ulicí, přidržoval se domů, ale šlo to špatně. Nevěděl, jak se dostane domů. Tu se před ním opodál v té tmě najednou cosi rozsvítilo. Švec myslel, že to někdo kráčí s pochodní, a zamířil přes ulici k světlu požádat, aby mu ten, kdo je nese, na cestu posvítil. Přijde blíž – a co vidí? Stojí před ním ohnivý muž.

Vzpomněl si Matěj najednou, že o tom zjevení slýchal, jak je vídali u Sv. Petra. Ale než se švec vzpamatoval, vzal jej ohnivý muž pod paždím a vedl jej k jeho obydlí. Ševci se šlo dobře, všecka bázeň

také z něho spadla. Tak se dostal šťastně až k svému domku, nikde o kámen nezakopl, nikde do louže nešlápl. Když ohnivý muž postavil ševce k vratům domovním, chtěl švec poděkovati za bezpečný průvod a povídá:

„Dobřes mě domů dovedl. Aby tě za to Pánbůh pozdravil!“

A ohnivý muž se ozval:

„Zaplať ti to Pánbůh! Tři sta let už čekám na takové pozdravení!“

V té chvíli světlo zmizelo a švec Matěj stál u domu ve tmě. Vzpamatoval se za okamžik; přišlo mu na mysl, že tím pozdravením vysvobodil ohnivého muže ze zakletí. A vskutku, už nikdy se to zjevení v uličkách na Poříčí neukázalo.

O Šaškových mlýnech

Mlýny ve městech bývaly za starodávna často majetkem obce, jako mlýny na panstvích byly majetkem panským, a mlynáři byli tehda pouhými jejich nájemci. Mlynářská živnost bývala výnosná, mlynáři na velkých mlýnech byli často velmi zámožní. Později některé z mlýnů těch přešly v majetek jednotlivců mlynářů. O takový nájem smlouvy byly činěny podrobné, jaké jsou mlynáře povinnosti a jaká práva; konšelé bedlivě také o to dbali, aby mlynář smlouvu ve všem dodržoval, aby nešidil.

V místech, kde se nyní na dolním Novém Městě pražském ke Karlínu táhne nábřeží vltavské, stávaly kdysi také staré pražské mlýny. Byla tam mezi pravým břehem vltavským a ostrovem Štvanicí skupina ostrůvků, na nichž také byly mlýny. Mezi těmi některé byly až za branou Poříčskou; tak také mlýny řečené Na Kameni, jež obec pražská prodala roku 1544 mlynáři Martinu Šaškovi. Po tom majiteli jim říkali Šaškovské.

Mlynář Šašek, aby mlýny své zajistil před dravou vodou, dal při výspě, s nánosem nedávno předtím utvořené, dokola do řečiště vbíjeti kůly a země navážeti. Tak vznikl ostrov, jenž byl pak osázen topoly.

Na tom novém ostrově vystavěl si bohatý mlynář Šašek krásný dům, aby v něm přebýval, a s nevídanou nádherou jej zařídil. Vzácní lidé také bývali u něho hosty a pověst šla po Praze, že by kníže lépe pohostiti nemohl. Až k sluchu krále Ferdinanda se to dostalo, a když se potom král kdesi setkal s mlynářem, sám se zmínil o tom, že slyšel, jakým dovede býti mlynář hostitelem. A tu se Šašek osmělil pozvati k sobě krále na hostinu. Král zvědav, jaké

je to u mlynáře, a chtěje seznati jeho bohatství, přijal pozvání a dostavil se s četným komonstvem na ostrov u mlýnů Šaškových.

Již zvenčí pozoroval král, že dům mlynářův je stavba nákladná. Když pak se svými vešel do veliké světnice, kde byla tabule hodovní připravena, podivil se nemálo jejímu zařízení. Stěny kol dokola ověšeny byly drahými čalouny s vetkanými obrazy, výjevy z Písma. Podlaha z dlážek mramorových pokryta byla koberci tureckými, pestrými. Ze stropu visel veliký lustr mosazný, na němž voskovice hořely, třebaže byl bílý den. Prostřed stál veliký stůl, prostřený ubrusem sněhobílým, na něm všecko nádobí i lžíce stříbrné.

Byla pak hostina slavná, jídel bylo všelijakých, znamenitě připravených. I vína byla, že král lepších ve svých sklepích neměl. Při té bohaté tabuli hosté nemálo se podivili, když také hrách na stůl přišel. Králi ho však nepodali. Před toho na pobídnutí hostitelovo postavil služebník zlatou mísu okrouhlou s příklopem. Král i ostatní hosté jinak nemyslili, než že i tam je hrách, ale tu už mlynář krále oslovil:

„Milosti královská, v naší rodině starodávný je zvyk, že při každé hostině hrách je podáván na připamatování, že předkové moji chudi bývali a rádi byli, když se hrachu mohli najíst dosyta. Že však pro Tvoji Milost zdá se mi přece jen stravou sprostou, prosím, abys ráčil zavděk vzíti tím, co tobě v této míse podati se osměluji."

Král pozvedl příklop mísy a spatřil, že je plná dukátů. Obrátil se s podivením k mlynáři, ale ten znovu prosil, aby král ten dar přijal od něho na památku. I poděkoval mu král, přesvědčen o bohatství mlynářově, a poručil, aby se mlýny Na Kameni od té doby jmenovaly mlýny Šaškovými na památku toho, kdo krále svého tak bohatě uctil.

III
Z MALÉ STRANY

O Malostranském náměstí

Po založení Pražského hradu lidé brzo počali se usazovati v jeho podhradí, které se rozkládalo po obou březích vltavských. Část podhradí, hradu nejbližší, byla tam, kde nyní je Malá Strana. Bylo to podhradí nehrazené; za Václava I. vystavěny byly hradby jen na straně k řece a teprve Přemysl I. z podhradí toho vytvořil druhé město hrazené, kde po své zálibě Němce Sasíky osadil.

V době dřívější, za panování Boleslava I., děj má pověst o převezení těla sv. Václava do Prahy. To se stalo roku 932, tři léta po zavraždění knížete v Boleslavi. Tehda kníže Boleslav, pokání čině za svůj hrozný skutek, ustanovil se na tom, aby tělo knížete mučedníka bylo převezeno z Boleslavi na hrad Pražský a pohřbeno tam v kostele sv. Víta, k němuž kníže Václav položil základ.

Když lidé Boleslavovi tělo Václavovo na voze taženém párem bílých volů do Prahy přivezli a přes řeku se dostali, dojeli s ním tam, kde později vzniklo hlavní náměstí Malostranské. Stála prý tam tehda věznice; před tou zarazil náhle vůz s rakví. Darmo vozkové pobízeli, potah nemohl vůz utáhnouti. I připřáhli ještě druhý a třetí pár volů, které tu nablízku sehnali, ale marně: vůz se ani nehnul. Tu kněz kterýsi, jenž se k tomu nahodil a seznal, že vezou tělo knížete Václava, pravil jim:

„Známo je mi, že svatý mučedník tento vždy o to dbal, aby nevinný netrpěl žádného protivenství. A z toho, že se vůz s tělem jeho zastavil tu před vězením a dále nechce se hnouti, soudím, že v žaláři někdo držen je nevinný. Nic naplat, třeba, aby vězně vyvedli a zkoumali, kdo z nich byl bez viny odsouzen. Až toho osvobodí, jistě se vůz hne."

K této radě kázal správce věznice vyvésti všechny tři vězně, kteří tam byli. A tu jednomu z nich náhle okovy samy z rukou i nohou spadly, na zemi zazvonily. V té chvíli pak voli zabrali a vůz se hnul.

Všichni se tomu podivili a správce věznice nemeškal oznámiti tu věc soudci, který zařídil nové vyšetřování. Také se ukázalo vskutku, že ten člověk okovů zbavený vězněn byl neprávem pro obvinění, které proti němu ze msty vznesl soused jeho. Tehda pak ostatní dva vězňové, kteří do té chvíle byli pohany, prohlásili, že chtějí přijmout víru křesťanskou. Kníže Boleslav, zvěděv o té příhodě podivné, daroval jim svobodu a oni oba byli pak pokřtěni.

Na místě té věznice byl brzy potom postaven okrouhlý kostelík ke cti svatého Václava. Nade dveřmi kostelíka bylo vyobrazení toho výjevu, na jehož památku byl každoročně propuštěn v ten den z vězení malostranského jeden z vězňů. Zachovaly prý se i ty okovy, které z vězně spadly, i dva kusy dřeva z vozu, na kterém tělo světcovo bylo vezeno; byly chovány ve veliké úctě a dostaly se později do kaple sv. Kateřiny na hradě Karlštejně.

O kostele sv. Mikuláše

Uprostřed náměstí Malostranského stojí chrám sv. Mikuláše s přilehlou skupinou budov. Chrám ten, jenž se počítá k nejkrásnějším našim stavbám barokovým rozlehlou svou kupolí i štíhlou věží vyniká znamenitě ze shluku budov někdejšího podhradí, vystavěn byl jezuity zároveň s vedlejší jejich kolejí. Staviteli jeho byli oba Dientzenhoferové, umělci, kteří mnoho krásných staveb vytvořili v Praze i na venkově. Otec a syn to byli, Kryštof a Kilián Ignác, z veliké rodiny stavitelů, původem z Německa. Kryštof Dientzenhofer přistěhoval se jako mladý muž a bylo mu tu po žádosti jeho v roce 1686 uděleno měšťanské právo na Malé Straně. Zbohatl tu a stal se také obecním starším. K jeho stavbám patří též klášter a kostel v Břevnově. Také vystavěl kapli sv. Maří Magdaleny na Malé Straně na Újezdě, později v četnické kasárny proměněnou, kde byl i pohřben roku 1772. Hlavním jeho dílem byl chrám svatomikulášský. Stavěl jej od roku 1704, ale nedokončil ho; to teprve syn jeho Kilián Ignác, narozený v Praze roku 1690. Ten po studiích univerzitních deset let pobyl v cizině a vzdělal se tam znamenitě v umění stavitelském. Od něho pochází kupole, a zvonice chrámu svatomikulášského je dílem jeho zetě Anselma Luragha.

Při chrámu tomto zvenčí se podivujeme mohutné stavbě, jejíž kupole, mědí krytá, krásnou zelenou barvou měděnky se honosí. Uvnitř pak je chrám ten obdivuhodně rozlehlý, až přeplněn výzdobou stavitelskou, sochařskou i malířskou.

Klenba je uvnitř vyzdobena rozsáhlým obrazem na omítce namalovaným, představujícím sv. Mikuláše na břehu mořském, u přístavu, kde kotví lodi kupecké. V přístavu je živo, skládají tam

zboží z lodí, které je ze zámoří kupcům dovezly. Byltě sv. Mikuláš odedávna patronem kupců.

Malíř, kterému bylo svěřeno provedení toho obrazu, vymínil prý si, aby nikdo práci jeho nepřihlížel. Chtěl, aby ji spatřili, teprve až bude hotova. Ale zvědavý jezuita jeden nemohl odolat, aby se aspoň tajně nepodíval. I vloudil se do kostela, postavil se za sloup, a vyhlížeje tamodtud, díval se na malíře pilně pracujícího; skrýval se opatrně, ale malíř přece jen ho zahlédl. Vzal do ruky zrcátko, které měl u sebe, aby jím namalované části nástropního obrazu prohlížel, a natočil je tak, že v něm jezuitu dobře viděl, aniž ten o tom měl tušení. Vzal potom uhel a na stropě si hbitými tahy načrtl podobu tváře zvědavého jezuity, který zdola nerozeznal, co malíř kreslí. Nato se malíř obrátil na lešení náhle od obrazu, a hledě dolů ke sloupu, zvolal:

„Však já dobře viděl toho, kdo za sloupem číhá. A za svoji zvědavost bude potrestán."

Jezuita zahanben ztratil se z kostela a myslel nejinak, než že naň malíř žalovat bude superiorovi, představenému. Ale nic takového se nestalo a jezuita byl rád, že ta věc upadla v zapomenutí.

Když po nějaké době malíř v koleji oznámil, že obraz v kostelní kupoli je hotov, odebral se superior s ostatními svými do kostela, aby dílo zhlédli. Velmi se podivovali té malbě rozměrné, jak ji malíř pěkně vyvedl, jak tam svatého biskupa Mikuláše namaloval, přístav, lodi v něm a lidí shluk. Vtom najednou jeden z kněží zavolal, ruku vztahuje k obrazu:

„Hleďte, hleďte, tam za tím sloupem namalovaným člověk nějaký vyhlíží jako zvědavý na to, co se tam děje; však tu tvář všichni dobře znáte!"

Na ta slova všichni obrátili pozornost na obraz tam, kam jejich druh ukazoval. A hned každý přisvědčoval, že dobře zvědavce

poznává. Také hned se všichni obraceli po tom knězi zvědavém, jenž tu s nimi stál, nevěda rozpaky co počít.

A tu malíř, když se ho superior tázal, jak to bylo, usmívaje se doznal, že tak zvědavého chtěl potrestat. Měl z toho ten kněz posměch nemalý, neboť když potom kostel nový lidem byl zpřístupněn, mnozí zvědavého za sloupem namalovaného poznávali, a když se rozneslo, proč jej tam malíř namaloval, smáli se tomu.

Tak i každý, kdo dnes přijde do svatomikulášského chrámu na Malé Straně v Praze, uvidí tam na stropě namalováno, co zde bylo pověděno.

Jako týnské věže vévodí Starému Městu, ze shluku věží a věžiček jeho nejvíce vynikají, tak se nad Malou Stranou pyšně vznášejí nádherná kupole a štíhlá věž svatomikulášská, oživujíce jasnou zelení svého krytu obraz pražského podhradí a poutajíce k sobě pohled divákův.

O bývalém paláci Lichtenštejnském

V hořejší části Malostranského náměstí stojí rozlehlá budova, zaujímající celou jeho západní stranu. Je to palác Lichtenštejnský, jenž ke konci XVIII. století povstal spojením a přestavěním několika domů tu v řadě stojících. Ty všecky patřily Lichtenštejnům již koncem XVII. století; dům na nároží ulice Nerudovy, jež dříve Ostruhovou a předtím ještě Krokevní se nazývala, již dříve byl lichtenštejnským sídlem. V roce 1620 bydlil tam kníže Karel z Lichtenštejna, jehož císař Ferdinand II. pověřil po bitvě bělohorské správou Království českého i vyšetřováním a potrestáním účastníků českého povstání.

V paláci Lichtenštejnském konány bývaly začasté plesy, které pro šlechtu pražskou pořádal jeden z knížat Lichtenštejnů. Bývaly k plesům těm zvány také bohaté rodiny měšťanské, které v tom obzvláštní vyznamenání spatřovaly, když mohly mezi šlechtou prodlévati. Rodiče měšťanští pak v pošetilé pýše hleděli, aby se jejich dcerky nádherou šatů vyrovnávaly šlechtičnám.

Tehda největší z mlýnů malostranských patřil bohatému mlynáři, jehož dcera, hezká, ale pyšná a nádherymilovná, tuze toužila po tom, aby byla také zvána do paláce Lichtenštejnského. Ale z nějaké příčiny nedostávalo se mlynáři pozvání takového a to dceru jeho nemálo hnětlo. Mlynářka, prostá žena, která bohatstvím nezpyšněla, domlouvala dceři, ať zanechá těch panských choutek, ať nedbá na pozvání, ale marná řeč.

„Ďáblu bych duši dala, jen kdybych se na ples dostala a mohla tam přijít v takových šatech, že by všecky slečny a paní závistí zbledly!“ Tak mluvila mlynářova dcera sama k sobě, chtivost svoji přemoci

nemohla. Nějaký den potom stála ráno u okna ve své komnatě a hleděla na mlýnský dvůr. Tu spatřila, jak člověk nějaký v šatě panského služebníka vchází do vrat, a slyšela, jak se po mlynáři ptá. V ruce nesl psaní, to odevzdal mlynáři, jenž v té chvíli vyšel na dvůr. Nemeškala a seběhla dolů k otci.

„Tu máš, co jsi chtěla," řekl otec, když k němu došla, a podával jí psaní. Bylo to pozvání na ples v paláci Lichtenštejnském. Zavýskla radostí nad splněným přáním a hned se k otci lichotila, aby jí dal, zač by si šaty skvostné mohla pořídit.

Mlynář dal jí nějaké peníze, ale dceři bylo to málo.

„Chci mít takové šaty," povídá, „aby se jim na plese všichni podivili. Však ty mi přidáš."

Potom se sebrala a odešla do města. Věděla tam o švadleně, která šila bohatým šlechtičnám. S tou všecko smluvila, jaké šaty jí ušije a zač budou, a potom doma vymámila na otci hrůzu peněz, až se matka zděsila. Ale dcera matce i otci dokazovala, že to nadarmo není, že ona jistě na plese urozeného ženicha najde.

Když potom švadlena den před plesem přinesla ušité šaty, mlynářova dcera vypadala v nich jako princezna. Tatík peněz nelitoval, ale matka přece jen bědovala nad tou marnotratností, když počítala, co se ještě vydalo za střevíčky, rukavičky a jiné věci potřebné k plesovému oblečení.

Ale tu najednou dcera přemýšleti počala, jaké že šperky si vezme k těm šatům. Měla sama šperky, které od otce dostala, také matka chtěla jí ze svých půjčit, ale z těch všech nic marnivé dceři se nelíbilo. Byla by si nejraději koupila nové, ale otec že už prý nedá, že ho ten ples tak dost stojí. Dcera byla mrzutá, viděla, že nezbude než vzíti to, co má.

Ráno v den plesu však přišel do mlýna ten panský služebník, který také pozvání do plesu přinesl; tentokrát nesl skříňku dřevě-

nou a ptal se po slečně. Když přišla mlynářova dcera, odevzdal jí služebník skříňku zapečetěnou se vzkazem, že pán jeho to posílá. Ale kdo ten pán je, prozradit nechtěl. Jen prosil, aby slečna lístek podepsala na potvrzení, že skříňku zapečetěnou odevzdal. Po jeho odchodu otevřela mlynářova dcera skříňku a spatřila v ní náhrdelník a náramky s jiskřivými kameny, překrásný šperk. Skákala radostí. Otec i matka se divili, kdo to poslal. Ale pyšná dcera hned usoudila:

„Jistě jsem se zalíbila šlechtici nějakému, ten mě chce na plesu uvidět, a proto mi pozvání i šperky poslal. Uvidíte, jaké budu mít štěstí!“

Navečer se dcera vystrojila a jela s matkou na ples.

V paláci byla všecka okna osvětlena, kočáry se tam sjížděly, panstvo z nich vystupovalo a po vyzdobeném schodišti ubíralo se do sálu zářícího nesčetnými svícemi, z něhož zněla veselá hudba. Mlynářova dcera pohlížela užaslá na tu všecku nádheru, ale viděla také, že hosté na ni s obdivem hledí, dobře pozorovala, že ona má šaty ze všech nejskvostnější. V sále tančili zrovna menuet a mlynářova dcera byla nedočkavá, brzo-li pro ni někdo přijde k tanci.

Najednou, kde se vzal, tu se vzal, objevil se před ní kavalír, štíhlý mladík v černém šatě sametovém, snědé tváře, černých pronikavých očí. Bylo tehda v Praze mnoho italských šlechticů a mlynářova dcera myslila nejinak, než že jeden z nich pro ni přišel. Kavalír se mlčky uklonil, ona podala mu ruku a šli tančit. Mlynářova dcera byla v sedmém nebi – dosáhla toho, po čem toužila, tančila na šlechtickém plese mezi urozeným panstvem. A tenhle kavalír, to jistě bude ten, který pro ni pozvání vymohl a skvostný šperk jí poslal.

Ale cože její tanečník nemluví? Nemluví, jen se na ni dívá pronikavým zrakem. Přestali hrát, tanečník se uklonil, vzal mlynářovu

dceru zase za ruku a vedl ji do vedlejší komnaty, kde podáváno bylo pohoštění. Tam už seděla i stála četná společnost, jedli a pili, hovořili, a mlynářova dcera dobře viděla, jak zraky všech na ní spočívají. Nadula se pýchou a kráčela jako páv. Její tanečník vedl ji však dál, řadou pokojů prošli, až přišli do posledního, kde nebylo nikoho.

Po celou tu dobu kavalír slovíčka nepromluvil. Pyšné děvče se divilo, jaký je nesmělý, a když se zastavili v posledním pokoji, myslilo, teď že konečně promluví. Ale černý kavalír vytáhl ze široké kapsy šosatého kabátu stočený lístek a mlčky jej podával své tanečnici. Ta jej rozevřela – a co vidí? Dole v rohu svůj vlastní podpis. Poznává, že to je lístek, který podepsala služebníkovi, když jí do mlýna přinesl skříňku se šperky. A nad podpisem, co tam je napsáno? Čte – a hrůzou se jí dech zatajil. Bylo tam napsáno, že ona duši svou dobrovolně ďáblu odevzdává v moc za to, že může jít na ples do šlechtického paláce. Vzpomněla si, že se stalo, co si sama přála.

Dočetla a vzhlédla k svému tanečníkovi. Ten tu stál před ní s takovým úšklebkem v tváři, že naráz uhodla, koho má před sebou. Byl to sám ďábel. Vztáhl ruku proti své tanečnici, ta vzkřikla hrůzou, ale vtom již se skácela mrtva k zemi.

Společnost v saloně zaslechla hrozný výkřik a všecko spěchalo tam, odkud zazněl. Tam našli mlynářovu dceru na zemi bez ducha; po jejím tanečníku nebylo ani památky. Nastal hrozný zmatek a zděšení. Mlynářka omdlela, a když ji přivedli k vědomí, s velikým nářkem klesla na tělo mrtvé dcery. Hostitel se vyptával, kdo zná ty ženy, a když se někdo přihlásil a pověděl, že je to manželka a dcera malostranského mlynáře, dal je dovézti domů.

Černého kavalíra, který tak záhadně zmizel, neznal nikdo. Ale tušili všichni, kdo to asi byl. Bylo po plese. Hosté se polekáni rozjížděli. O jiném cestou nemluvili než o tom záhadném neštěstí.

Druhý den byla toho plná Praha, že na plese v Lichtenštejnském paláci ďábel si vzal duši pyšné dcerky ze mlýna.

V paláci se však zanedlouho počal zjevovati duch mlynářovy dcery. Obcházel sály a chodbami v půlnočním čase a děsil obyvatele paláce. Proto se po několika letech majitel z paláce vystěhoval a prodal jej.

O domě U Tří zvonků

Tam, kde malostranská ulice k mostu Karlovu vede, po levé straně dům stojí, U Tří zvonků nazvaný, v jehož průčelí jako znamení domovní vskutku tři zvonky se spatřovaly. Dům ten patří do řady několika domů, které na tom místě byly vystavěny, kde kdysi stávaly hradby rozlehlého památného dvora biskupského. Ten měl vchod z nynější ulice Josefské, k Sv. Tomáši vedoucí, a hlavní jeho částí byl palác, obydlí biskupovo, později arcibiskupovo. Také věž tam byla, jejíž spodek do nynějších časů se zachoval ve dvoře domu U Tří zvonků. Hradby dvora arcibiskupova byly odstraněny po založení Nového Města pod hradem Pražským, jak nazývána byla tehda Malá Strana. Jméno své nynější má tato městská čtvrť od XVII. století, předtím ještě se jí říkalo Menší Město pražské. Po odstranění hradeb dvora biskupského obehnán byl dvůr zdí, ke které za Václava IV. byly přistavěny vně se svolením královým domy měšťanské, což se tehdejšímu arcibiskupovi Janu z Jenštejna nijak nelíbilo.

Již ve XIII. století se připomíná ten dvůr arcibiskupský, kdy syn krále Václava Přemysl Otakar, později zakladatel Nového Města pod Hradem, z návodu vzbouřeného panstva povstal proti svému otci a opanoval hrad Pražský. V domácích bojích, které tenkrát povstaly, král Václav, mimo Prahu meškající, v srpnu 1249 od Poděbrad náhle ku Praze přitrhl, na město udeřil a dobyl ho. Přemysl držel ještě hrad Pražský s podhradím a v mostní věži na té straně bránili jeho lidé královskému vojsku přejít na levý břeh vltavský. Ale již v noci 6. srpna opustili věž a také dvůr biskupský, který tam poblíž mostu stál. Všecky cenné věci z paláce biskupského byly vyneseny a stavení zapáleno. Ráno potom vojsko Václavovo

přešlo přes most, obsadilo mostní věž i spáleniště biskupského dvora, z něhož se ještě kouřilo, a zahájilo obléhání hradu Pražského. Ale již 16. srpna smířil se otec se synem, jenž mu vydal Pražský hrad.

Pozdější zmínka o paláci biskupském je z doby neblahého poručníkování Otíka Braniborského a krutého řádění Němců v Čechách, když roku 1269 německý pán kterýsi zmocnil se biskupského paláce, kde byly veliké zásoby obilí, vína, uzenin, sýrů a jiných věcí potřebných. Když zlé časy přešly a v Čechách opět mír a přátelství zavládly, dvůr biskupský byl zase zvelebován, a to nejvíce za Jana IV. z Dražic, jenž byl biskupem pražským od roku 1301. Když zřízeno bylo arcibiskupství pražské, také arcibiskupové tam přebývali. Ale ve válkách husitských – roku 1419 – arcibiskupský dvůr byl vypálen a rozbořen a po celé to století zůstal v sutinách.

Když po dlouhé době potom začali zase zastavovati rozsáhlé místo, kde biskupský dvůr býval, také domy rozbořené byly znovu vystavěny. Zeď bývalého dvora byla zničena a domy mohly býti dozadu rozšířeny. A tu při kopání základů pro jeden z těch domů v místech, kde asi stávala kaple biskupská, blízko věže, přišli dělníci v zemi na náčiní bohoslužebné, v době řádění válečného buď zapadlé, nebo schválně ukryté. Byly to především tři zvonky, kterými se při oltáři zvonívalo. Toho nového domu majitel dal zavěsiti zvonky ty na síni; jedním potom zvonili třikrát denně k modlitbě, druhý k obědu a večeři svolával, třetí se měl ozvati, když někdo v domě zemřel.

Ponejprv se ozval tento umíráček, když zemřel domácí pán. Za krátký čas počal za vdovou choditi do domu ženich. Brzy zapomněla vdova na smutek a chystala se svatba. Také se v domě leccos opravovalo, a tu ženich naléhal, aby ty tři zvonky ze síně

byly odstraněny. Je prý toho klinkání dvou zvonků za den, až hlava bolí, a o to, aby se třetí ozval, nikdo nestojí.

Vdova souhlasila s tím, oč ženich žádal. Podomkovi poručili, aby zvonky sundal z břevna, na kterém visely. Ale sotva ten přistavil žebřík ke zdi, zvonky samy, nedotčené se rozezvučely. Podomek lezl po žebříku, ale když byl téměř nahoře, praskl mu pod nohou příčel, on spadl na zem a zlomil si nohu. To všichni považovali za zlé znamení a vdova žádala ženicha, aby nenaléhal na odstranění zvonků. Ale ženich dovedl ji přemluviti, a tak potom přivolán kovář, který přinesl i žebřík, zvonky bez úrazu sundal a uložil do komory.

Za nějaký den nato byla svatba; a tu se ráno ozval první zvonek k modlitbě. Paní ulekána poslala hned služku, aby se podívala, co to je. Ale za chvilku vrátila se služka vyděšena a oznamovala paní, že je komora zamčena na klíč, že tam nikdo nevešel a domácí lidé že všichni jsou vylekáni tím zvoněním. Paní jata byla úzkostí, ale přemohla se, a když přišel ženich, ani mu o tom nepověděla.

Když se k polednímu svatebčané vrátili do domu a chtěli zasednouti k svatební hostině, náhle se ozval zvonek druhý, který jindy k obědu svolával. Ženich se zarazil, nevěsta leknutím zbledla. A zase zjistili, že komora byla zamčena, že zvonek sám od sebe zazněl, nikým nedotčen.

Usedli svatebčané ke stolu a zanedlouho bylo zase veselo ve světnici při svatební hostině. Všem chutnalo, jídla bylo v hojnosti, dobrého vína nalévali, a tak si nikdo ničím rozmar nekalil. Když pak na stůl všelijakých sladkostí nanesli, vstal ženich a uchopil stříbrný pohár svatební, aby si podle obyčeje s nevěstou připil na zdraví. Pronesl přípitek a nevěstě pohár podal. Když jej pozvedala ke rtům, náhle zvenčí zazněl třetí zvonek, umíráček. Všichni se ulekli nemálo, nevěsta zůstala, že by se byl krve nedořezal, pohár

už ke rtům nedonesla, náhle se skácela bez hlesu k zemi. Ozval se křik, všichni běželi k nevěstě, kterou ženich pozvedal a křísil. Ale marně – byla mrtva.

Takový byl smutný konec veselé svatební hostiny. Hosté se brzy vytratili z domu, z něhož potom na druhý den po svatbě vypraven byl pohřeb. Ty zvonky se poté ztratily z domu a jen jméno mu po nich zůstalo. Dnes už ani znamení domovní je nepřipomíná.

O mostecké bráně malostranské

Na malostranském konci Kamenného mostu pražského je brána mostecká mezi dvěma věžemi. Nižší z věží pamatuje ještě most Juditin, kdy stála vedle brány na most vedoucí. Když později Karel IV. kázal stavěti nový most, zbudována byla i vyšší věž na druhé straně brány. K této bráně se pojí příběh kronikářem zaznamenaný, o němž dnes nevíme, nebyl-li jen pouhou pověstí. Za panování krále Václava Jednookého žil v Čechách udatný rytíř, pan Bertold z Bertoldic. Králi obzvláště byl milý. Statečností nad jiné vynikal, při turnajích a hrách rytířských vítězem býval pokaždé. Proto v štítě svém znamení nosil v podobě zábradlí neboli šraňku, jakým místo turnaje bývalo zahrazeno. Také ve válce směle vyjížděl proti nepříteli, statečně se bil, smrti se nebál. A smrt všude tam, kde jí mladý rytíř ve tvář hleděl, uhnula se mu z cesty.

Stalo se pak jednou, že pán z Bertoldic do Prahy přijel a se zbrojnou čeledí ke králi na Hradčany se ubíral. Bylo mu jeti přes Kamenný most. A když dojel až k bráně, která na levém břehu vltavském most uzavírala, a do ulice od mostu vjížděl, kámen z cimbuří v tom okamžení sletěl na hlavu rytířovu. Prorazil helmici a rytíř s hlavou rozbitou mrtev skácel se z koně.

Byltě nahoře na cimbuří kámen jeden, od něhož malta časem odpadala a který se tak uvolnil. Tou dobou, kdy se pán z Bertoldic přes most bral, dva z hejna havranů, věž mostní obletujících, na kameni tom usedli a z příčiny nějaké v zápas spolu se dali. Křídly tloukli a zobáky na sebe doráželi, až konečně shodili kámen uvolněný, který rytíři roztříštil hlavu.

A tak udatný rytíř tou nešťastnou příhodou o život přišel; smrt překvapila jej tam, kde se toho nejméně nadál, když v míru a pokoji

ke králi svému se ubíral. Když zvěst o tom králi Václavovi donesli, zarmoutil se nemálo a smrti milého rytíře želel dlouho. Rozkázal také, aby na místo, odkud kámen ten spadl, jiný kámen dosazen nebyl, aby tak prázdné místo v cimbuří zůstalo na památku náhlé smrti nešťastného rytíře Bertolda z Bertoldic.

O kostele Panny Marie pod řetězem

Při konci malostranské ulice Lázeňské proti Maltézskému náměstí stojí kostel náležející ke klášteru řádu johanitů, rytířů maltézských. Řád ten, jehož posláním vedle ošetřování nemocných také bylo bojovat s nevěřícími a jehož jméno bylo též maltézové nebo maltáni podle ostrova Malty v moři Středozemním, dostal se do Čech roku 1159. Král Vladislav II. na své výpravě do Svaté země poznal řád ten a daroval mu při pražském podhradí místo pro klášter i kostel. Přišli tedy maltézové do Čech a zbudovali si tu pražský klášter s kostelem, jemuž podle polohy jeho přidávali tehdy jméno Konec mostu.

To ještě podhradí pražské na levém břehu nebylo hrazeno; maltézové si obehnali okrsek svůj pevnou zdí s branou, snad i příkopem jako tvrz nějakou. Kostel klášterní, zasvěcený Panně Marii, slul také U Slavné královny nebo Panny Marie pod řetězem.

Pověst vypravuje, že brána klášterní zavírána byla na noc řetězem obzvláště silným, dobře pozlaceným. Ten řetěz tak nápadný byl lidu, že od něho i kostel maltézský jméno vzal. A zůstal prý řetěz ten na svém místě i tehdy, když se klášter i s kostelem dostaly do zvětšeného obvodu městských zdí a nebylo jim třeba zvláštního opevnění.

Na počátku válek husitských, po nenadálé smrti krále Václava IV., došlo na Malé Straně k bojům mezi pražany, vedenými Mikulášem z Husi, s lidem královským. V bojích těch Malá Strana nemálo byla zpustošena a tehda prý se ztratil i pozlacený řetěz z brány kláštera maltézského.

Jméno kostela však podle toho řetězu až do dnešní paměti zůstalo.

Byl však i jiný výklad toho pojmenování starodávného. Prý kostelu tak říkali od řetězu, který tam nablízku přes řeku napjat byl pro zadržování lodí a vorů v místech, kde bylo clo vybíráno u mostu.

Kostel, ve XII. století vystavěný, přestavěn byl kolem roku 1300; při velkém požáru Malé Strany shořel i s klášterem a doznal i později mnohých změn. Se sousedním domem klášterním a palácem Velkopřevorským na přilehlém náměstíčku připomíná nám slavné doby rytířského řádu, jenž křesťanství v zemích východních mečem hájil.

O Jánském vršku

V pradávných dobách založen byl hrad Pražský na lesnatém chlumu, zvedajícím se na levém břehu Vltavy, tam, kde do ní potok Brusnice vtékal. Nechali při hradu i kus lesa, aby jím hrad byl chráněn.

Když v pozdějších dobách v okolí hradu lidé se usazovali a vesnice tam vznikaly, jedna z těch vsí na svahu lesnatého chlumu dostala jméno Obora podle lesa, na jehož místě stála. V té vsi se pak již ve století XII. připomíná farní kostel sv. Jana Křtitele. Pověst dokonce vyprávěla o kostele tom, že již kníže Vratislav, otec svatého Václava, jej vystavěl. Po jeho smrti, když vladařila vdova jeho Drahomíra, z poručení této kněžny, nepřátelské křesťanství, zbořen byl kostelík svatojanský. Ale po nějakém čase byl znovu vystavěn; vesnice při něm měla jméno Obora u svatého Jana pod Petřínem a sahala od malostranského Tržiště na Petřín, pod klášter Strahov až k Úvozu a nynější Nerudově ulici. Roku 1546 vystavěn tam byl nový kostel sv. Jana péčí královny Anny, manželky Ferdinanda I. Mělyť odedávna české královny patronátní právo nad tím kostelem. Za císaře Josefa II., kdy bylo zrušeno mnoho klášterů a kostelů, došlo také na kostel sv. Jana Křtitele, jenž byl potom prodán majiteli vedlejšího domu a jím zbořen. Dnes připomíná kostel ten jen jméno příkré ulice Jánský vršek a soška sv. Jana Křtitele, stojící ve výklenku nad vchodem do jednoho z tamních domů.

Pověst šla, že tam na Jánském vršku stával klášter v těch místech, kde je nyní dům U Tří zlatých korunek, a vedle kláštera že byl hřbitov. A tu prý ze vrat jmenovaného domu vždy v pátek o půlnoci vyjížděl ohnivý vůz, na kterém bezhlavý kostlivec se-

děl a projížděl se po Jánském vršku. Byl prý to člověk v těžkých hříších zemřelý, jenž čekal na vysvobození své duše z prokletí. Ale nikdo nevěděl, jak jej vysvoboditi, a tak prý se jízdy ty opakovaly stále.

Dnes ovšem ta pověst jako mnohé podobné v lidu zanikla.

O Petříně

K levému břehu vltavskému, k Malé Straně, svažuje se vrch Petřín, stromovím a křovím zarostlý, sadem utěšeným vábící. Jméno jeho starobylé všelijak bylo vykládáno: tak kronikář Kosmas málo pravděpodobně odvozoval je od slova petra, které latinsky znamená „skálu“, protože vrch je to skalnatý. Blízko jeho vrcholu tam vskutku četná skaliska pískovcová jsou ukryta mezi stromovím. Kámen byl na Petříně lámán odpradávna, jak svědčí zpráva z roku 1134, kdy kámen odtamtud dovážen byl až ke klášteru Sázavskému.

Pověst vypravuje, že na Petříně býval posvátný háj pohanský, v němž obětováno bylo bohům. Když se později víra křesťanská počala šířiti v Čechách, rušena byla pohanská obětiště, z prvních to, jež bylo v háji petřínském. Ale starý dub, pod nímž stával kamenný oltář obětní, zůstal tam nadále. Potom začali tam v těch místech lámati kámen. A tu se stávalo, že si za chladných dnů podzimních rozdělávali pracující tam skalníci

oheň na Petříně

pod dubem, aby se ohřáli. Jak potom plameny šlehaly z hranice a dým vystupoval, překvapeným skalníkům zjevovaly se v tom ohni a dýmu postavy lidské. Že pak těm skalníkům křesťanství ještě tuze k srdci nepřirostlo, počali se tomu ohni klaněti, neboť v něm spatřovali duše předků svých, které svatým ohněm jsou očišťovány. Když se ta věc roznesla, chodili tam i jiní k tomu ohni, i takoví, kteří naoko křesťanství přijavše, zůstávali pohany.

Zvěst o ohni na Petříně se dostala až k uším biskupa Vojtěcha, který se tak horlivě staral o vyhubení pohanství v Čechách. Rozhněván tím biskup hned u knížete Boleslava se zasadil, ať takové věci netrpí, jaké v blízkosti hradu Pražského se dějí, ať přísně zakročí proti těm obřadům pohanským. A tak hned z knížecího rozkázání podťat byl dub na Petříně a rozmetán oheň, který tam v jámě hořel bez přestání. Biskup Vojtěch myslel, to že bude konec tomu uctívání ohně. Ale nebyl. Lidé nový oheň si tam zřídili, klaněli se mu, chléb i peníze do plamenů házeli a tak obětovali.

Tu kníže Boleslav přísněji zakročil, dal znovu oheň uhasiti, jámu zasypati a na tom místě založil kostelík sv. Vavřince, světce, který na rošti upálen mučednictví ohněm podstoupil.

Po svahu Petřína proti řece táhne se od vrcholu až k patě hradební zeď zubatá, které obecně se říká

Hladová zeď.

Ta byla vystavěna za panování císaře a krále Karla IV. slavné paměti, jenž byl nazván Otcem vlasti. Tehda roku 1360 po zlé neúrodě drahota nastala i hlad. A tak přemnozí, nouzí a hladem donuceni, krádeží chléb si opatřovali. Kdo z nich dopaden byl při činu, byl jat a do vězení uvržen. Tak tehda žaláře plny byly zlodějů. Když se o tom doslechl císař Karel, velmi těch chudáků litoval, a svolav dvořany své a úředníky, tázal se jich, je-li hoden smrti, kdo krade, aby hladem neumřel. Zvědav byl, jaká bude jejich odpověď. I řekli mu:

„Milosti císařská, víš dobře, že zloděj musí býti odsouzen, a co oni spáchali, je krádež, třeba to z nouze provedli. Ale myslíme přec, že lépe je krásti nežli hladem zemříti."

Taková řeč se císaři nelíbila a řekl:

„Soudím, že nejlépe jest, nemusí-li chuďas ani hlad trpět, ani krást. Chci se postarati, aby tak bylo."

Po několika dnech, když císař vycházel z kostela, spatřil venku zástup chudého lidu – na půldruhého tisíce se jich sešlo –, a ti všichni prosili, aby jim bylo z té bídy pomoženo. Že oni rádi budou pracovati, jen když se přitom sebeskromněji obživí. I řekl jim císař:

„Sám jsem již o tom přemýšlel, jak pomoci. Přijďte sem zase nazejtří a bude vám oznámeno, na čem jsem se ustanovil."

Na druhý den se všichni zase shromáždili na Pražském hradě před kostelem, kde jim jídlo bylo připraveno, polévka a chléb. Když se najedli, císař vyšel k nim z paláce a řekl:

„Práci vám všem dáti jsem rozkázal, která vás obživí dobře. Hle, tito moji lidé povedou vás a ukáží, co budete dělati."

Chudáci poděkovali císaři a šli potom za císařovými úředníky. Ti je vyvedli za klášter Strahov na Petřín a tam jim pověděli, že se císař rozhodl, aby se rychleji pokračovalo ve stavbě, se kterou dvě léta předtím bylo započato. Měla býti rozšířena Praha také na levém břehu vltavském, a proto stavěli zeď, která by se začínala od městských zdí hradčanských nad Bruskou, pokračovala podle Pohořelce a Strahova a po východní jeho stráni dolů k Vltavě. A ti hladoví lidé měli začíti se stavbou té části městské zdi, která by se od vrcholu Petřína táhla k Vltavě.

S radostí dali se lidé do práce, kámen v petřínských lomech lámali, na staveniště vozili také pilně písek a vápno, maltu mísili a se zedníky zeď stavěli horlivě. Plat v hotových penězích nebrali; za práci se jim dostávalo dobré obživy i šatů a obuvi, a tak byli všichni nouze zbaveni i hladu. Stavěli tu zubatou zeď přes dvě léta a žertem říkali, že to upomínka bude na císařovu péči, aby zuby chudých měly do čeho kousat. Císař Karel přicházel často na Petřín, aby zhlédl, jak stavba pokračuje a jak se vede lidu, jejž svou rodinou nazýval.

Také se až do dnešních časů udržela ta zeď od vrcholu Petřína až k bývalé Újezdské bráně; říká se jí Hladová na památku hladu, od něhož císař Karel lid osvobodil.

Při pohledu na Petřín i časů císaře Karla vzpomínáme i pradávných dob, kdy obětováno tam bylo v háji bohům pohanským.

O domě U Turkovy hlavy

Tam, kde se malostranská ulice Sněmovní svažuje k Valdštejnskému náměstí, stojí dům, jemuž říkávali Turkova hlava. A šla o něm pověst, že tam kdysi pán jeho poklad ukryl ve zdi z lakoty, aby svým příbuzným nic dáti nemusel. Zemřel v stáří náhle, a z toho právě, že po něm peníze nezůstaly, usoudili lidé, že jmění své někde ukryl. Říkali také, že poklad lakomcův hlídá ohnivý muž. Když se po letech stalo, že dům ten chatrný prodejem dostal nového majitele, určen byl k zbourání a na jeho místě státi měl dům nový. Tu hlídač, který v domě bouraném přes noc hlídal, aby si tamodtud lidé věci neodnášeli, procházeje jednou k půlnoci domem, spatřil světlo v komnatě jedné zadní, jejíž zdi už brzo měli bourati. Myslel, že si tam někdo svítí, hledaje, co by mohl odnésti. Potichu se plížil chodbou ke komnatě, jejíž dveře byly už vysazeny. A co vidí? Před stěnou v koutě té komnaty ohnivý muž stojí, nehýbá se.

Hlídač rázem si vzpomněl na starou pověst o zazděném pokladě. Obrátil se a odešel před dům, kde vyčkal až do svítání. Bylo tehda léto, začalo brzo svítat. Tu hlídač sebral krumpáč, který si tam dělník nějaký nechal, zašel do té zadní komnaty a dal se do bourání zdi krumpáčem. Hned při prvních ranách poznal podle dutého zvuku, že ve zdi něco je. A vskutku: záhy se dokopal výklenku zazděného, v němž, když jej vyboural, našel dubovou truhlici, železem okovanou. Byla těžká; s námahou ji vyzvedl z výklenku a postavil na podlahu. Klíč trčel v zámku, a když hlídač truhlici otevřel, viděl, že je až po okraj plná stříbrných a zlatých peněz. Hlídačovi radostí zasvítily oči. Zavřel zas truhlici a přemýšlel, jak by ty peníze dostal domů, aby nikdo o tom nezvěděl. Konečně se ustanovil na tom, že

odveze truhlici, až půjde ráno domů. Vzal jedno z koleček, na kterých vybourané cihly a kamení odváželi, zajel s ním do komnaty a truhlici naložil. Tu aby zakryl, navrch pokladl pár cihel.

Když ráno dělníci přicházeli k polorozbouranému domu, potkali hlídače. Ptali se, kam ty cihly veze.

„I to já jen domů si jich vezu trochu, chlívek spravit," odpovídal hlídač, „kolečko zase hned přivezu."

Nic proti tomu neměli, a tak hlídač šťastně dojel s kolečkem domů. Tam složil cihly, truhlici vyzvedl a dotáhl ji do domu, kde ji dobře ukryl.

Jistá věc, že o tom svém nálezu nepověděl hlídač nikomu, i ženě přikázal, aby nikomu to neřekla. Po nějakém čase si koupil vozík s koníkem, naložili všecko, co měli, dospodu dali truhlici a odjeli z Prahy. Venku, daleko od Prahy, měl zbohatlý hlídač vyhlédnutý selský statek, ten koupil z těch nalezených peněz, a ještě mu hodně zbylo. Hospodařil tam venku šťastně až do smrti.

V domě na Malé Straně se už ten ohnivý muž nikdy neukázal. Byl tím hlídačem vysvobozen ze zakletí.

O jezuitské zahradě

Vedle silnice pod Letnou u Vltavy připomíná se už v roce 1459 veliká zahrada, kterou ke konci XVI. století vdova po panu Vratislavovi z Pernštejna, rodem Španělka, z hrabat Manriquezů de Lara, darovala řádu jezuitskému. V té době měli jezuité v pražském Klementinu znamenitého žáka Jakuba Horčického, který po tehdejším způsobu jméno svoje polatinil, nazýval se Sinapius, protože hořčice po latinsku slove sinapis. Ten si už z dřívějšího studia v koleji krumlovské přinesl do Prahy znamenitou znalost botaniky a lučby. A tak potom v jezuitské zahradě pod Letnou dovolení měl zříditi sobě lékárnickou laboratoř, kde z bylin nasbíraných i z jiných věcí lektvary, dryáky a masti vyráběl a u vrat zahradních prodával Pražanům, kteří se tam hrnuli; odbyt měl hojný, sotva stačil vyrábět.

V jezuitské zahradě stával kostelík sv. Michala, který byl roku 1786 zbořen. Zahrada měla potom rozličné osudy, až konečně v druhé polovině XIX. století zpustla docela. Ke konci století toho vystavěna byla na pozemku bývalé jezuitské zahrady budova Strakovy akademie z peněz nadání, kterou odkazem zřídil hrabě Jan Petr Straka z Nedabylic pro vyšší vzdělání synů zchudlých šlechticů českých.

Pověst vypravuje o jezuitské zahradě, že tam jezuité zakopali veliký poklad, když byli v červnu roku 1618 direktory, správci zemskými, do týdne z Čech vypovězeni. Jen tři z řádu věděli o pokladě. Než se mohli jezuité vrátiti do Prahy, ti tři zatím zemřeli, proto se už nikdo po pokladě nesháněl. Ale lidé o něm povídali, a tak se stalo, že nějaký švec malostranský vydal se jednou v noci potajmu do jezuitské zahrady, aby pátral po pokladě. Měl doma starou knížku, v té o pokladech a jejich hledání bylo psáno. Z té

poučení bral, jak by poklad jezuitský našel. Přišel do zahrady a pátral nejdřív, uvidí-li tam někde hořet plamínek, jaký se nad poklady ukazuje. Ale neviděl nic. Potom se dal nazdařbůh do kopání. Zkoušel tu i tam, ale nikde po pokladu památky, jen země nebo skála. Tak kopal až do svítání, ale marně.

Neodstrašilo to ševce a umínil si, že přijde druhou noc zase. Nenašel zase nic, ale nepovolil. Přišel i třetí noc a zase zkoušel tu i tam kopati. A tu najednou pod keřem nějakým narazil motykou na cosi tvrdého, co se mu nezdálo být kámen. Chytil honem lopatu a vyhazoval z jámy vykopanou zemi. A tak vskutku přišel na železný kruh na víku veliké truhlice. Chtěl se dát znovu do kopání, když tu najednou zaslechne zvonění na poplach z věže svatovítské. Vždy po třech úderech se ozývalo na znamení, že hoří na Malé Straně. Švec sebou trhne, vyskočí z jámy a dívá se k městu. Vskutku vidí zář z té strany a zdá se mu, že to zrovna v jejich ulici. V leknutí praští švec motykou a uhání ze zahrady k domovu. Byl už blízko ulice, kde měl příbytek, a bylo mu divné, že nikoho nevidí, kdo by k ohni běžel. A když konečně doběhl do ulice, po ohni ani památky. Ani nikde nablízku nic nebylo, záře zmizela, na poplach už nebili. Bylo to divné tomu hledači pokladu, vysvětlit si to nemohl.

„Co mě to jen tak ošálilo?“ myslí si švec, ale potom se obrátí a uhání nazpět do jezuitské zahrady. Přiběhl k jámě, ale kruh nikde. Chytil švec motyku a kopal, kopal, až se z něho lilo, marně, kruhu se nedokopal. Vzpomněl, že podle toho, co četl v té staré knížce o pokladech, propadla se truhlice tuze hluboko. A to už švec kopati nemohl, aniž by si toho lidé všimli. I zanechal dobývání té truhlice, byl přesvědčen, že by se marně namáhal.

Po tom ševci nikdo se už nepokusil o vyzvednutí pokladu v jezuitské zahradě. Věřili, že zapadl hluboko, přehluboko, marné bylo by všecko kopání.

IV
Z HRADČAN

O založení hradu Pražského

V dobách pradávných, kdy na Vyšehradě sídlila kněžna Libuše, prostíraly se lesy po obou březích Vltavy, po chlumech, kterými údolí řeky je sevřeno. Kněžně z Vyšehradu naskýtal se pohled na všechnu kotlinu, kterou se ubírá řeka k severu, i na lesnaté stráně po obou březích. Poznala, že by na chlumu na levém břehu příhodné bylo místo k založení hradu, v údolí po obou březích řeky že by se podhradí rozkládalo, z něhož by jednou město mohlo povstati, země české hlava.

I poslala Libuše lidi své, aby v lese na chlumu připravili místo k stavbě. Byli mezi nimi mužové zkušení, kteří našli polohu příhodnou pro hrad, výšinu chráněnou na severu údolím, jímž potok protékal, a svažující se k řece jako „hřbet delfína neboli mořského prasete“, jak praví starý kronikář.

Pověst vykládající původ jména hradu i města při něm praví, že si kněžna Libuše přála, aby její lidé dali pozor, najdou-li v těch místech člověka nějakého pracujícího; podle jeho práce chtěla pak určiti jméno. A vskutku prý lidé Libušini našli tam na návrší dva muže, kteří přitesávali kmen stromový.

„Co tu děláte?“ ptal se vůdce lidu vyšehradského.

„Chatu jsme tu nedaleko z klád sroubili, teď k ní tešeme práh.“

I vyslal vůdce posla kněžně na Vyšehrad, aby oznámil, co našli. Libuše vyslechla posla a prohlásila potom k těm, kdo byli v síni:

„Podle prahu nazveme my hrad ten a také město, které při něm bude, dáme tedy jemu jméno Praha.“

Tak dí pověst; zdá se však, že jméno Praha pochází od první práce, kterou bylo vykonati na lesnatém chlumu nad řekou těm,

kdo tam hrad chtěli budovati. Aby získáno bylo místo pro hrad, bylo třeba kus lesa vypáliti, vypražiti – odtud Praha. Jsou ještě jiné dohady o původu toho jména, ale tento je pravdě nejpodobnější.

Kněžna Libuše, věšteckým duchem nadaná, prorokovala také slávu města, které zakládala. Zrak její do budoucna hledící viděl město veliké, slavné, po celém světě proslulé.

Stavba hradu pokračovala rychle. Byl dřevěný, z klád sroubených. I hradby, kterými hrad obehnali, byly dřevěné. Na jižní a západní straně, kde hrad přirozenou polohou nejméně byl chráněn, udělali široký a hluboký příkop; také tam kus lesa za příkopem ponechali pro lepší ochranu. Tak vznikl na návrší nad řekou nový hrad, Praha nazvaný, který za nedlouhou dobu stal se předním sídlem vladařským v zemi české a zastínil slávu Vyšehradu, třebaže na Vyšehradě česká knížata ještě časem sídlívala.

O Pražském hradě

Stověžatou Prahu jako koruna její zdobí hrad na výšině nad městem při levém břehu Vltavy, kdysi králů českých sídlo. V pradávných dobách založen neveliký byl, dřevěný, stavení i hradby z klád byly. Když se Čechové naučili stavěti z kamene, také Pražský hrad byl přestavěn. Již za dob Boleslavů tak bylo; svědčí o tom zpráva židovského cestovatele Ibrahima, syna Jakubova, který v těch časech do Prahy zavítal. Podle pověsti byl hrad ten stálým sídlem Neklanovým; Křesomysl, předchůdce jeho, přebýval ještě na Vyšehradě. První křesťanský kníže český, Bořivoj, dal vystavěti na hradě chrám Panny Marie – asi tam, kde je nyní druhý dvůr hradní. Tento první pražský kostel potrval až do XIII. století, kdy byl asi při přestavbách zbořen. Zatím již také stály na hradě nové dva kostely – svatého Víta a svatého Jiří.

Rozmanité byly osudy Pražského hradu během staletí. Byli mezi panovníky českými mnozí, kteří jej zvelebovali, byli jiní, kteří jej nechali pustnout. Nejhůře snad zanedbán byl hrad za Jana Lucemburského, kterýžto král jej zbavil namnoze i cenných věcí, když se mu na jeho toulky cizinou nedostávalo peněz. Syn Janův, Karel IV., zvelebitel země české a zvláště Prahy, dal hrad zpustlý a pobořený znovu zříditi, sám od základů dal na místě starého paláce vystavěti nový.

Z oken svého paláce rád pohlížel císař Karel na Prahu, pod nimi se rozkládající, jím zvelebenou a rozšířenou. Stalo se pak rok před jeho smrtí, že císař jednou, stoje u okna paláce a hledě v zamyšlení dolů na město, náhle se rozplakal. Podivili se tomu všichni, kdo s ním byli, dvořané i synové jeho Václav a Zikmund. Ale nikdo se

neodvážil císaře z myšlenek vyrušiti. Až po chvíli hejtman dvorský dodal si odvahy, přiblížil se k císaři a otázal se uctivě:

„Milosti císařská, pane můj vznešený, proč ráčíš plakati?“

Tu císař Karel, vytrhnuv se z myšlenek, na hejtmana pohleděl očima uslzenýma, a vzdychnuv zhluboka, smutným hlasem odpověděl:

„Od Pána Boha bylo mi zjeveno, že moji synové oba zemi českou, kterou já tolik miluji, v nelásce míti budou a nepřátelství jí projevovati. Zvěděl jsem také, že jeden z těchto synů mých poničí i město moje krásné, které já na hlavu celé své říše povýšil. A věř mi, kdybych vědomost měl, který že to z nich, sám bych mu hlavu chtěl stíti.“

Hejtman se v leknutí ohlédl po ostatních, kteří stáli opodál, ale shledal, že nikdo neslyšel, co pravil císař; i řekl pánu svému:

„Račiž to do vůle boží poručiti, Milosti císařská! Dá Bůh, že se ta všecka věc k dobrému obrátí. Neníť ani možno pomysliti, že by tak bylo, aby synové tvoji zlé obmýšleli proti zemi, která je jejich dědictvím, že by poničiti chtěli město, které otec jejich k takové slávě vyzvedl.“

A císař odpověděl:

„Dejž Bůh, aby se tak nestalo!“

Stalo se to však přece. Byl to císař Zikmund, jehož pro to, jak se proti mistru Janu Husovi prohřešil, Čechové nechtěli za krále. Po smrti svého bratra Václava přitáhl do Čech jako nepřítel a bylo mu Prahy dobývati. Vyšehrad byl už osazen posádkou královskou, a ošemetný pan Čeněk z Vartenberka, od Zikmunda vladařem v zemi ustanovený, vpustil 7. května roku 1420 před svítáním králův branný lid i do hradu Pražského a tak bez vědomí obce pražské odevzdán byl hrad v moc královu. Potom hrad pražany byl obležen, ale Zikmund dostal se tam přec už 30. června a dal

se přes zjevný odpor lidu českého korunovati za krále českého 28. července, čtrnáct dní po prohrané bitvě na Vítkově hoře u Prahy. Zle bylo pro hrad, že Zikmund byl bez peněz, kterých mu bylo třeba k výplatě žoldu vojenského. Všecky poklady, které Václav shromáždil na Karlštejně, Křivoklátě i jinde, byly už vyčerpány. A tu se Zikmund neostýchal hned v den korunovace a nazejtří zmocniti se kostelních klenotů u Sv. Víta a cenných věcí v klášteře svatojiřském; obrazy a sochy oloupeny byly o zlato, jímž byly vyzdobeny, zlaté a stříbrné kostelní náčiní a nádobí bylo stloukáno a raženy z něho peníze. Sliboval sice císař Zikmund, že všechny ty věci nové pořídí a krásnější, jak jen v zemi mír a pokoj bude, ale splnění slibu se nikdo nedočkal. Nebyloť také pokojno v zemi za živobytí Zikmundova.

Znamenitě zvelebil Pražský hrad král Vladislav II., po němž nejkrásnější památkou je sál zvaný Vladislavský, dílo výborného stavitele Beneše z Loun. Také nástupce Vladislavův Ferdinand I. stavěl mnoho na Pražském hradě. Za něho vznikl roku 1541 na Malé Straně veliký požár, který i hrad zachvátil a nemalé škody způsobil. Ale nejslavnější doba od dob Karlových nastala hradu, když se tam usídlil císař Rudolf II., příznivec a podporovatel umění.

Století za stoletím táhlo přes hrad Pražský. Vposled pustl, zanedbáván panovníky habsburskými. Teprve od doby, kdy se vláda věcí národa českého navrátila v ruce jeho a na staroslavných Hradčanech sídlí ten, koho národ zvolil hlavou samostatného státu, pozvedá se hrad k nové slávě.

O šáreckém kostele

Kníže Boleslav, zvaný Pobožný, sídlil na hradě Pražském. Rád vyjížděl si někdy do okolí na lov. Tak si také jednou vyjel v nedaleké údolí šárecké. A jak tam v hlubokém lese honili, kníže sám s jediným sluhou na návrší zůstal, v záloze číhaje na zvěř. Tu v křoví zapraskalo, řvaní divé šelmy zaznělo, v okamžiku stál před knížetem veliký medvěd, statný huňáč. Hrozivě vztyčen na zadních nohách sápal se na knížete.

Nebylo ani kdy zbraně užít. V takové smrtelné úzkosti Boleslav křížem se požehnal, očekávaje, že chvíle života jeho jsou sečteny. Již cítí horký dech zuřivé šelmy, již se mu zdá, že se mu její drápy zarývají do těla, když tu náhle vedle sebe mezi stromy spatří starce velebné postavy, s tváří jakoby nebeským leskem ozářenou. Holí, kterou držel v ruce, udeřil stařec medvěda; zvíře v tom okamžení zkrotlo, dalo se na útěk a zmizelo mezi stromy.

Kníže omráčený leknutím za chvilku se vzpamatoval a promluvil k starci:

„Děkuji ti, dobrý muži, žes mě z drápů medvědích vysvobodil."

A stařec mu na to:

„Nevíš ani, že to byl zlý duch, který v podobě medvěda tě napadl. Zašel jsi nevědomky v místa, kde on rád prodlévá, neboť jsou tu hroby pohanů zavražděných."

Knížeti nic o tom známo nebylo, i ptal se starce, kdože tam pohřben jest. A stařec pověděl:

„Družina vladyky Ctirada povražděna byla lstí a z návodu Šárčina od děv bojovných, které Vlastou vedeny proti tvému praotci Přemyslovi se vzbouřily."

„A kdo jsi ty, starče," ptá se Boleslav, „že ti ty věci známy jsou a že i místo víš, kde se zběhly?"

„Tak jako tyto věci já i jiné vím, které předtím i potom se staly. Jáť jsem služebník Páně, jeden z dvanácti, kteří s ním byli, a jméno mé je Matěj."

V té chvíli zmizel stařec, proměniv se v světlý oblak, a Boleslav užaslý tázal se služebníka svého, zda toho muže také spatřil.

„Viděl jsem," odpověděl služebník, „ale pro velikou jasnost nemohl jsem mu pohledět ve tvář."

Když potom Boleslav domů se navrátil, zjevil tu příhodu biskupu Vojtěchovi. Na radu biskupovu vystavěl pak na místě tom kníže k památce svého zachránění kostel, jenž svatému Matěji zasvěcen dodnes stojí nad údolím Šárka řečeným.

O původu pražského posvícení

Taková je pověst o tom, jak pražské posvícení založeno bylo:

Kníže Oldřich, jenž v Čechách panoval ve století XI. a sídlo měl na hradě Pražském, byl pán lovumilovný. Často vyjíždíval za časného jitra z Prahy s četnou družinou do lesů zvěř honit. Ještě šero bývalo za podzimních dnů, kdy už ze stájí koně vyváděli lovcům, kdy psáři štěkavé smečky do řemenů vázali, kdy s rachotem spouštěn byl hradní most, aby po něm vyjela veselá družina na cestu k lovu.

Tak bylo i jednou, kdy kníže kázal zajeti do lesů západních. Časně pospíchali lovci z hradu a brzy je les do svých bran přijal: Netrvalo dlouho a vyštvali jelena. A za ním všecka družina se úprkem hnala cestou necestou, houštinami i plání, po svahu i úžlabinou, přes rokytí a skalí. Psi štěkali, křik lovců se v to mísil a troubení, tichý les se rozhlaholil v té chvíli. Jelena hbité běhy bez únavy nesly; jako šipka letěl, co chvíli zmizel v houštině nebo za skaliskem a někdy drahně trvalo, nežli zas našli jeho stopu. Lovci už nejeli ve sražené řadě; po lese se rozptýlili a porůznu se hnali za prchajícím jelenem.

Stalo se knížeti Oldřichovi, že mu trní čapku zachytilo a že přinucen byl slézti, aby ji vyprostil. Co se tak chvilenku omeškával, lovci vpředu uhnuli stranou za jelenem. Když kníže zase seděl v sedle, pobídl ostruhami koně a hnal se za ostatními. Nikoho před sebou neviděl, jen štěkot láje zaléhal k němu z dálky, ale těžko bylo rozeznati odkud. Kníže, chtěje dohnati ostatní, uháněl lesem, ale tak se jen stále víc a víc od nich vzdaloval.

Konečně vyjel kníže na rozlehlou mýtinu. Veliký milíř tam stál, kouř z něho vycházel. Jezdec nikoho před sebou neviděl, zastavil koně, chopil se rohu a zatroubil. Naproti ve skalách mu ozvěna

odpovídala, jiný zvuk nezaslechl. Zatroubil podruhé, ale nikdo se nehlásil. Co tak kníže přemítá, kam se obrátit, z lesa uhlíř vyjde a blíží se zvědavě k jezdci. Oldřich hned se vyptával, zda uhlíř lovce nespatřil. A uhlíř na to, že ne, že tamtudy nikdo nejel tu dobu.

„Zbloudil jsem," povídá kníže, „vyveď mě z lesa, prosím, a ukaž cestu ku Praze. Za lovci se hnáti bylo by marné."

„Ukážu ti cestu, ukážu, pane milý," povídá uhlíř, „ale snad bys chvíli odpočinouti si chtěl. Mám tu v lese chalupu, pár kroků odtud. Vejdi tam. Však tě dnes i uctít mohu. Ve vsi pod vrchem posvícení slaví a my s nimi. Žena husu vykrmila, včera ji zabila a dnes, pane, husička pečená v chalupě voní. Třeba na prostém stole, ale chutnat ti bude dozajista."

Kníže se usmál, a že půjde. A tak uhlíř knížete lesem vedl k chalupě a cestou se vyptával, koho bude mít hostem.

„Tys jistě z družiny knížecí," vyzvídal.

„Jsem knížecím komorníkem," zalhal Oldřich, „a říkají mi Mates."

Neměl uhlíř, proč by nevěřil, a tak s radostí pana Matesa do chalupy přivedl. Tam kníže usedl za stůl s uhlířovou rodinou a s chutí okusil posvícenské husy. Uhlíř v radosti, že má tak vzácného hosta, neustával pobízeti, vyptával se však také na knížete, na jeho dvůr, a milý kníže bavil se nemálo otázkami uhlířovými.

Když byl čas pomýšlet na návrat, kníže uhlíři poděkoval za pohoštění a povídá:

„Snad i tebe časem cesta povede do Prahy; čekám, že přijdeš ke mně do hradu, chci tě na oplátku dobře pohostiti."

„Stane se," jemu na to uhlíř, „přijdu dozajista; ale slib mi, že dáš také husu upéci. Totě jídlo moje nejmilejší a my si ho sotva jednou do roka můžeme dopřáti."

Kníže to se smíchem slíbil a rozloučil se s uhlířovou rodinou. Uhlíř pana Matesa dovedl na lesní cestu, po níž se kníže rozjel ku

Praze. Nejel dlouho, když tu s některými ze své družiny se srazil, kteří po jeho stopě pátrali. Kníže jim vypravoval, kde byl, a když pak všecku družinu loveckou svolali, jeli domů.

Nedlouho potom, bylo o svatém Martině, brzy zrána se v bráně Pražského hradu venkovan objevil; stráži povídá, že je uhlíř z těch a těch lesů, a ptá se, zdali pana Matesa znají, knížecího komorníka. Že na pozvání jeho přišel do Prahy a rád by jej vyhledal.

Stráž, knížetem poučená, hned milého uhlíře vedla do hradního paláce a tu jej služebníkům odevzdala, kteří mu ukázali cestu do veliké síně, tam že pana Matesa najde.

Uhlíř, všecek užaslý knížecí nádherou, stál na prahu síně, neveda, kam dřív pohledět. Vtom už slyší povědomý hlas, poznává, že pan Mates k němu mluví. Jaké však bylo jeho podivení, když zvěděl, že to byl kníže Oldřich sám, kterého ve své chalupě hostil. Uhlíř padl na kolena, za odpuštění prosil, ale kníže s úsměvem jej pozvedl, a že neví, co by tu měl odpouštěti.

„A teď se jen posaď," povídá Oldřich uhlíři, „co jsem slíbil, také splním. Chci tě s takovou upřímností pohostiti, jakos ty mne pohostil."

Kázal kníže vína nalít a s uhlířem za stůl se posadili. Když si uhlíř po cestě odpočinul, kníže jej hradem prováděl, až do poledne se s ním zabavoval. Potom, když k obědu zasedli, husa na stůl přišla, pěkně vypečená, kůrčička jen chrupala. Tak tedy pan Mates splnil svůj slib.

Odpůldne se vracel uhlíř domů hojně obdarován a doma se divili bohatství věcí, které si táta od pana Matesa přinesl. Ještě více užasli, když slyšeli, kdo vlastně je ten pan Mates.

Kníže Oldřich na paměť svého pohoštění v chalupě uhlířově ustanovil, aby v Praze toho dne, kdy uhlíř návštěvu knížeti oplatil, to o svatém Martině, pečenou husu mívali. Takový byl původ

martinského posvícení, které se od té doby po dlouhé časy v Praze slavívalo. Podnes ještě se u nás mluví o huse martinské, a třeba slavnost posvícenská dávno na jiný den přešla, přece o posvícení nejdůležitějším jídlem je husa.

O chrámu Svatovítském

Ze skupiny stavení Pražského hradu nejvýše se zvedají věže Chrámu svatého Víta, v nichž vrcholí celý obraz Hradčan. Dnešní chrám Svatovítský je dílo mnohých věků; původ jeho sahá až do doby knížete Václava Svatého.

Stávala prý za dob pohanských při hradě Pražském svatyně boha Svantovíta, známá po celé zemi. A zblízka i zdaleka putovali tam lidé Svantovítu obětovat, nejvíc černé kohouty, oběť bohu milou. Svatý Václav, znamenaje, že se zavedením křesťanství nezaniklo uctívání boha Svantovíta, že aspoň tajně se děje, ustavil se na tom, že na místě, kde stávala svatyně pohanská, vystaví křesťanský chrám. Snad pro podobný zvuk jména zasvěcen byl chrám ten svatému Vítu, mučedníku. Vysvěcení kostelíka, pro nějž obdržel od německého krále Jindřicha I. svatý ostatek, rámě sv. Víta, Václav se nedočkal. Jak potom ubývalo pohanství v Čechách, lid zvyklý putování na Pražský hrad chodil také do Chrámu sv. Víta, kam přeneseno bylo z Boleslavi tělo mučedníka Václava. A jako dřív obětovali Svantovítu, tak potom přinášeli oběti svatému Vítu, který byl zpodobován jako jinoch mající při sobě kohouta a ctěn jako ochránce úrody zemské, podobně jako Svantovít. Zvyk přinášeti do kostela svatovítského jako oběť kohouty, koláče a víno udržel se až do konce XVIII. století.

Do toho kostelíka, který se stal při založení pražského biskupství roku 973 kostelem biskupským, přeneseny byly ostatky sv. biskupa Vojtěcha, které Břetislav I. roku 1309 z výpravy polské do Prahy přivezl. V chrámovém pokladu svatovítském dodnes se chová biskupská

rukavice sv. Vojtěcha.

O ní vypravuje legenda: Biskup Vojtěch, rozhořčen protivenstvím, které mu od Vršovců bylo trpěti, roku 995 podruhé Prahu opustil, aby se odebral do Říma do kláštera. Vršovci za rok potom povraždili na hradě Libici všechen rod Slavníkovců, z něhož Vojtěch pocházel. Třetího dne po tom hrozném činu sloužil biskup Vojtěch v Římě ve Svatopetrském chrámě mši; při modlitbě za mrtvé, která se při mši koná, stanul biskup jako socha a nehýbal se po drahnou chvíli. Přítomní byli tím nemálo udiveni, ale nikdo se neodvážil biskupa vyrušiti. Tak setrval Vojtěch po dvě hodiny. Tu mu teprve jeden z přisluhujících kněží, přistoupiv k němu, připomenul, že má mši dokonati. Zdálo se, jako by se byl biskup z těžkého sna vzbudil. A také hned mši do konce dosloužil. Odešel pak do sakristie a požádal přisluhujícího kněze, aby mu podal biskupskou rukavici, kterou na oltáři zapomněl. Kněz se vrátil k oltáři, ale rukavici tam nenašel. Když o tom biskupovi pověděl, svatý muž, jako by si náhle vzpomenul, pravil:

„Vím již, co je s rukavicí. Marně ji hledáte. Zapomněl já ji doma v Čechách, kde jsem byl přítomen pohřbu bratří svých, zavražděných od nepřátel víry i rodu našeho."

Když se ta věc donesla k papeži, divil se náramně, a chtěje se přesvědčiti, co je na slovech Vojtěchových, vyslal poselství do Čech. Dorazili poslové do vlasti Vojtěchovy, na hrad Libici přišli, a tam vskutku rukavice biskupská na oltáři byla nalezena. Poslové přinesli potom rukavici do Říma papeži a ukázalo se, že to vskutku je ta, kterou biskup Vojtěch pohřešil.

Spolu s památnou rukavicí hedvábnou, na níž je vyšita postava sedící na stolci biskupském, je v svatovítském pokladě i biskupský prsten Vojtěchův i mešní roucho jeho.

Jiná pamětihodnost chovaná v chrámě Svatovítském je takzvaný

jeruzalémský svícen.

Je to vlastně spodek velikého starožitného svícnu, uměleckého díla z kovu. Přivezlo jej do Čech z Itálie vojsko krále Vladislava, jenž vydatně pomáhal při dobytí města Milána. Pověst o tom svícnu vypravuje, že stával kdysi jako dvanáctý v jeruzalémském chrámu Šalomounově při arše úmluvy. Když Římané dobyli Jeruzaléma, s jinou kořistí válečnou odvezli do Říma i těch dvanácte svícnů. Císař Titus pak dva z nich daroval legii milánské, která se při dobývání Jeruzaléma obzvláště vyznamenala. Svícny ty stály potom v dómě milánském a jeden z nich se dostal v podílu z kořisti českému králi po dobytí Milána roku 1162.

Svícen ten je vpravdě vzácná památka umělecká, ale ne toho stáří, aby mohlo býti pravda, že jej Římané z chrámu Šalomounova odnesli. Způsob práce a všechen vzhled ukazuje na původ asi z poloviny století XII. Dřík a rameno svícnu jsou pozdně renesanční z roku 1641.

V chrámě Svatovítském visí také starobylý, vzácný

obraz tváře Kristovy.

Ten podle pověsti přivezl císař Karel IV. z Říma. Představuje tvář Spasitelovu, jak se otiskla na roušce, kterou Ježíšovi na cestě na Kalvárii podala svatá Veronika, aby si pot a krev osušil. Karel spatřil líbezný obraz ten v chrámě sv. Petra a zvěděl, že jej maloval sám sv. Lukáš. Císař nalezl zalíbení v obrazu a prosil papeže, aby mu jej daroval, že by jej chtěl domů do chrámu Svatovítského přivézti jako ty četné ostatky svatých, které cestou i v Římě získal. Ale papež nesvolil k jeho žádosti, řka, že ten zázračný obraz z majetku Svatopetrského chrámu vydán býti nesmí. Císař Karel tak dychtil

po obrazu, že se neostýchal obmyslem jej dostati. Požádal, aby mu byl obraz na tu dobu, kterou ještě v Římě pobude, zapůjčen do kaple v paláci, kde přebýval, že by chtěl před ním své modlitby a rozjímání své konati. To bylo císaři konečně povoleno, a tak byl obraz přenesen z chrámu Svatopetrského do paláce.

Ale v české družině císařově byl také znamenitý malíř; toho Karel slavným slibem k mlčení zavázal a poručil mu potom tajně zhotoviti podle zázračného obrazu jiný obraz, do nejmenších podrobností stejný. A tu ten malíř svou věc tak dobře provedl, že když oba obrazy bez rámu vedle sebe byly položeny, císař sám poznati nedovedl, který je dílem jeho malíře. Malíř do rámu zasadil obraz nepravý a ten byl potom do chrámu vrácen, aniž kdo klam poznal.

Císař Karel, odjížděje z Říma, odvážel si zázračný obraz tváře Kristovy; doma dal naň zhotoviti náležitý rám a daroval jej zároveň s četnými ostatky svatých a jinými drahocennostmi chrámu Svatovítskému; tehda také se dostalo do chrámu tělo sv. Víta, které Karel v italském městě Pavii získal.

Z nejstarších a nejpamátnějších částí Chrámu svatovítského je dojista

kaple svatováclavská.

Když se ve XIV. století stavěl nový Chrám svatovítský, Karel IV. ze zbožné úcty připustiti nechtěl, aby byl hrob sv. Václava ve starém chrámě rušen, a proto stavitel z rozkazu králova věc tak zařídil, že kaple svatováclavská při chrámu starém byla pojata do stavby nové.

Na dveřích z chrámu do kaple vedoucích, silně okovaných, viděti je bronzovou hlavu lví, držící kruh kovový. Ten prý býval kdysi na dveřích hradního kostela staroboleslavského. Kníže Václav, přepaden vrahy ráno dne 28. září roku 929, doběhl až ke dveřím

chrámovým a tam proboden a klesaje zachytil se za kruh. Když potom kníže Spytihněv II. v XI. století stavěl nový kostel svatovítský, zřídil tam i kapli svatováclavskou, a tam byl přenesen také památný kruh ze Staré Boleslavi.

Kapli svatováclavskou kázal císař Karel IV. nádherně vyzdobiti. Obrazy na stěnách byly na zlaté půdě a byly vyloženy leštěnými polodrahokamy českými.

Když císař Zikmund kořistil v chrámu Svatovítském, aby měl na žold pro své vojsko, z kaple svatováclavské, obzvláště z hrobu světcova, vytěžil mnoho zlata. Přitom také byly vyloupány ze stěn některé krásné kameny.

Mezi přemnohými vzácnými věcmi ukazují v kapli svatováclavské špalík dřevěný, o němž se praví, že na něm sv. Václav dříví štípal, chtěje oheň rozdělat na pečení hostií. Také ve stěně kaple je zasazen železný košík, kterého prý bylo užíváno při božích soudech. Při takovém soudu měl obviněný prokázati nevinu svou tím, že vloživ ruku na žhavé uhlí, neporušenu ji zase odtáhl. Uhlí prý se dávalo do takového košíku železného, jaký se v kapli svatováclavské zachoval. Jistěže při takovém soudu často viník, který obmyslem nějakým si ruku před spálením zabezpečil, trestu ušel; jindy zase nevinný, spoléhaje právě na nevinu svoji, ruku na oheň bezelstně položil a popáliv se prohlášen byl vinným. Proto také Karel IV. zrušil takové soudy, památkou na ně prý ten koš zůstal. Podobá se však spíše, že to byla pánvice na žhavé uhlí do kaditelnice.

Ze XIV. století, z doby císaře Karla IV., připomíná se

zlá věštba u kaple svatováclavské.

Tehda totiž, když císař k své druhé jízdě do Říma pány české do družiny vybíral, došlo i na Petra z Michalovic. Tento pán byl sta-

tečný bojovník, ale mysli zbujné, měl už před tou jízdou italskou nějaké spory se správou statků kapituly svatovítské pro násilnosti, na statcích těch páchané. Při cestě do Říma císař přísně své družině zakázal počínati si jako v zemi nepřátelské. Ale přes zákaz ten někteří páni, z nich i Petr z Michalovic, ve vsích a městečkách italských zle si vedli, lid domácí odírali a soužili, holou loupež provozovali, jak jen mohli, na cestě pozadu zůstávali. Zvláště pan Petr byl ukrutný a nelitoval života lidského, jestliže se mu kdo na odpor postavil, ba nešetřil ani žen a dětí, vraždil bez milosti.

Manželka Petra z Michalovic, paní šlechetná a zbožná, která velmi trpěla mravy chotě svého, přece vzpomínala na něho stále v nepřítomnosti a modlila se za šťastný jeho návrat. Napadlo ji jednou pomodliti se na hrobě svatého Václava, i vykonala pouť ze svého sídla na hrad Pražský, kde se rovnou do chrámu Svatovítského odebrala, do kaple svatováclavské. Ale jaké bylo její překvapení, když našla dveře této kaple zavřeny a nikterak je otevříti nemohla. Nepodařilo se to ani knězi mimojdoucímu, který se té věci nemálo divil, věda, že v tu dobu kaple nikdy zavřena nebývá. I dal konečně přivolati zámečníka, ale ani ten, třeba si zručně počínal, nemohl kapli otevříti.

„Divná věc," povídá zámečník, „nezdá se mi, že by zámek byl porouchán, a přece otevříti nelze. Nezbude než rozbíti dveře, až bude třeba do kaple vejíti."

Paní z Michalovic musela odejíti s nepořízenou. Sotvaže však odešla z chrámu, dveře se snadno daly otevříti. O tom už paní nezvěděla, ale vracela se domů se zlou předtuchou. Stále ji tanulo na mysli, čím to asi, že jí tak bylo zabráněno pomodliti se za manžela u hrobu svatého Václava.

Přešel čas a císař se vracel s družinou z Itálie. Dojeli do Čech, páni se na své hrady rozjeli. Ale na hrad pana z Michalovic dojeli

lidé jeho bez pána, přinesli paní smutnou zvěst, že pan Petr ve Vlaších v šarvátce raněn na místě život dokonal. A podle vylíčení panoše se to stalo v ten den a v tu hodinu, kdy paní stála v Chrámu sv. Víta před kaplí svatováclavskou a nemohla dveře otevřít.

V pravé postranní lodi chrámu Svatovítského stojí náhrobek Jana Nepomuckého, postavený tam sedm let po prohlášení Jana za svatého. Tehda, roku 1729, byla v Praze veliká slavnost církevní, při kteréžto příležitosti ustanoveno bylo náhrobek ten pořídíti. Je to veliká rakev stříbrná, nesená dvěma stříbrnými anděly. Nad rakví je socha klečícího světce, při zábradlí jsou stříbrné svícny a čtyři sochy stříbrné. Později přidáni byli ještě čtyři stříbrní andělé nesoucí baldachýn. Okolo náhrobku pak visí sedmadvacet stříbrných lamp a jedna zlatá. Váha všeho stříbra počítá se na víc než dvacet metrických centů.

O zlaté lampě

vypravuje pověst, která, jako mnoho jiných, vznikla z víry v zázraky svatojanské.

Byl prý kdysi, ještě v XVIII. století, v Praze student ze Saska, synek bohatých rodičů, veselý chlapík. Kráčeje jednou zrána do školy, potkal v úzké uličce člověka, podle vzhledu kuchaře, který nesl živého krocana. Studentovi bylo k smíchu, jak se krocan vzpouzí; člověk ten ho sotva mohl udržet. Najednou si student vzpomněl a povídá:

„Počkej, pomohu ti, aby ti to ptačisko neulétlo."

Vytáhl kord a uťal krocanovi hlavu. Potom, aniž setřel krev z čepele kordu, zastrčil jej do pochvy a chvátal do školy. Tu v druhé ulici z průjezdu kteréhosi domu zaslechl třesk kordů na sebe narážejících. Pospíšil tam, ale ve vratech div jej neporazil mladý

člověk, ženoucí se na ulici. V průjezdě pak ležel na zemi jiný člověk, podle zdání student, bez hnutí. Ten veselý student přiskočil k němu, přiklekl a vidí, že se mu z probodených prsou řine krev. Vtom už se také sbíhali lidé z domu. Student si uvědomil, že ten, se kterým se ve vratech srazil, je vrahem. Snad jej ještě chytí. I vzchopil se a chtěl utíkati na ulici. Ale tu lidé v průjezdě počali křičet: „Chyťte vraha!“ A nějací muži milého studenta zadrželi. A hned jej vedli na radnici k rychtáři, ohlásili tam, co se stalo, a řekli, že ten, koho vedou, to spáchal. Marně se student hájil; muži svědčili, že jej chytili, když od mrtvoly utíkal. Nato rychtář vytáhl studentův kord z pochvy a hle, lpěla na něm sotva uschlá krev. To byl důkaz patrný; studentovi nepomohlo to, co o krocanu povídal, rychtář prohlásil to za výmysl.

A tak byl nevinný uvězněn a postaven před soud hrdelní. Znovu se tam hájil vypravováním o tom, jak krocanovi hlavu usekl a jak potom v průjezdě domu s člověkem utíkajícím se srazil. Soudcové povolili sice odklad a po městě vyhlášeno bylo, aby se dostavil člověk, který krocana nesl, ale nepřihlásil se nikdo. Tak potom byl ten student pro vraždu odsouzen k ztrátě hrdla. Ve vězení modlil se vroucně, a věda, že v Praze lidé k svatému Janu o pomoc se utíkají, i k němu s prosbou se obrátil.

Když přišel den vykonání rozsudku a chtěli vyvésti studenta na popraviště, chyběl kněz, který by jej doprovázel na té cestě poslední. Nepřišel; posel proň poslaný vrátil se s vyřízením, že kněz leží nemocen. Když chtěli jiného shánětí, vyskytl se tam v radnici neznámý kněz a sám se nabídl, že půjde. Tak také došel se studentem až na lešení popravní. Ale když po vykonané modlitbě kat chtěl k odsouzenci přistoupiti, kněz náhle zakryl studenta svým pláštěm a v té chvíli oba zmizeli lidem z očí.

Když se student vzpamatoval, stál sám před domem svých rodičů ve městě saském. Veliké bylo jejich udivení, když spatřili syna, a ještě větší, když jim všecko o sobě vyprávěl a řekl, že ten kněz, jenž jej tak zázračně od hanebné smrti vysvobodil, byl podle podoby jistě svatý Jan Nepomucký, který prosbu jeho vyslyšel. Na poděkování za záchranu syna dali potom ti rodiče udělati zlatou lampu a do Prahy ji poslali, aby nad hrobem světcovým byla zavěšena. Zatím už v Praze pravého vraha našli a byli rádi, že nepopravili nevinného člověka.

Veliká cena zlaté lampy sváděla často zloděje, kteří i jinak v chrámě Svatovítském naději měli na hojný lup. Proto prý kostelník pouštěl na noc do chrámu veliké psy, kteří by byli každého roztrhali, kdo by tam byl vešel. Říkalo se, že více než všeho jiného bojí se psi nahého člověka, a proto také jednou dali se v chrámě na noc zavřít zloději, kteří tam v úkrytu nějakém dočista se svlékli. V noci potom, když z úkrytu vystoupili, psi před nimi v bázni zalezli. Také si tehda ti zlí lidé mnoho věcí drahocenných z chrámu odnesli, jen ne lampu zlatou, po níž nejvíce bažili. Ta jim neviditelnou zůstala, a tak byla ochráněna.

Zato kdysi lampou tou člověk jeden z bídy byl zachráněn. Byl to pražský zlatník, jenž bez své viny do neštěstí upadl a nevěděl, z čeho bude živ s rodinou svou. Nuzně se protloukal, bída víc a víc doléhala. Šel jednou do kostela k sv. Vítu, a když se tam u hrobu svatojanského zastavil, padla mu do oka zlatá lampa.

„Tu mít, a bylo by po bídě," řekl zlatník sám k sobě, odhaduje dobře cenu zlata, a rozpřádal myšlenku svou dále, „jistě bych zase zbohatl a potom udělal bych k tomuto hrobu jinou zlatou lampu, skvostnější ještě, než je tato."

Leč v okamžiku připadlo zlatníkovi na mysl, že by to byla svatokrádež, a tu se divil, jak ho mohla taková věc jen napadnout.

Odešel z kostela, ale cestou znovu a znovu vtírala se mu myšlenka na zlatou lampu.

Když potom v noci usnul, zdálo se mu, že vidí sv. Jana u svého lože a ten že k němu mluví:

„Po čem jsi zatoužil, to můžeš mít. Bez bázně vezmi si lampu. Chci ti z bídy pomoci, že jsi člověk zbožný. Ale až ti zas dobře bude, co jsi slíbil, splň!“

Ráno při probuzení vzpomněl si zlatník na svůj živý sen, ale že to právě jen sen byl, nepřemýšlel o něm déle. Kupodivu však, druhé noci totéž se mu zdálo: zase stál svatý u jeho lože, zase mu o lampě povídal. A když tak bylo i třetí noc, zlatník byl přesvědčen, že to není jen smyslů mámení, a ustanovil se na tom, že lampu vezme.

Šel tedy k večeru k Svatému Vítu, dal se na noc zavřít do chrámu – to už psi nehlídali – a sňal potom zlatou lampu. Rozebral ji na místě a ráno, když přišli lidé do kostela, snadno zlaté kusy pod pláštěm odnesl. Když přišel domů, hned ve své dílně roztavil krásné zlato, aby mohl z něho vytvářeti jiné věci. Čekal, brzo-li se roznese po městě zpráva o ukradení lampy u Sv. Víta, ale čekal marně. Bylo mu to divné a po nějakém týdnu zašel si k Sv. Vítu. Když přišel k náhrobku svatojanskému, div úžasem se neskácel: mezi stříbrnými lampami visela tam zlatá jako dřív. Viděl, že se tu stal zázrak.

Záhy začalo se zlatníkovi v řemesle dobře dařiti. Prsteny hotovil, pečetní i snubní, náramky, náhrdelníky, spony, řetězy, ale i koflíky, číše a misky, všecko umělecké práce, brzy tím známý byl po celé Praze, bohatí lidé hojně u něho kupovali i sami dávali dělati. A tak ten zlatník za pár let zbohatl nemálo. Nezapomněl na příslib učiněný a dal se do práce, chtěje udělati krásnou lampu zlatou pro náhrobek svatojanský. Ale jak ji dát věnovati kostelu, aby to nápadné nebylo? Co tak o tom uvažoval, dohotovuje lampu,

došlo k jeho sluchu, že u Sv. Víta ztratila se přes noc zlatá lampa od sv. Jana a že žádný neví, jak se to mohlo státi.

Tu poznal zlatník, že může bez obavy dáti novou lampu do kostela.

Učinil tak brzy a došel pochvaly.

Vysokou věží postranní vyvrcholuje vznosná stavba chrámová. Vypravuje se, jaké bylo

proroctví o věži svatovítské.

To králi Václavu IV. kdysi hvězdář jeden z hvězd vyčetl předpověď neblahou: zahyne prý král před věží chrámovou. Určitějšího nic hvězdář pověděti nedovedl, třebaže král zneklidněn a popuzen naň naléhal. Nedalo králi ani spáti přemýšlení o tom proroctví a uvažoval, jak osud předejíti. Od té doby ubíraje se z paláce nikdy nešel ani nejel blízko věže, aby před ní nezahynul. Záhy však jej napadlo, že předpovědi možno i jinak rozuměti. Honem rozkázal, aby věž zbořili nadobro; tak, soudil, nebude po věži ani památky a on ještě bude na světě, věštba se nesplní. Dřív bude konec věže než jeho.

Ale osud si s králem zahrál. Dělníci se pustili do díla rychle a snesli všechen hořejšek, ale tu počaly v Praze bouře husitské. To když přes zákaz konšelů uspořádáno bylo v neděli 30. července 1419 po ulicích pražských procesí těch, kdo podobojí přijímali na památku Husovu. Procesí to přišlo ke kostelu sv. Štěpána a našlo jej uzavřený, ač tam služby boží v tu dobu byly konány. Účastníci procesí vyrazili kostelní dveře a kostel opanovali. Potom vybili faru a dali se ulicí k rynku novoměstskému, k radnici. Tam žádali, aby konšelé propustili uvězněné podobojí, ale marně. Místo toho házeli z oken radnice kamením na průvod a udeřili i do monstrance, kterou nesl kněz Jan ze Želiva. Rozlícený lid hnal útokem na

radnici, vypáčil vrata, vnikl dovnitř a tam z oken v patře sházel deset konšelů, kteří byli dole chytáni na meče, oštěpy a sudlice a na zemi dobíjeni.

Když se roznesla po Praze zpráva o vzbouření, královský podkomoří pan Jan z Bechyně se třemi sty jezdci přichvátal na Nové Město, aby zjednal pokoj, ale byl nucen ustoupiti před rozbouřeným lidem.

Král Václav meškal tou dobou na Novém hrádku u Kunratic; když zvěděl o bouřlivém procesí v Praze, rozlítil se nemálo, až zuřil. Tím také zdraví jeho bylo dotčeno, a pak 16. srpna raněn mrtvicí po těžkém zápase smrtelném skonal.

Tělo královo dovezeno bylo pro nepokoje v městě tajně teprve 21. srpna na hrad Pražský. Když nesli rakev jeho podle věže svatovítské do kostela, vzpomněl jeden z dvořanů hvězdářovy věštby, řka:

„Přece tedy král zahynul před věží svatovítskou, dřív než ona."

Věž, pravda, dále nebyla bourána a zůstala beze svršku. Později dostala střechu šindelovou, jež i s krovem shořela při velikém požáru roku 1541. Za Rudolfa II. dán byl na věž kryt z plechu měděného. Ten byl zničen bleskem roku 1760 a po deseti letech dodělána byla nová střecha v té podobě, v jaké se dodnes spatřuje.

Na zvonici věže svatovítské visí sedm zvonů, z nichž největší je Zikmund, ulitý slavným zvonařem Tomášem Jarošem roku 1549.

O velikém zvonu,

který předtím na věži býval, pověst toto vypravuje:

Český král, nepraví se který, kázal ulíti pro kostel svatovítský veliký zvon, takový, aby se mu v celém království žádný nevyrovnal. Když jej z dílny zvonařovy na hrad dopravovali, bylo potřebí do silného vozu šestnáct párů koní zapřáhnouti. Když pak jej až

pod věž dopravili, nastala starost, jak jej vytáhnouti na zvonici. Tu tíhu ani nejtlustší řetězy neudržely, přetrhaly se. Marné bylo všecko počínání, zvon vyzvednouti nemohli. To když viděl král, který z okna paláce té práci přihlížel, kázal zavolati stavitele a učence, aby radili, co počít. Ale nic platno nebylo, zvon nevyzvedli.

Měl pak ten král dceru učenou, a ta viděla, kterak se práce nedaří. I přišla k otci svému a pravila, že by ona tu věc chtěla provésti. S dovolením královým potom podle svých nákresů dala postaviti u věže složitý stroj, jemuž nikdo rozuměti nemohl. Řetězy nechtěla, jen silný provaz dala udělati z vlasů ženských, kterými ženy v Praze i širokém okolí musely přispěti. Když potom stroj byl hotov a provaz ke zvonu připevněn, sama dcera královská kliky se chopila. Viděli, že lehce otáčí klikou, provaz pak počal se napínati, až i pomalu zvon se pozvedal všem shromážděným na podiv. Tak vznášel se znenáhla výš a výš, až ke zvonici, kam oknem byl vtažen. Král, jeho družina a všichni ostatní podivovali se té moudrosti a dovednosti dcery královské. Učenci pak chtěli seznámiti se se složením toho stroje znamenitého. Ale dcera královská nedovolila, aby blíže zkoumali stroj, a poručila hned zase na místě jej rozebrati a zničiti, aby nikdo nemohl vniknouti do jeho tajemství, které jen pro sebe chtěla ponechati.

Zatím už na věži upevnili zvon na hřídel na hranici z dubových trámů, srdce zavěsili a zanedlouho zvon rozhoupaný poprvé se rozezvučel nad Prahou. Brzy také rozneslo se, že jen zásluhou dcery královské zvon byl zavěšen, i chválil ji za to všechen lid.

O zvonu umíráčku

na věži svatovítské pověst vypráví, jak vyzváněl, když císaře Karla duše s tělem se loučila. To bylo v den 29. listopadu roku 1378, k hodině třetí po slunce západu. Císař zesláblý na loži modlil se

s arcibiskupem, který přišel připravit jej na cestu do věčnosti. Rodina císařova stála opodál lože: císařovna tam byla, synové Václav, Zikmund a Jan, dcerky-děvčátka Anna a Markéta. Když pak se císař po podání svátosti a skončení modliteb obrátil k rodině své a mdlou rukou kynul, aby k loži přistoupili, najednou k podivení všech slyšeti bylo z věže svatovítské umíráček, za nímž i ostatní zvony zazněly.

Všichni, kdo byli kolem smrtelného lože, podivili se, co to. Kdože to poručil umíráčkem zvonit i všemi zvony? A syn Václav, pokynuv komorníkovi, poslal jej vyzvědět, co to bylo.

Ale zatím už zvoník svatovítský pospíchal na věž, na zvonici, ustrašen tím zvoněním. Kdože by mohl? Vždyť on, zvoník, klíče od věže měl ve své světničce! Kterak by se byl kdo dostal do věže zavřené? Chvátal tedy zvoník s klíči k věži; našel ji zavřenou, ale nahoře zvony zněly neustále. Odemkl rychle, a co mu nohy stačily, po schodech běžel ke zvonům. Tam stanul užaslý: pod zvony nikdo nebyl, ty samy rozhoupány se pohybovaly, hlasy jejich splývaly v souzvuk velebný, ale smutný. To že umíráčku hlas s nimi se nesl v jednom hlaholu.

Co tu tak zvoník stál tím zjevem jako omámen, přiběhl zdola komorník císařův všecek udýchán. Uchopil zvoníka za ruku, ale nežli se ho zeptat mohl, ten jen druhou ukázal ke zvonům. A komorník hlasem chvějícím se ptá:

„Samy tedy znějí?“

„Samy,“ přisvědčil zvoník a dodával: „Domů jsem je slyšel, ke dveřím zamčeným jsem přiběhl, chvátám sem nahoru a tak, jak teď vidíš, zvony samy se houpaly, sama srdce bila. Viď, že císař umřel?“

„Neumřel ještě, ale každou chvíli to čekají,“ komorník na to. „A víš-li ty, že po celé Praze z věží hlasy zvonů znějí, sem k nám nahoru se nesou? Slyšel jsem to, když jsem z paláce sem pospíchal.“

Tu chvíli v císařské ložnici císař umírající těm, kdo kolem něho stáli, slabým hlasem povídal:

„Slyšíte zvony? A mezi nimi umíráčku hlas! To mně na cestu. A já hotov jsem ji nastoupit. Všechny vás tu v ochranu boží odevzdávám. Také českou zemi svou drahou, i vy o ni pečujte dobře. A duši svou poroučím Pánu, jenž mne k sobě volá."

Potom, pohnuv hlavou maličko, zavřel císař oči, vzdychl a vypustil duši. Všem smutek srdce sevřel a ženy v pláč vypukly. Král Václav, od toho okamžiku pán zemí českých, k oknům přistoupil a otevřel je, aby jimi duše císařova k nebesům mohla vzlétnout. A s chladem nočním do komnaty se vevalila změť kovových hlasů. To zdola z města, ode všech kostelů zvony zněly, nikým nepobízeny, a souzvuk ten hlaholný vedly zvony svatovítské, mezi nimi umíráček se ozýval hlasem naříkavým.

Císař zemřel, Čechy navždy opustil otec dobrotivý, vším národem ctěný a milovaný.

Chrám Svatovítský, nejznamenitější kostel v zemi, pohřebiště knížete Václava Svatého i českých králů, podíl měl nemalý na osudech tohoto království. Proto také ve starých letopisech zprávy nacházíme

o zjeveních v chrámě Svatovítském,

která se v těžkých dobách, na zemi dolehlých, ukazovala. Tak bylo v roce 1619, kdy na hradě sídlil Fridrich Falcký, jehož si stavové čeští v odboji svém proti Ferdinandu Habsburskému králem zvolili. Fridrich byl náboženského vyznání kalvínského a jeho dvorní kazatel, Abraham Skultetus, dosáhl toho, že chrám Svatovítský byl odňat kněžím katolickým a odevzdán kalvínům. Vyznání kalvínské nepřipouštělo obrazy ani ozdoby v chrámech, a proto

také Skultetus usiloval, aby chrám Svatovítský všech takových věcí byl zbaven. Ale tu stala se divná věc, o které si po celé Praze povídali.

V noci na 23. listopad lidé, kteří byli blízko chrámu, spatřili tam okna tak jasně osvětlená, jako kdyby uvnitř na všech oltářích veliké množství svící hořelo. Nikdo si to vysvětliti nedovedl. Skultetus, když ráno o té věci zvěděl, jinak nemyslil, než že v noci bylo v chrámě tajné nějaké shromáždění duchovních katolických. Proto od toho dne na každou noc stráže vojenské byly postaveny u chrámových dveří. Přesto však nedlouho potom, v noci na 29. listopad, opět spatřili lidé všecka okna chrámová ozářena i zpěv zaslechli ze vnitřku, sborem mužských hlasů znějící. Stráže u dveří chrámových tím zlekány utekly. Zpráva o tom hned byla podána Skultetovi, jenž nebojácné vojáky sebral a s nimi a se služebníky ke chrámu pospíchal. Ale než ke dveřím chrámovým přišli, zpěv umlkl a světlo se ztratilo. Skultetus, utvrzen v domnění, že tam vypuzení kněží katoličtí noční obřady konali, kázal otevříti dveře chrámové, aby tam vojáci pochytati mohli, na koho padnou. Sotva však dveře byly otevřeny, nastal takový průvan, až pochodně vojákům zhasly, mnozí z nich pak hrůzou jati dali se na útěk. Sám Skultetus ustrašen nemálo nenaléhal, aby do chrámu vstoupili, ale zůstavil u dveří silnou stráž až do rána. Prohledali potom ráno chrám, ale nenalezli tam nikoho.

Třebaže pan Vilém z Lobkovic, nejvyšší hofmistr, králi o té věci pověděl, že to jsou dojista znamení výstražná, aby chrámu ubližováno nebylo, přece král povolil naléhání svého kazatele a přímluvám manželky své, že má chrám býti vyčištěn podle vůle jejich.

Dne 21. prosince se mělo započíti s takovou prací. Ale v noci před tím dnem se ukázala potřetí záře v oknech chrámových, a lidé uslyšeli zpěv ještě zřetelněji než dříve. Byl to zpěv varhanami prováze-

ný, jako když mše se koná, i jednotlivé její části byly rozeznávány, od „Kyrie“ až po „Ite missa est“.

A jak píše kronikář, nebyli jen katolíci, kteří to všecko slyšeli a viděli, ale také husité, luteráni i kalvíni, všichni svědčili svorně, že tak bylo. Ale přesto na druhý den Skultetus provedl vůli svou a v kostele svatovítském, tolika památnostmi a vzácnostmi bohatém, ohavnost zpustošení způsobil bořením oltářů, otvíráním hrobů, rozbíjením soch i obrazů, pustošením náramným. Toho zhoubného díla památkou je dodnes obraz ve dřevě vyřezaný na epištolní straně hlavního oltáře, dílo sochaře a řezbáře Bendla. Ten v době, kdy byl chrám uvnitř znovu zřizován, na rozkaz císaře Ferdinanda II. zhotovil obraz zároveň s druhým, na němž se kvapný útěk zimního krále Fridricha spatřuje. Na prvním obraze je viděti výjevy z toho řádění kalvínského, jak o nich vypravuje kronika.

Ještě v pozdějších dobách ukazovalo se někdy nočního času světlo v chrámu Svatovítském. Tak prý roku 1753 jednou granátník, v nádvoří nedaleko chrámu v čase půlnočním na stráži stojící, spatřil pojednou okna chrámová osvětlena a slyšel varhany. Za nějakou chvíli potom otevřely se dveře chrámu a v nich objevila se vysoká postava bílá; kráčela k užaslému vojákovi, a když k němu došla, vysypala na zem hrst pšenice. Potom zmizela. Granátník byl ještě všecek strnulý, když jej na stráži vystřídali, a na strážnici potom kamarádům pověděl, co se mu přihodilo. Jedni se mu smáli, druzí říkali, že měl podle předpisu zavolat na tu neznámou osobu, a nezastavila-li by se, střeliti.

„Vám se to lehko směje a povídá,“ řekl jim voják, „nevím, zda byste byli měli na mém místě více kuráže.“

Na druhou noc zase ve dvanáct hodin jinému vojákovi stejná věc se přihodila, jen ta postava tajemná místo pšenice hrst peněz

na zem vysypala. Ani ten kurážnější nebyl, neozval se. Třetí noci stál na stráži granátník, chlapík jako skála, o němž říkali, že se ani čerta nebojí. Ten také okna osvětlená spatřil a hru varhan slyšel. Když potom zjevila se ve dveřích bílá postava a proti němu kráčela, zavolal: „Stůj! Kdo tu?“ Ale zjevení se nezastavilo. Tu nemeškal, sňal honem pušku z ramene, namířil a vystřelil. Ta postava však chytila kouli do vztažené ruky a hodila ji na vojáka, který tam stál jako sloup; potom ozval se hlas:

„Tak bude po tři roky: napřesrok bohatá úroda, po roce stříbra v hojnosti, na třetí rok válka.“

Potom se to zjevení ztratilo. Voják na strážnici vypravoval, co slyšel. Potom už žádnou noc zjevení se neukázalo. Ale to, co řeklo vojákovi, vyplnilo se navlas: jeden rok úroda byla neobyčejná, na druhý z ní bohatství mezi lidem a na třetí, léta 1756, začala se válka, již Bedřich Veliký, král pruský, s Marií Terezií o dědictví rakouské vedl, válka zvaná sedmiletou. V té také při obléhání Prahy vojskem pruským chrám Svatovítský střelbou z děl přemnohé škody utrpěl.

Na počátku válek francouzských, jichž se zúčastnil také císař František I., koncem XVIII. a začátkem XIX. století, v noci často vídati bylo chrám Svatovítský uvnitř osvětlený, i zpěv i varhany slyšet bylo. To po celé Praze v známost vešlo, ale nikdo odvahu neměl, aby věc tu zkoumal. Měli tehda u Sv. Víta mladého kostelníka, kurážného člověka, a tomu nedalo, aby se nepodíval, co se v kostele děje. Ukryl se tam v noci ve zpovědnici a čekal, co se bude díti. A hle! Když na věži odbila dvanáctá, počal se vnitřek chrámu pojednou rozjasňovati. Na oltářích i na lustrech svíčky samy se rozsvítily. V lavicích kostelník spatřil plno lidí, viděl, že mají na sobě starodávný kroj, jaký znal leda ze starých obrazů. Na kůru zazněly varhany a jejich hlas se nesl velebně chrámem. Vtom již

z otevřených dveří svatováclavské kaple vcházel do chrámu slavný průvod. Vpředu zpěváci, za nimi ministranti, potom kanovníci; kostelníkovi se zdálo, že rozeznává mezi nimi svatého Jana Nepomuckého. Za kanovníky kráčel svatý Vojtěch v ornátě biskupském, s knihou a berlou, za ním pak svatý kníže Václav, kněžna Ludmila, svatí Prokop, Zikmund a Vít, patronové čeští. Kostelník znal všecky dobře z velikého obrazu mozaikového na vnější stěně chrámu. Průvod ukončovali kněží a jáhnové. Chrámem se nesl zpěv starodávné písně „Gospodi, pomiluj ny", mezitímco průvod kráčel k hlavnímu oltáři. Tam potom biskup Vojtěch sloužil slavnou mši. K závěru mše modlil se biskup a všichni za ním za mír a pokoj v zemi české, za její blaho. Potom se zase všechen průvod navrátil do kaple svatováclavské tak, jak z ní vyšel, varhany zmlkly, zpěv ustal, světla pohasínala, lid z lavic mizel, až se konečně ztichlý chrám zahalil ve tmu, v níž jediné zářilo věčné světlo před hlavním oltářem. Kostelník přemožen dojetím usnul ve zpovědnici a probudil se, když už venku den svítal a bylo slyšeti otvírání chrámových dveří.

Když potom mladý kostelník ostatním o vidění svém vypravoval, porozuměli všichni, že se to předkové dávno zemřelí modlili se svatými patrony za spásu země české.

Velebná stavba chrámu Svatovítského dlouho dokončena býti nemohla pro války a jiné překážky všeliké. Bývalo mezi lidem známo proroctví o tom,

kdo dostaví chrám Svatovítský.

Tomu panovníku prý, který dokončí stavbu chrámu, podaří se vyhnati Turky z Evropy. Sta let byli výbojní Turci metlou východních zemí evropských, valnou část Uher opanovali, i dále k zá-

padu se drali. Za panování císaře Leopolda I., jenž byl dříve již jako arcivévoda v Chrámě sv. Víta roku 1656 korunován na krále českého, hrozilo turecké nebezpečí říši habsburské. Tehda bylo nařízeno modlení ve všech chrámech říše „proti Turkům" a tu si u nás lidé připomínali staré proroctví. Zvěděl o něm také císař Leopold, a žádostiv vítězství nad Turky, začal v roce 1673 v dohodě s arcibiskupem pražským stavěti nový díl kostela. Ale daleko to se stavbou nedošlo: Leopold byl zapleten v mnohé války a Turci, využívajíce toho, počali nanovo útočiti na říši rakouskou. Až k samé Vídni pronikli a oblehli ji roku 1683. A tak bylo třeba peníze, které byly určeny na dostavění chrámu Svatovítského, věnovati na válku – a chrám Svatovítský zůstal nedostavěn. Ale ani Leopold nevyhnal Turky z Evropy.

Dostavba chrámu Svatovítského se protáhla až do století XX., osudem bylo určeno, že dřív nebude dokončen nádherný tento památník umění stavitelského mnoha věků, dokud národu našemu vrácena nebude svoboda a samostatnost.

O kostele svatojiřském

K nejstarším kostelům v Čechách patří dojista chrám sv. Jiří na Hradčanech. Není k němu daleko od Sv. Víta. Na začátku století X. založen byl knížetem Vratislavem, otcem sv. Václava. Bába Václavova, kněžna Ludmila, zavražděna byla na Tetíně a vnuk její dal později přenésti tělo její na hrad Pražský, kde bylo pohřbeno v kostele sv. Jiří s velikou slávou. Tam také Vratislav, syn Ludmilin, byl pohřben. Pokud místo Václava nezletilého vládla matka jeho Drahomíra, neodvážil se zbožný kněžic tělo Ludmilino přivézti do Prahy. Teprve když nastoupil na trůn český, poslal na Tetín, aby tam ostatky kněžniny vyzvedli. Když ti lidé, jež kaplan knížecí vedl, v chrámě tetínském hrobku otevřeli, rakev Ludmilinu spatřili zcela zetlelou a toho domnění byli, že už také tělo bude zpráchnivělé. I radili se, jak ostatky vyzvednouti. Jaké však bylo jejich podivení, když našli tělo neporušené. Převezli je potom do Prahy, kde u Sv. Jiří kamenná schránka pro ně byla připravena. Úmyslem Václavovým bylo uložiti tělo do hrobky podzemní; když však ji počali kopati, vytryskl ze země silný pramen. Nezbylo tedy než zasypati jej, a zřízen byl náhrobek kamenný, jaký je tam dodnes, a v něm tělo prý neporušené odpočívá. Zůstalo prý nedotčeno i při velikém požáru, který roku 1142 zničil chrám i klášter svatojiřský.

Při kostele svatojiřském založila Mlada, sestra Boleslava II., klášter jeptišek řehole sv. Benedikta roku 973. Byl to první klášter v Čechách a Mlada byla první abatyší.

Mají také v kostele sv. Jiří starobylý krucifix umné práce řezbářské, o němž pověst takto vypravuje:

V roce 1276 táhl Přemysl Otakar II. do pole proti Rudolfu Habsburskému, který usiloval o zeslabení moci tohoto českého panovníka. Rozloučil se král v Praze s rodinou svou i s duchovenstvem a lidem, který jej jako ve slavném procesí z městských bran vyprovodil. Smutné bylo loučení, jako by tušení nějaké neblahé padlo na všecky. Král potom přes Brno do Rakous se bral se vším vojskem, dále podle řeky Moravy na Moravské pole, kde kdysi u Kressenbrunnu tak skvělého vítězství dobyl.

Zatím v Praze na královskou rodinu stesk veliký dolehl. Strachovali se o osud králův, modlili se k Bohu, aby jej vytrhl z nebezpečí od nepřátel hrozícího. V těch dnech jednou královna Kunhuta s druhorozenou dcerou svou, kněžičkou Anežkou, děvčátkem asi sedmiletým, do kostela sv. Jiří zašla, pomodlit se tam za štěstí královo. Poklekla na klekátko před krucifixem, kněžička vedle ní a modlily se vroucně. Tu najednou děvčátko spatřilo, že mu na ručku padla krůpěj krve. Vykřiklo leknutím a královna ze zamyšlení vytržená pohlédla na ručku a potom vzhůru. S úžasem pozorovala, že tělo Kristovo potí se krví, a hned usoudila, že to špatné znamení.

Vskutku také bylo to v ten den a tu hodinu, kdy král na bojišti proboden šípem klesl, a sedmnácti ranami dobit, skonal.

O starém purkrabství

V Jiřské ulici na Hradčanech při samém hradě Pražském stojí budova starého purkrabství, za dvorkem odděleným od ulice vysokou zdí. Tam přebýval kdysi purkrabí pražský, jenž byl náměstkem nejvyššího purkrabí, první osoby po králi, velel brannému lidu v hradě, předsedal soudu purkrabskému, dlužníky soudícímu, vládl vězeními hradními.

Bylo to roku 1335, za panování Jana Lucemburského, kdy zlí lidé chtěli nesvár zasít mezi krále a syna jeho Karla. Našeptávali králi, že syn jeho, tehdy už markrabí moravský, jemuž svěřil vladaření v Čechách i odevzdal statky královské a jejž národ pro dobrotu jeho a šlechetnost měl v lásce, chce jej veškeré vlády zbaviti. I rozhněval se král Jan na syna a vypověděl jej z Prahy na královský hrádek Křivoklát. Ale nebyl Karel dlouho v nemilosti, otec se s ním zase usmířil.

Tu potom ještě svrchu řečeného roku na zimu navrátil se Karel z Křivoklátu na Pražský hrad. Že však byl návrat jeho náhlý, nečekaný, nebyly připraveny komnaty na hradě Pražském k jeho ubytování, a tu pan purkrabí Hynek mladší Berka z Dubé, přivítav královice, pozval jej, aby zatím v domě purkrabském vzal pohostinstvím zavděk.

A tak se tam Karel ubytoval s věrně oddaným panem Buškem z Velhartic.

Seděli spolu večer ti dva sami v komnatě, vykázané jim za ložnici, a hovořili pozdě do noci. Když potom ulehli a zhasli, zdálo se jim za chvíli, jako by někdo chodil po komnatě. Drobné krůčky slyšeli jakoby někoho sem tam přecházejícího, ale když zavolali,

kdože to je, hned bylo ticho. A zase po chvilce kroky, také praskot v táflování dřevěném kolem stěn.

„Totě mi nocleh poklidný," pravil Karel, když ten šramot neustával. „Vstaň, pane Bušku, a svíci rozsviť!"

Pán z Velhartic učinil tak, jak markrabí kázal, na oheň v krbu polínka přiložil a šel ke stolu pro svíci, aby ji rozsvítil. Vtom oba uviděli, že z číší, které stály na stole od večera, neviditelná ruka jednu uchopila a hodila ji doprostřed komnaty. Toho se ulekli oba a pan Bušek chtěl pro purkrabího běžet. Ale markrabí nedovolil, kázal jen svíci rozžehnout a na stůl postavit. Potom oba rozmlouvajíce bděli ještě asi hodinu. Když nato zhasli, nic se už neozývalo, oni za chvíli usnuli a spali až do rána.

Když po ránu purkrabí přišel a ptal se, jaké bylo spaní, markrabí, dobrácky se usmívaje, tázal se ho, jaké že to výtržníky noční má pan purkrabí ve svém domě, kteří i do ložnice vejít se opovážili a tam si počínali nevážně. Pan purkrabí se ulekl, a když mu potom hosté všecko pověděli, jak bylo v noci, nemálo se podivil. Přiznal, že slýchal od starých lidí, jako by v domě purkrabství přebývali duchové domácí, jimž se skřítkové říká, po latinsku penates. Ale sám prý nikdy je neviděl ani neslyšel.

Spokojil se Karel tím výkladem, ale hned se do paláce královského odstěhoval, chtěje spáti pokojně.

O věži Daliborce

Poblíž stavení starého purkrabství hradčanského stojí věž, jejíž jméno je Daliborka; ta, jako ostatní věže hradu, Černá, Bílá neboli Mihulka a bašta, byla kdysi vězením. Vystavěna byla věž ta jako součást opevnění hradního za Přemysla Otakara II., v polovině XIII. století, ale už ve XIV. století bylo v ní vězení. Říkali jí také purkrabská, podle blízkého purkrabství; když ji potom sešlou opravili za krále Vladislava II. roku 1496, dostala jméno Daliborka po prvním vězni, který se do ní po té obnově dostal. To byl rytíř Dalibor z Kozojed, který byl pohnán k soudu do Prahy pro rušení řádů zemských.

Rytíř Adam Ploskovský z Drahonic, sídlem na tvrzi Ploskovicích v kraji litoměřickém, utiskoval lid svůj poddaný nemálo robotami nenáležitými, a tak se konečně pozdvihli roku 1496 poddaní, přitáhli ve zbrani ke tvrzi ploskovské, oblehli ji a také dobyli. Rytíř Adam byl raněn a zajat. Na zajatém vynutili sedláci zápis, že na čest a víru je propouští z poddanství a zavazuje se soudem je pro to nestíhati. Oni pak se poddali dobrovolně rytíři Daliboru z Kozojed, jehož znali jako pána laskavého. Ten se ujal lidu i statku. Ale když se ta věc donesla k sluchu hejtmanů zemských, vyslali tito vojsko k Ploskovicům, aby zkrotilo vzbouřené sedláky a rytíře Adama zase v majetek jeho uvedlo. Dalibor potom pohnán byl k soudu zemskému do Prahy a uvržen do vězení, do věže na hradě vedle purkrabství.

Bylo smutno ve vězení nevlídném, dlouhá chvíle rytíře trápila, nejistota budoucího osudu tísnila ducha. V tom smutku zatoužil Dalibor po něčem, čím by mysl rozptýlil. Že byl hudbymilovný, že rád slýchával hru na housle potulných hudců, požádal žalářníka, aby mu z peněz, které mu byly k výživě ponechány, koupil hou-

sle nějaké. A tak si zjednal nástroj dobrého zvuku – jenže na něj hráti neuměl. Ale zkoušel klásti prsty na struny, smyčcem tóny vyluzovati, a že měl dobrý sluch hudební i vytrvalost, brzo dovedl nápěvy známých písní na houslích zahráti.

Žalářník i strážci poslouchali se zalíbením hru rytířovu a brzy se rozneslo po hradě, jakého tam mají urozeného hudce ve věži. Přicházeli lidé z hradu, později také zdola z města poslouchat krásnou hru rytířovu. Ale tenkrát už na Dalibora nouze dolehla. Peníze, které ještě měl, docházely, a tak byl rytíř starostliv, z čeho bude živ. Tehda vězňové sami se museli stravovat nebo jim stravu opatřoval ten, kdo je do vazby přivedl. Jinak byli odkázáni na milost a nemilost žalářníkovu a trpívali často krutě hladem. Dalibor neměl přátel, kteří by jej živit chtěli, a tu mu žalářník poradil, aby si na živobytí vyprosil. Řekl mu:

„Tolik lidí denně tu pod věží stává, hru tvou poslouchají, snad že by ti i na živobytí přispěli. Dám ti košík s provázkem, ten můžeš dolů spouštěti."

Trudné bylo rytíři pomyšlení, že má žebrotou živobytí sháněti, ale neviděl zbytí. Ještě měl výhodu, že nemusel do města choditi jako jiní vězňové, kteří v poutech dům od domu voděni o almužnu prosili.

„Nač by ses ostýchal," domlouval mu dobrosrdečný žalářník, „však darmo dávat nebudou, ale za hru."

A tak se stalo, že Dalibor z věže, když příchozí z hradu i z města dole hru jeho poslouchali, košík spouštěl na provazci. Do košíku dole milosrdní lidé almužnu dávali, jídlo i pití, ba i šat nějaký a také peněžité dary. Od té doby rytíř nouzí netrpěl.

Hře na housle se Dalibor pro rozptýlení své učil a dobře se naučil. Ale lidé myslili, že tak učinil, aby si na živobytí mohl vydělati, a říkali: „Nouze naučila Dalibora housti."

Je jistě pravděpodobnější, že původ pořekadla byl jiný. Dalibor k soudu pohnaný byl totiž v podezření, že sám podněcoval poddané páně Adamovy ke vzpouře proti vrchnosti, chtěje si k cizímu majetku dopomoci. Aby byl donucen přiznati se k tomu, dotazovali se právem útrpným, natahovali jej na skřipci, přičemž zajisté bolestí křičel, až ho ven slyšeti bylo. Skřipci, nástroji mučícímu, že na něm tělo lidské napínáno bylo jako struny na houslích, říkali také housle.

Jako byli posluchači Daliborovi vždy milosrdní, tak soudcové s ním milosrdenství neměli, přísní byli: po nálezu soudu za to, že statek neprávem vzatý přijal a proti právu a řádu užíval, hrdlem propadl. Když pak rozsudek zemského soudu nabyl moci práva, rytíř Dalibor sťat byl mečem 13. března 1498.

Ve věži Daliborce dodnes ukazují v dolejším patře vězení rytíře Dalibora.

O vinici svatováclavské

Místu, kde hřbet zámecké hory k východu se úží a svažuje, říkalo se odedávna na Opyši, kteréžto slovo ocas znamená. Připodobňovaliť horu tu k delfínu, jemuž mořské prase říkali; toho delfína ocas pak viděli v těch místech před východní branou hradu. Tamodtud také vedou od hradu do města Staré zámecké schody, při jejich horním konci na severní straně je sad zvaný vinicí svatováclavskou.

Legenda vypravuje, že si kníže Václav vyžádal na svém otci pozemek, kde by vinici založiti mohl a víno na ní pěstovati k potřebě mešní. A když blízko hradu místo takové dostal, hned tam vinici vzdělal a révu pěstil, z jejíchž hroznů sám víno lisoval a pro kostely je připravoval. Také sám hostie pekl, obojí pak po pražských kostelích roznášel. Sám i oheň k pečení si rozdělával, když si dříví k tomu naštípal a nasekal z polen na špalku, jenž později uložen byl v kapli svatováclavské.

V tom všem počínání knížeti Václavovi pomáhal a všude s ním chodil průvodce a pomocník jeho Podiven.

Jednou v zimě také vyšel Václav s Podivenem za ranní tmy z hradu, aby donesli hostie a víno do chrámu v městě. Přes noc napadlo hustě sněhu a ráno mrzlo. Podiven, jda za knížetem, stěžoval si, že ho zebou nohy, bál se, že mu prsty omrznou. Tu stanul pán jeho, a obrátiv se k němu, řekl:

„Nechci, abys zimou trpěl na cestě za dobrými skutky. Kráčej jen stále za mnou, do mých šlépějí stoupej. Tak ti bude pomoženo."

Vskutku také, jak jen Podiven vstoupil v šlépěje Václavovy, přestaly ho nohy zábsti, ba zdálo se mu, že cítí příjemné teplo.

Byl potom Podiven oddán svému pánovi tím více a vinice na Opyši společnou jejich prací nesla hojnou úrodu.

O lvím dvoře na Hradčanech

Zvykem bývalo při dvorech panovnických i šlechtických, že se tam chovala zvířata erbovní, tj. taková, jejichž obraz byl ve znaku neboli erbu té země nebo toho šlechtice.

Tak při královském dvoře pražském lvi bývali chováni od starodávna. Už za Václava IV. se připomínají. V Jelením příkopě u hradu byl zřízen lví dvůr, hluboko v zemi vyzděný a opatřený silnými mřížemi. Táhl se od Prašného mostu až téměř k letohrádku Belvederu. Kolem lvího dvora byl povýšen ochoz pro diváky.

Za Rudolfa II. byl lví dvůr pražský znamenitě zařízen. Vedle prostoru pro královská zvířata, kde tenkrát čtyři silné lvy a dvě lvice se lvíčaty chovali, byla také řada výklenků zamřížovaných, kde se chovaly jiné ještě šelmy: tygr tam byl, dva pardálové, levhart, medvěd v Čechách chycený, ba i opice orangutan z ostrova Bornea. V tomto zvěřinci a lvím dvoře císař Rudolf rád prodléval se svou družinou, sem i vzácné svoje hosty vodíval, vznešené panstvo, mezi nimi vyslance cizích panovníků.

Tak také jednou, když byl na hradě Pražském přítomen vyslanec sultána tureckého, císař se s ním odebral do lvího dvora, aby se mu pochlubil svým zvěřincem. Panstvo shlíželo ke lvům a Turek pochvaloval císaři statná zvířata. Potom, rozhlédnuv se po přítomných mladých dvořanech, dodal:

„Vládce můj a pán také má lví dvůr v Istanbulu. Je však u nás zvykem, že kdykoli navštíví sultán o slavnostní příležitosti své lvy, někdo z dvořanstva si vyžádá milost, aby směl s některým lvem podniknouti zápas.“

To když slyšel císař Rudolf, dobře vycítil, kam míří vyslanec turecký, že statečnost krajanů svých vyvyšovati chce. Ale pochopili to i mladí šlechtici čeští, a dříve nežli císař mohl promluviti, předstoupil jeden z nich a prohlásil, že on s dovolením svého císaře se lvem chce zápasiti.

Císař přivolil pokynutím hlavy a poručil svému obřadníku, co se státi má. Ten hned oznámil vůli panovníkovu hlídači lvů, který potom zahnal za mříže všechno lví plemeno až na statného jednoho lva. Mladý rytíř zatím loveckým oštěpem ozbrojen sestoupil z ochozu do lvího dvora. Lev, jakmile spatřil dole cizího člověka, zarazil se, upřel zrak na vetřelce a temným zamručením projevil svoji nevoli. Rytíř neohroženě pokročil blíže ke lvu, nespouštěje z dravce oči. Lev se pojednou přikrčil a potom se vzteklým zařváním vymrštil se ke skoku na rytíře. Než ten v posledním okamžení odskočil stranou. Lev dopadl na zem, ale sotva se vzchopil, aby rozlícen vrhl se na svého protivníka, rytíř mu vrazil oštěp dobře mířenou ranou do hrudi přímo k srdci. Zvíře se vzepjalo a v tom okamžení svalilo se mrtvo k zemi. Radostný pokřik ozval se ze skupiny diváků, kteří předtím s napětím sledovali počínání odvážlivce, jehož měli za ztraceného. Sám vyslanec turecký neskrblil pochvalou statečného rytíře. Císař pak, potěšen tím důkazem neohroženosti a síly, pochválil zápasníka a odměnil jej zlatým řetězem, sňatým z vlastního hrdla.

Jiná pověst, vížící se k tomu lvímu dvoru, vypráví o hrdé šlechtičně, do níž se zamiloval šlechtic ode dvora císařského. Ona, tuze hrdá, však o něj nestála. Když jednou přišla na ochoz lvího dvora v tu dobu, kdy tam i onen šlechtic meškal, upustila pojednou rukavičku dolů do lví jámy. Ať už se to stalo z neopatrnosti, nebo chtěla dívka zkoušet šlechticovu oddanost a neohroženost, mladý muž vstoupil do jámy, a drže vytasený meč za zády, klidně se přiblížil

k ležícím tam lvům a rukavičku ležící v jejich blízkosti zvedl. V té chvíli mohutný lev, vyrušen z klidu, obrátil hlavu po vetřelci. Ale dříve, než se zvedl, šlechtic s rukavičkou odkvapil z jámy, a pospíšiv na ochoz, s úklonou podal svou kořist ustrašené dívce. Tím si získal její přízeň. Tuto příhodu, která se ostatně vypravuje i o jiných místech, poněkud změněnou, vylíčil slavný německý básník Schiller ve své známé básni nazvané „Rukavička".

Rudolf II. zakládal si na svém lvím dvoře, kam prý z komnat císařských tajná chodba vedla; císař měl tam i lva svého zamilovaného. O tom pověděl mu kdysi dvorní hvězdář, že oba, císař i královské zvíře, mají stejnou planetu, že běh života obou se shoduje. A stalo se v měsíci lednu roku 1612, že lev ten, neznámo z jaké příčiny, onemocněl. Tou dobou churavěl i císař, jemuž se při zprávě o nemocném lvu valně přitížilo. Připomínalť si panovník živě, co mu hvězdář kdysi oznámil. Když lev, po jehož zdraví se Rudolf neustále poptával, po několika dnech zcepeněl, chtěli to císaři zatajiti. Ale císař zvěděl to přec a truchlil nemálo. Od té doby měl pevné domnění, že i jeho osud je zpečetěn, že i jeho dnům je konec. Odmítal rady lékařů, nebral nadále léky mu podávané, s nikým mluvit nechtěl; dvacátého dne toho měsíce skonal.

Po smrti Rudolfově nebyla již nikdy taková péče věnována lvímu dvoru i ostatnímu zvěřinci, až konečně zůstal Jelení příkop bez zvířat.

O sloupu Drahomířině

Na hradčanském náměstí Loretánském stojí starý dům, který se zove U Sloupu Drahomířina. To proto, že před domem tím až do století XVIII. stával sloup na památku podivného zahynutí kněžny Drahomíry, matky svatého Václava. Před dávnými časy stával tam poblíž kostel sv. Matouše, jenž byl v husitských válkách pobořen.

Kněžna Drahomíra, dcera knížete Stodoranů lutických, rodem pohanka, provdala se za českého knížete Vratislava a přijala křest. V srdci však zůstala pohankou. Kde mohla, křesťanům protivenství činila. Jednou vyjela si vozem z hradu Pražského, aby v háji nedalekém obětovala bohům pohanským. Když přijela před kostelík sv. Matouše, zrovna tam k pozdvihování zvonili. Kočí kněžnin, dobrý křesťan, uslyšev hlas zvonku, zarazil koně, seskočil z vozu, a pokleknuv v blízkosti dveří chrámových, bil se při pozdvihování nábožně v prsa. To když uviděla kněžna Drahomíra, rozlítila se náramně a s velikým křikem počala láti křesťanům a jejich náboženství. Tu se najednou rozevřela země na místě, kde stál vůz Drahomířin, plameny vyšlehly a dým vyrazil, zlá kněžna pak i s vozem do země se propadla. Země se zase hned za ní zavřela a jen zápach nesnesitelný po síře zůstal; pod zemí pak slyšeti bylo lomoz a křik hrozný drahnou chvíli.

To místo strašlivého trestu Drahomířina bylo potom ohrazeno plotem dřevěným, aby na ně žádný nevstupoval; říkalo se, kdo by tam vstoupil, toho že neštěstí stihne téhož dne. Když plot sešel a rozpadl se, postaven tam byl sloup, na němž byla ona událost zaznamenána.

Uplynula sta let od toho zmizení kněžny Drahomíry pod zemí, ale lidé si stále vypravovali, že se za bouřlivých nocí zlá kněžna zjevuje na ohnivém voze tam, kde se kdysi propadla, že objíždí Hradčany. Vůz bez vozky táhnou černí koně, jimž z nozder plameny šlehají a dým se valí. Drahomíra na voze sedící rukama lomí a volá: „Zle bude! Zle bude!“ Ale koho by tím chtěla varovati, neví nikdo. O půlnoci celou hodinu tak ten pekelný vůz objíždí Hradčany, potom se zase za hrozného hluku propadne do země tam, kde se objevil.

Tak pověst v lidu z kněžny zlou pohanku učinila, ač dějiny potvrzují, že Drahomíra po smrti kněžny Ludmily, kterou kázala zavražditi, litovala krutého činu svého a žila životem dobré křesťanky.

O kříži u kapucínů

Klášter kapucínský na Hradčanech s kostelem Panny Marie stojí na severní straně náměstí Loretánského. Před klášterem stával vysoký kříž, v jehož dřevě spatřovaly se zuby lidské. Ty prý tam pověrčiví lidé zaráželi, aby je nikdy už bolest zubů netrápila. O původu té pověry taková je pověst:

V jednom z malých domků v sousedství kláštera bydlely dvě vdovy. Jedna z nich, žena hodná a nábožná, měla dcerku, krásné děvčátko. Bylo to tuze milé dítě, a mělo proto mnoho přízně v bohatých domech hradčanských, kde také její matce přispívali na živobytí, aby krásnou dcerku mohla dobře vychovati.

Druhá vdova, bezdětná, třeba naoko stavěla se přívětivou, přece záviděla sousedce nemálo přízeň lidí pro krásu její dcerky. A také ovšem dítěti krásu záviděla, vidět nemohla, když se na ni líbezně usmálo. Ze závisti a zlosti umínila si, že děvčátko o krásu připraví. Zavolala je jednou k sobě a natřela mu dásně jakousi mastí, aby prý se mu krásné zuby upevnily. Ale běda! Dívce počaly zanedlouho otékati dásně i tváře, i zuby vypadávati, a nikdo, ani lékař, nemohl jí pomoci. Ztratila tím také krásu.

Jednou k večeru kráčela ubohá dívka vdovina podle kláštera kapucínského a tu přepadly ji veliké bolesti zubů. Děvčátko v tom trápení kleslo u paty kříže před klášterem a modlilo se. V bolesti sáhlo si do úst a zase jeden zub uvolněný si vytáhlo. Nevědouc, co činí, zastrčilo děvčátko zub ten do trhliny ve dřevě kříže. Potom bolestí usnulo. I zdálo se mu, že k němu přišla Panna Marie z klášterního kostela, že je konejšila a položila jeho hlavu na svůj klín.

Byla už noc, když poděšená matka našla dcerku u kříže; jak se podivila, když slyšela od ní, že už bolest necítí a jaký měla sen. V několika málo dnech všechen otok zmizel, i zuby narostly potom nové a děvče nabylo zase dřívější krásy.

Když se to rozhlásilo, lidé bolestí zubů trápení zaráželi vytrhané zuby do toho kříže, aby se bolesti takové navždy zbavili.

O paláci Černínském

Bývalý palác hrabat Černínů je rozlehlá budova na Loretánském náměstí hradčanském, na západní jeho straně. Průčelí paláce je rozčleněno dvaatřiceti mohutnými polosloupy. Palác ten, jejž si dal vystavěti hrabě Humprecht Jan Černín v letech 1669–1687, byl uvnitř nádherně zařízen. Stavěli jej umělci stavitelé italští, kamenickou, štukatérskou i zámečnickou práci obstarali nejlepší řemeslníci. Hrabě nedočkal se úplného dokončení velkolepé stavby; to provedeno bylo za jeho synů. Schodiště vyzdobeno bylo až v první třetině XVIII. století; vymaloval je slavný malíř český Václav Vavřinec Rainer a sochami je vyzdobili Matyáš Braun a Ignác Platzer. Také byla tam znamenitá knihovna a pěkná obrazárna.

Za palácem prostíral se sad, nádherně po tehdejším francouzském vkusu zařízený.

V době obsazení Prahy Francouzi, v roce 1742, chtěli tito pobořit palác Černínský. Tehda vojsko rakouské mělo v moci Mnichov, hlavní město bavorské, a tu bylo Francouzům pohroženo, že za odvetu rozmetán bude v Mnichově palác jejich spojence Karla Albrechta, kurfiřta bavorského, jenž předtím vtrhnuv do Čech, dal si v Praze v prosinci roku 1741 holdovati od stavů jako král český.

Černínové pražský palác v druhé polovině XVIII. století opustili a odstěhovali se do Vídně; potom bylo paláce používáno za skladiště a snad i za byty chudého lidu, a tak sešel nemálo. V roce 1848 byl palác státem najat a roku 1851 zakoupen na kasárna; byl také přizpůsoben pro ně tak, že ze dvou pater byla udělána čtyři a zrušeno nádherné schodiště. Také odstraněny byly sochy zdobící průčelí paláce. Tak jenom vnějšek nadále svědčil o bývalé slávě.

O stavbě paláce pověst takto vypravuje:

Hrabě Černín, chtěje si v Praze v blízkosti hradu vystavěti palác, najal si na Hradčanech místo na prostranství proti kostelu v Loretě a také stavitele, jenž podle hraběcího poručení vystavěti měl palác, největší z paláců pražských. Stavitel předložil hraběti plány a po jejich schválení jal se stavěti. Hrabě dal staviteli zálohou nějakou sumu peněz, ale ta daleko nestačila na rozsáhlou budovu a její zařízení. Stavitel však bez starosti vyplácel ze svého mzdu dělníkům i řemeslníkům, účty za dodané věci i odměny umělcům, kteří vyzdobovali palác. Byl si jist, že mu bohatý hrabě vše na haléř zaplatí, jak jen palác bude hotov.

Když byla stavba i výzdoba paláce dokončena, chtěl stavitel odjeti k hraběti na venkovské jeho panství, aby mu oznámil, že je palác hotov, a pozval jej do Prahy k převzetí stavby. Ale den předtím, než z Prahy chtěl odjeti, došla zvěst z venkova, z panství černínského, že tam hrabě náhle skonal. Když bylo po pohřbu, stavitel se dal ohlásiti u vdovy Černínové a předložil jí účty, žádaje zaplacení. Hraběnka se zhrozila výše nákladu a vyzvala stavitele, aby předložil písemné potvrzení od hraběte, že náklad takový povoluje. Stavitel takovou listinu neměl; odvolával se na ústní dohodu s hrabětem učiněnou i na to, že důvěřoval hraběcímu slovu. Ale hraběnka prohlásila, že platit nebude.

Stavitel nevěděl, co počít; neměl jistotu, že se soud, dojde-li k němu, přikloní na jeho stranu. V té nesnázi přispěl mu na pomoc jeho bratr, jenž byl členem tajné společnosti svobodných zednářů. Ten zavedl bratra do shromáždění zednářského; tam stavitel pověděl o svém případu a prosil, aby mu bylo pomoženo. Velmistr zednářů vyzval stavitele, aby si uchystal smlouvu písemnou tak psanou, jako by byl hrabě živ.

Když potom stavitel do shromáždění podruhé přišel se smlouvou, kázal mu velmistr položit listinu na stolek před velikou oponou v pozadí sálu. Potom zhasli světla v sále a velmistr promlouval tajemná jakási slova. Tu se ukázalo slabé světlo u opony, ruka nějaká ji rozhrnula a v tajemném přísvitu objevila se postava zemřelého hraběte Černína. Duch pokročil ke stolku a položil ruku dlaní tam, kde bylo na listině místo pro podpis hraběte. Potom zmizel.

Rozsvítili zase světla v sále, velmistr vzal ze stolku listinu, podíval se na ni a podal ji staviteli se slovy:

„Ukaž jen smlouvu tuto hraběnce, uvidíš, co učiní."

Stavitel vzal listinu a nemálo se podivil, spatřiv na ní otisk mužské ruky jako vypálený. Odjel pak k hraběnce Černínové a listinu jí předložil. Ta, spatřivši otisk ruky místo podpisu, zahleděla se beze slova na to divné znamení. Po chvilce zazvonila na sluhu, kázala mu důchodního přivésti a nařídila, aby se se stavitelem smluvil o výplatě jeho účtů za palác na Hradčanech. A tak přece stavitel k svému přišel.

O jedné z hraběnek Černínových, v paláci hradčanském žijících, vypravuje pověst, že byla tuze pyšná. Zakládala si na krásných šatech a zvláště na obuvi. V paláci se dávaly skvělé plesy a na každém z nich se objevila hraběnka Černínová, domácí paní, v jiných šatech, v jiných střevíčkách. Když už nevěděla, z čeho si dát ušít obuv, aby takovou neměla žádná jiná, připadla na myšlenku dáti si udělati střevíčky z chlebového těsta, aby je pěkně upečené mohla obouti.

Zavolala pekaře a ševce; ten aby kopyta připravil, onen aby na nich těsto zformoval a dal upéci. Oba řemeslníci zhrozili se toho bezbožného nápadu a vymlouvali hraběnce tu věc: z chleba, božího daru, upečené střevíčky? Ale nic naplat: museli uposlechnouti, aby pyšná paní dostala takovou obuv, jakou chtěla.

A tak k příštímu plesu obula hraběnka Černínová střevíčky z chleba, které ani ne tak krásou, jako zvláštností budily pozornost všeobecnou. Ale kdekdo odsuzoval ten nápad pyšné hraběnky šlapati na plese po božím daru.

Tu se mezi příchozími hosty objevil kavalír pěkně urostlý, v černém šatě, přisnědlých lící, od nichž bílá paruka nápadně se odrážela. Uklonil se domácí paní i jméno svoje pověděl, ale tak, že ho hraběnka dobře nezaslechla. Protože pak té chvíle v sále začala hudba, požádal kavalír hraběnku o tanec. Tančil krásně.

Po tanci kavalír, uchopiv tanečnici svoji za ruku, vyšel s ní ze sálu. Tak byla hraběnka zaujata řečí svého společníka, že ani nezpozorovala, kam ji vede. Jako omámena byla. Kráčeli dlouhou chodbou, vzdalujíce se od sálu, odkud za nimi zněla hudba. Až k postranním schodům přišli a po těch sestupovali do podzemí, do sklepa. Tam najednou vzpamatovala se hraběnka, vzkřikla zděšeně a chtěla se vytrhnout z ruky svého kavalíra. Ale ten držel ruku její jako v kleštích a vzkřikl hlasem strašlivým, až jí v žilách krev stydla:

„Pohleď na své střevíčky! Trest přišel na tebe za tu pýchu!“

A když hraběnka, na smrt ulekána, na nohy pohleděla, vidí s hrůzou, že z chlebových střevíčků plameny vyrážejí. A poloomdlelá padla na zem. V tom okamžení se vyrojily ze všech koutů pekelné příšery a pyšnou hraběnku roztrhaly.

Od té doby obcházel v noci po chodbách paláce duch pyšné té hraběnky v hořících střevíčkách.

Takové a podobné pověsti o střevíčkách z chleba i jinde se vypravují o jiných šlechtičnách pyšných a rozmařilých. Vznikly zajisté mezi poddaným lidem, jejž pýcha a marnotratnost panstva v oči bodala. V dobách tuhého poddanství, kdy šlechta lid utiskovala robotou a daněmi, tím spíše popouzel pohled na rozmařilý život panstva. To mělo skvostné zámky a paláce, oblékalo se

v drahé látky, hostiny pořádalo a nákladné zábavy, zatímco lid nuzné příbytky obýval, nuzně se šatil, pro těžkou robotu panskou kdy neměl, aby vlastní pole obdělal, těžkým příkořím panstva byl vydán. Není divu, že v bezmocném rozhořčení ulevoval si lid také vyprávěním pověstí, v nichž pýcha panská vyšší spravedlností byla trestána.

Černínskému paláci říkali lidé kdysi chalupa. To snad v dobách, kdy byl tak sešlý. Ale podle pověsti prý za panování Josefa II. hrabě Černín císaři tomuto palác pražský darem nabídl se slovy:

„Račiž, Vaše Veličenstvo, chalupu tu ode mne darem přijmouti!"

Pro toto pojmenování paláce císař uražen odpověděl chladně velmožovi:

„Děkuji vám, milý hrabě. Chalupu od vás nepotřebuji a myslím, že by ani šlechtic jako vy neměl v chalupě přebývati."

Od té doby hrabě Černín ani žádný jiný z jeho potomků do paláce na Hradčanech nevkročil.

V
Z JOSEFOVA

O Staronové synagoze

Uprostřed bývalého Židovského Města neboli ghetta pražského, které jako samostatná městská čtvrť nazváno bylo Josefovem podle císaře Josefa II., jenž Židům v mnohém ulehčil, stojí stavení stářím zčernalé, s ostroúhlou střechou; je to židovská modlitebna, tak řečená Staronová synagoga.

Starobylá stavba tato má také důležité místo v dějinách pražského Židovstva. Jako každé větší město ve středověku, kde byli usazeni Židé, měla i Praha zvláštní čtvrť židovskou, ghetto, od ostatního města úplně oddělenou. Pražský Josefov si zachoval až do poslední čtvrtiny XIX. století své uzoučké, klikaté uličky s malými špinavými domky, v nichž později, když oddělování obyvatelstva křesťanského od židovského přestalo, bydlela také pražská chudina v temných nezdravých bytech. Tyto zchátralé staré domy zmizely z povrchu země, půda byla srovnána a na místě tom stojí dnes skupina nových velikých domů obytných. Jen na několika málo místech pozorujeme, že úroveň ulic bývala dříve nižší. Tak také Staronová synagoga stojí značně níže než domy sousední ulice.

O Staronové synagoze se zachovala pověst, že ji vystavěli andělé. Když totiž po pádu Jeruzaléma, dobytého Římany za císaře Tita, mnoho národa židovského rozptýlilo se po světě, i v naší zemi prý se Židé právě o dvaasedmdesát let dříve usadili, než Čechové sem připutovali. Jak tu při břehu vltavském zvolili sobě místo k obývání, hned také pomýšleli na vystavění modlitebny, synagogy. Chtěli ji míti kamennou, ale nikdo se nevyznal v lámání a otesávání kamene. Tu se jim, Boha vzývajícím, zjevil zástup andělů, kteří zvěstovali, že Bůh sám poručil jim, andělům, aby synagogu vystavěli.

Hned také počali andělé kamení snášeti a brzy vyrůstaly ze země zdi bez přičinění rukou lidských. Tak prý byla vystavěna první synagoga u nás. Obecně se má za to, že je její název překladem německého slova altneu, což česky znamená „staronová", že měla nějakou starší předchůdkyni, která byla přestavěna do dnešního tvaru. Někteří však praví, že nejde o název německý, ale hebrejský. V tomto jazyce slovo altnai, zvukově příbuzné německému, znamená „podmíněná". A to se vztahuje k naší pověsti. Andělé prý na její stavbu přinesli kameny z rozbitého jeruzalémského chrámu Šalomounova s podmínkou, že tyto kameny budou zas navráceny, bude-li v budoucnosti jeruzalémský chrám zase znovu stavěn.

Jiná pověst dokonce vypravuje, že Židům, kteří z domoviny své palestinské se vystěhovavše, po bludné pouti světem do Čech přišli, přenesli sem andělé modlitebnu ze staré jejich vlasti. Je prý synagoga tato po jeruzalémské nejstarší na světě. Pražské obci židovské bylo pak zvěstováno, že modlitebna její zkázu nevezme tak dlouho, dokavad na ní nebude nic opravováno ani měněno. Proto byla potom prohlášena kletba nad těmi, kdo by kdy chtěli měniti něco nebo opravovati na posvátné budově modlitebny. Stalo se v pozdějších dobách několikráte, že si starší obce, nepřikládajíce víry kletbě, umínili provésti některé opravy nebo změny. Ale tu pokaždé i stavitel, který prací tou byl pověřen, i ti, kdo jej zjednali, nehodou nějakou nebo neštěstím byli postiženi, někteří i smrtí byli ztrestáni. Proto se konečně upustilo nadobro od oprav a změn na budově, a tak kolik set let se neměnila ani vnějším, ani vnitřním vzhledem. V dnešní době však přece jen bylo potřeba oprav, zvláště na vnějšku synagogy; ty byly provedeny, aniž se přitom komu co stalo. Pověra pominula.

Je však i jiná pověst o tom, proč vnitřek Staronové synagogy zůstával beze změn po staletí. Odpradávna bývali Židé tam, kde se v městech křesťanských usadili, občas napadáni poštvanou

chátrou domácí nebo i cizím vojskem, v Praze meškajícím, buď z nenávisti náboženské, nebo z chtivosti bohatství. Tu pak loupeno bylo a vražděno. Tak roku 1096 táhli Prahou křižáci, kteří se tu vrhli na Židy, násilím je škrtili a zabíjeli ty, kdo nechtěli víru svou opustiti. Z pozdějších pronásledování Židů v Praze památné je krveprolití roku 1389, za krále Václava IV.; tehda na Bílou sobotu házeli prý Židé kamením po knězi nesoucím svátost k umírajícímu. Na druhý den potom, na Boží hod k večeru, sběhl se lid pražský se zbraněmi do ghetta a nastalo hrozné vraždění a také loupení. Ani synagog neušetřili a ve Staronové pobili mnoho těch, kdo se tam uchýlili. Na paměť toho neštěstí velikého složil tehda rabi Avigdor Karo žalozpěv počínající slovy: „Kdo vylíčiti dovede všecka utrpení, která nás potkala, kdo umí je vypočísti?“ Zakázali pak starší obce židovské zabíliti stopy krve, kterou byly postříkány stěny Staronové synagogy při tom vraždění.

Ale je ještě jiná pověst o vzniku Staronové synagogy. Podle té přišli Židé do Prahy v době knížete Hostivíta, roku 860. Knížeti prý se zjevila ve snách praměti jeho, kněžna Libuše, a připomenula mu dávnou věštbu svoji, že totiž za panování potomka jejího nastane čas, kdy do Čech cizí národ přijde, aby se tu mezi Čechy usadil. Nebude-li mu v tom bráněno, přinese zemi české štěstí. Dodala pak kněžna, že čas ten se už přiblížil. Když potom zanedlouho se objevili v podhradí pražském první Židé a knížete o přízeň a ochranu žádali, Hostivít je přijal milostivě a dovolil jim usaditi se na Újezdě; tam tehda vznikla první obec židovská. I modlitebnu tam měli blízko břehu vltavského. Jednou však křesťané přepadli osadu židovskou, vydrancovali a pobořili domy Židů, ani modlitebny neušetřili. Po utišení bouří kníže vykázal Židům k obývání místo na druhé straně řeky, tam, kde je nynější Josefov. Počali tam také brzy domy stavěti, jen na novou modlitebnu peněz nebylo. I sešli se jednou starší ži-

dovští, aby se uradili, jak si dopomoci k nové synagoze. Ale nikdo nevěděl, kde vzíti k tomu potřebné prostředky. Tu pojednou vkročil do rady slepý stařec, jistě stoletý, bílé vousy měl po pás, pacholíkem veden o hůl se opíral. Promluvil pak ke shromážděným:

„Pokoj s vámi! Nemějte za zlé starci, že se odvažuji vkročiti mezi vás. Vím, že moudře vedete obec naši a že blaho její v dobrých je rukách. Známo mi také, o čem se tu radíte. Máte zajisté péči o to, jak by stavení příhodné zřízeno bylo, kde by Izrael modliti se mohl k Hospodinu Bohu svému. Věžte, že se mi ve snu zjevil anděl Hospodinův a poručil mi, abych vás zavedl na místo, kde naleznete, po čem toužíte!“

Divili se všichni nemálo řeči neznámého starce a někteří hádali, že snad jim poklad nějaký ukázati chce. Ale jiní pravili:

„Kterak ty, slepý, nás vidomé chceš vésti?“

On však jenom hlavou jim pokynul, aby ho následovali, a vyšel s chlapcem ven. Všichni pak jako neznámou mocí pobádáni šli za ním. Stařec se ubíral rychle, jako by na cestu viděl, novými ulicemi k pahrbku, který se nedaleko vypínal. Tam potom obrátil se kmet k starším, za ním jdoucím, a k jejich překvapení přesvědčivě prohlásil:

„Tu jen začněte kopati a uvidíte!“

I odešel od nich v tu chvíli, aby už ho nikdy nespatřili. Rozdělilo se mínění jejich: jedni pravili, že se ten člověk buď s rozumem minul, nebo že si z nich dobrý den dělal, druzí věřili řeči jeho a radili kopati. A tak konečně byli přivedeni dělníci, kteří začali rozkopávat pahorek. A hle! Zanedlouho se dokopali štítu nějakého stavení, v zemi skrytého, a když v práci pokračovali, seznali, že tam je stavba neporušená, v té celkem podobě, jakou má dnes Staronová synagoga. Seznali staří, že jim Bůh pomohl v nouzi jejich. Ale nedali kopati tak daleko, až by byli přišli tam, kde zdi synagogy

ze základů se zdvíhají, proto potom, když stavení nalezené bylo upraveno, po devíti schodech z ulice dolů sestupovali do synagogy, jak je tomu podnes.

Vedle těchto pověstí o vzniku Staronové synagogy udržela se i střízlivější, která praví, že v základech stavení jsou kameny z rozbořeného chrámu Šalomounova v Jeruzalémě, na těch že synagoga zbudována. Jak se kameny ty dostaly do Prahy, nepraví se.

Vypravovali si také v Židovském Městě, že Bůh Staronovou synagogu, sobě zvláště milou, ochraňoval ve všech dobách od nebezpečí. Tak roku 1558 vznikl ve čtvrti zhoubný požár, jemuž přemnoho domů za oběť padlo. S velikou rychlostí postupoval oheň dům od domu a brzy zpozorovali lidé nebezpečí, že plameny zachvátí i Staronovou synagogu. Nic platno nebylo úsilí mužů, kteří se snažili zdolati požár. Tu starci židovští, shromážděni na místě, kam požár nedosáhl, spojili hlasy své v prosbě k Bohu, aby plameny od stánku svého odvrátil. A hle! Za těch modliteb vroucích zpozorovali, že se mezi plameny a kouřem dvě holubice bílé zjevily, slétly na hřeben střechy ohrožené synagogy a tam sedíce křídly mávaly. Tím jako by byly odvráceny plameny, a vskutku také byla synagoga uchráněna požáru. Holubice neodletěly ze střechy dřív, dokud oheň v okolí nebyl udušen. Pravili tehda staří, že holubice ty byly dva andělé, z těch, kteří kdysi stánek boží z Jeruzaléma do Prahy přenesli.

Z dějin víme, že ani Staronová synagoga nebyla ušetřena požárů, které v ghettu pražském zuřívaly. Z nejzhoubnějších byl zajisté ten, který v roce 1316 v Židovském Městě vypukl a zničil i značnou část Starého Města. Po velikém tom ohni byla asi Staronová synagoga zbudována v nynější své podobě; ukazuje ráz její stavby k nejstaršímu způsobu slohu gotického, který u nás kvetl v té době. Že na základech starého stavení a z kamení jeho nové bylo vystavěno, dostala synagoga jméno Staronová.

O Starém židovském hřbitově

Je obklopen staveními novodobými a krčí se mezi nimi Starý hřbitov židovský v pražském Josefově, nedaleko břehu řeky Vltavy. Tam, pravda, dávno již nepochovávají. Ale když kolem ta stará, chudá čtvrť pražská ustupovala skupinám vysokých domů nových, pro památnost svou zachována tam zůstala tato „zahrada mrtvých", mající nyní vskutku vzhled staré zahrady, hustě zarostlé bezovými keři křivolakých kmenů a větví. A bujná tráva vyrůstá tu mezi přečetnými kameny náhrobními starodávných tvarů; přemnohé z nich časem byly porušeny, mnohé se nachylují k zemi jako lidé stářím sehnutí. Nápisy písmem hebrejským i obrazová znamení pokrývají plochy náhrobků, ponejvíce ze sliveneckého mramoru vytesaných; nápisy jsou někde už valně sešlé. A všecek hřbitov působí tu v novém okolí zvláštním dojmem starobylosti.

Kdy byl hřbitov založen, určitě se neví. Známo jen, že na tom místě ještě počátkem století XV. byly zahrady, křesťanům náležející, ale jisto není, zda už tehda vedle nich nebyl tam hřbitůvek pro pražské Židy, později přikupováním zahrad rozšiřovaný. Větší hřbitov židovský, kam byli pochováváni Židé z celých Čech, byl prý od dob krále Přemysla II. za hradbami staroměstskými, mezi nynějšími ulicemi Jungmannovou a Spálenou.

Tam, třebaže hřbitov byl zrušen králem Vladislavem roku 1478, říkalo se ještě dlouho potom Na Židovské zahradě.

Z náhrobků na starém hřbitově některé jsou prostší, některé honosnější. Nejstarší z nich – je jich jen několik – nelze letopočtem určiti; málo jiných ukazuje na století XV., většina jich je z dob pozdějších, ale všecky jsou již stářím sešlé. Leč přece ne tak staré,

jak se říkávalo; soudili podle nápisu na jednom z kamenů, že tam je pohřbena žena zemřelá sto let před založením Starého Města pražského. Není však nemožné, že byl z nedostatku místa hřbitov ponenáhlu zasypáván a pohřbíváno pak do horní vrstvy. Starší kameny byly by tedy v zemi. Z nejstarších náhrobků na hřbitově je pomník rabiho Avigdora Kara, zemřelého roku 1439, jenž složil žalozpěv nad vražděním Židů a loupením a pálením v ghettu roku 1389.

O náhrobku Hendl Šmilesové,

velikém a honosném, pověst vypravuje, že ne ona Hendl, ale kterási polská královna tu odpočívá. Král prý ji od sebe zapudil, a že se necítila bezpečna ve své vlasti, že se úkladů nepřátel obávala, uprchla potají z Polska do Čech, do Prahy, kde se uchýlila do ghetta, hledajíc u Židů ochrany. Židé rádi královnu u sebe přijali a pohostinství jí poskytli, protože měla právo raziti peníze. Žila pak královna v Praze u Židů pokojně až do smrti, nakonec i jejich víru přijala, aby mohla býti pochována na jejich hřbitově. A tak jí tam potom zřízen byl mramorový náhrobek, na němž i erb její byl vytesán, jak jej lev ve spárech drží; erb o třech polích, v prostředním tři hvězdy, v postranních po lvu. Ale jméno královnino na náhrobek nedali, aby snad jednou Poláci, zvěděvše o své královně, nechtěli ostatky její vykopat a do Polska převézt. Proto také vytesáno je tam jméno Hendl Šmilesová.

Tolik dí pověst. Známo však je, že ten náhrobek dal zříditi bohatý Žid, původem z Itálie, Jakob Baševi, jemuž říkali také Šmiles. Ten půjčoval peníze na úroky panovníkům: Rudolfovi II., jenž mu udělil za to mnohé výsady, Matyášovi i Ferdinandu II. Panovník tento propůjčil mu roku 1622 šlechtictví s přídomkem z Trauen-

berka a s erbem takovým, jaký se na náhrobku Hendl Šmilesové spatřuje. Baševi zbohatl později nesmírně, vystavěl si dům jako palác a také náhrobek nádherný ženě své zřídil. Myslel dojista, že také sám tam bude odpočívat, ale když později pro nepoctivosti veliké, jichž se s jinými ještě dopouštěl, měl býti zatčen, utekl z Prahy. Dávali mu za vinu, že se nešlechetně obohacoval jako člen společnosti, která měla pronajatu mincovnu, kde byla ražena lehká, špatná mince obsahující málo stříbra. Nedlouho potom zemřel a pochován jest v Mladé Boleslavi, kde dodnes viděti jeho náhrobek z bílého mramoru.

Na Starém židovském hřbitově pod náhrobním kamenem vyšším a honosnějším pochován je také proslulý

rabi Jehuda Löw ben Becalel,

jehož pověst byla přeslavná. Rabi Löw žil v Praze za panování Rudolfa II.; učeností svou znám byl po všem světě, v mnohých vědách znamenitě vynikal a dovedl prý i věci nadpřirozené. Pro vysokou jeho postavu i pro učenost neobyčejnou mu říkali vysoký rabi Löw. Dům jeho stál v Židovském Městě blízko vltavského břehu a nade vchodem vytesán tam byl vinný hrozen, na znamení původu z rodu Aronova, a lev, znamení jeho jména. Tam učeného rabína navštěvovali mnozí učenci ode dvora Rudolfova, mezi nimi i znamenitý hvězdář dánský Tycho Brahe.

Když se jednou stalo, že císař vydal mandát, kterým všichni Židé z Prahy byli vypovězeni, žádali rabína souvěrci jeho, aby jim i sobě pomohl. Rabi prosil o slyšení u císaře, nebylo mu však povoleno. Proto se odebral rabi na Kamenný most v tu dobu, kdy se císař v kočáře tamtudy ubíral, a čekal tam na jeho příjezd. Když se císařův povoz blížil, postavil se mu rabi Löw do cesty. Shromáž-

děný lid se dal do křiku a chtěl smělce odehnati. Házeli po něm kamením a blátem, ale div divoucí! Místo toho dopadaly na rabína čerstvé květy. Vtom se přiblížil kočár císařův a koně sami stanuli jako z kamene vytesáni. Tu císař, spatřiv to všecko, pokynul rabínovi, ten pak se přiblížil ke kočáru a podal panovníkovi prosebný spis. Nařízení Židům nepříznivé bylo potom odvoláno.

Později císař Rudolf sám navštívil učeného Žida v jeho domě a podivil se moudrosti rabínově i všemu, co v domě zvláštního spatřil. Zvenčí málo se lišil dům rabínův od ostatních nevzhledných příbytků židovských. Ale uvnitř byly chodby pohodlné, komnaty prostranné a světlé, dřevem dokola obložené, i čalouny po stěnách byly i malby pestré, stropy trámové s řezbami omalovanými nebo pěkného díla štukového, jaké tehda Vlaši v Čechách začali dělati. Schody byly z mramoru, všude po síních a chodbách koberců těžkých bylo nakladeno.

Měl prý rabi Löw také kouzelnou svítilnu, jakousi laternu magiku, kterou sám sestrojil, a tou pobavil nemálo císaře při jeho návštěvě, předváděje mu obrazy všelijaké. První z nich byl obraz královských Hradčan.

Když pak nakonec rabi císaře uvedl do večeřadla a ke stolu jej s dvořany jeho pozval, hostina byla hodna vznešeného hosta. Císař obdařil potom učeného rabína obzvláštní svou přízní. I na hrad Pražský docházíval rabi Löw k císaři.

Jednou vzpomněl si panovník, že by chtěl spatřiti Abrahama, Izáka, Jákoba i syny jeho, a požádal rabína, aby mu je předvedl. Rabi Löw nemohl odpírati žádosti císařově, ale řekl, že je třeba k tomu příprav. Smluvili potom, kdy a kde má býti ta věc provedena, a určena k tomu byla jedna ze síní ve starší části hradu. Když v ustanovenou dobu císař přišel, prohlásil rabi, že je hotov před-

vésti postavy starozákonní, vymínil si však, že se císař nezasměje, byť cokoli spatřil.

Císař usedl, světla byla zhašena, a jen v pozadí síně na měděné míse žhavé uhlí vydávalo tajemný přísvit. Rabi Löw, pronášeje kouzelná slova zaříkávání, sypal cosi na uhlí a světlý dým se počal vznášeti před zadní stěnou síně. Vtom už se tam objevila vysoká postava velebného starce s vousem na prsa splývajícím. To byl patriarcha Abraham. Za ním Izák se ukázal, i Jákob, za Jákobem pak dvanáctero synů jeho, praotců dvanáctera pokolení. Císař se podivoval postavám, které z temna věků dávno minulých se tam zjevovaly. Ale když se mezi syny Jákobovými ukázal přihrblý, ryšavý Neftalí, při chůzi pitvorně poskakující, nemohl se císař udržeti a hlasitě se zasmál. Vtom už to všecko zjevení zmizelo, nad hlavami přítomných se ozval praskot a strop síně náhle se počal nížiti nad uděšenými diváky. Rabi rychle vztáhl ruce do výše a čarovným slovem zastavil klesající strop. Od té doby se nikdy již nepoužívalo k ničemu síně té, v níž zříti bylo snížený strop.

Mezi četné věci podivné a hodné paměti, které vytvořil rabi Löw, patřil také

golem.

To byla lidská postava z hlíny udělaná, kterou rabi svým uměním ožil, a to tak, že jí vložil do úst šém, lístek pergamenový s kouzelným nápisem. Tohoto tvora ustanovil za sluhu v synagoze. Každého pátku večer bylo třeba lístek obnoviti, aby golem, ten podivný služebník, mohl sedmého, sobotního dne odpočinout; jinak by byl zdivočel.

Jednou se rozstonala rabínovi dceruška a starostlivý otec se nechtěl od jejího lože ani hnout. Léky, které jí podával, nepomáhaly. Přišel páteční večer a dceřina nemoc se nelepšila. Rabi Löw těžce sklíčen seděl u lože, když tu zpěvák ze synagogy přišel oznámit, že je čas, aby se rabi dostavil k pobožnosti svatvečera, šábesu. Rabi, jemuž se nechtělo od dcery, vzkázal po zpěvákovi věřícím, aby sami toho dne pobožnost vykonali. Zpěvák odešel, rabi pak rozžehl svícen sedmiramenný a počal se u lože dceřina modliti modlitbu sobotní, které kabala šabat říkají.

Prostřed modlitby zaslechl rabi náhle chvatné kroky v síni a do dveří v té chvíli vpadl zpěvák. Udýchán byl, bledý jako stěna, tvář plnou hrůzy. Ani mluvit nemohl, jen jediné slovo ze sebe vypravil: „Golem!“

Rabi věděl hned, co se přihodilo. Byltě docela zapomněl na golema, který se, když mu šém z úst nebyl vyňat, v synagoze rozzuřil. I spěchal rabi do synagogy, kde spatřil obraz zkázy. Náčiní bohoslužebné rozmetáno, světla zhaslá, golem jako zběsilý pobíhal kolem, až se všecka budova otřásala.

Rychle přiskočil vysoký rabi k zuřivému služebníkovi, zachytil jej a šém mu z úst vytrhl. Golem v té chvíli byl bez života, pouhá socha hliněná. Svíce byly opět rozžehnuty a ustrašení věřící vrátili se zase na svá místa. Pokračováno bylo v pobožnosti a ke konci všichni vroucí modlitbou prosili, aby Bůh zachoval dceru rabínovu při životě a vrátil jí zdraví. Když pak se rabi ze synagogy domů vrátil, poznal, že se dceři valně ulevilo. Za krátkou dobu se uzdravila úplně.

Golemovi však rabi Löw nikdy už život nevrátil; hliněná socha byla odklizena na půdu synagogy, kde se po čase rozpadla v prach.

Ales
1999

K pověstem o Starém židovském hřbitově patří také ta

o dětském moru.

Stalo se za časů, kdy žil vysoký rabi Löw ben Becalel, že v pražském ghettu vypukl mor, který však jen mezi dětmi zuřil. Velcí zůstávali jím ušetřeni. Anděl smrti se vznášel neustále nad ghettem a sta a sta dětí umírala. V každé téměř rodině byl pláč a nářek nad ztrátou děcka. Hrobníci nestačili kopat hroby a zdálo se, že vymře všecko mladé pokolení židovské. Veliký zármutek a hrozný nářek povstal v obci a z toho, že mor panoval jen v židovské čtvrti, usuzovali Židé, že je to trest za zlý čin nějaký, tam spáchaný. Ustanoveny byly zvláštní modlitby, posty nařízeny, aby se nebe slitovalo a odvrátilo hroznou tu ránu od ghetta. Ale nic naplat. I shromáždili se všichni pražští rabíni a učení Židé, aby se poradili, co tu činiti. Dlouho do noci se radili, ale nedošli k žádnému výsledku. Byl mezi nimi také rabi Löw. Když se shromáždění rozešlo, bylo už k půlnoci, a vysoký rabi se odebral doma hned na lože. Usnul brzo a tu se mu zdálo, že u jeho lože stojí prorok Eliáš, že mu praví:

„Vstaň, rabi, a pojď se mnou!“

Vedl potom prorok rabína ve snu na bet-chajim, na hřbitov. Tam viděl rabi, jak z čerstvých rovů vstávají mrtvá děcka a běhají po hřbitově, i chtěl se ptáti proroka, co to znamená. Ale vtom se probudil. Rozrušen tím podivným snem uvažoval, jaký asi byl jeho význam. Konečně ho napadlo, že to bylo snad vnuknutí boží, podle něhož by mohl zvěděti o příčině moru i o tom, jak mu zabrániti. Nemohl usnouti do rána.

Sotva byl den, poslal rabi Löw pro jednoho ze svých žáků, jinocha srdnatého, a řekl mu:

„Víš, jaké neštěstí stihlo naši obec. Chceš-li přispěti k tomu, aby byl zhoubný ten mor zažehnán, učiň, co ti řeknu! Zajdi dnes o půlnoci na hřbitov a uvidíš tam zemřelé děti, kterak vstávají z hrobů v bílých rubáškách. Tomu, které přijde k tobě nejblíž, strhni rubášek a pospěš s ním ke mně! Neboj se, nic se ti nestane!“

Žák uposlechl rozkazu rabínova, před půlnocí se odebral na hřbitov a čekal u dveří, až udeří dvanáctá. Sotva se na orloji židovské radnice ozvaly první rány půlnoční hodiny, spatřil žák, za křovím blízko vchodu na hřbitově přikrčený, kterak se zvedají z půdy hřbitova bílá zjevení: byli to duchové zemřelých dětí, oděných v tachrichim, rubášky. Vznášeli se mezi hroby, jako by tančili. Žák, jemuž srdce strachem prudce bušilo, číhal, až se některé z dětí k němu přiblíží. Sotva se tak stalo, strhl mu žák rubášek a chvátal s ním k rabínovi.

Rabi Löw pochválil žáka a poručil mu, aby vyčkal u něho, co bude dále. Na hřbitově zatím tančily mrtvé děti dál až do chvíle, kdy na věži radniční uhodila jedna s půlnoci. Tu rázem pospíchaly všechny do svých hrobečků. Ale dítě, kterému vzal žák rubášek, nemohlo se bez něho vrátit pod zem.

Za malou chvíli uslyšeli rabi Löw i jeho žák slabounké zaťukání na okno. Vyhlédli ven a spatřili tam státi dítě, které k nim spínalo ručky a volalo žalostným hláskem:

„Rabi, rabi, vrať mi můj tachrichim!“

Ale rabi, svíraje rubášek pevně v ruce, řekl:

„Nedám ti tachrichim, dokud nepovíš, proč umírají naše děti.“

Dítě neodpovídalo a stále jen naříkalo pro rubášek. Když však vidělo, že rabi trvá na svém a tachrichim jinak dáti nechce, pověděl konečně, proč byla seslána zlá ta rána na pražské Židovstvo: pro dvě hříšné matky, které zabily svá novorozeňata. Zjevilo dítě i jména jejich a potom mu teprve vrátil rabi Löw rubášek. Děcko

jej obléklo a honem se vracelo na hřbitov, aby tam k ostatním ulehlo k věčnému spánku.

Vysoký rabi svolal druhého dne shromáždění starších obce a rabínů a zjevil jim, co vypátral. Kázal potom přivésti obě matky i jejich muže, kteří o zločinech věděli. Ti se překvapeni přiznali ke všemu a byli odevzdáni k potrestání světské vrchnosti. Ženy byly pokutovány smrtí, mužové žalářem a ztrátou jmění. Umírání dětí židovských přestalo od té chvíle nadobro.

Vysoký rabi byl tak moudrý, že i smrti dovedl vzdorovat; nemohla se mu přiblížit. Stanuli také jednou

rabi Löw a smrt

proti sobě tváří v tvář. To bylo tehda, když zuřil veliký mor v Praze, který řádil zvláště v obci židovské. V té době rabi nemohl jedné noci spát; i vstal, vyšel z domu a procházel se po ulicích ghetta. Zašel si ke hřbitovu, a že byla brána otevřena – pochovávaliť morem zemřelé ve dne v noci –, vešel dovnitř. Byl tam tu chvíli klid; měsíc svítil na náhrobní kameny, mezi nimiž viděti bylo mnoho rovů čerstvě nasypaných. Jak tam rabi Löw kráčí cestičkou mezi hroby, najednou mu zastoupí cestu vyzáblá postava příšerné tváře, plachetkou oděná. Držela v ruce nějaký list a upřeně se zahleděla ve tvář rabínovu. Ten se zarazil, poděšen tím zjevením. Ale hned se vzpamatoval a vytrhl té postavě list z ruky. Věděl dobře, co je na něm psáno. Postava naň zahrozila a zvolala: „Tentokráts unikl; pozor jen, abys někdy jindy nebyl oklamán!“ Potom se rozplynula v páru, zmizela.

Byla to smrt. Na listě byla prý napsána jména těch, kteří té noci umříti měli, mezi nimi i rabínovo. Od té chvíle se měl rabi ještě

více na pozoru. Přečkal šťastně mor a obezřele se vyhýbal smrti, ať se k němu blížila v podobě jakékoli.

Až jednou, když už rabi stářím byl sešlý, o narozeninách jeho přinesla mu vnučka ze zahrady krásnou růži, právě rozkvetlou, plnou nádherné vůně. Rabi sklonil hlavu k růži, sál její vůni, sál s rozkoší, ale hlava znenáhla klesala níž a níž – rabi usnul navěky. Smrt ukrytá v růži lstí nad ním zvítězila.

Na Starém hřbitově židovském je také pěkný

náhrobek Šimeona Spravedlivého,

k němuž poutá se pověst. Toto pak se o něm vypravuje:

V Němcích ve městě Wormsu žil před dávnými lety moudrý rabi Šelomo ben Jicchak, jménem Raši, známý daleko široko. Nebylo mu ještě třicet let, ale učeností a moudrostí proslulý byl nadmíru. Věděla o něm i pražská obec židovská, a když uprázdněno bylo místo rabína v Staronové synagoze, nabídli je starší obce Rašimu. Dopsali mu do Wormsu a vřele zvali jej, aby přišel do Prahy. Raši, jemuž byla známa sláva Staronové synagogy pražské, brzy se rozhodl a přijel do Prahy, aby tam nastoupil nabízený úřad. Hned při prvních kázáních v synagoze divili se všichni shromáždění moudrosti a výmluvnosti jeho; jednohlasně potvrzen byl Raši v úřadě rabína Staronové synagogy a stal se ozdobou pražské obce židovské. Pověst jeho byla slavná a záhy se také rozšířila po vší zemi.

Ale jak už bývá, že sláva závistníky v oči bodá, tak i Rašimu, čím více obliba jeho v lidu stoupala, tím více nepřátel přibývalo. Byli to hlavně rabíni a jejich žáci. Zloba jejich šla tak daleko, že chtěli Rašiho zničiti. Očerňovali jej v očích lidu, říkajíce, že zbožnost jeho je pouhé pokrytectví, že v tom, čemu učí a co píše, mnoho je kacířství. Když to nepomáhalo a lid stále láskou lnul k svému rabínovi, snažili

se nepřátelé jeho podrýti mu půdu u světské vrchnosti. Rozšiřovali pověsti, že se Raši vydává za spasitele lidu židovského, za Mesiáše, a že chce velikou část obce židovské odvésti z Prahy. Ale ani to nepomohlo. Rabínova obliba a sláva stoupala tím více.

Konečně shodli se nepřátelé Rašiho na tom, že musí být nenáviděný rabín odstraněn násilným činem. Nelekali se vraždy a mladý jeden čekatel úřadu rabínského, úhlavní nepřítel Rašiho, určen byl, aby ohavný čin ten vykonal.

V té době Raši po tři noci za sebou měl špatný sen, který považoval za předzvěst čehosi zlého: zdálo se mu, že vidí svůj vlastní pohřeb. Třetího dne vypravoval ženě své o svém snu a řekl:

„Bylo by nejlépe odejít z Prahy. K čemu by bylo, abychom tu žili ve stálém strachu a nebezpečí? Ale obávám se, že tak rychle se odtud nedostanu, abych ušel zlobě nepřátel. Tuším, že může dojít k nejhoršímu. Proto si pamatuj, že tamhle ve skříni stojí lahvička se zázračným balzámem. Nakapeš-li jen pár kapek do rány, třeba smrtelná byla, zhojí se hned a život z těla neunikne."

Předtucha Rašiho nebyla klamná. Po několika dnech, vycházeje k večeru ze svého příbytku, proboden byl rabi dýkou člověka, jehož nepoznal, a klesl zkrvaven na prahu svého domu. Výkřikem vyplašena přiběhla žena jeho a bědováním svým svolala sousedy. Ti odnesli rabína do světnice a někdo chtěl spěchati pro lékaře. Jiný ze sousedů, kteřížto všichni byli upřímnými přívrženci a přáteli Rašiho, sklonil se nad tělem probodeným, rozhaliv šat na prsou, poslouchal chvilku a pak řekl:

„Bojím se, že tu je každá pomoc marná. Srdce už nebije."

Tu však vzpamatovala se žena Rašiho a skočila ke skříni pro lahvičku s balzámem. Nakapala z ní několik kapek do otevřené rány, z níž přestala se řinouti krev. Za chviličku Raši vzdychl zhluboka,

otevřel oči a rozhlédl se kolem. Žena i přátelé jeho zaradovali se, že rabi žije. On pak promluvil k nim slabým hlasem:

„Pán můj a Bůh nechtěl smrt služebníka svého, budiž jemu chvála a čest. Vidíte teď dobře jako já, jaké nebezpečí mě tu obklopuje. Bude tedy nejlíp, odejdu-li. Nikomu neříkejte o tom, že jsem živ. Ať se jen radují nepřátelé moji, že mě odklidili z cesty. Přijďte ráno a povím vám, na čem jsem se ustanovil."

Přátelé potom odešli a Raši na loži usnul klidným spánkem. Ráno byl zase zcela zdráv a svěží. Smluvil se potom se ženou a s přáteli, že jej budou vydávati za mrtvého. A tak přichystán byl pohřeb Rašiho a za velikého pláče a nářku lidu židovského uložena byla na hřbitově rakev kamením zatížená. Raši zatím tajně za noci opustil město, a následován ženou svou, odebral se do bavorského Řezna, kde žil ještě dlouhá léta v úctě a vážnosti.

V Praze po tajném odchodu Rašiho, za mrtvého považovaného, nepřátelé jeho neušetřili ani jeho památky. Smrt jeho označovali za trest boží a vyhlásili klatbu na každého, kdo by četl jeho spisy. Ani to jim však nestačilo: rozbili na hřbitově náhrobek Rašiho. Ale druhého dne, jaký div! Na hrobě Rašiho stál nový náhrobní kámen mramorový, na němž se jméno rabínovo skvělo zlatým písmem. Nepřátelé se domnívali, že přívrženci Rašiho postavili pomník nový, a zase jej zničili. Ráno na druhý den však nový pomník tam stál se jménem Rašiho. Tu poznali všichni, že se tak stalo zázrakem, a nikdo se už neodvážil vztáhnouti ruku na náhrobní kámen. Úcta k Rašimu byla pak ještě větší.

Netrvalo ani rok, když do Prahy donesla se zpráva, že Raši žije v Řezně v Bavořích. Tu teprve prozradili pražští přátelé jeho, kteříž to připravili zdánlivý jeho pohřeb, jak se tehdy vše přihodilo. Z toho, že je Raši živ a zdráv, byla v pražském ghettu veliká radost. Náhrobek jeho zůstal i nadále na hřbitově.

Raši dožil se úctyhodného věku, a když v Řezně zemřel, bylo podle závěti tělo jeho převezeno do Prahy a tam pochováno pod náhrobkem, který na hřbitově už po léta stál. Dodnes ukazují na Starém židovském hřbitově náhrobní kámen Rašiho, ale není na něm už jméno rabína toho. Nápis zvěstuje, že je v hrobě tom pochován rabi Šimeon Spravedlivý.

To prý za mnoho let po smrti Rašiho, když už tělo jeho v hrobě zpráchnivělo, zemřel v Praze učený rabi Šimeon, zván Spravedlivý. Ten za svého života obzvláště si vážil spisů rabína Rašiho, žákům svým vykládal učení tam obsažené. Když pak rabi Šimeon zemřel, odebrali se žáci jeho na hřbitov, aby vyhledali místo, kam by pohřbili mistra svého. A hle! Kráčejíce podle hrobu Rašiho, nalezli jej otevřený a prázdný, na náhrobním kameni místo jména Šelomo spatřili jméno Šimeon. Usoudili z toho, že Bůh sám označil, kde mají pochovat rabína Šimeona. Uložen tedy byl Šimeon k věčnému spánku do hrobu rabína Rašiho.

Podivnou věc, že neviditelnou mocí otevřen byl hrob i nápis změněn, vysvětlovali sobě mnozí tím, že prý v rabínu Šimeonovi znovuzrozen byl Šelomo ben Jicchak, zvaný Raši.

O synagoze Maislově

Tak jako některé jiné pražské svatyně židovské vystavěny byly nákladem bohatých Židů, zřízena byla i synagoga nazvaná po svém zbudovateli Maislova.

Mordechaj Maisel byl boháč veliký. Žil v Praze v letech 1558–1601 a zbohatl tu obchodem, ale hlavně tím, že půjčoval peníze šlechtě, dokonce i císaři Rudolfovi II., jemuž se často hotových nedostávalo. Ale z vyzískaných peněz Maisel štědře dařil čtvrť, v níž přebýval: dal ulice Židovského Města vydláždíti, špitál tam zbudovati i lázně, hřbitov rozšířiti, i jinak se staral o své souvěrce. Také synagogu jim v Praze vystavěl.

Byl však Mordechaj Maisel původem z chudé rodiny. O tom, jak bohatství nabyl, vypravuje pověst takto:

Rabi Jicchak, primas Židovského Města pražského, odjel kdysi za řízením nějakým z Prahy na venek a vracel se domů samým večerem. Silnice vedla lesem, a když do něho přijeli, byla už tma tmoucí. Sotva na krok bylo viděti a kočímu nezbylo než kráčeti při koních a vésti je. Po nějaké chvíli se ukázalo mezi stromy opodál cesty žlutavé světlo. Primas poručil kočímu zastaviti. Potom slezl z vozu a dal se lesem k tomu světlu. Přišel blíž a vidí, mezi stromy je tam hromada nemalá peněz zlatých a stříbrných, od té hromady světlo vychází, při ní stojí dva pidimužíci, peníze z ní hrnou do měšců. Tak horlivě to činili, že ani nezpozorovali primasa. Tomu zvědavost nedala, a tak oslovil mužíky:

„Povězte mi, pro koho je to všecko bohatství?“

Tu se jeden z pidimužíků obrátil k primasovi, zamračil se nemálo a odsekl:

„Pro tebe není.“

A v tom okamžení zmizel a s ním i hromada peněz i měšce naplněné. Stál tam jen jeden pidimužík a chystal se sesbírati několik zlaťáků v mechu pohozených. Primas opětoval otázku a dostal stejnou odpověď jako předtím.

„Pro koho tedy?“ naléhal primas.

A tu mu pidimužík pověděl, že pro někoho z Židovského Města pražského, ale jména říci nechtěl. Dodal ještě, že rabi dílo přerušil a tím uškodil svému souvěrci.

„Pověz tedy aspoň, kdy ty peníze dostane!“ primas se neodbytně dotazoval dále.

„Až se vdá tvoje dcera, rabi Jicchaku!“

Primas užasl nad tou odpovědí i nad tím, že jej pidimužík zná. Díval se po zlaťácích a prosil pidimužíka, by si je směl sebrat.

„Nesmíš,“ byla odpověď, „jen vyměnit dovolím, chceš-li.“

A tak rabi Jicchak dal pidimužíkovi tři dukáty a směl si za ně tři zlaťáky sebrati. Sotva je dal do opasku, zmizel pidimužík a kolem bylo tma. Rabi se vrátil šťastně k svému vozu, jda po hlase kočího. Tomu potom namluvil, že to uhlíře nějaké spatřil; nechtěl mu pověděti pravdu. Usedl na vůz, kočí pobídl koně a brzy byli z lesa venku.

Ještě přede dnem dojeli do Prahy.

Již cestou a potom doma přemýšlel rabi o tom podivném zjevení a o významu slov pidimužíkových. Konečně si řekl:

„Komu jsou určeny všechny ty peníze, ten dojista dostane i ty tři zlaťáky v lese vyměněné. Uvidím, co se stane!“

A jak si usmyslil, zabalil jeden ze zlaťáků do hadříku a oknem na ulici vyhodil. Číhal potom v skrytu za oknem, co se stane. Chodili lidé ulicí, dost jich chodilo, ale špinavého hadříku si nikdo nevšiml. Až k večeru spatřil rabi chlapce nuzně oděného, který odněkud

přiběhl, rozhlížel se po dlažbě, a spatřiv hadřík, skočil k němu, sebral jej a utíkal s ním pryč.

„To že by byl ten, jemuž se dostane pokladu?“ řekl si rabi. Nechtělo se mu věřiti.

I učinil na druhý den s druhým zlaťákem stejně, a hle! Zase ten chudý chlapec přiběhl jako najisto a zlaťák v hadříku sebral. A tak se stalo i následujícího dne s třetím zlaťákem.

Teď už primas věřil. Chtěje pak znáti toho šťastného chuďasa, poručil, aby obecní sluha na ulicích veřejně vyhlásil, že on, rabi Jicchak, ztratil tři zlaťáky a že chce poctivého nálezce odměniti. Sotva to bylo vyhlášeno, přiběhl do domu primasova chudý chlapec a vypravoval, že on ty zlaťáky našel.

„Ale jen dva nesu,“ dodával chlapec zkroušeně, „třetí jsem dal matce; má obchod se starým železem a potřebovala na nákup. Však zase odvede zlaťák, až peníze strží.“

A když se primas chlapce zeptal, jak to, že třikráte přišel k jeho domu pro zlaťák v hadříku zabalený, vypravoval mu Mordechaj – tak se hoch jmenoval –, že třikráte byl ve snu neznámým hlasem vybídnut, aby šel k večeru do té ulice, kde před domem primasovým najde zlaťák.

Tím byl rabi přesvědčen, že Mordechaj vskutku je ten, jemuž se dostane pokladu. Vypátral, že je to synek rodičů chudobných, ale poctivých, otec že je stár a slep, matka že skrovně živí sebe i rodinu vetešnictvím. I došel k rodičům Mordechajovým a prohlásil, že chce chlapce vzíti k sobě, že jej bude chovati jako vlastního syna. Rodiče se zaradovali, ale Mordechaj nechtěl; kdo prý bude vodit slepého otce třikrát denně do synagogy? Rabi byl potěšen, že chlapec je tak hodný. I bylo konečně ujednáno, že bude Mordechaj přebývati v domě primasově, ale že může mezi dnem choditi s otcem.

Slepý Šalum Maisel i jeho žena se radovali nemálo z toho velikého štěstí, které potkalo jejich synka, a svolávali požehnání boží na hlavu primasovu. Ten si odvedl Mordechaje domů a měl se k němu jako k vlastnímu.

Tehda bylo mladému Maislovi patnáct let. Učil se dobře, ale také v obchodě primasově se osvědčoval nemálo. Po sedmi letech mu dal primas svou dceru za manželku.

Záhy po svatbě se vypravil primas se svým zetěm do toho lesa, kde kdysi zažil tak podivnou příhodu. Ale neřekl mladému Maislovi, proč tam jedou. Třebaže však celou noc v lese zůstali, nespatřili ani pidimužíky, ani hromady peněz. Mrzut vracel se primas k ránu domů. Na zeťovo naléhání řekl, že měl nedávno živý sen o pokladě v tom lese. Bližšího nepověděl nic.

Ještě dvakráte se vypravil primas se zetěm do toho lesa, ale marně. Tu si řekl, že to všecko byl jen klam a mam, že jej tím viděním ďábel ošálil.

Zlost jeho se obrátila proti zeti; říkal si stále:

„Za jakého boháče mohl jsem dceru provdat, a teď mám zetě nuzáka!“

Od té doby byl nevrlý na mladého Maisla, najevo dával svoji nenávist a došlo to tak daleko, že zeť, nechtěje snášeti stálá příkoří tchánova, vystěhoval se z jeho domu i se ženou svou. A že byl dobrým obchodníkem, zřídil si obchod se železem, který v jeho rukou záhy vzkvétal. Po celé Praze i daleko v okolí znali obchod Mordechaje Maisla, člověka přičinlivého a poctivého, jenž začal brzy bohatnouti. Přitom však jsa srdce šlechetného a pamatuje na svůj původ, činil chudým dobře.

Jednou, bylo přede žněmi, přišel do Maislova krámu starý sedlák, povídá, že by chtěl kosy a srpy nakoupit na žně. Maisel hned, jen ať si vybere, co potřebuje. Ale sedlák se poškrábal za uchem a povídá:

„Těžká věc! Vybral bych rád, jen nemám teď, čím bych zaplatil. Ale úroda je pěkná, až sklidím a prodám, bude peněz dost. Chceš-li na úvěr dáti, vezmu."

Poctivý Maisel přistoupil na takový obchod, důvěřuje sedlákovi, ani se ho neptal, odkud je a jak se jmenuje. Ale sedlák řekl:

„Chtěl bych ti přec jen záruku nějakou dáti. Máme doma starou železnou truhlu, nikdo nepamatuje, jak se k nám dostala. Přijedu s vozem, přivezu truhlu a odvezu si srpy a kosy."

Také vskutku třetího dne byl tu sedlák, truhlu přivezl. Maisel ji prohlíží, vidí, že je pěkné práce řemeslné, dobře zachovalá, sama že stojí za to, zač jsou srpy a kosy. Řekl to také sedlákovi a nabídl se, že truhlici vezme místo peněz. Jen o to šlo Maislovi, co je uvnitř; to že by sedlákovi vrátil. Pokusil se otevříti umělý zámek truhly, ale nepodařilo se mu to. Povídá sedlák:

„Kdož ví, není-li tam nějaké kamení, že je truhla tak těžká. Nestojím o to. Nech si truhlu i to, co je v ní."

Ale poctivý Maisel nechtěl. A tak se smluvili, že sedlák po žních přijede do Prahy, do té doby že truhla bude otevřena, a bude-li v ní co cenného, že to Maisel sedlákovi vrátí nebo od něj odkoupí. S tím sedlák odešel.

K večeru, když Maisel chtěl z krámu odejít, pokusil se ještě jednou otevříti truhlici. A jak tak želízkem zahnutým v zámku otáčí, najednou víko odskočilo, truhla byla otevřena. A v ní – jaký div – až po okraj plno zlaťáků a stříbrňáků. Maisel byl úžasem jako zkamenělý. Vzpomněl na sedláka; ale kde ho teď hledat? Když potom všecko promyslil, zavřel zase truhlu, odtáhl ji do nejzazšího kouta krámu a zakryl všelijakým starým harampádím. Chtěl, až sedlák po žních přijede, odevzdat mu obsah truhly.

Ale bylo po žních, léto přešlo i podzim, zima tu, a sedlák nejde. A tak přešel celý rok, nikdo se nehlásil o obsah truhly u Morde-

chaje Maisla. Ten sám pátral po pražském okolí, poptával se po Praze na hospodách, kde se venkované stavívali, ale po starém sedláku jako by se země byla slehla. Maislova žena, jíž se s tou věcí svěřil, nepřestávala jej pobízeti, ať ty peníze už považuje za své, ať jich užívá, ale poctivý Maisel odmítal. Tu se žena jeho vypravila jednoho dne k svému otci a pověděla mu všecko.

Mladý obchodník užasl nemálo, když se ve dveřích jeho krámu objevil tchán, rabi Jicchak. Ten nenechal zetě dlouho na pochybách, co mu chce. Hned pověděl, že ví od dcery o té truhle a že ji může Maisel považovati s dobrým svědomím za svůj majetek. A potom vypravoval o svém vidění v lese, o pidimužících a o tom, co mu jeden z nich řekl. Tak přesvědčil zetě, že obsah truhly náleží jemu.

Ale Maisel tím bohatstvím nezpyšněl. Nepověděli nikomu o tom. Jen vrchní rabín obce židovské zvěděl o zbohatnutí Maislově, když mu ten odevzdal peníze na stavbu nové synagogy.

„Bude-li třeba, dám ještě," řekl Maisel udivenému rabínovi, „jen to si vymiňuji, aby se nikdo nedověděl, čím nákladem se synagoga staví."

Vrchní rabín zachoval vše v tajnosti, a teprve když nová synagoga byla slavnostně otevřena, prohlásil před celým shromážděním, kdo je její zbudovatel. Z toho byla radost veliká v židovské obci a všichni velebili štědrého dárce. Nová synagoga pak byla pojmenována Maislovou.

Mordechaj Maisel, člověk zlatého srdce, zůstal i nadále příznivcem souvěrců svých a mnoho dobrého vykonal pro ně, jak už svrchu bylo pověděno.

O synagoze Pinkasově

Při Josefské třídě stojí synagoga řečená Pinkasova. Vznik její klásti třeba na konec XV. století; v XVII. byla zvětšena, roku 1862 opravena a obnovena. O založení jejím toto se povídá:

Před dávnými lety žil v Praze chudý Žid, člověk bohabojný a zákona znalý, jménem Pinkas. Živil se obchodem se starým šatstvem, celý den sháněl po městě, kde by koupil, co by s malým výdělkem prodal, v noci sedával v nuzném příbytku svém při kahanci a čítal Zákon. Obchody Pinkasovy byly však prašpatné a ubohý Žid byl by se ženou i s dětmi dojista zahynul hlady, kdyby se ho nebyl ujal bohatý hrabě, který si jej oblíbil pro jeho poctivost a zbožnost a podporoval jej penězi. Týdně chodil si Pinkas k hraběti pro podporu; nadto před každými svátky židovskými ptával se hrabě svého chráněnce, kolik peněz potřebuje, aby mohl svátky ty slaviti tak, jak je předepsáno. Když to Pinkas hraběti vypočetl, dostal, co potřeboval. Vážil si chudý Žid svého dobrodince nadmíru, ale jedna věc hraběte přitom mrzela. Při každém obdarování totiž Pinkas, pozvedaje oči k nebi, volal:

„Hospodine Bože, jenžto neopouštíš dítek svých v nouzi postavených, děkuji ti, žes mi pomohl."

Hrabě říkal sám k sobě:

„Já mu dávám, a Pánubohu za to děkuje. Toť přece nevděk za všecko moje dobrodiní!"

A tak jednou, před svátky velikonočními, na něž každý pravověrný Žid má se opatřiti potravinami na osm dní, přišel Pinkas podle zvyku k hraběti pro peníze. Ale tentokráte přivítal jej hrabě se zachmuřenou tváří a na pokorná slova o nastávajících svátcích odpověděl:

„Můj milý, zlá věc: nemohu ti tentokrát přispěti na svátky. Nemám peněz, nájemné ze dvorů nedošlo a sám jsem v nemalé tísni. Ale jistě pomůže ti tvůj Bůh, jemuž vždy za pomoc tak děkuješ."

S těmi slovy propustil hrabě ubožáka Pinkase, jenž vracel se domů všecek sklíčen. Nevěděl, kde vezme peníze, z nichž by vystrojil svátky. Žena a děti čekaly doma s dychtivostí, s jakou se otec vrátí, a nemálo se polekaly, když spatřily jeho zarmoucenou tvář. Vypověděl jim smutně, jak pochodil u hraběte, a dodal:

„Hospodin Bůh, jenž vidí bídu naši, slituje se a pomůže, jako pomáhal vždycky."

Ale jeho žena nebyla tak klidná, lála muži, že nedovede rodinu uživit, bědovala a naříkala, děti plakaly, u Pinkasů bylo boží dopuštění. Jen Pinkas zůstával klidným a opakoval stále, že Bůh pomůže. Ale v srdci bylo mu přec jen úzko před budoucností. Vykonal večerní modlitbu a potom odešel do své komůrky, aby tam při kahanci četl v Zákoně, jako činil každodenně.

Byla už noc. Děti dávno spaly, i žena se ztišila, jen Pinkas seděl ještě u knihy, ale myšlenky jeho často zalétaly jinam. Tu náhle ozvala se rána. Někdo zvenčí udeřil do okna, až se rozlétlo, zachrastilo a pár skleněných koleček vypadlo na zem. Do komůrky vlétla nějaká drobná tmavá postava a svalila se na podlahu. Pinkas leknutím vyskočil a couvl do kouta, jektal zuby a chvějícími se rty pronášel jakési zaříkávání. Myslel nejinak, že zlý duch nějaký vletěl mu do komory. K tomu ozval se zvenčí ječivý smích, jako by tam smečka zlých duchů chystala se potrápiti Pinkase. Děti ve vedlejší světnici probuzeny daly se do pláče a žena ulekaná vrazila do komůrky. Tu se teprve Pinkas vzpamatoval, a když viděl, že postavička na zemi se nehýbe, vzal kahanec ze stolu a se ženou se díval, co to tam leží.

Byla to opice, jaké tehda u nás krotké chovány byly v leckteré domácnosti zámožných lidí. Pinkas polekal se nemálo.

„Bože, smiluj se!“ hořekoval. „Zvíře někomu uteklo, zlí lidé je zabili a hodili k nám do okna. A teď, až budou po něm pátrat a najdou je, řeknou, že já opici zabil, a tak přijde pohroma na mne i na obec. Jaké to neštěstí!“

„Tak, tak,“ naříkala žena, „chtějí nás zničit, a proto nastrojili tohle. Nezbývá, než abys odnesl zvíře z domu potajmu a někde je zahodil.“

Ale Pinkas odporoval, řka, že by tak nejsnáze upadnouti mohl v ruce biřiců, takové břemeno že by bylo nápadné. Přemýšleli, co dělati, a nakonec shodli se na tom, že opici upálí v peci. Pinkasová rozdělala oheň a její muž chytil opici za zadní končetiny, aby ji odvlekl do kuchyně. Ale jak ji táhl po zemi, vypadla najednou z opičí tlamy blýskavá mince. Manželé se podivili, vidouce, že je to dukát. Tu pozvedl Pinkas opici ze země; zdálo se mu, že je těžší, než čekal.

Ohmatal její břicho, potom vzal ostrý nožík a opici rozpáral. Vyňal žaludek, a když jej rozřízl, viděl, že je plný dukátů. Zaradoval se velmi a zvolal:

„Buď Pán Bůh pochválen! Veliká je dobrota a milost jeho, neboť nedá zahynouti chudobnému.“

I žena Pinkasova zaradovala se velmi. Vybrali hned dukáty, jichž byla pěkná hromádka, omyli je, mrtvou opici rozřezali na kusy a spálili v peci.

Potom uklidili všechny stopy, takže nic nezůstalo v domě po opici než dukáty ukryté v koženém sáčku.

Pinkasovi měli po starosti se svátky. Žena a děti dostaly nové šaty, nakoupili masa i vína v hojnosti, vyzdobili příbytek, a když přišel svatvečer, vypadalo to v slavnostně osvětlené světnici Pinkasově jako u zámožných lidí. Svátečně oděná zasedla rodina ke stolu; tam stála, jak předepsáno, cínová mísa okrouhlá, na ní tři

macesy v plátně zabalené, vedle nich křen, řeřicha, vařená vejce, kus pečeně a nádobka se slanou vodou. Mísu tuto všichni společně pozvedli, říkajíce přitom:

„Totoť jest chléb bídy, jaký otcové naši jedli v zemi Micrajim; kdožkoli je hladov, nechť vejde a pojí s námi."

Ještě nedořekli, když ozvalo se prudké zabouchání na domovní dveře. Všichni se ulekli, Pinkas zvedl se od stolu a spěchal do síně, aby se za dveřmi zeptal, kdo je venku. Ale odpovídal mu známý hlas:

„Otevři jen, Pinkasi, přišel jsem, abych s tebou oslavil váš svatvečer."

Honem odšinul Pinkas závoru, otevřel domovní dveře a ukláněl se před hrabětem, svým příznivcem. Vedl jej do světnice a hrabě se nemálo podivil, jak to tam vypadá.

„Co to, Pinkasi, nejsem snad v tvém příbytku, nebo jsi tak náhle zbohatl?"

„Bůh všemohoucí nezapomněl na nuzného a pomohl mu z bídy," odpovídal Pinkas. „Včera ještě jsem nevěděl, kterak budeme slaviti svátky, jak se sluší na pravověrné; ale říkají: když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší."

I vyprávěl Pinkas udivenému hraběti, jak se celá věc přihodila. Sotva hrabě uslyšel o mrtvé opici, přerušil řeč Pinkasovu:

„Mrtvá opice? Aby to tak byla ta, která se mi před několika dny ztratila! Co jste s ní udělali?"

Pinkas se přiznal, že opici upálili, aby se zbavili všeho podezření. Ale když pověděl hraběti o velikosti a barvě srsti a dodal, že mělo zvíře na krku pásek ze žluté kůže, byl si hrabě jist, že to byla jeho opice. Jen nemohl pochopiti, jak se dostala oknem do Pinkasovy světnice. Ale Pinkas hned odešel do své komůrky a přinesl tamodtud zlaťáky, a podávaje je hraběti, řekl:

„Tu, pane, vezmi! Byla-li opice tvoje, jsou tvoje i dukáty. Jen několik vzal jsem, abych mohl vystrojit svátky, jak se sluší a patří."

Pověděl potom Pinkas, jak mrtvé opici zlaťáky v žaludku našel a jak se nakonec domníval, že mu tak Bůh chce v nouzi pomoci. Hrabě divil se nemálo, ale pomalu počínal chápati celou věc. Měl ve zvyku zkoušeti mezi zuby jakost zlatých mincí a tu opice, pohlížejíc doma na pána svého, domnívala se, že dukáty polyká; i napodobila pána, polykala mince doopravdy, a když si tak žaludek naplnila, pošla.

„Lidé našli pošlou opici někde na ulici," dodal hrabě, pověděv své mínění Pinkasovi, „a chtějíce tě postrašiti, hodili ji do tvého okna."

„Tak tomu je zajisté," svědčil Pinkas, „slyšel jsem na ulici smích, ale domnění mé bylo, že jsou to zlí duchové."

Chtěl Pinkas hraběti vrátit peníze, ale ten je nepřijal, řka:

„Nedal jsem ti letos před svátky, co jsem ti jindy dával, chtěl jsem viděti, zdali ti tvůj Bůh pomůže, když tak na něj spoléháš. A hle! Důvěra tvá tě nezklamala. Poslal ti peníze, abys mohl oslavit svátky. Zažij je v pokoji s rodinou svou, a budeš-li kdy potřebovati mé pomoci, přijď zas ke mně!"

Potom rozloučil se hrabě s Pinkasovými a odešel. Pinkas slavil tenkrát se svými veselé svátky. S dukáty v opičím žaludku nalezenými přišlo k němu štěstí. Obchodoval s nimi moudře, pro poctivost a píli jeho bylo mu všude přáno a v několik letech získal nejen pěkné jmění, ale i vděčnost a důvěru mezi souvěrci. Zvolili jej později primasem obce židovské. Ale i bohat a vážen zůstával Pinkas vždy poctivým a skromným jako za dnů chudoby. Činil mnohá dobrodiní, od jeho prahu neodcházel nikdo potřebný neobdarován. V ulici, kde stál jeho dům, dal postaviti příbytky pro chudé a tam i synagoga nádherná jeho nákladem byla vystavěna. Ulici tu nazvali Pinkasovou a synagoga dodnes má jméno po svém zbudovateli.

VI
Z VYŠEHRADU

O založení Vyšehradu

Nad Vltavou, při samém jejím vstupu do Prahy, jako stráž skála strmí příkrá, jejíž patu vlny omývají. Na té skále stával hrad, jenž byl sídlem knížat českých dříve než hrad Pražský. Vojvoda Krok, jenž přebýval na hradě Budči, ustanovil se na tom, že sídlo příhodnější sobě vyhledá. I poslal lidi své, směr cesty jim ukázal, kudy k řece dojedou, kde by místo vhodné pro hrad nalezli. Poslové se potom dali na cestu, k řece dorazili, ke brodu, a dostali se na druhý břeh. Tam vábila je skála nad vodou z lesa vystupující, vévodící celému okolí. Našli cestu lesem a obešli tak strmou skálu, vystoupili na ni z druhé strany. I zdálo se jim příhodným to místo, nehledali dále, vrátili se na Budeč, vůdce jejich pak oznámil Krokovi:

„Vyplnili jsme, vojvodo, vůli tvou. Dali nám bohové najíti místo, kde bys hrad založiti mohl."

Popsal potom posel místo ono a kníže seznal, že by příhodné bylo. Vypravil se tam bez meškání s družinou svou i s lidem dělným. A spokojen kázal tam les káceti, z kmenů stromů pokácených hrad stavěti dřevěný, rozlehlý, prostorných stavení, velikých dvorů, kde by s rodinou i čeledí bydleti mohl pohodlně, kde by i místo bylo k poradám lechů a vladyků, k obětem bohům, ale také k valným shromážděním lidu. Byl též hrad ten obehnán hradbami roubenými, příkopy hluboké a široké vykopány byly tam, kde ke skále snadný byl přístup.

Že pak hrad ten na skále stál vysoko nad řekou, dáno mu jméno Vyšehrad. Na nádvoří hradním lípa byla, pod lipou kamenný stolec, na něm vojvoda Krok sedával, když spory rozsuzoval, když se radíval se svými kmety, lechy a vladyky. Šla pak sláva Vyšehradu

po vší zemi, i sousedé cizí o něm věděli, že je pevný a že tam moudrý vojvoda panuje, lid svůj spravuje rozšafně.

Když po smrti vojvody Kroka bylo třeba, aby si lid vládce zvolil, nebylo tu mužského potomka. Jen tři dcery kníže po sobě zanechal: Kazi, Tetu a Libuši. Ty všechny neobyčejnými dary ducha se skvěly: Kazi, nejstarší, znalá byla umění lékařského. O bylinách věděla, které mají léčivou moc, kde rostou a kdy je trhati, neduhy hojiti dovedla, rány ošetřovati; i zažehnávání znala mocná a jimi lidem život a zdraví vracela. A tak pověst slavná o ní šla široko daleko. Druhá dcera, Teta jménem, věděla, kterak bohům dobrým i zlým sloužiti, klaněti se jim a oběti jim přinášeti. Také zpěvy posvátné znala, jaké zpívati třeba při bohoslužbách, a všemu tomu lid učila. Nejmladší z dcer, Libuše, byla z nich nejspanilejší a také nejmoudřejší. Znala rozhodovati ve sporech, rozšafné rady její každý rád přijímal; v tom i nad moudrého otce svého, Kroka, vynikala. Nadto věšteckým duchem byla nadána, dovedla oznamovati věci budoucí. Proto kmeti, leši, vladykové i všechen lid rozhodnutím jednohlasným za kněžnu zvolili si Libuši. Ta potom nadále sídlo svoje měla na Vyšehradě.

O silném Bivojovi

Při samých hradbách Vyšehradu stál za dob Libušiných vysoký les, jenž se odtamtud táhl do dálky po rovině rozlehlý a hustý. Jen tu a tam se na prostranství vypraženém dědina rozkládala, obklopená políčky, tuhou prací z lesní půdy získanými. V lesích hlubokých hojně žilo zvěře, jeleni a srny tam byli, ale také lišky a kuny, i vlci a medvědi se ukazovali, lovci na hradě i na dědinách pilně byli zaměstnáni lovem zvěře všeliké pro užitek i pro odvrácení škod na majetku a životě. Při lesních močálech i černá zvěř bývala, často až k lidským obydlím přicházela, úrodu polní ničila a lidi v zuřivosti napadala. I tuto zvěř museli lovci hubiti, aby bezpečno bylo na dědinách v té krajině.

Ze statečných lovců z okolí Vyšehradu nejvíce vynikal mladý vladyka Bivoj, syn Sudivojův, statnou postavou a silou neobyčejnou i zacházením se zbraní. Rád sám na lov vycházel, ozbrojen lukem i oštěpem, meč maje za pasem. Pronásledoval zvěř i statečně se stavěl proti jejímu útoku. Pohubil tak také dravých šelem bez počtu.

V okolí dědiny Bivojovy potloukal se kdysi divoký kanec samotář, zvíře neobyčejně veliké a zlé. Nikdo, kdo jej potkal v lese, nemohl se mu vyhnouti; každého napadlo zuřivé zvíře a mnoho lidí poranilo i usmrtilo. Po tom kanci pásl vladyka Bivoj, chtěje zbaviti dědinu zlého škůdce. Ale marně, kanec jako by se vyhýbal statečnému lovci.

Tu jednou Bivoj, chodě po lese, vypátral na stromě kunu, a pohodiv oštěp na zem, vzal luk, položil šíp na tětivu a chystal se vystřeliti na kunu do vršku stromu. Vtom se ozvalo z blízkého roští

zachrochtání a na Bivoje se vyřítil tamodtud divoký kanec. Bivoj odhodil luk a chtěl se sehnouti pro oštěp. Ale nebylo kdy. Zvíře s hlavou skloněnou hnalo se s velikou prudkostí na lovce, jemuž nezbylo ani tolik času, aby meč z pochvy mohl vytáhnouti. Postavil se tedy kanci s holýma rukama, a jak zuřivec přiběhl, aby ho tesáky napadl, uchopil jej Bivoj za kůži u uší, sevřel ji v pěstích a velikou silou přehodil si zmítající se zvíře přes hlavu na záda. Ať sebou kanec házel, jak chtěl, nemohl se vyprostiti z rukou Bivojových. Ten se nerozmýšlel dlouho, co udělá s nenadálým úlovkem. Nebylo daleko na Vyšehrad a Bivoj se tam odebral, kněžně Libuši chtěl přinésti divoké to zvíře, kořist vzácnou. Nebylo lehké nésti na zádech takové břímě jen za kůži, kanec nadto sebou zuřivě házel, ale Bivoj kráčel s ním k Vyšehradu pevným krokem.

Když došel Bivoj na nádvoří Vyšehradu, sbíhal se lid ze všech stran k té zvláštní podívané. I kněžna Libuše, u níž tou dobou sestra její Kazi meškala, vyvábena hlukem a křikem vyšla se sestrou na nádvoří. Nemálo se podivily obě Bivojově síle a kořisti, kterou živou na Vyšehrad přinesl. Zvědavy byly jako všechen lid, co si statečný lovec počne s divokým zvířetem. Kazi měla o Bivoje strach, chtěla říci Libuši, aby poručila ozbrojeným mužům, ať zabijí kance na zádech vladykových. Ale tu už Bivoj kance rukama pozvedl, a přes hlavu dopředu jej přehodiv, mrštil jím o zem s takovou prudkostí, že zvíře zůstalo omráčeno ležeti. Potom zčerstva vytrhnuv meč od pasu, mocnou ranou proklál kance, jemuž z hrudi se vyvalil proud krve. Bylo po zvířeti, které tak dlouho bylo postrachem dědin kolem Vyšehradu.

Tak učinil před tváří kněžny Libuše i její sestry, poklonil se hluboko a poprosil kněžnu, aby vzala zavděk jeho darem. Libuše pochválila Bivoje za jeho sílu a statečnost a také Kazi se k ní připojila s pochvalou. Odměněn byl potom Bivoj krásným opaskem,

bohatě stříbrem pobíjeným. Ale dražší odměnou mu bylo, že získal přízeň kněžniny sestry Kazi.

Pozván Libuší zůstal Bivoj na Vyšehradě, kde vystrojili hostinu jemu na počest. Častěji potom docházel vladyka na Vyšehrad, když věděl, že tam sestra Libušina meška; konečně osmělen požádal jednou o ruku kněžny Kazi a dostal ji. Byla slavná svatba na Vyšehradě. Statečný vladyka Bivoj odstěhoval se potom na hrad své choti, na Kazín.

O vyšehradském pokladě

Kněžna Libuše, když hrad otcovský zvelebovala i rozšiřovati počala, také podzemní síně a kobky dala vylámati hluboko ve skále, na níž Vyšehrad stál. Tam byl i poklad uložen, který Libuše počala shromažďovati. Země česká oplývala bohatstvím kovů, kněžna sama jasnovidnou silou ducha svého pověděla Čechům, kde mají dolovati, aby se vzácných rud dokopali. A tak dolováno bylo zlato v Jílovém, tak na Březových Horách stříbra dobývali. Jílovské doly skýtaly veliké bohatství zlata, které bylo dováženo na Vyšehrad. Když jednou pohromadě bylo zlato za jediný rok v Jílovém vytěžené, Libuše, udivena tím bohatstvím, chtěla zvěděti, kolik zlato všecko váží. I postavila se s manželem svým, knížetem Přemyslem, na jednu stranu velikého vahadla, na jehož druhé straně bylo nakupeno ryzí zlato. Seznali, že jednoletý ten výtěžek zlata větší měl váhu než kníže a kněžna dohromady. Vzdala tehda Libuše bohům oběť na poděkování a z vděčnosti kázala ulíti ze zlata modlu v podobě sedící postavy lidské.

Ale dříve ještě, než se to stalo, učiněn byl podivuhodný nález zlata v Čechách. Pásl jednou pastýř stádo na hoře, Křesná řečené. A tam mezi kamením spatřil pojednou, jak se cosi leskne. Když pak blíže přihlédl, uviděl zlatý prut silný ze země vyrůstající. Podhrabal jej, jak hluboko se dalo, a vylomil. Hned mu připadlo na mysl, aby tu vzácnou věc odnesl kněžně Libuši na Vyšehrad. I vypravil se druhého dne na cestu, prut zlatý nesl v šátku zavinutý, ubíral se přes lesy a lučiny, přes kopce i údolí, až dostihl Vltavy řeky, po jejímž břehu došel až pod Vyšehrad. Ke hradu vystoupil, ke bráně. Když se tam prohlásil, že nese dar kněžně, vpustili jej do

hradu, do paláce jej dovedli před Libuši. I poklonil se nízko pastýř, neodvažoval se oči pozvednouti ke kněžně.

Libuše vlídným hlasem promluvila na pastýře, ať se nebojí, ať poví, jaká je žádost jeho. Tu teprve on osmělen řekl, jaký nález učinil a že jej chce kněžně dáti darem. Vybalil ze šátku zlatý prut, jemuž se kněžna podivila nemálo. Přijala dar, ale kázala pastýře odměniti bohatě; ten pak s radostí odcházel z Vyšehradu.

Později zase se přihodilo, že horník kterýsi, jenž nedaleko Lipnice stříbrnou rudu dobýval, narazil ve skále na rudnou žílu obzvláště bohatou, i celou spleť drátků ryzího kovu našel v kameni skrytou, a dále pak kopaje, přišel na balvan stříbra nemalý v podobě koně. Také ten nález byl přivtělen k pokladu Libušinu.

Tak vzrůstal poklad v podzemní síni uložený, který schránila kněžna Libuše pro potomstvo svoje. Nikdo o něm nevěděl kromě několika starých, věrných služebníků; ti když zemřeli, poklad skryt zůstal všem lidem mimo Přemysla, jejž kněžna zavedla do pokladnice hned po sňatku. Ale ani Přemysl nikomu již o něm nepověděl po smrti Libušině, ctě její vůli. A tak zůstal poklad dodnes ukryt v hloubi vyšehradské skály a zjeví se teprve, až v zemi české nastane největší bída, taková, že z ní hlad a mor pojde, který záhubou ohrozí všechno české plémě. Tenkráte přinese poklad Libušin národu jejímu spásu.

Vypráví se o pokladu ve skále, že je přístup k němu jednou v roce, to na Velký pátek o půlnoci. Tehdy prý by si člověk bohabojný mohl z pokladu vzíti, co by chtěl; jen ohlédnouti se nesmí, děj se co děj. Stalo se kdysi, že nábožný člověk jeden, jda podle skály vyšehradské v noci velkopáteční, uviděl vchod do skály otevřený. Pustil se temnou chodbou tam, kde v dálce cosi slabě svítilo. Cestou slyšel za sebou podivné hlasy, volání a křik strašlivý. Ale nelekal se a statečně kráčel kupředu. Přišel potom do skalní síňky, tam stála veliká truh-

la železná, od které záře vycházela. A na truhle spatřil ten člověk černého psa a černého kohouta, ti se spolu rvali. Jak tak na ně hledí, zdá se mu pojednou, že slyší za sebou hlas svého bratra, který jej volá. Ohlédne se – a v tom okamžení zmizelo všecko. Když se ten člověk z leknutí vzpamatoval, stál zase před skálou vyšehradskou, ale otvor už tam nebyl.

K nesmírnému pokladu vyšehradskému patřila i

zlatá kolébka Libušina.

To byla ta, v které odpočíval syn její prvorozený. Byl to klenot vzácný i kovem, i zpracováním. Kolébce té však Libuše jiný osud určila, než aby zavřena byla s pokladem v podzemní síni. Kázala jednou vynésti ji z pokladnice a snésti k patě vyšehradské skály.

Stála tam kněžna s dívkami svými nad vodou, do vln plynoucích pohlížela; zdálo se jí, jako by léta a staletí podle ní plynula do moře věčnosti i s osudy jejího národa. Zdálo se jí, jako by ve vlnách viděla vše, co čeká národ český v budoucnosti. Těžké doby viděla, zlá léta válečná i jiné pohromy a bědy na Čechy se valící. Ale třeba smutné ty obrazy srdce jí svíraly, neztrácela Libuše víru v lepší budoucnost. A tu kázala kolébku zlatou postaviti až tam, kde se břeh srázně v bezednou hlubinu svažoval, a nahnuta nad kolébkou, jako by jí žehnala, promluvila:

„V chladné lože Vltavino chci tě ponořiti, kolébko dítěte mého, abys na staletí ukryta zůstala zrakům všech. Ale přijde jednou čas, kdy sama vyplyneš na povrch. To bude tenkrát, až po temnotách běd a utrpení slunce pokoje a lásky vysvitne nad vlastí naší, až nastane jitro slavných dob. Tenkrát i ty se objevíš, protože určeno je osudem, abys chovala toho, který národ svůj i zemi svou v časy blahé a slavné povede.“

Po těch slovech postrčila kněžna kolébku z břehu do vody, a kolébka zapadla v hlubinu nezměrnou.

Léta, staletí plynula, zlé časy bylo Čechům přetrpěti, kolébka stále odpočívala v hlubině pod skálou vyšehradskou. Až jednou zase vyplynula, to když královně české, poslední z rodu Přemysla, syn se narodil. Byl to ten, kterého, když v muže dospěl, Čechové Otcem vlasti nazývati počali. A povídá se, že jak dorůstal králevic Karel, zlatá kolébka rostla s ním, až se v zlaté lože proměnila. To lože na hrad Karlštejn se dostalo a tam panovník, přicházeje si odpočinouti po chvílích starostí a námahy, na něm uléhal.

Po smrti Karlově zmizelo lože z Karlštejna, zapadlo prý sem do hlubiny pod Vyšehradem. Ale přijde prý zase jednou doba, kdy jako kolébka z vln se vynoří.

O vyšehradské skále

Mnohé pověsti vypravují se o skále, příkře do řeky spadající, na jejímž vrcholu kdysi pevný hrad se vypínal. Na ni Libuše vycházela, když věšteckým duchem nadána prorokovati chtěla věci budoucí, pověděti, co skryto v lůně věků příštích. Na skále té na místě nejpříkřejším zbytek staré zdi se spatřuje, jemuž Libušina lázeň říkají. Ale těžko si lze představiti, jak by lázeň mohla býti tak vysoko nad vodou. Zdá se, že to věž byla, k níž zdola od řeky zřízen byl smyk k vytahování vody i zboží, které lodi pod Vyšehrad přivážely.

Že ve skále vyšehradské uložen byl poklad Libušin, dříve již bylo pověděno. Libuše měla i zlaté lože nádherné, a to prý stálo v lázni její a po smrti kněžnině zřítilo se do Vltavy, kde je hlubina nezměrná. Pokoušeli se už lidé najíti v hloubce lože Libušino, ale mnozí zaplatili to životem. Pověst pravila, že přijde čas, kdy zlaté lože Libušino samo na hladinu se vynoří, až na trůn český dosedne zase panovník z rodu Přemyslova. A bude to lože darem, jejž pak praměti rodu pošle mladé královně.

Kněžna Libuše prý i jinak se velmi starala o blaho budoucích časů. Ve skále vyšehradské shromáždila sbor statečných bojovníků, kteří tam odpočívají tak jako rytíři v Blaníku. Až prý bude v Čechách nejhůře, až Čechové sami nebudou se moci ubrániti návalu nepřátel, tehda na rozkaz kněžny Libuše vyjede vojsko z vyšehradské skály, aby zemi českou zbavilo soužení a osvobodilo od nepřátel. Třeba ten sbor byl početný, přece jen stále se doplňuje muži, kteří se v řece pod skálou utopili. Mnoho je takových utopenců, jichž těla nalezena nebyla. To proto, že byli vtaženi do

skály otvorem podvodním. A je to prý vodník, pod skálou vyšehradskou bytující, jenž utopence dovnitř vtahuje. Říkávali, že se tak děje nejvíce o pouti petropavelské, a toho dne se nechtěli lidé pod Vyšehradem koupat. Koupal-li se přece někdo a tonul, tu ani plavci, ani rybáři nechtěli mu přispěti ku pomoci v obavě, že by si vyšehradského vodníka rozhněvali.

O Horymírovi

Už kněžna Libuše oznámila Čechům, kde drahé kovy mají hledati. Kníže Křesomysl pak zlata a stříbra velmi byl žádostiv; lidi své nabádal k větší horlivosti v dolování. Také v písku řek hojně rýžováno bylo zlato a poklad knížecí na Vyšehradě rostl nemálo. Ale i lidé se hornictvím obohacovali, snazší výdělek v tom viděli nežli ve vzdělávání půdy, i odcházeli ze statků na práci do dolů a k řekám zlatonosným. Tím hynulo polní hospodářství: nebyl dostatek sil, které by pole obdělávaly. Nadto sucha veliká nastala, vláha z nebe nepřicházela, obilí hynulo. I bylo jisto, že neúroda bude a hlad, že nebude chleba k obživě lidu.

Naříkali rolníci na zlé časy, pravili, že bohové z hněvu nad zanedbáváním polního hospodářství vláhu nesesílají, že trestají tak zemi českou.

Ke knížeti na Vyšehrad přicházeli prosit, aby se slitoval nad lidem svým, aby omezil práce v dolech a rýžovištích, jinak že polní hospodářství bude hynouti stále víc a více, že také bohové rozhněvaní trestati budou zemi suchem, že vláhu nedají, že nakonec hlad nastane po vší zemi.

Ale Křesomyslovi příliš byly milé výtěžky zlata a stříbra, aby dbal hlasu lidu svého. Utěšoval se stále, že nebude tak zle, aby chleba nebylo, a z dolů svých dělníky propustiti nechtěl. Slíbil lidu, že věc napraví, ale nijak se k tomu neměl.

V družině knížete Křesomysla byl tehdy mladý vladyka, Horymír jménem, jehož tvrz byla u vsi Neumětel. Ten když slyšel, jak si lid stěžuje, a viděl, že Křesomysl otálí s nápravou, osmělil se domlouvati knížeti pro tu věc.

„Ve jménu tvého lidu mluvím, kníže," pravil Horymír, „ve jménu všech těch, které vyslyšeti nechceš. Touha po bohatství zaslepila tě, že nevidíš, kterak orba hyne. Nechceš pochopiti, že i tobě zle bude, až se bude nedostávati chleba. Budeš mít plné pokladnice, budeš mít šperky, nářadí, modly ze stříbra a zlata, ale nebudeš mít co jísti. I na tebe, kníže, bída jednou dolehne. Zastav dolování, propusť horníky, dokud je čas! Jinak tvou vinou přijde zkáza na zemi tvoji."

Pro tu řeč smělou se rozhněval kníže na Horymíra. Horníci se dověděli o tom, jak mladý vladyka proti nim mluvil, a přísahali mu pomstu. Za nočního času přepadli Neumětely a zapálili je z několika stran. Chtěli horníci Horymíra zabít, sháněli se po něm, ale marně. Při prvním poplachu Horymír na svém koni Šemíkovi vyjel z tvrze, aby bránil Neumětely proti přepadení. Ale když viděl, že je nepřátel přesila a že by marné bylo proti nim bojovati, obrátil koně a ujížděl ode vsi k lesu. Rozvažoval rychle, co by měl činiti. Stanul na blízkém návrší a už viděl, jak všecka ves je v jednom plameni a jak i jeho tvrz hoří. Slzy lítosti a zlosti zalily oči Horymírovi. První jeho myšlenkou bylo zajeti na Vyšehrad a žalovati knížeti na horníky. Ale brzy od toho upustil. Což by se dovolal ochrany u knížete, který horníkům tolik nadržoval?

Bloudil Horymír lesem až do svítání a před východem slunce vracel se do svých Neumětel. Od lesa viděl spáleniště, z něhož se ještě kouřilo, viděl, že ves je zničena všecka, že i tvrz jeho rodná lehla popelem.

I přísahal pomstu horníkům a přemýšlel, jak ji provésti. Vracel se ke vsi, a když tam dojel, viděl teprve všecku zkázu. Lidé mu pověděli, že horníci také uloupili množství obilí, že je odvezli na vozech s potahy, jichž se ve vsi zmocnili. Všichni proklínali hor-

níky, kteří je tak ožebračili, a pověděli také Horymírovi, že se po něm ti lupiči sháněli, že ho zabít chtěli.

„Pomoz nám, pane, ke spravedlnosti!“ volali všichni. „Ke knížeti nás veď, ať zví, jaké na nás bezpráví bylo spácháno!“

„Ke knížeti?“ usmál se trpce Horymír. „Marná byla by to cesta. Ten horníkům přeje, k nářkům lidu je hluchý. Ale násilí bez odplaty zůstati nemůže. Oni vaše dílo zničili, vy zničte dílo jejich. Chcete-li, povedu vás, k horám se dáme, jámy horníkům zavalíme.“

Všichni hned souhlasili, a kdo zbraně byl schopen, chystal se k výpravě. A tak se ozbrojený zástup vydal z Neumětel k Březové Hoře, kde se stříbro dolovalo. Dorazili za temné noci k dolům, k chatrčím horníků, které stály u samého lesa. Nepozorováni vplížili se někteří mezi chatrče a zapálili je. Brzy nastal poplach, a tu vyrazil ozbrojený zástup z lesa, část přepadla osadu horníků, část se hnala k dolům, kde zničila vše, co se zničiti dalo. Horníci, ze sna vyburcovaní, vzchopili se k odporu, nastal tuhý zápas, mnozí z lidí Horymírových i z horníků zaplatili jej životem. Horymír sám na svém Šemíku bojoval udatně, rozdávaje rány na všechny strany, řídil všecko to dílo zkázy. Když přiběhli jeho lidé od dolů a zvěstovali, že vše je tam zničeno, volal vladyka k ústupu a pospíchal se svými nazpět k Neumětelům. Tam opustil svůj lid a hnal se na Šemíkovi k Vyšehradu. Dorazil tam za časného jitra a vmísil se tam mezi družinu knížecí.

Horníci, jejichž dílo bylo nočním útokem zmařeno, vydali se na Vyšehrad žalovat na Horymíra, jehož mezi útočníky poznali. Vypravovali, jaká to hrozná noc byla, jaké škody na životech a na majetku způsobil neumětelský vladyka se svým lidem na Březové Hoře, a žádali jeho potrestání. Darmo se Horymír vymlouval, že za časného jitra po té zlé noci byl už na Vyšehradě, kam přece od Březové Hory je daleko; horníci nepřestávali tvrditi, že jej mezi

útočníky dobře poznali. Křesomysl dal Horymíra uvězniti a zasedl k soudu. Rozhněván po zničení dolů, nedal na přímluvy kmetů, lechů a vladyků a odsoudil horníky obžalovaného Horymíra ke ztrátě hrdla. Horníci chtěli, aby byl vladyka upálen, ale kníže ustanovil, aby byl popraven vlastním mečem.

Tu promluvil Horymír:

„Kníže můj a pane, vůlí tvou k smrti odsouzen, jedinou jen milost pro sebe žádám: abych se na svém koni věrném směl ještě naposledy projet."

Kníže přivolil, ale kázal dobře zavříti brány vyšehradské. Vyvedli Horymírovi Šemíka, ušlechtilého bělouše. Kůň zaržál radostně, sotvaže spatřil svého pána. Nohou hrabal, hlavou pohazoval. Horymír přistoupil k němu, popleskal jej po šíji. Potom se vyšvihl do sedla a krokem objel hradní dvůr. Radost byla pohleděti na mladého jezdce. Přemnozí v zástupu litovali, že je vladykova života tak nakrátce, zatracovali krutý rozsudek knížete. Horymír pobídl koně ke klusu a podruhé s ním nádvoří objel. Všichni sledovali zrakem jezdce, který seděl na koni hrdě vztyčen. Najednou se naklonil Horymír k šíji Šemíkově; viděli, že koni něco zašeptal, a Šemík se dal v běh, potřetí objížděl dokola nádvoří. Když přiběhl kůň tam, kde proti řece hradba byla nevysoká, Horymír patami stiskl slabiny koňovy, Šemík se rozehnal k valu, vzepjal se a mocným skokem přelétl hradbu. Všecko shromáždění vzkřiklo úžasem a zděšením. Mysleli nejinak, než že se jezdec s koněm zřítili ze skály a s rozbitými údy našli hrob ve Vltavě. Ale vtom se již ozvalo volání stráže, která na srubu stála a viděla na řeku: „Plove, plove!"

A vskutku: všichni, kteří přiběhli nahoru na hradby a k řece odtamtud pohlíželi, viděli, kterak Šemík jezdce přes Vltavu nese, jak s ním na protější břeh vystupuje a jak potom uhání po břehu proti proudu, jistě ke tvrzi Horymírově. Všichni, kdo vladykovi

byli nakloněni, jásali. Kníže, když zvěděl, co se děje, podivil se statečnému vladykovi a s obdivem svým netajil se před shromážděním. Když pak horníci volali k němu, ať pošle za Horymírem, ať mu uniknouti nedá bez trestu, kníže odpověděl:

„Taková odvážlivost a statečnost zaslouží, aby byla odměněna. Milost dávám Horymírovi a chci, aby i nadále v družině mé zůstal."

Nespokojeni odcházeli horníci z Vyšehradu, ale kmeti, leši, vladykové i všechen lid vyšehradský velebil knížete Křesomysla za to, že Horymírovi udělil milost.

Poslové, které kníže za Horymírem vyslal, zastihli vladyku na tvrzi neumětelské a zvěstovali mu rozhodnutí Křesomyslovo i vůli jeho, aby se vladyka vrátil na Vyšehrad. Tu řekl vladyka:

„Vyřiďte knížeti, že mu za milost jeho děkuji. Rád se zase k němu vrátím, ale ne dřív, dokud nezvím, jak bude s Šemíkem, koněm mým věrným. Mne zachránil, sobě ublížil."

Vedl Horymír posly do stáje Šemíkovy, kde spatřili věrné zvíře na slámě ležící, zchvácené. Viděli, jak Šemík zvedl hlavu, obrátil ji ke vcházejícímu pánu svému a utkvěl na něm smutným pohledem. A Horymír, pohladiv koně po šíji, řekl poslům:

„Jak bych mohl opustiti toho, jemuž děkovati mám za svůj život? Ale bojím se, že života jeho je nakrátko. Snad se brzy vrátím na Vyšehrad."

Smuten vyprovázel vladyka posly z tvrze. A jak předvídal, tak se i stalo. Třetího dne se objevil před branou vyšehradskou na jiném koni, ke knížeti vešel, a pokloniv se mu, pravil, že věrný Šemík dokonal život svůj. Řekl potom:

„A nyní tě, kníže můj, prosím, abys mě přijal zase ve svou družinu. Chci ti povždy sloužiti věrně."

Kníže, který už dříve nahlédl, že vladyka vždy jen o to usiloval, co bylo ku prospěchu země, smířil se s ním nadobro a Horymír zůstal nadále na Vyšehradě. Ale věrného svého Šemíka nepřestal vzpomínati.

O kamenném stolci českých knížat

Podle pověsti kamenný stolec, na kterém Krok, Libuše i jejich nástupci sedávali, stával na nádvoří Vyšehradu pod posvátnou lípou. Jiná pověst však vypravuje, že stolec takový stál při posvátném háji u pramene, řečeného Jezerka, nedaleko Vyšehradu.

Tam se konaly také sněmy, jimž kníže předsedal, tam se po smrti knížete konala volba jeho nástupce. Zvolený kníže zasedl potom na kamenný stolec, kmeti, leši, vladykové i všechen lid mu holdovali a slib věrnosti tam skládali. Když byl zvolen knížetem Přemysl Oráč, chtěl, aby bylo pamatováno, že od pluhu na knížecí stolec byl povolán, a proto zasedl tam, maje čepici svou selskou na hlavě, brašnu přes rameno, lýčené střevíce na nohou. Aby pak i nástupcové jeho vždy pamatovali, že rod jejich selského byl původu, ustanovil Přemysl, aby každý nově zvolený kníže čepici, brašnu a střevíce na sebe vzal pro památku. Proto chovány byly tyto věci Přemyslovy v knížecím pokladě a vůle Přemyslova dlouho byla zachovávána. Král Václav I. byl prý první panovník, který nedodržel starodávný ten zvyk a projevil tak nevážnost k zakladateli svého rodu. Bylo mu to také velmi zazlíváno.

Kamenný stolec přenesen byl prý později na hrad Pražský, ale nakonec zmizel nadobro.

O věži Neklance

Když kníže Křesomysl z tohoto světa se odebral a pod Vyšehradem byl pochován, sešli se starší lidu, leši a vladykové, aby podle jednosvorného přání všeho národa knížetem zvolili Neklana, Křesomyslova syna. Přioděli jej rouchem knížecím, Přemyslovu čepici mu nasadili na hlavu a posadili jej na stolec praotce Kroka, hlasným voláním nového knížete pozdravujíce. Potom mu slíbili věrnost a doprovodili jej do sídla jeho.

Tak nastoupil Neklan vládu a panoval Čechům jedenadvacet roků. Tehda pokladnice knížecí plny byly drahých kovů, jichž země zvláště za časů Křesomyslových hojně vydávala.

Umínil si Neklan věž pevnou zbudovati na Vyšehradě, takové stavení, aby se žádné jiné v zemi vyrovnati mu nemohlo. Byla věž ta z kamení krásně vyvedená, Vyšehradu k ozdobě. Střecha její zlatem byla pokryta a v září sluneční do dálky zářila jako živý oheň. Byly též ve věži obrazy předchůdců Neklanových z Přemyslova rodu, Přemysl Oráč, Nezamysl, Mnata, Vojen, Křesomysl se tam vyobrazeni spatřovali. Věži té pak Pražané na památku zakladatele jejího říkali Neklanka.

Stála Neklanka na Vyšehradě po dlouhá léta a přibývalo v ní obrazů panovníků českých, knížat a králů. Poslední v řadě byl prý Václav IV. Když po smrti jeho v Čechách bouře náboženské nastaly a husité roku 1420 rozbořili Vyšehrad, i věž Neklanka zasvé vzala; byla spálena a rozbořena. Nebyla už potom znovu vystavěna; zato prý Pražané na památku při radnici Staroměstské věž podobnou dali vystavěti, které taktéž Neklanka říkali. Byla věrným obrazem

Neklanky vyšehradské, jen zlatá střecha chyběla; to že už v Čechách neměli tolik zlata nazbyt, aby jím střechu mohli pokrýti.

O chrámu vyšehradském

Nad vyšehradskou skálou pnou se k nebi bílé věže kolegiátního chrámu svatých Petra a Pavla. V těch místech, jak pověst vypravuje, kníže Bořivoj založil kostel svatého Klimenta, první v Čechách; jiné povídání jinam umisťuje kostel ten, patrně neveliký. Ve starém tom kostelíku uložil prý sv. Cyril ostatky sv. Klimenta, které potom po třech letech odvezl do Říma. Byl prý tu i sv. Václav křtěn, i škola slovanská tu byla, kde vzdělání nabyl sv. Prokop. Vratislav, první český král, ustanovil se na tom, že na Vyšehradě vystaví nový, větší kostel; stalo se tak v letech 1070–1074. Král takovou horlivost o kostel jevil, že ve zbožném úmyslu vlastní rukou chtěl k práci přispěti, a tak prý v koši kamení nosil k stavbě. Při kostele byla vystavěna i obydlí pro sbor kanovníků. Určil potom král, aby v kostele tom byl pochován, a tak se také stalo roku 1092.

Pověst vypravuje, že sv. Petr při stavbě vyšehradského chrámu poručil čertu, aby snášel kamení ze všech konců světa. Nerad činil tak zlý duch a cestou také z pytle svého kamení trousil, jež na zem padalo. Kam padlo, tam byla potom krajina skalnatá, neúrodná. Postižen byl tak také kraj táborský, který je od té doby v Čechách nejméně úrodný.

O zlém duchu vypravuje i jiná pověst, a to

o čertově sloupu,

která se váže k třem kusům kamenného sloupu, v sadě vyšehradském postaveným. To prý knězi jednomu vyšehradskému přivedli kdysi ženu ďáblem posedlou, aby z ní zlého ducha toho vyhnal.

Marné byly modlitby a zaříkávání kněze: teprve když skříňku se svatými ostatky položil na hlavu ženinu, ozval se ďábel, jímž byla posedlá. Slíbil, že tělo ženino opustí, učiní-li s ním kněz takovou sázku: čert poletí do Říma v tu chvíli, kdy kněz počne sloužiti u oltáře v kostele vyšehradském mši svatou. V Římě zaletí do chrámu Svatopetrského, vezme tam sloup jeden a poletí s ním zpět do Čech. Vrátí-li se takto do chrámu vyšehradského dřív, než kněz mši dočte, propadne mu kněz svou duší. Kněz, doufaje v pomoc boží, přistoupil na tu sázku.

A tak když vcházel kněz k oltáři, čert se pustil vzduchem do Říma. Ale tam místo do Svatopetrského zaletěl do kostela Panny Marie Trastevere, který byl bližší. Vytrhl tam sloup a vracel se s ním do Čech. Ale svatý Petr nechtěl dopřáti vítězství čertu a srazil prý jej blízko Benátek třikrát do moře. Než čert sloup z hlubin vytáhl, bylo mnoho času zmeškáno, a tak se stalo, že kněz na Vyšehradě dříve dočetl mši, nežli se čert vrátil. Jen o malou chviličku se čert opozdil; ze zlosti nad tím uchopil sloup a mrštil jím na střechu kostela tak prudce, že sloup prorazil krytbu, krov i klenutí a padl na kamennou podlahu, kde se rozbil na tři kusy. Při tom prý zvolal čert vztekle:

„Však bych byl vyhrál, kdyby mě ten rybář nebyl do louže srazil!“

Myslil tím sv. Petra, jenž býval rybářem, a louží mínil laguny benátské.

Pověst o přeraženém sloupu vyšehradském vypravují ještě jinak:

Žil prý kdysi v okolí pražském chudobný člověk, těžce živil sebe a rodinu, měl osm dětí. Bída zle naň doléhala a on nevěděl, co počít. Šel jednou do lesa na dříví a potká myslivce. Ten jej zastavil, dal se s ním do řeči, a tu si mu chuďas postěžoval na svou bídu. Myslivec, byl to sám ďábel, povídá:

„Nenaříkej, pomohu ti z nouze, budeš mít všeho dost, všecko se ti dobře podaří. Ale něco za něco, za to mi dáš, co bude mít tvá žena v rukou, až se domů vrátíš."

Chuďas ďábla nepoznal, na nic nepomyslil, považoval myslivce za čaroděje nějakého a v naději, že bude bídy zbaven, zapsal se mu krví. Chvátal potom domů. Ale jak se ulekl, když dveře světničky otevřel a spatřil ženu držící v rukou novorozeně, deváté dítě, chlapečka. Teď ho teprve napadlo, že to byl sám ďábel, s nímž uzavřel smlouvu, a zarmoutil se velmi. Přemýšlel potom, co činit, a nakonec se svěřil se svým trápením sousedovi, nábožnému starci. Ten mu poradil, aby dal chlapečka pokřtít jménem Petr a toho svatého aby vzýval o pomoc. Chuďas tak učinil. V noci po křtu se mu zjevil svatý Petr a slíbil mu, že chlapce vysvobodí z moci ďáblovy.

Když hoch dorůstal, dal jej otec na radu sousedovu na kněžství. Synek se potom stal knězem a první mši měl sloužiti v chrámě vyšehradském. Ale toho dne ráno se zjevil otci ďábel, aby mu připamatoval smlouvu. Tu svatý Petr, jenž se tam objevil, zastal se svého chráněnce a vynutil na ďáblovi, že nebude mít moci nad duší mladého kněze, nepřinese-li z římského kostela sloup na Vyšehrad dřív, než kněz dosloužíí mši.

V ostatku se tato pověst shoduje celkem s předcházející.

Přeražený sloup potom dlouho ležel v chrámě vyšehradském, nežli byl odklizen; dali jej nejdříve na hřbitov, potom do kterési kaple, nakonec se dostal do vyšehradského sadu.

Vznik pověsti o sloupu, který čert přinesl z mariánského kostela v Římě, vykládán byl takto: když roku 1420 pražané obléhali Vyšehrad, sháněli po Praze střelivo do velikých praků. I vylámali sloupy v kostele Panny Marie Sněžné na Novém Městě, rozbili je a kusy těmi na Vyšehrad stříleli. Ten pak, jenž k tomu radil a střílеti dal, jmenoval se Čert.

O zbytcích sloupu je však i domněnka, že pocházejí z původního chrámu románského na Vyšehradě.

O vyšehradských hradbách

Vyšehradské opevnění během věků častěji se měnilo. Původní dřevěné hradby nahrazeny byly kamennými, ty často v dobách válečných byly pobořeny, ale znovu zase stavěny a zdokonalovány. V XVII. století císař Ferdinand III. kázal opevniti Prahu hradbami po způsobu francouzském, ze kteréhožto opevnění dodnes nejvíce na Vyšehradě se zachovalo.

Když ještě na Vyšehradě byla vojenská posádka, stráže střídaly se na důležitých místech v pevnosti i na hradbách. Ale za nočního času někteří vojáci tuze neradi chodili na stráž na místa vzdálenější, báli se strašidel.

Tak se povídalo, že tam na kterémsi místě obchází duch francouzského majora. Důstojník ten prý zabit byl na Vyšehradě, když v roce 1741 ve válce s Marií Terezií spojené vojsko jejích nepřátel zmocnilo se Prahy. Francouzi dostali se zradou v noci na Vyšehrad, ale jejich velitel, major, přišel přitom o život. Když za rok Francouzové tajně z Prahy odtáhli a Vyšehrad obsazen zase vojskem císařským, rozneslo se mezi posádkou i po Praze, že na hradbách straší duch francouzského majora a že už několika vojáčkům krk zakroutil. Našli se odvážlivci, kteří schválně šli na stráž na ta místa v noci, kde se ten Francouz zjevoval, aby strašidlo tamodtud vypudili. Zjevilo se jim skutečně, ale když po něm vystřelili, s hrůzou pozorovali, že kule proletují jeho tělem jako mlhou nějakou. Stalo se také, že jednou při vystřídání byla nalezena stráž mrtva, vedle ní pak ležel prostřelený klobouk tříhrohý, jaký nosívali francouzští vojáci.

Po dlouhá léta ještě zjevoval se strašidelný Francouz vojákům na vyšehradských hradbách; třebaže je už neškrtil, strachu jim naháněl stále. Ale také jiná strašidla zjevovala se prý na Vyšehradě. Tak byl to veliký černý pes s ohnivýma očima, jenž od mariánské kaple až k nové bráně v hodině půlnoční se toulal, táhna za sebou žhavý řetěz. Byl prý to strážce pokladu, ale nebylo lze zjistit, kde by ten poklad byl uložen. V roce 1762 voják jeden přihlásil se u svého důstojníka a oznámil, že se mu na stráži zjevil duch, který řekl, že je strážcem pokladu a že vojákovi o něm poví. Třebaže už duch podruhé se neukázal, kopali vojáci z vyššího rozkazu blízko kostela, kde prý duch se zjevil, ale nenašli nic. Ukázalo se potom, že ten voják, který o duchovi zprávu podal, byl na mysli pomatený.

Také bílou paní prý vídali lidé choditi o půlnoci kolem hřbitova i po hřbitově, ale bližšího nikdo nic o ní pověděti nedovedl.

Ale nejvíce na hradbách strašívalo, a třebaže už pominuly doby, kdy lidé báli se strašidel, přece ještě dodnes pověsti se uchovaly o strašidlech na Vyšehradě.

Ediční poznámka

V textu byly provedeny pravopisné úpravy k odstranění zjevných chyb a také v souladu s dnešními pravidly pro psaní velkých písmen (tedy např. dům *U Tří divých* m. U tří divých).

Redakce MKP

Adolf Wenig
Staré pověsti pražské

Ilustrace v knize a na obálce Mikoláš Aleš
Korektura Martina Němcová
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 2. 5. 2025

ISBN 978-80-274-4531-8 (epub)
ISBN 978-80-274-4532-5 (pdf)
ISBN 978-80-274-4533-2 (prc)